T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

"KASIM OĞLAN" İLE "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ

Mustafa ŞENCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Çankırı-2022

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

"KASIM OĞLAN" İLE "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ

Mustafa ŞENCAN
ORCID: 0000-0003-4840-244X

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Çankırı-2022

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ i
TEZ KABUL VE ONAY ii
ÖNSÖZ iii
ÖZET v
ABSTRACT vi
KISALTMALAR vii
1. GİRİŞ 1
1.1. TEZ ARAŞTIRMASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER 1
1.1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı 1
1.1.2. Çalışmanın Yöntemi 1
1.1.3. Çalışmanın Önemi 3
1.2. TEZİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ 3
1.2.1. Destan Kavramına Genel Bir Bakış 3
1.2.2. Motif Kavramına Genel Bir Bakış 5
BİRİNCİ BÖLÜM 7
2. TÜRKMEN DESTANLARINDAN "KASIM OĞLAN" 7
2.1. "KASIM OĞLAN" DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR 7
2.2. "KASIM OĞLAN" DESTANININ ÖZETİ 8
2.3. "KASIM OĞLAN" DESTANININ MOTİF İNDEKSİ 11
2.3.1. Hayvanlar 11
2.3.2. Büyü (Sihir) 13
2.3.3. Ölüm 14
2.3.4. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler) 14
2.3.5. Testler (İmtihan) 15
2.3.6. Akıllılar ve Aptallar 15
2.3.7. Aldatmalar 16
2.3.8. Talihin Ters Dönmesi 17
2.3.9. Geleceğin Tayini 17
2.3.10. Şans ve Kader 17
2.3.11. Toplum (Cemiyet) 17
2.3.12.Mükâfatlar ve Cezalar 19
2.3.13. Esirler ve Kaçaklar 20
2.3.14. Anormal Zulümler 20

2.3.15. Evlilik (Cinsiyet) 20
2.3.16. Din 21
2.3.17. Karakter Özellikleri 23
2.3.18. Çeşitli Motif Grupları 23
İKİNCİ BÖLÜM 28
3. TÜRKMEN DESTANLARINDAN "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" 28
3.1."GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR 28
3.2. "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANI ÖZETİ 29
3.3. "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANININ MOTİF İNDEKSİ 43
3.3.1. Mitolojik 43
3.3.2. Hayvanlar 43
3.3.3. Tabu (Yasak) 44
3.3.4. Büyü (Sihir) 44
3.3.5. Ölüm 45
3.3.6. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler) 45
3.3.7. Testler (İmtihan) 47
3.3.8. Akıllılar ve Aptallar 49
3.3.9. Aldatmalar 50
3.3.10. Talihin Ters Dönmesi 51
3.3.11. Geleceğin Tayini 52
3.3.12. Şans ve Kader 54
3.3.13. Toplum (Cemiyet) 55
3.3.14. Mükâfatlar ve Cezalar 61
3.3.15. Esirler ve Kaçaklar 61
3.3.16. Anormal Zulümler 62
3.3.17. Evlilik (Cinsiyet) 63
3.3.18. Din 64
3.3.19. Karakter Özellikleri 67
3.3.20. Mizah 70
3.3.21. Çeşitli Motif Grupları 70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 77
4. "KASIM OĞLAN" İLE "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANLARININ MUKAYESESİ 77
4.1. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN BENZERLİKLER 77

4.1.1. Hayvan Motifleri 78
4.1.2. Sihir Motifleri 79
4.1.3. Olağanüstü Motifler 80
4.1.4. Testler (İmtihan) Motifi 82
4.1.5. Aldatma Motifi 82
4.1.6. Toplum (Cemiyet) Motifi 83
4.1.7. Evlilik (Cinsiyet) Motifi 83
4.1.8. Dini Motifler 84
4.1.9. Karakter Motifleri 85
4.1.10. Formülistik Motifler 86
4.2. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN FARKLILIKLAR 87
4.2.1. Mitolojik Motifler 88
4.2.2. Hayvan Motifleri 88
4.2.3. Olağanüstü Motifler 89
4.2.4. Toplum (Cemiyet) Motifi 90
4.2.5. Evlilik (Cinsiyet) Motifi 91
4.2.6. Din Motifi 92
4.2.7. Formülistik Sayı Motifi 92
5. SONUÇ 94
KAYNAKÇA 96
EKLER 98
1. "KASIM OĞLAN" DESTANININ TRANSKRİPSİYONU 98
2. "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANININ TRANSKRİPSİYONU . 143
ÖZGEÇMİŞ 223

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *"Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" Destanlarının Motif İndeksi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

30/11/2022

Mustafa ŞENCAN

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa ŞENCAN tarafından hazırlanan *"Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" Destanlarının Motif İndeksi* başlıklı bu çalışma, *30.11.2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği ile* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr. Abdulselam ARVAS	İmza: ……..
Üye : Doç. Dr. Recep TEK	İmza: ……..
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 10 / 11 / 2022 tarih ve 2022/50-12-B sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Toplumların gelenek, görenek ve yaşam biçimlerini içinde barındıran kültürün nesilden nesile aktarımını sağlayan en önemli unsurlardan biri sözlü ürünlerdir. Bu manada yazının icadından önce kültür taşıyıcılığı görevini üstlenen sözlü anlatılardan destanlar, bu tezin çalışma konusunu oluşturmaktadır. Bu tezin temel amacı, Türkmenistan halk destanlarından "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey"in motiflerini belirlemek, bunların motif indeksini oluşturmak ve iki destan metninin motiflerini mukayese ederek bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu destanların motif indeksini çıkarmak suretiyle Türk destanlarına ilişkin yapılan motif indeks çalışmalarına katkı sağlamak da çalışmanın amaçlarından bir diğeridir.

Tezin giriş bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı, önemi ve yöntemi hakkında genel bilgiler verilmiş ve daha sonra destan ve motif kavramlarının kavramsal çerçevesi belirlenmiştir. Birinci bölümde "Kasım Oğlan" destanı, destanla ilgili yapılan çalışmalar, destan özeti ve Stith Thompson'ın "Motif İndeks" olarak bilinen motiflere harf ve numara verme yöntemi kullanılarak bu destanın motif indeksine yer verilmiştir. "Gövher Kız ve Şiralı Bey Destanı" tezin ikinci bölümünü oluşturmakta olup, burada destan üzerine yapılan çalışmalar ve içeriğe dair bilgiler aktarılmış, yine bu destanın Türkçe özeti verilmiş ve motif indeksi hazırlanmıştır. "Kasım Oğlan" destanı ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanının incelenmesinde oluşabilecek karışıklığı önlemek amacıyla destan içeriklerine farklı bölümlerde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanları ayrıntıya girmeden mukayese edilmiş ve her iki destanın benzer ve farklı motifleri belirlenmiştir. Bu bölümde ayrıca konuya ilişkin çalışmaları olan bilim adamlarının eserlerine (Ögel 2002, 2014; Çoruhlu 2017; Şahin 2011; Arvas 2012 vb.) müracaat edilerek, mukayeseler neticesinde benzer ve farklı motifler tespit edilmiştir. Sonuç bölümünde kültür aktarımında önemli bir yere sahip olan destanların hafızalarda kalıcılığını sağlamak adına motiflerini belirlemek; tespit edilen motifleri "Motif İndeks" esasına uygun sınıflandırmak, motiflerin karşılaştırmasını yapmak gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Tezde yararlanılan kaynaklar yazıldıktan sonra Kiril

alfabesiyle yazılan “Kasım Oğlan” ile “Gövher Kız ve Şiralı Bey” destanlarının kolay okunup anlaşılması amacıyla Latin alfabesiyle transkripsiyonu yapılıp ekler bölümünde sunulmuştur. Bu kapsamda, S. Thompson’un “Motif Indeks of Folk Literature” adlı katalogu temelinde hazırlanan bu tezin gelecekte yapılacak olan motif indeks çalışmalarına ve yapılması öngörülen “Türk Dünyası Destanları Motif İndeksi”ne katkı sağlaması beklenmektedir.

Son olarak tezin tekâmül etmesinde katkısı olan Doç. Dr. Recep TEK ile Dr. Öğr. Üyesi Seval KASIMOĞLU’na teşekkür ederim. Bu manada, araştırma konusunun tespiti ve hazırlanmasında, tezin yazım aşaması ile tashihinde katkılarını ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Abdulselam ARVAS’a; eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma; manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi arz ederim. Yine, çalışmayı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan, fedakârlık eden kıymetli eşim Aynur Hanım’a; birlikte zaman geçirebilmek için sabırla bekleyen oğlum Talha ile kızım Zeynep’e şükranlarımı sunarım.

01/11/2022

Mustafa ŞENCAN

ÖZET

Tezin Başlığı **:** "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" Destanlarının Motif İndeksi

Tezin Yazarı **:** Mustafa ŞENCAN

Danışman **:** Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Anabilim Dalı **:** Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tezin Türü **:** Yüksek Lisans

Kabul Tarihi **:** 30/11/2022

Sözlü gelenek eserleri içinde önemli yere sahip olan destanlar, ait olduğu toplumun hafızasını taşıyıp nesilden nesile aktaran ürünlerdir. Bu eserler, yapılan çalışmalar sayesinde bir topluma ait barındırdığı kültürel miras tespit edilmek ve gelecek nesillere aktarılmak açısından önem arz etmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak, Türkmen destan geleneği içinde yer alan "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanları incelenmiş, bunların motifleri belirlenmiş ve motif indeksi oluşturulmuştur. Bu kapsamda, anlatının parçalanamayan en küçük birimi olarak tarif edilen motif, sözlü gelenek içinde uzun yıllar anlatılagelen destanların zihinsel hafızada kalmasını sağlayan bir unsurdur. Bu tez çalışmasında metin merkezli halkbilimi kuramları içinde yer alan "Tarihi-Coğrafi Fin" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin en önemli eseri, dünyaca ünlü folklorist Stith Thompson'un; halkbilimi ve halk edebiyatı alanlarında yapılan çalışmalarda başucu kaynağı olarak kabul gören "Motif Indeks of Folk Literature" (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı kataloğudur. Adı geçen eserdeki motif dizinine uygun olarak "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanlarının motifleri tasnif edilmiş ve her iki destanda sıklıkla karşılaşılan motiflerin benzer ve farklılıkları tespit edilerek genel bir mukayese yapılmıştır. Çalışma sonucunda her iki destanın motifleri harf ve sayı dizinine uygun olarak sıralanmıştır. Destanların Türkmen sahası destan geleneği içerisinde yer almasından dolayı benzer motiflerin daha fazla olduğu fakat farklı motifleri de barındırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler **:** Kültür, Halkbilimi, Destan, Motif, Motif İndeks

ABSTRACT

Title of the Thesis **:** Motif Index of Epics “Kasım Oğlan” and “Gövher Kız ve Şiralı Bey”

Author of the Thesis: Mustafa ŞENCAN

Counselor **:** Prof. Dr. Abdulselam ARVAS

Department **:** Department of Turkish Language and Literature

Type of Thesis **:** Master's Degree

Date of Acceptance **:** 30/11/2022

The epics, which have an important place in the works of oral tradition, are the products that carry the memory of the society they belong to and transfer them from generation to generation. Thanks to the studies, these works are important in terms of determining the cultural heritage of a society and transferring it to future generations. Based on this thought, the epics of “Kasım Oğlan” and “Gövher Kız and Şiralı Bey”, which are in the Turkmen epic tradition, have been examined, their motifs have been determined and a motif index has been created. In this context, the motif, which is described as the smallest indivisible unit of the narrative, is an element that ensures that the epics that have been told for many years in the oral tradition remain in the mental memory. In this thesis, the "Historical-Geographical Fin" method, which is included in the text-centered folklore theories, has been used. The most important work of this method is the catalog named “Motif Indeks of Folk Literature” of the world-famous folklorist Stith Thompson, which is accepted as a bedside source in studies in the fields of folklore and folk literature. In accordance with the motif index in the aforementioned work, the motifs of the "Kasım Oğlan" and "Gövher Kız and Şiralı Bey" epics have been classified and a general comparison has been made by determining the similarities and differences of the motifs frequently encountered in both epics. As a result of the study, the motifs of both epics have been arranged in accordance with the letter and number index. Due to the fact that the epics are included in the Turkmen field epic tradition, it has been determined that there are more similar motifs, but they also contain different motifs.

Keywords: Culture, Folklore, Epic, Motif, Motif Index

KISALTMALAR

akt. **:** Aktaran

Çev. **:** Çeviren

ed. **:** edebiyat

Ed. **:** Editör

ET **:** Erişim Tarihi

Hz. **:** Hazreti

müz. **:** müzik

s. **:** sayfa

ss. **:** sayfa sayısı

(T) **:** Türk

TDK **:** Türk Dil Kurumu

TÜRDAV **:** Türkiye Dayanışma Vakfı

TÜRKSOY **:** Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi

vb. **:** ve benzeri

vd. **:** ve diğerleri

vs. **:** ve saire

1. GİRİŞ

1.1. TEZ ARAŞTIRMASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Toplumları ayakta tutan en önemli unsurlardan biri kültürdür. Kültür, içinde o toplumun kodlarının bulunduğu gelenek, görenek, sanat, edebiyat ve yaşam tarzını barındırır. İnsanlar, bu kültürel unsurları, gelecek nesillere aktarabildiği oranda varlıklarını devam ettirirler. Bu manada Türk dünyası destanları da Türk milletinin en önemli kültürel unsurlarından birini teşkil etmektedir. Ancak çalışmanın kavramsal çerçevesini belirlemeden önce tez araştırması hakkında genel bilgiler vermek faydalı olacaktır.

1.1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Türkmen sahası destancılık geleneği içinde yer alan "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanları başka araştırmacılar tarafından kısa bir motif incelemesine tabi tutulduğu hâlde bunların motif indeksi daha önce hazırlanmamıştır. Bundan ötürü tezin amacı, dünyaca ünlü S. Thompson'un "Motif Indeks of Folk Literature" (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı kitabına göre söz konusu destanların motiflerini belirlemek ve böylece motif indeksini oluşturmaktır. Ayrıca bu iki destanda tespit edilen motiflerin benzerlik ve farklılıkları belirlenerek motiflerin mukayesesinin yapılması da amaçlanmaktadır. Çalışmanın kapsamını ise adı geçen iki destan metni teşkil etmektedir.

1.1.2. Çalışmanın Yöntemi

Kaarle Krohn, Alex Olrik, Annti Aarne ve Annti Aarne'nin öğrencisi Stith Thompson'un temelini atıp, geliştirdikleri Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi; metin merkezli halkbilimi kuramları içinde yer almaktadır. Metin merkezli çalışmalarda sözlü gelenek ürünlerinden biri, diğer tüm varyantlarıyla karşılaştırılıp bunun kökeni tespit etmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamda Stith Thompson'un ilk baskısını 1932-1936 yıllarında yaptığı altı ciltlik "Motif Indeks of Folk Literature" (Halk Edebiyatı

Motif İndeksi) adlı çalışması bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışma olarak kabul edilmektedir.

Thompson, 23 ana başlık altında bir araya getirdiği motifleri, kendi içinde alt başlıklar halinde katagorilendirmiştir. 1955-1958 yıllarında ikinci baskısı yapılan "Motif Indeks" kataloğuna W. Eberhard ve P. N. Boratav'ın 1953 yılında birlikte hazırladıkları "Typen Türkischer Volksmärchen" adlı Türk masal tiplerine ait katolog çalışması da katkı sağlamıştır (Çobanoğlu, 2019, s. 135). Bu manada söz konusu eserler, Tarihî-Coğrafî Fin Yöntemi'nin temelini oluşturan eserler olup, bunlar temel alınmak suretiyle Türk halk edebiyatında birçok çalışma yapılmıştır.

İşte bu tez çalışmasında, ana hatlarıyla değindiğimiz metin merkezli halkbilimi kuramlarından Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi temel alınmaktadır. Evvela her iki destan metninde tespit edilen motifler Thomson'un "Motif Indeks" katoloğuna uygun olarak sıralanıp, numaralandırması yapılmıştır. Bu sayede "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanlarının motif indeks katoluğu hazırlanmaya gayret sarf edilmiştir. Stith Thompson'un harf ve numaralarla yapmış olduğu motif dizini kullanılarak her iki destanın motifleri sıralanmıştır. Bu motif dizininin alfabetik sıralaması aşağıdaki gibidir:

A. Mitolojik Motifler
B. Hayvan Motifleri
C. Tabu Motifleri
D. Büyü (Sihir)
E. Ölü
F. Harikalar (Olağanüstülükler)
G. Ogreler (Devler)
H. Testler
J. Bilge ve Budala (Akıllı ve Aptal)
K. Aldatmacalar
L. Fortune Ters Çevirmeleri (Kaderin Ters Dönmesi)
M. Geleceği Düzenlemek
N. Şans ve Kader
P. Toplum

Q. Ödüller ve Cezalar

R. Esirler ve Kaçaklar

S. Doğal Olmayan Zulüm

T. Seks (Cinsiyet)

U. Hayatın Doğası

V. Din

W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

Z. Çeşitli Motif Grupları (https://sites.ualberta.ca) (ET:01.11.2022)

1.1.3. Çalışmanın Önemi

Türkmen destanları içinde yer alan "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanları üzerine daha önce birkaç çalışma yapılmış ancak bunların motif indeksleri hazırlanmamıştır. Bundan ötürü, bu durum Türk halkbilimi alanı açısından bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu eksikliği gidermek ve "Türk Dünyası Destanları Motif İndeksi"ne katkı sağlamak amacıyla bu tez çalışması hazırlanmıştır. Bu manada, söz konusu iki destanın motiflerini numaralarıyla birlikte tespit etmek çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.2. TEZİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.2.1. Destan Kavramına Genel Bir Bakış

Edebiyat başlığı altında da değerlendirilebilen destanlar hem sözlü hem de yazılı kültür ürünleri içinde yer alır. Mesela Manas destanı tamamen sözlü geleneğin ürünü iken, Şehnâme yazılı geleneğin ürünü hâline gelmiştir. Bu tez çalışmasının temelini oluşturan iki destan da sözlü gelenekte ortaya çıkan, icra edilen, nesiller boyunca aktarılagelen ürünler olup, sonradan yazıya aktarılmış anlatılardır. Pertev Naili Boratav'a göre destanlar, milletlerin yazı öncesi dönemlerinde meydana gelmiş eserleridir. Bu eserler, o dönemlerde meydana gelen kozmogonik ve mitolojik konular ile bir milletin geçmişinde meydana gelen önemli olaylar hakkında bilgi verir (Boratav, 1969, s. 38). P. N. Boratav (1969, s. 37) destanların genellikle şiir

biçiminde oluşturulduğunu, milletlerin yazılı kültür dönemine ulaştıktan sonra "edebiyat" kavramıyla ifade edilen sanatlı yaratmaların meydana geldiğini, bu kavramın yazı öncesi dönemlerde söz, nağme ve seyirlik anlatmaların karşılığı olarak da kabul edilebileceğini söylemektedir.

Değişik coğrafyalarda farklı kavramlarla karşılanan bu anlatmalar, Azerbaycan Türkçesinde "dastan", Özbek Türkçesinde "dastan", Kazan Tatar Türkçesinde "dastan, epos", Uygur Türkçesinde "rivayet, dastan", Kazak-Kırgızlar'da "comok, cır", Yakutlar'da "olongho", Kuman, Kırım ve Çağatay dillerinde "irtegi, ertegü", Başkurtlar'da "kobayır" şeklinde ifade edilmektedir (Sulti, 1998, s. 11). Özkul Çobanoğlu ise destanın farklı Türk boylarında "Alıptığ nımax", "comok", "jomok", "cır", "jır", "batırlar cırı", "maadırlıg tool", "kahramandık epos", "kay çörçök", "olongho", "boy", "epos", "köne epos", "batırlık ertegi" gibi kavramlarla dile getirildiğini belirtmektedir (Çobanoğlu, 2003, s. 14).

Destan kavramının farklı kullanımları olduğu gibi farklı anlamlara sahip olduğu görülür. Farsça kökenli destân kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğünde üç farklı anlamı verilmiş olup, bunlar şu şekilde sıralanmıştır: 1. Tarih öncesi tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope: *Manas, Şehname, İlyada, Kalevala birer destan örneğidir.* 2. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. 3. Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri: *Üç Şehitler Destanı, Çanakkale Destanı* (Türkçe sözlük, 2019, s. 641).

Halkbilimi alanında özellikle destanları çalışan Metin Ekici ise kavramı şöyle tanımlamaktadır:

> *"Bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde ya da bir melodiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlardan bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli*

değerleri, şahsî değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı edebi yaratmalardır" (Ekici, 2002, s. 18).

Şükrü Elçin (2004, s. 72) destanı "Bir boy, ulus (kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biri" şeklinde tanımlar.

Baki Bora Hança; destanı, sözlü kültür içinde tarih öncesi dönemlerde ortaya konulmaya başlanan, tarihi ya da doğal bir vaka üzerine oluşturulan, bu esnada belli evrelerden geçen, zamanla coğrafi olarak yayılma gösteren, toplumsal-kültürel yapıya bağlı olan eş metinlerin oluşturduğu tür olarak tanımlar (Hança, 2009, s. 43).

Türkmenistan'da destan "Epos, Dessan, Avtorlu Dessan, Anonim Dessan, Halk Dessanı, Gahrımançılıklı Halk Dessanı, Erteki Eposu" gibi kavramlarla ifade edilir. Kavramların farklılık göstermesinde içerik ve hacminin ya da onu oluşturan veya icra eden kişiyi işaret ederken bazılarında ise politik bakış açısının etkileri görülmektedir (Şahin, 2009, s. 69). Türkmen folklorunda ve yazınında nesir-nazım beraber kullanılarak sırasıyla yazılan, büyük konu yapısına sahip eserler destan olarak isimlendirilir. Bu eserlerin gerçek özelliği nazım-nesirin bir araya getirilerek oluşturulmasıdır (Mametyazov, 1998, s. 41). Türkmen destanlarının tasnifinde ise muhtevaları önemsenmiştir. H. İbrahim Şahin, bu özelliği dikkate alarak Türkmen destanlarını üç grupta tasnif etmiştir: "1. Kahramanlık destanları", "2. Aşk Destanları" ve "3. Dini Destanlar" (Şahin, 2009, s. 89).

1.2.2. Motif Kavramına Genel Bir Bakış

Motif kavramının araştırmadaki anlam çerçevesini de belirlemek önemlidir zira genel hatlarıyla açıklanan destanın oluşmasında motif mühim bir yer işgal etmektedir. Buna göre Fransızca kökenli olan motif kavramının Türkçe sözlükte üç farklı anlamı verilmiştir: 1. Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan ögelerden her biri: *Halı motifi. Danteldeki motifler*. 2. *ed.* Kendi başlarına konuya özellik kazandıran ögelerin her biri. 3. *müz.* Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birirmdir*: Melodi motifi* (Türkçe sözlük, 2019, s. 1698).

Abdulselam Arvas (2012, s. 60) motifi, kapsülün içine sıkıştırılmış epizot olarak tarif ederken, asıl amacın anlatının içeriğini hatırlatmak olduğunu ifade eder. Aynı yazar, anlatıcının motif, kalıp, formül gibi birimleri aklında tutarak, anlatı metnini uzun süre zihninde tutmasına gerek kalmayacağını, bu sayede zihinsel doluluktan kurtulacağını belirtir.

Motif teriminin farklı tanımlamaları yapılmış olsa da bu konuda en bilindik tarifiyle akla gelen isim Stith Thompson'dır. Thompson'ın Halk Masalı (The Folktale) adlı eserindeki tanımıyla motif, "Bir masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorundadır." Thompson'ın sadece masalları değil, bütün halk edebiyatı araştırmalarını ilgilendiren bir diğer çalışması da "Halk Edebiyatı Motif İndeksi" (The Motif Index of Folk Literature) adlı eseridir (Ekici, 2008, s. 74).

Stith Thompson'ın altı ciltlik "Halk Edebiyatı Motif İndeksi" (The Motif Index of Folk Literature) adlı eserinin ilk baskısı 1932-1936 yıllarında, ikinci baskısı ise 1955-1958 yıllarında yapılmıştır. "Motif İndeks" adlı bu eserde motifler 23 ana başlık altında ve bu başlıklara bağlı alt başlıklar halinde gruplandırılmıştır. Eserin ikinci baskısına ilave olarak "Typen Türkischer Volksmärchen" adlı Türk masal tiplerine yönelik çalışmasıyla W. Eberhard ve P. N. Boratav (1953) katkıda bulunmuştur (Çobanoğlu, 2019, s. 135; akt. Şencan, 2022, s. 344). A. Arvas, "Motif İndeks" adıyla tanınan "The Motif Index of Folk Literature" adlı eserin Tarihi-Coğrafi Fin Metodu kullanılarak ortaya konulduğunu belirtir. Kuram ile metod arasındaki farklılıklara dikkat çekerek bunun bir kuram olmadığını, metot olduğunu ifade eder (Arvas, 2009, ss. 65-66).

E. Karagöz (2016, s. 34); mit, destan, masal, kıssa gibi sözlü halk edebiyatı ürünlerinin anlatı kültürünün devamını sağlayan en küçük birimin motif olduğunu belirtir. Anlatılardaki motifin görevini, dil bilimindeki kök ve yapım eklerinin üstlendikleri işleve benzetir. Kelime kökü, kelimenin parçalanamayan en küçük birimi olduğu gibi sözlü anlatıların da parçalanamayan en küçük biriminin motif olduğunu ifade eder.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKMEN DESTANLARINDAN "KASIM OĞLAN"

Türklerin en eski ve önemli boylarından Türkmenler Oğuz grubuna dahil olup, pek çok açıdan Anadolu Türklerine yakın olan Orta Asya Türk devletlerinden biridir. Dil, kültür ve yaşam tarzı olarak Türkiye Türklerine benzeyen Türkmenlerin Oğuz Kağan, Dede Korkut gibi çok sayıda destanları bulunmaktadır. Bunlardan biri de "Kasım Oğlan" destanıdır. Bu bölümde ilgili destan hakkında bilgi verilecektir.

"Kasım Oğlan" destanı, yazarı belli olmayan, anonim ya da halk destanı olarak adlandırılan destan grubunda yer almaktadır. Destan, içerik olarak fantastik (Simurg kuş, konuşan papağanlar) unsurları barındırdığı için fantastik destan olarak kabul edilmektedir (Mametyazov, 1998, ss. 41-43). Destan, kahramanın olağanüstü şekilde dünyaya gelişi, olağanüstü özelliklere sahip kuşların kahramana yardımcı olmalarından ötürü fantastik aşk destanı olarak kabul edilmiştir.

2.1. "KASIM OĞLAN" DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Halil İbrahim Şahin (2009, s. 40), yaptığı doktora çalışmasında, "Kasım Oglan" destanını 1964 yılında Mäti Köseyev'in ve B. Ahundov'un birlikte "Kasımoglan Halk Dessanı" adıyla yayımladıklarını; B. Ahundov'un destanı tanıttığı "Kasımoglan Dessanı Hakında" adlı giriş bölümü eklediğini belirtir.

Üzerinde çalıştığımız eser, B. Mämmetyazov ve A. Durdıyeva tarafından 1976 yılında bastırılmış olup, yazarlar iki destanı birleştirerek kitap halinde yayınlamışlardır. "Kasım Oglan, Gövher Gız ve Şiralı Beg" adıyla yayınlanan bu kitabın 5-63. sayfalar arasında "Kasım Oglan" destanı yer almaktadır. Destan metninin devamına, destanın içeriği hakkında ek bilgilerin ve destana yönelik sözlüğün bulunduğu bölüm de eklenmiştir. Ayrıca kitabın 81-90. sayfaları arasında bulunan "Kasım Oglan Dessanı Hakında" adlı bölümüyle B. Mämmetyazov, destan içeriği ve şekil özellikleri hakkında bilgi vermektedir (Mämmetyazov ve Durdıyeva, 1976, ss. 5-90).

“Kasım Oğlan” destanı dışında farklı destanların da yer aldığı 1993 yılında Amangül Garrıyeva, Kakalı Berkeliyev ve Kakabay Seyitmıradov’un birlikte hazırladıkları, “Türkmen Halk Dessanları I” adlı kitap yayımlanmıştır. İki cilt olarak yayımlanan kitabın birinci cildinde bulunan “Kasım Oğlan” destanının içeriği ve motifleri hakkında genel bilgiler verilmiştir (Garrıyeva, 1993 akt. Şahin, 2009, s. 53).

İsa Özkan danışmanlığında, 1999 yılında Fatih Akkaya tarafından yapılan tez çalışmasında, “Kasımoğlan Destanı”nın muhteva ve biçim özellikleri ile genel olarak motif unsurları belirlenip, destan hakkında bilgi verilmiştir. Sözlük bölümü ile destan metninin Türkiye Türkçesi’ne aktarımı da çalışmada yer almaktadır (Akkaya, 1999, s.248).

2.2. “KASIM OĞLAN” DESTANININ ÖZETİ

Rum şehrinde Käzim isminde yetim biri yaşamaktadır. Käzim, çocuğu olmayan yaşlı birinin yanında çalışır. Yaşlı adam ölünce tüm serveti Käzim’a kalır. Evleneli yedi yıl olmasına rağmen çocuğu olmayan Käzim’ın eşinin yanına yaşlı bir kadın gelir. Yedi yıldan beri çocukları olmamışsa artık çocuklarının olmayacağını, Käzim’dan ayrılmasını, başkası ile evlenirse çocuğunun olacağını söyler. Bunu duyan Käzim eşinden kırk gün süre ister ve yola çıkar.

Kırk erenin bulunduğu bir yere ulaşır. Açlıktan bayılan Käzim’a Hızır peygamber içecek verir. Uyanan Käzim yaşadıklarını Hz. Ali’ye ve erenlere anlatır. Hz. Ali, Käzim’ın çocuğunun olacağı müjdesini verir. Özellikleri olarak; Hz. Yusuf’un armağını, Hz. Davut’un sözü(nağme) ve Mecnun’un aşkına sahip olacağını söyler. Hz. Ali, Käzim’e bir elma verir. Yarısını kendisinin diğer yarısını eşinin yemesini söyler. Käzim ve eşi elmayı yedikten sonra eşi hamile kalır. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra bir oğlu doğar.

Käzim, oğlunu bir yaşına gelince kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu alana götürüp oğluna ad koymalarını ister. Kimse ad vermeyince kendisi Kasım adını verir ve oğlunu eşine emanet eder. Kasım yedi yaşına geldiğinde babası Käzim, onu mollalardan eğitim almaya götürür. Çocuğu olmayan Käzim’ın Kasım isminde

çocuğu olduğunu, eğitim almaya başladığını duyan Rum şehrinin padişahı, Kasım ve babasını yanına çağırır. Kasım'ı evlatlık olarak yanına alır.

Rum şehrinin padişahı, Kasım'ı kırk oğlana baş yapar. Kasım on dört yaşına gelince padişah olmadığı zaman padişahın yerine onun görevlerini yapar. Bir gün padişaha arz için gelen kalenderin elinde kitap görür. Kitabın içinde perî yüzlü bir kız görür. Kıza âşık olur. Onu bulmak için tek başına yola çıkar. Üç günlük yolculuktan sonra bir yere varır. Üstünde birer papağanın olduğu iki çınar ağacı vardır. Papağanların tavsiyelerini uygulayan Kasım, kırk günlük yol yürüse yorulmayan, nehirden geçse suya batmayan bir özellik kazanır. Bu şekilde yolculuğuna devam eder.

Yedi yıldır hasta olan şehri-Zernigar'ın padişahı için tedavi bulunamaz. Padişah, hastalığa derman bulmaları için tüm doktorlarına kırk gün süre verir. Yaşlı olan doktor; Simurg kuşun kanını bir parça eti ile yemenin ve kanını bedenine sürmenin hastalığı iyileştireceğini söyler. Padişah kuşu bulup getirene yurdunun dörtte birini, şehrin yönetimini ve kızını vereceğini söyler. Padişahın yetmiş yaşındaki hizmetkârı yaşlı Baba da Simurg kuşu aramaya gider. Dağın başında çınar ağacı üzerinde kuşu görür. Pınar başında Kasım ile karşılaşan yaşlı Baba, kuşu yakalamak için plan yapar.

Pınar başına su içmeye gelen Simurg kuşun boynuna, kurulan tuzaktan, ip geçer. Diğer ucu yaşlı Baba'nın beline bağlıdır. Kuş uçar, yaşlı Baba ile gidip çınar ağacının üzerine konar. Simurg kuşu burada gören Kuşbeyi ile Büyük Kadı'nın oğulları arkadan yaklaşıp kuşun kanatlarından yakalayarak, yaşlı Baba'nın elinden alıp götürürler. Yaşlı Baba olup biteni Kasım'a anlatır.

Yaşlı Baba ile Kasım şehre varıp, padişahı iyileştireceklerini söyleyerek padişahın huzuruna çıkarlar. Kasım; Simurg kuşu, Kuşbeyi ile Büyük Kadı'nın oğullarının yaşlı Baba'nın elinden zorla aldıklarını anlatır. Padişah kuşun öldürülmesini emreder fakat Kasım kuşun kendisine verilmesini ister. Kırk gün içinde padişahı iyileştirecek dermanı bulacağını söyler. Simurg kuşa kefil olur, onu dev-perinin nehrinden ab-ı hayat suyu getirmesi için gönderir. Kırk günün sonunda Simurg kuş ab-ı hayat suyunu getirir. Padişah içip iyileşir, on dört yaşında bir yiğit olur. Bu sudan içen yaşlı

Baba da gençleşip on dört yaşında bir delikanlı olur. Padişah, on dört yaşında delikanlı olan (yaşlı Baba) kişiye Simurg kuşu yakaladığı için kızını ve hediyelerini verir, sözünü yerine getirir. Simurg kuşu da Kasım'a verir.

Kasım, Simurg kuşa yanındaki kitaptan sevdiği kızın resmini gösterip yârinin nerede olduğunu sorar. Kuş, çok uzakta bulunan Yemen padişahının kızı olduğunu söyler. Hazırlık yapıp yola çıkarlar. Otuz altı gün boyunca üstünde Kasım ile uçan Simurg kuş, üç gece üç gündüz de aç susuz uçar. Daha sonra çölün ortasında düşüp ölür.

Simurg kuşun annesi yavrusunu seksen günden beri aramaktadır. Yavrusunun çölde öldüğünü gören anne onu Kasım'ın öldürmediğini anlar. Simurg kuşun annesi Kasım'ı yemen şehrine kendisi götürmek ister. Kasım kabul etmez. Simurg kuşun ölümüne çok üzülen Kasım, yoluna tek başına devam eder. Yedi yıl boyunca devam eden yolculuğunun sonunda kıble yönünde parlayan bir köşk görür.

Yemen şehrinin padişahı Hurşit Şah, tek çocuğu olan kızı Melike ve Melike'nin kırk hizmetçisiyle köşkünde yaşar. Melike, kırk hizmetçisi ile şehri gezmeye çıkmak ister. Şehrin kapıları kapatılır. Kasım, bir giriş bulup içeri girer. Şehrin meydanında kırk hizmetçi ile gezmekte olan Melike'yi görünce kitabı(resmi) açıp bakar. Sevdiği kişinin Melike olduğunu anlar. Melike yabancı olarak gördüğü Kasım'ın üzerine hizmetçileri gönderir. Fakat Kasım onları kovalar. Melike, rüyasında gördüğü yiğidin Kasım olduğunu o zaman anlar. Atından inen Melike, havuz başında Kasım'a âşkını bir şiir okuyarak anlatır.

Melike, Kasım'ı sınamak için kırk hizmetçisinden birini Kasım'a vereceğini söyler. Kasım onları istemediğini, perî yüzlü sevdiği Melike için geldiğini söyler. Onun için şiir söyler. Melike beğenir. Padişaha Kasım adında hünerli bir yiğidin olduğunu söylerler. Padişah, Kasım'ın yetenekli olduğunu anlar ve onun eğitim almasını sağlar.

Bir gün bir haber gelir. Başka bir ülkenin padişahı Katran Şah, Hurşit Şah'ın kızı Melike'yi ister, vermezse onunla savaşacağını söyler. Hurşit Şah, gelen elçinin

kulağını kesip, onu geri gönderir. Bu duruma öfkelenen Katran Şah, askerlerini toplayıp, onlara Hurşit Şah'ın şehrini yıkmalarını emreder.

Hurşit Şah, kendi askerlerini toplar. Kim düşman askerlerinin önüne çıkar, onları darmadağın ederse; hazinesinin yarısını ve kızı Melike'yi vereceğini söyler. Teklifini üç defa tekrarlamasına rağmen kimse çıkmaz. Bunu duyan Kasım, kendisine asker ve ihtiyaçlarının verilmesi şartıyla teklifi kabul eder.

Melike ile vedalaşan Kasım, Katran Şah'ın ordusuyla savaşır. Elli bin asker takviyesi alarak düşman ordusunu dağıtır. Haberi alan Hurşit Şah, Kasım'ı şehre girmeden karşılar. Kasım'a hem tahtını hem de kızı Melike'yi verir. Melike ile Kasım'ın yedi gün-yedi gece düğün toyu olur, nikâhları kıyılır. Kasım hem tahta çıkıp şehrin padişahı olur hem de Melike'yi alıp muradına erer.

2.3. "KASIM OĞLAN" DESTANININ MOTİF İNDEKSİ

"Kasım Oğlan" destanının motif indeksi hazırlanırken S. Thompson'un eseri kullanıldığı için eserdeki orijinal numaralandırma sistemi kullanılmıştır. Onun için motiflerin tasnifinde rakamlardan ziyade harf ve rakam sistemi aslına uygun olarak destana uyarlanmıştır. Yay ayraç içinde büyük "T" harfi (T) ile verilen motifler Türk destanlarına ait olup tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu tarz motifleri ilk defa hangi Türk bilim adamı tespit etmişse motifin sonunda yay ayraç içinde ilgili bilim adamının ismi yazılmıştır. Ayrıca S. Thompson indeksinde harflerle gösterilen ana başlıklardaki harfler atılmış olup, bu durum alt başlıklarda devam ettirilmiştir. Örneğin "**B. Hayvanlar**" şeklindeki ana başlık, tez içerisinde "**2.3.1. Hayvanlar**" olarak yazılmış, alt başlıkta ise "**B31.5. Simurg: dev kuş**" biçiminde tam hâliyle ifade edilmiştir.

2.3.1. Hayvanlar

B31.5. Simurg: dev kuş.

Şehri Zernigar'ın padişahı Simurg kuşu getirene on sekiz yaşındaki kızını, yurdunun dörtte birini, şehrin yönetimini, boyu kadar altını vereceğini söyler.

Simurg kuş, padişahın iyileşmesi için dev perinin nehrinden ab-ı hayat suyu getirir.

Simurg kuş, Kasım'ı alıp Yemen şehrine yolculuk ederken, açlık ve susuzluktan çöl ortasında düşüp ölür.

B211.3. Konuşan kuş

Simurg kuş, Kasım ile şehri-Zernigar'dan ayrıldıktan sonra konuşup, dertleşirler. Yemen'e gitmek için yolculukta ihtiyaç olan yiyecekleri belirlerler.

Çınar ağacı üstündeki iki papağan kendi arasında konuşur.

B211.3.4. Konuşan papağan.

Çınar ağacı üstünde duran iki papağan kendi aralarında konuşup Kasım'a tavsiyelerde bulunurlar.

B215.1. Kuş dili.

Kasım, yedi yıl okuyup, birçok ilim öğrenir. Kuşların dilinden bile anlar.

Kasım, çınar ağacı üstünde konuşan iki papağanın konuşmasını anlar.

B216. Hayvan dilleri hakkında bilgi. Kişi onların konuşmasını anlar.

Kasım, çınar ağacı üstünde konuşan iki papağanın konuşmasını anlar ve papağanların tavsiyelerini uygular.

B217. Hayvan dillerinin öğrenilmesi.

Kasım yedi yıl okuyup, birçok ilim öğrenir. Bunların içinde kuşların dilini de öğrenir.

B457.Yardımcı kuşlar.

Kasım'ın Yemen'e gitmesinde Simurg kuş yardım eder.

Şehr-i Zernigar'ın padişahını iyileştirmek için ab-ı hayat suyunu Simurg kuş getirir.

Çınar ağacı üzerindeki papağanlar, verdikleri bilgilerle Kasım'a yardımcı olurlar.

B469.9. Yararlı papağan.

Çınar ağacı üzerinde bulunan iki papağanın verdikleri bilgilerle Kasım kısa sürede uzun yol kat eder.

B744. Hayvan olağandışı mesafeye seyahat eder.

Kasım, Yemen şehrine ulaşmak için Simurg kuşla otuz altı gün boyunca gece-gündüz durmadan uçar.

Simurg kuşun annesi seksen gün boyunca yavrusunu bulmak için uçar.

2.3.2. Büyü (Sihir)

D915. Sihirli nehir.

Kasım, üç çınar yaprağını çiğneyip ayağının altına sürer. Karşılaştığı nehirden batmadan karşıya geçer.

Simurg kuş, ab-ı hayat suyunu dev-perinin nehrinden getirir. Suyu içen padişah iyileşip on dört yaşında delikanlı gibi olur.

D925. Sihirli pınar/çeşme.

Dağın üstünde pınardan çıkan su, dağın çukur bir yerine toplanır. Simurg kuş buradan su içmek için gelir.

Yaşlı Baba(hizmetkâr) ile Kasım pınar başında karşılaşıp, Simurg kuşu yakalamak için plan yaparlar.

D950. Sihirli ağaç.

Kasım yürüyüp bir yere varır, orada iki çınar ağacı görür. Her çınar ağacının üstünde birer papağan oturup, konuşur.

Çınar ağacının üstünde oturan papağan, Kasım'ın çınar ağacından üç yaprak alıp çiğneyerek ayağının altına sürerse kırk gün yol yürüse de hiç yatmayacağını ve acıkıp susamayacağını söyler.

Çınar ağacının üstünde oturan papağan, Kasım'ın çınar ağacından üç yaprak alıp bir lokma yutarsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gideceğini, önüne deniz, göl, su çıksa da hemen girip geçebileceğini; suyun topuğundan yukarı çıkmayacağını söyler.

D955. Sihirli yaprak.

Çınar ağacındaki papağan, "Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç tane alıp çiğneyerek ayağının altına sürünce kırk gün yol yürüse hiç yatmaz, acıkıp susamazdı." der.

Çınar ağacındaki papağan, "Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç yaprak alıp bir lokma yutsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gider. Her çeşit deniz, göl, su çıksa hemen girip geçiverir; su topuğundan yukarı çıkmaz" der.

D1030. Sihirli yiyecek.

Käzim, Hazreti Ali'nin verdiği elmayı bıçakla kesip yarısını hanımı diğer yarısını kendisi yer. Yedikten sonra hanımı hamile kalır.

Käzim; hanımına, “Bana bir kazan talhan (pirinçli tatlı) pişiriver. Ben evliyanın hepsini dolaşıp dağıtayım. Belki Allah bana bir evlat verir.” der.

D1242. Sihirli sıvı

Hızır peygamber, yıkılmış yatmakta olan Käzim’a bir kâse şarap verir. Käzim şarabı içtikten sonra kendine gelir.

Simurg kuşun getirdiği ab-ı hayat (hayat suyu) padişahı iyileştirir, yaşlı Baba’yı on dört yaşında bir yiğide dönüştürür.

2.3.3. Ölüm

Käzim’ın hizmet ettiği zengin adam iki yıl sonra hastalanıp ölür. Mirası Käzim’e kalır.

2.3.4. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler)

F660. Olağanüstü yetenek.

Käzim, yirmi günde yürüyeceği yolu Allah’ın emri ve evliyaların duasıyla bir günde yürür.

F715. Olağanüstü nehir.

Simurg kuş, ab-ı hayat suyunu dev-perinin nehrinden getirir. Suyu içen padişah yedi yıllık derdinden kurtulup on dört yaşında delikanlı gibi olur.

(T) F758. Kaf dağı. (Abdulselam Arvas)

Kasım, ab-ı hayat suyunun bulunduğu yeri; Kaf Dağı’nın ardında Zulmat(karanlık) denilen yerde dev-perinin nehrinde, şeklinde tarif eder.

F811.20. Kutsal ağaç.

Simurg kuş, dağdaki büyük çınar ağacında oturur.

Kasım, çınar ağacından aldığı üç yaprak sayesinde yolculuğunda yorulmadan gider ve önüne çıkan nehirden batmadan geçer.

F863. Sıra dışı zincir.

Melike, Kasım’ı altın zincirle bağlar.

F950. Muhteşem tedaviler.

Yaşlı tabip(doktor), padişahın hastalığı için Simurg kuşun kanını vücuduna sürmesini, kanı ile etini bir kâsede içmesini söyler.

(T) F989.25. Hayvanla konuşma. (Abdulselam Arvas)

Kasım bir baksa, her çınar ağacının başında bir papağan oturup konuşur. Kasım papağanlara kulak kabartıp, onları dinler.

Kasım, Simurg kuşa, kitaptan resmini gösterdiği kızın nerede olduğunu sorar. Simurg kuş da çok uzakta olan yemen padişahının kızı olduğunu söyler.

Kasım, Simurg kuş ile konuşup, dertleşir.

F1068. Gerçekçi rüya.

Melike, sevdiği yiğit olan Kasım'ı rüyasında görür.

2.3.5. Testler (İmtihan)

H80. İşaretlerle tanıma.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunun yaklaştığını gelen seslerden tanır.

(T) H148. Şiirle tanıma. (Ali Berat Alptekin)

Baba, dağın başındaki çeşmenin başında Simurg kuşu yakalamak için beklerken yanına Kasım gelir. Baba ile Kasım şiir okuyarak tanışırlar.

H502. Eğitim testi/ilim-irfan testi.

Melike, Kasım'dan kendi çadırına, tahtına, bahtına, altın köşküne, yüzüne gazel okumasını ister. Okuyamazsa Kasım'ı öldüreceğini söyler.

H1556. Sadakat testi.

Melike, Kasım'a kızlardan bir kız vereyim, der. Kasım bu teklifi kabul etmez, Melike için geldiğini söyler.

H1563. Yetenek testi.

Melike, Kasım'ın kendisine âşık olup olmadığını anlamak için Kasım'dan güzelliğini, tahtını, bahtını anlatan bir şiir söylemesini ister.

2.3.6. Akıllılar ve Aptallar

J130. Hayvanlardan elde edilen bilgelik (bilgi).

Çınar ağacı üzerinde bulunan iki papağanın verdikleri bilgilerle Kasım kısa sürede uzun yolu acıkmadan susamadan gider.

Kasım, Simurg kuşa kitaptaki resmi sorar. Simurg kuş, Yemen şehrinin padişahı Hurşit Şah'ın kızı Melike olduğunu söyler.

J140. Eğitim yoluyla edinilen bilgi.

Kasım yedi yaşına gelince, mollalardan eğitim alır.

Kasım yedi yıl okuyup, birçok ilimler öğrenir. Kuşların dilinden bile anlar.

J155. Kadınların verdiği akıl(bilgi).

Käzim'in karısının yanına yaşlı kadın gelir. Yedi yıldır çocuklarının olmadığını, kocasından ayrılıp, başkasıyla evlenirse çocuğunun olacağını söyler.

2.3.7. Aldatmalar

K750.Tuzakla yakalama.

Kasım ile yaşlı Baba, Simurg kuşu yakalamak için tuzak kurarlar.

K1010. Sahte doktorluk yoluyla aldatma.

Kasım, doktor kılığına girip Şehri Zernigar'ın padişahının korumalarını aldatır.

K1700. Yalan yoluyla aldatma.

Kasım, "Rum'un güçlü tabibi Hazreti Pukman'ın (Lokman) soyundan geldim." diyerek padişahın korumalarını aldatır.

Kasım, kireçten, kaymak taşından, külden, topraktan, kumdan, undan karıştırarak ilaç yapar. Şehri Zernigar'ın padişahını iyileştirmek için geldiğini söyleyerek nöbetçileri aldatır.

K1821.1. Sakal boyayarak kılık değiştirme.

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için saçını, sakalını ve kaşlarını kara(siyah) renge boyar.

K1821.5. Cildi boyayarak kılık değiştirme.

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için kızıl renkli bir boya ile yüzünü, boynunu, görünen yerlerini boyadı.

K1825.1. Doktor kılığına girme.

Kasım, eline asasını alıp doktor kılığında şehre yönelir.

K2249.4.1. Hain kasap.

Eşekli kasap, Käzim'ın hanımını açık avlu kapısından görür. Onu almak için yaşlı kadına yüz gümüş para ve iki hazır koyun eti göndereceğini söyler.

K2293. Hain yaşlı kadın.

Yaşlı kadın, Käzim'ın hanımına, "Kızım bununla (Käzim) yüz yıl yaşasan da çocuğun olmaz. Sen başka bir eş al." der.

2.3.8. Talihin Ters Dönmesi

L111.4. Yetim kahraman.

Käzim, Rum şehrinde bulunan yetim biridir.

2.3.9. Geleceğin Tayini

M201. Pazarlık ve vaatlerin yapılması

Kasap oğlan; kendisine Käzim'ın hanımını alıvermesi için yaşlı kadına, yüz gümüş para ve iki hazır koyun eti vereceğini vaat eder.

Yedi yıldır hasta olan padişah; hastalığının tedavisi için Simurg kuşu getirene şehrinin yönetimini, yurdunun dörtte birini ve on sekiz yaşındaki kızını vereceğini söyler.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan komutana boyu kadar altın, hazinesinin yarısı ve Melike kızını vereceğini söyler.

M241. Pazarlık: tüm kazançları paylaşma.

Padişahın Simurg kuşu getirene yaptığı vaadini, Kasım ile yaşlı Baba kendi aralarında paylaşırlar.

M300. Kehanetler.

Şiri-Huda (Hz. Ali) Käzim'a "Allah size bir oğul verdi." diye haber verir.

Hz. Ali, Käzim'in doğacak oğlunun (Kasım) üç özelliği olacağını söyler.

2.3.10. Şans ve Kader

N836.1. Kral kahramanı evlat edinir.

Çocukları olmayan aile Käzim'a "sen yakışıklı bir delikanlı oldun" diyerek oğlu gibi evlendirip; para ve yiyecek verirler. Zengin adam ölünce tüm serveti Käzim'a kalır.

Rum şehrinin padişahı Kasım'ı evlat edinir.

2.3.11. Toplum (Cemiyet)

P10.Krallar.

Rum şehrinin padişahının çocuğu yoktur. Kasım'ı evlat edinir.

Şehri Zernigar'ın padişahı yedi yıldır hastadır.

Hurşit Şah, Yemen şehrinin padişahıdır.

Başka bir şehrin padişahı Katran Şah, Melike'yi almak ister.

P12.1. Zalim kral.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın Melike'yi almak için gönderdiği elçinin kulağını keser.

Şehri Zernigar'ın padişahı, Kasım'ı Simurg kuş dönene kadar tutsak eder.

P16.1. Kral dünyadan elini eteğini çeker.

Hurşit Şah, kızı Melike'yi ve tahtını Kasım'a bırakır.

(T) P42. Harikulâde güzel prensesler. (Abdulselam Arvas)

Kasım, Yemen padişahı Hurşit şahın kızının resmini kitap içinde görür. Ay deseniz ağzı var; gün deseniz gözü var. Su içse çenesinden, yiyecek yese karnından görünür. Badem göz kapağı, fıstık dudak, ince bellidir.

Şehri Zernigar'ın padişahının on sekiz yaşındaki kızının ay gibi ağzı, güneş gibi gözleri var. Su içse damarlarından, yemek yese boğazından görünür.

P150. Zengin adamlar.

Käzim, Rum şehrinde yaşayan, çocuğu olmayan zengin bir aileye hizmetkâr olur.

(T) P230.0.1. Çocuksuzluk. (Abdulselam Arvas)

Käzim'in, yanında çalıştığı zengin, yaşlı adamın oğlu-kızı yoktur.

Yedi yıldır evli olan Käzim'in çocuğu yoktur.

Rum şehrinin padişahının çocuğu yoktur.

P234. Baba ve kız.

Melike, Hurşit Şah'ın tek çocuğudur.

(T) P361.8.1. Elçi padişahı uğruna işkenceye uğrar.

Hurşit Şah, Katran Şah tarafından gönderilen elçinin kulaklarını keser ve elçiyi geri gönderir.

P424. Hekim.

Yaşlı tabip, padişahın hastalığı için Simurg kuşun kanını vücuduna sürmesini, kanı ile etini bir kâsede içmesini söyler.

Şehri Zernigar'ın padişahı, bütün doktorları toplayıp "Benim hastalığıma çare bulamadınız mı?" diye sorar.

Kasım, doktor kılığında Şehri Zernigar'ın padişahının yanına gider.

P448. Kasap.

Käzim'in hanımı odun almak için dışarı çıkınca, yoldan geçen eşekli kasap oğlanın gözü Käzim'in hanımına çarpar.

Kasap oğlan; dükkanına gidince yaşlı kadına, iki hazır koyun eti göndereceğini, söyler.

P551. Ordu.

Kasım'ın askerleri ile Katran Şah'ın ordusu savaşır.

P555. Savaşta yenilgi.

Kasım ve askerleri Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratır.

P634. Ziyafetler.

Käzim, oğlu doğduktan bir yıl sonra oğluna ad koymak için herkesi toylayıp toy(ziyafet) hazırlar.

P634.0.1. Yemekler ve yiyeceklerle ilgili gelenekler.

Yedi yıl boyunca hasta olan padişah, ab-ı hayat suyunu içerek iyileşir. Padişah, kırk gün toy düzenler.

P634.2. Ziyafet yedi gün yedi gece sürer.

Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan Kasım ile Melike'nin yedi gün yedi gece toy-düğünü yapılır.

P682.1. Allah adına selam vermek.

Baba ile Kasım karşılaştıklarında "-Selamünaleyküm baba / -Aleykümselam oğlum" şeklinde selamlaşırlar.

(T) P722. Elçi.

Katran Şah, Hurşit Şah'a elçi gönderir.

2.3.12.Mükâfatlar ve Cezalar

Q33. Dua etmekten dolayı ödül.

Käzim, Allah'ın emri ve erenlerin duasıyla yirmi günlük yolu bir günde yürüyüp akşama evine varır.

(T) Q102. Ödül olarak prenses. (Abdulselam Arvas)

Şehri Zernigar'ın padişahı, Simurg kuşu yakalayıp getiren Baba'ya on sekiz yaşındaki kızını verir.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan Kasım'a kızı Melike'yi verir.

Q111. Ödül olarak zenginlik.

Zengin yaşlı adam hastalanıp ölünce bütün malı -mülkü, zenginliği yanında ona hizmet eden Käzim'a kalır.

Şehri Zernigar'ın padişahı, Simurg kuşu yakalayıp getiren kişiye yurdunun dörtte birini verir.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratan komutana (Kasım) hazinenin yarısını verir.

Q114. Ödül olarak hediyeler.

Kasım, Şehri Zernigar'ın padişahını iyileştirdiği için padişah; Kasım'a, güzel elbiseler, altın kemer, giyecekler ve Simurg kuşu verir.

Q192. Duadan dolayı ödül olarak verilen çocuk.

Allah'ın emri, erenlerin duasıyla Käzim'in çocuğu doğar.

2.3.13. Esirler ve Kaçaklar

R5. Savaş alanında yakalama.

Kasım, Katran Şah'ın askerlerini öldürür, geride kalanları esir eder.

2.3.14. Anormal Zulümler

S133. Kafasını keserek öldürme.

Padişahın arz çayına gelen kalender elindeki kitabı Kasım'a vermek istemediği için Kasım kılıcıyla kafasını keser.

S168. Sakatlama: kulakları yırtma.

Katran Şah tarafından gönderilen elçinin kulaklarını, Hurşit Şah keser ve elçiyi geri gönderir.

2.3.15. Evlilik (Cinsiyet)

T11.2. Resmi görerek aşk.

Kasım, kalenderin elinden aldığı kitabı açtığında peri yüzlü Melike'yi görür ve âşık olur.

T11.3. Rüyayla âşık olma.

Hurşit şah'ın kızı Melike rüyasında gördüğü Kasım'a âşık olur.

T30. Âşıkların karşılaşması.

Kasım, Yemen şehrine girer. Gezmeye çıkan Melike ve kırk hizmetçisini görür. Melike de yabancı bir yiğit olan Kasım'ı görür.

T42. Âşıkların konuşması.

Kasım ile Melike havuz başında birbirlerine şiir okuyup, konuşurlar.

T104. Yabancı kral zorla evlenmeyi istediği prenses için savaşa devam eder.

Katran Şah, Yemen padişahı Hurşit Şah'ın kızı Melike'yi almak için Kasım'ın ordusuyla savaşır.

T131.5. Ekzogami: Sadece grup dışından yapılan evlilik.

Kasım, Rum diyarından çıkıp, Yemen padişahının kızı Melike ile evlenir.

T135. Düğün töreni.

Kasım, Katran Şah'ın ordusunu yener; Hurşit Şah, kızı Melike ile Kasım'ı düğün toyuyla evlendirir.

T511.1.1. Elma yiyerek hamile kalma.

Hazreti Ali'nin verdiği elmanın yarısını Käzim, diğer yarısını Käzim'in hanımı yer. O gece Käzim'in hanımı hamile kalır.

T526. Duadan dolayı hamile kalma.

Allah'ın emri, erenlerin duasıyla elmayı Käzim ve hanımı yer. Käzim'in hanımı hamile kalır.

T596. Çocuğa ad koyma

Käzim, oğlunu erkek ve kadınların bulunduğu bir alana çıkarıp, oğluna ad koyacak kişi olup olmadığını sorar. Ad koyacak kişi çıkmayınca bir şiir okur. Şiirde oğlunun adının Kasım olduğunu söyler.

Rum şehrinin adeti üzerine çocuk bir yaşına girmeden ad koymazlar.

T670. Çocukların evlat edinilmesi.

Käzim, Rum şehrinde oğlu-kızı olmayan zengin bir aileye hizmetkar olur. İki yıl hizmet ettikten sonra aile Käzim'ı oğlu gibi evlendirir, güzel yiyecekler ve para verir. Rum şehrinin padişahı Kasım'ı evlat edinir, onu okutur.

2.3.16. Din

V50. Dua.

Allah'ın emri, erenlerin duasıyla Käzim, yirmi günlük yolu bir günde gider.

Kasım'ın ata binebildiğini gören Käzim, Allah'a dua eder.

Kasım, çınar ağacının üç yaprağını çiğneyip yuttuktan sonra yolculuğunda önüne bir nehir çıkar. "Bismillahirrahmanirrahim" diyerek nehre girer. Su topuğuna çıkmaz.

V52. Duanın mucizevi gücü.

Käzim yirmi günde yürüyeceği yolu, Allah'ın emri ve erenlerin(evliyaların) duası ile bir günde yürüyüp akşama evine vardı.

Kasım, çınar ağacındaki papağanların söylediklerini yapar. "Bismillah" diyerek karşılaştığı nehrin bir tarafından diğer tarafına, suya batmadan geçer.

(T) V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme.

Kasım Rum şehrinden ayrılıp yola çıkarken kırk yiğidi yanına gelir. "Yolun açık olsun, yoldaşın Hakk olsun." deyip dua ederler.

V200. Kutsal kişiler.

Käzim, kırk günlük yol yürüdükten sonra düşüp bayılır. Hızır peygamber ve kırk erenler yardım eder.

(T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin)

Käzim, kırk günlük yol yürüdükten sonra düşüp bayılır. Hızır peygamber içecek(şarap) verir. Käzim bir anda iyileşip ayağa kalkar.

(T) V208. Peygamberlerin halefleri.

(T) V208.01. Halifeler.

(T) V208.01.1. Hazreti Ali.

Kırkların (erenler, evliyalar) başı Hazreti Ali'dir.

Hazreti Ali, Käzim'ın doğacak oğlunun üç özelliği olduğunu söyler.

Hazreti Ali, Käzim'a bir elma verir. Yarısını kendisinin diğer yarısını da hanımının yemesini söyler. "Allah'ın emri ve bizim duamızla Allah sana oğul verir" der.

(T) V301. Nikâh kıyma. (Abdulselam Arvas)

Şehri Zernigar'ın padişahı, kızını Simurg kuşu yakalayan yaşlı Baba'ya (Ab-ı hayat suyunu içip, on dört yaşında yiğit olur.) verir. Mollaları çağırıp, nikâh kıymalarını söyler.

Hurşit Şah, Melike ile Kasım'ın nikâhını kıyıp, yedi gün yedi gece düğün toyu yapılmasını emreder.

(T) V386. Nazar değme.

Käzim hanımına, "Bu çocuğu hiçbir yere çıkarma, kimseye gösterme, nazar değer." der.

V462. Zahitlik.

Melike, ömründe eline erkek eli değmemiş padişah kızıdır.

2.3.17. Karakter Özellikleri

W28. Fedakârlık.

Kasım, Simurg kuşun serbest bırakılması için ona kefil olur. Kendini tutsak etmelerine razı olur.

W32. Cesaret.

Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusu ile savaşacak komutan arar. Üç defa sormasına rağmen komutanlarından kimse çıkmaz. Kasım çıkıp, düşman ordusuyla savaşacağını söyler.

W33. Kahramanlık.

Kasım, düşman ordusunu yenilgiye uğratır.

(T) W33.3. Kahramanlığın belirtisi baş kesmektir. (Abdulselam Arvas)

Kasım, elindeki kitabı vermek istemeyen kalenderin başını keser.

W188. Kavgacılık.

Katran Şah, Hurşit Şah'ın kızı Melike'yi ister, vermezse onunla savaşacağını söyler

W196. Sabır eksikliği.

Käzim hanımından kırk gün izin ister ve bu zamana kadar sabretmesini söyler.

2.3.18. Çeşitli Motif Grupları

Z10.1. Başlama formülleri.

Anlatanlar şöyle rivayet ederler. Kendisi Rum şehrinden Käzim adlı bir yetim vardır.

Z10.2. Bitiş formülleri.

Tahta çıkan Kasım, padişah olur, Melike'yi alıp muradına erer.

Z10.3. Geçiş formülleri

Elkıssa…

Elkıssa, Käzim sözünü söyledikten sonra…

Haberi kimden işidin.

Z18. Biçimsel konuşmalar.

Baba ile Kasım karşılaştıklarında "-Selamünaleyküm baba / -Aleykümselam oğlum" şeklinde selamlaşırlar.

Z64. Atasözleri.

"Yiğiti su bozar, insanı konuşma bozar."

"İnsanın insana saygı göstermesi, akıllılıktır; insanın ölüye saygı göstermesi ise akılsızlıktır."

Z71. Formüle dayalı sayılar.

Z71.0.1. Tek sayılar -- formülsel.

Käzim, yirmi günde yürüyeceği yolu Allah'ın emri ve erenlerin duasıyla bir günde yürür.

Rum şehrinin geleneklerine göre Kasım bir yaşına girince ad koyulur.

(T) Z71.0.3. Formülistik sayı: 2. (Abdulselam Arvas)

Käzim, zengin, yaşlı adama iki yıl hizmet eder, evlendikten iki yıl sonra yaşlı adam ölür.

Kasım, yolculuğunda iki çınar ağacı üzerinde bulunan iki papağan ile karşılaşır.

Z71.1. Formülistik sayı: 3.

Käzim, oğluna ad koyacak kişiyi bulabilmek için üç defa soru sorar.

Käzim, kırk erenle beraber üç gün gezer.

Hz. Ali, Käzim'in doğacak oğlunun üç özelliği olduğunu söyler: Hz. Yusuf'un güzelliği, Hz. Davut'un dili, Mecnun'un aşkı.

Kasım, çınar ağacından üç yaprak alır, çiğneyip yutar.

Falcı, büyücü ve doktorlar, padişahın hastalığına çare bulabilmek için üç gün mühlet isterler.

Kasım, Rum şehrinden çıkıp kırk molla öğrencisi ile vedalaşıp yola çıkar. Üç gün yol yürüyüp aklına gelince bir yerde yatar.

Kasım; nöbetçilere, padişahlarını üç günde anasından doğmuş gibi sağlıklı yapmaya geldiğini söyler.

Simurg kuş ile Kasım'ın Yemen şehrine yolculuklarında suyu ve yiyeceği biter. Simurg kuş üç gece-gündüz daha yol gider. Çölde düşüp ölür.

Hurşit Şah, düşman ordusuyla savaşacak komutanı bulabilmek için üç defa soru sorar.

Z71.3.0.1. Formülistik sayı: 5 ve katları (örn.50,500).

Kasım, kalenderin elindeki kitabı beş on para verip satın almak ister.

Düşman ordusuyla savaşan Kasım, Hurşit Şah'tan elli bin asker göndermesini ister.

Z71.5. Formülistik sayı: 7.

Käzim evlenir, yedi yıl boyunca çocuğu olmaz.

Käzim, oğlu yedi yaşına gelince molla olması için mektebe vermeye yola çıkar.

Kasım, kırk oğlana baş olup, mektepte okur. Yedi yıl sonra on dört yaşına girer.

Şehri Zernigar'ın padişahı yedi yıldır hastadır.

Kasım, Yemen şehrine ulaşmak için dağlarda, yollarda, çöllerde yedi yıl yolculuk eder.

Kasım ile Melike'nin yedi gün yedi gece toy düğünleri olur.

Z71.5.0.1. Formülistik sayı: 7 katları (ör. 49, 70, 70,000, 7,777).

Şehri Zernigar'ın padişahının yetmiş yaşında ihtiyar bir hizmetçisi (Baba) vardı.

Z71.6. Formülistik sayı: 9 (99,900,999,99.999, vb.).

Käzim ile karısı Hazreti Ali'nin verdiği elmayı paylaşarak yerler. O gece Käzim'in hanımı hamile kalır. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat sonra oğlu doğar.

Yaşlı Baba dokuz yıldan beri padişahın hizmetini yapar.

Z71.8.7. Formülistik sayı: 36.

Kasım, Yemen şehrine ulaşmak için Simurg kuşla otuz altı gün durmadan uçar.

Z71.12. Formülistik sayı: 40.

Käzim'in hanımı, çocukları olmadığı için Käzim'a kendisinden ayrılmak istediğini söyler. Käzim, karısından kırk gün mühlet ister.

Käzim, hanımına kırk günlük yola gittiğini söyler.

Käzim çıktığı yolculuk sonunda kırk erenin(evliya) bulunduğu yere ulaşır.

Kasım, Rum şehrinin padişahı tarafından kırk oğlana(molla) baş tayin edilir.

Yedi yıldır hasta olan padişah, ilaç bulmaları için tabiplere(doktorlara) kırk gün süre verir.

Kasım ve yaşlı Baba padişahın yanına ulaşabilmek için ilaç yaparlar. Bunun için Kasım yaşlı Baba'dan kırk kâğıt ister.

Kasım, kefil olduğu Simurg kuşa kırk gün mühlet verir.

Yedi yıldır hasta olan padişah, hastalığından kurtulunca kırk gün toy verir.

Kasım, Simurg kuşla Yemen şehrine ulaşabilmek için tam kırk gün uçar.

Melike'nin kırk hizmetçisi(yardımcısı) vardır.

Z71.16.2. Formülistik sayı: 10.

Kasım, kalenderin elindeki kitabı beş on para verip satın almak ister.

Z71.16.6. Formülistik sayı: 80.

Simurg kuşun annesi seksen gün boyunca yavrusunu arayıp bulmak için uçar.

Z71.16.10. Formülistik sayı: 14.

Kasım kırk oğlana baş olup, mektepte yedi yıl okur. On dört yaşına giren Kasım padişah bir yere gidince, onunla giderdi.

Z71.16.11. Formülistik sayı: 15.

Käzim'ın hanımı, on beş kavunu una atıp bir kazan talhan pişirir.

(T) Z71.16.19. Formülistik sayı: 100. (Abdulselam Arvas)

Eşekli kasap, Käzim'in hanımını getirmesi için yaşlı kadına yüz pul(para) vereceğini söyler.

Yaşlı kadın Käzim'in hanımına "Kızım bununla yüz yıl yaşasan yine çocuğun olmaz." der.

(T) Z71.16.21. Formülistik sayı: 1000. (Abdulselam Arvas)

Çınar ağacındaki papağan, "Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç yaprak alıp bir lokma yutsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gider." der.

Kasım, "Âşık oldum bir güzele; yüreğim oldu bin parça," diyerek Baba'ya şiir okur.

(T) Z71.16.25. Formülistik sayı: 18.

Şehri Zernigar'ın padişahının on sekiz yaşında harikulade güzelliğe sahip kızı vardır.

(T) Z71.16.26. Formülistik sayı: 20.

Käzim, bütün evliyaları dolaşıp çölde yirmi gün yol yürür.

Käzim, yirmi günde yürüyeceği yolu Allah'ın emri ve erenlerin duasıyla bir günde yürür.

Z141. Sembolik renk: kırmızı.

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için kızıl(kırmızı) renkli bir boya ile yüzünü, boynunu, görünen yerlerini boyadı.

Z143. Sembolik renk: kara (siyah).

Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için saçını, sakalını ve kaşını siyah renge boyar.

Simurg kuşun gövdesi Türkmen'in kara(siyah) evinden büyüktür.

Z146. Sembolik renk: kahverengi.

Baba ile Kasım karşılaştıklarında Kasım, "Aksakallı, kahverengi donlu, can babam" diye hitap eder.

Z300. Benzersiz istisnalar.

Hz. Ali, Kasım'ın üç özelliğe; Hz. Yusuf'un güzelliğine, Hz. Davut'un diline(sözlerine), Mecnun'un aşkına sahip olacağını söyler.

İKİNCİ BÖLÜM

3. TÜRKMEN DESTANLARINDAN "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY"

Sözlü gelenek içinde bahşiler tarafından aktarılan destanlar zamanla ilk yazar metinden uzaklaşarak metinlerin farklı versiyonları oluşmuştur. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanı da yazarı belli olmayan (anonim) destanlar içinde yer almaktadır (Mametyazov, 1998, ss. 41-42).

B. Mametyazov, Türkmen halk destanlarının fantastik, ışkı-lirik, hayati kahramanlık destanları olarak isimlendirilebileceğini belirtir (Mametyazov, 1998, s. 43). "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanına muhteva ve konu yönüyle bakıldığında kahramanın âşık olduğu kıza ulaşmak için yaşadığı meşakkatli yolculuğun sonunda sevdiğine kavuşması anlatılmaktadır. Destanda olaylar aşk teması etrafında geçtiği için destan kanatimizce, ışkı-lirik (aşk) destanları katagorisine dahil edilebilir.

3.1."GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışmaya konu olan eser 1976 yılında B. Mämmetyazov ve A. Durdıyeva tarafından "Kasım Oglan, Gövher Gız ve Şiralı Beg" adıyla yayınlanmıştır. Kiril alfabesiyle yazılan eserin 91-184. sayfaları arasında "Gövher Gız ve Şiralı Beg" destanı yer almaktadır. Destan içeriğine yönelik kavramlarla ilgili 185. sayfaya da sözlük eklenmiştir. A. Durdıyeva, destan muhtevasına yönelik yazdığı "Gövher Gız ve Şiralı Beg Dessanı Hakında" yazısını eserin 186-192. sayfaları arasına ekleyerek destanı yayınlar (Mämmetyazov ve Durdıyeva, 1976, ss. 91-192).

H. Koroglı tarafından 1991 yılında yayımlanan "Şasenem i Garıp, Kasım-Oglan i Drugiye Turkmenskiye Narodnıye Povesti" adlı eserinde "Gövher Gız ve Şiralı Beg" destanı gibi dokuz Türkmen destanının Rusça versiyonları yer almaktadır. Aynı eserin önsözünde Koroglı, Türkmen destanları ve destancılık geleneği hakkında bilgi vermektedir (Koroglı 1991 akt. Şahin, 2011, s. 38)

Halil İbrahim Şahin, "Türkmen Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları" adlı doktora çalışmasında "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanının konusu, biçimsel özellikleri ve genel motifleri hakkında bigi verir. Şahin'in çalışmasının 586-654. sayfaları arasında destanın Türkmen Türkçesine ve Türkiye Türkçesine aktarılmış hali yer almaktadır (Şahin, 2009, ss. 586-654).

"Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği" adlı kitabında Şahin, bazı Türkmen destanları gibi "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanının da konusu, içeriği ve motifleri hakkında genel bilgi verir (Şahin, 2011, ss.1-708).

3.2. "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANI ÖZETİ

Bir varmış, bir yokmuş. Eski zamanlarda Tebriz şehrinde Alım Şah adında bir padişah yaşarmış. Bu padişahın Nuralı, Piralı ve Şiralı adında üç oğlu varmış. En büyüğü Nuralı, on dört; ortanca olan Piralı, on bir; en küçüğü Şiralı, dokuz yaşına gelince; Alım Şah ağır hastalığa yakalanmış. Alım Şah oğullarını yanına çağırarak onlara vasiyet etmiş. Kendisinden sonra tahta küçük oğlu Şiralı'nın geçmesini, onun küçük ama fikrinin büyük olduğunu söylemiş. Öldükten sonra kırk gün cuma geceleri mezarına gitmelerini vasiyet etmiş.

Alım Şah öldükten sonra halkın içinden aksakallı ihtiyar biri çıkarak, tahta Alım Şah'ın büyük oğlu Nuralı'nin çıkmasının uygun olacağını söyler. Şiralı'nın mollası Dana molla ise devlet kuşunu uçurmanın daha uygun olacağını söyler. Böylece devlet kuşu uçurulur. Kuş gelip Şiralı'nın başına konar. Böylece Şiralı padişah olur.
Şiralı bir gün kardeşleriyle otururken babasının vasiyeti aklına gelir. Büyük ağabeyi Nuralı'yı cuma günü babasının mezarına gönderir. Döndüğünde ne gördüğünü sorar. Nuralı babasının mezarına gitmez, dayısının yanında kalır ve hiçbir şey görmediğini söyler. Diğer ağabeyi Piralı'yı gönderir. O da aynı şekilde hiçbir şey görmediğini söyler. Bir de kendisi gitmek ister. Yanına mollası, Dana Molla'yı da alarak babasının mezarına varırlar. Birkaç ayet okuyup gece orada kalırlar.

Şiralı Bey rüyasında aksakallı bir adam görür. Aksakallı adam elinden tutup büyük bir yere götürür. Kendisini orada beklemesini söyler. Bir süre sonra bir kızın elinden

tutup getirir. Şiralı, kızı görünce kendinden geçer. Kendine geldiğinde aksakallı adam ona bir kadeh şarap verir ve anlatmaya başlar. Bu kızın Şiralı'nın evleneceği kız olduğunu, Söyün Şah'ın kızı ve adının Gövher olduğunu söyler. Bu şehir İsfahan şehri, bu bağın adı da "Bağ-ı Hövesdar"dır, der. Yalnız bu gidilen yolun uzak ve zorlu olduğunu söyler. Herhangi bir şey olursa kendisinin yetişip yardım edeceğini söyleyerek ortadan kaybolur. Gövher ile Şiralı birbirleriyle konuşup tanışırlar. Gövher, babası Söyün Şah'ın ağır şartları olduğunu söyler. Şiralı, her türlü ağır şartların üstesinden geleceğini söyler. Daha sonra Şiralı rüyasından uyanır. Yanında Dana molanın uyuduğunu görür. Uyandığında mollasına rüyasını anlatır.

Şiralı, Gövher'e âşık olduğunu onun yanına gideceğini söyler. Mollası göndermek istemez fakat Şiralı'nın kararlı olduğunu görünce, onu ikna edemeyeceğini anlayıp Şiralı'yı şehre götürür. Bu sırrı Şiralı'nın kardeşlerine, akrabalarına anlatır. Hiç kimse Şiralı'yı bu kararından vazgeçiremez. Şiralı, atlardan bir at seçip, kılıcını kuşanıp, biraz da yiyecek alıp, herkesle vedalaşıp, ülkesini büyük ağabeyi Nuralı'ya bırakıp yola çıkar.

Şiralı yola çıkarken mollası da onunla gelir. Üç gün üç gece yol aldıktan sonra dördüncü gün Şiralı, mollasını geri ülkesine dönmesi için ikna eder. Mollasından dua isteyip, ülkesini Nuralı ağabeyine emanet ederek yoluna devam eder. Birkaç gün yol gittikten sonra atı yolda kalır. Yola yürüyerek devam eder. Yedi gün yedi gece yol yürür. Ayakları şişmiş, bitkin düşmüş, yiyeceği de bitmiştir. Gövher kızı görmeden çöllerde ölmekten korkar ve Allah'a yalvarır. Hızır, İlyas ve Piri Hz. Ali'den kurtuluş için yardım diler ve ağlar. Tam o anda kıble tarafından siyah atlı, yeşil bastonlu bir adam gelip, cesur, genç bir yiğit kişinin ağlamasının ayıp olduğunu söyleyerek onu ayağa kaldırır. Şiralı aksakallı, yeşil bastonlu, rüyasında gördüğü bu adamı tanır. Bu adam kendisinin Hz. Ali olduğunu söyler. Koltuk altından iki yüzük çıkarıp Şiralı'nın parmaklarına takar. O anda doğu taraftan bir at çıkıp gelir. Hz. Ali, o atı yularından tutup Şiralı'ya verir. Dünyayı dolaşsan da yine yorulmaz, dediği bu atın adı Kuşkanat'tır. Bir de dağa, taşa vursan keser, dediği "Almaz kılıcı" da Şiralı'ya verir. Ona dua edip gözden kaybolur. Şiralı, Almaz kılıcını kuşanıp, Kuşkanat atına binerek, yoluna devam eder.

İsfahan şehrinin padişahı Söyün Şah'ın tek çocuğu olan kızı, Gövher'dir. Gövher, dokuz yaşını bitirip onlu yaşlara geldiğinde Söyün Şah kızına bir bahçe diktirir. Çok güzel olan bu bahçeye giren bir kişi, zamanın nasıl geçtiğini bilemeyip, çıkmak istemez. Bundan dolayı bu bahçeye "Bahçe Âşığı" (Bağ-ı Hövesdar) denirmiş. Söyün Şah, kızının yanına kırk kız(hizmetçi), her on kızın başına bir baş seçip, Gülcemal, Zeynep, Meryem, Güzel adında dört kız belirlemiş. Söyün Şah, bahçeye altından bir saray yaptırıp Bağ-ı Hövesdar'ı kızına vermiş.

Gövher, her gün yanındaki kızlarla bahçeye gider, orada altın tahtında oturur, eğlenirmiş. Bir gün altın tahtında oturup, yanındaki kızlarla şarap içip, eğlenip, uyuyup kalır. Sabah seher vaktinde bir rüya görür. Rüyasında mor elbiseli, yeşil bastonlu bir adam görür. Adam Gövher'in elinden tutup bahçeye götürür. Bir gülün altında oturan yakışıklı, yiğit biri olan Şiralı ile tanıştırır. Şiralı ile Gövher'e birer kâse şarap verip, ben sizleri birbirinize uygun gördüm deyip, inşallah muradınıza erersiniz diyerek gözden kaybolur. Şiralı ile Gövher, tanışıp birbirleri ile hoş sohbet ederler. Gövher babasının ağır şartları olduğunu Şiralı' ya söyler. Buna karşılık Şiralı, tüm ağır şartlara rağmen ben senin yolundan dönmem, der. Gövher kız, Şiralı'ya dili ve gönlü ile âşık olmuştur. Bu sırada Gövher, silkinip uykudan uyanır. Bahçedeki gülün altına gider fakat Şiralı'yı bulamaz. Artık Gövher eskisi gibi değildir. Yürürken inleyip, ağlayarak gider.

Gülcemal, Gövher'in yattığı yere gider fakat onu bulamaz. Diğer kızlarla beraber bahçede aramaya başlarlar, akşama kadar ararlar fakat bulamazlar. Akşam evlerine dönerken bir ağacın altında yatan Gövher'i görürler. Gövher'in gözlerinden akan yaşlar kana dönmüştür. "Şiralı" diye inlemektedir. Gövher'i alıp saraya götürürler. Gövher, kendine gelince gördüğü rüyayı ve Şiralı'yı kızlara anlatır. Kızlar ne yapacaklarını bilemezler. Dinlediklerini başkalarına anlatmamaya karar verirler. Gövher'in annesi Badam, o günlerde kızını ziyaret etmek için bahçeye gelir. Kızını perişan halde, ölmek üzere olduğunu gören annesi kızının durumuna çok üzülür, ağlar. Gövher, rüyada gördüklerini ve Şiralı'ya âşık olduğunu anlatır. Annesi Gövher'e bu işten vazgeçmesini söyler fakat Gövher, bu işten vazgeçemediğini bu işi aklına Allah'ın koyduğunu, âşkın ateşinin yüreğine ulaştığını ve Hz. Ali Pîr'in yanında antlaşma(sözleşme) yaptıklarını söyler.

Gövher'i gelin olarak almak isteyen kişiler dünür geldiklerinde Söyün Şah, üç şartı olduğunu söyler. Bu şartları yerine getiremeyen kişiler, kızına söz söylerse; dünyanın en ağır cezasıyla cezalandıracağını belirtir. Şah'ın bu şekilde şart koymasının sebebi; erkek çocuğu olmadığı için kızı ile evlenecek kişinin tahta geçecek olmasıydı. Söyün Şah, bundan dolayı seçeceği genç adamın bilgili olmasını istemektedir.

Şiralı Bey, çok yol gider. Bir pınara rastlar. Burada durur, atı Kuşkanat'ı sulayıp dinlenir. Dağlarda, kayalıklarda, çöllerde durmadan yol gidebilen Pîr'inin verdiği Kuşkanat'a bakıp mutlu olur. Şiralı Bey yoluna devam eder. Tebriz'den ayrılalı altı ay olup yedinci ayda büyük bir dağın eteğine ulaşır. Atı ile bu dağa çıkıp etrafı seyreder. Bir şehir görür. Bu şehir Hemedan şehridir. Padişahı da Mümin Şah'dır. Mümin Şah'ın kırk yaşlı adamı vardır. Bunların bir de başı vardır. Şiralı Bey, şehre gelerek yaşlı adamlarla görüşür. Bir şiir söyleyerek nereden gelip, nereye gittiğini, maksadının Gövher'e ulaşmak olduğunu anlatır. Yaşlı adamların başı, padişahları Mümin Şah'ın da Gövher'e âşık olduğunu bildiği için Şiralı'yi razı ederek geri döndürmek ister fakat Şiralı, kararlı bir şekilde ya Gövher'i alırım ya da ölürüm diyerek, son sözünü söyler. Şiralı'nın bu sözlerine öfkelenen kırk adam, Şiralı'ya saldırırlar. Şiralı Almaz kılıcıyla bu adamlardan altısını öldürür, diğerleri de kaçıp saraya dönerler. Kırk adamın serdarı, padişahın huzuruna çıkarak olanları anlatır. Mümin Şah, altı adamının öldürülmesine ve serdarının anlattıklarına öfkelenerek, yanına bir grup ordusunu alıp Şiralı'nın peşine düşer.

Şiralı yoluna devam ederken arkasından bir toz bulutunun geldiğini fark etti. Bu toz bulutunun Mümin Şah 'ın ordusu olduğunu anlayarak onlarla savaşır. Şiralı, orduyu yok eder; Mümin Şah, kaçmaya başlayınca arkasından Şiralı yetişerek ellerini bağlar. Mümin Şah, Şiralı'dan kendisini bırakmasını, onunla dost olduğunu, baba-oğul olduklarını söyler. Mümin Şah, Şiralı'nın kendi ülkesinde kalmasını ister. Ona en güzel kızlarından birini, ülkesinden mal ve tahtını vereceğini vadeder. Şiralı, Gövher'den başka kızı, malı ve tahtı istemediğini söyleyerek Mümin Şah'dan izin ister. Mümin Şah, izin vereceğini fakat Söyün Şah'ın ağır üç şartı olduğunu, kendisinin ordusuyla yirmi defa gitmesine rağmen savaşı kaybettiğini söyler. Mümin Şah, beş yüz kişilik ordusuyla Şiralı'nın yanında gitmek ister. Üç gün yol yürüdükten sonra bir pınar başında konaklarlar. Dinlendikten sonra Şiralı, Mümin Şah'ın

ordusuyla geri ülkesine dönmesini ister. Mümin Şah ülkesine dönerek hüküm sürer. Şiralı, herkesle vedalaşarak yoluna devam eder.

Şiralı, çöllerde dokuz ay dokuz gün yol yürüyüp bir tepenin üzerine çıkarak etrafı izler. Tepenin ilerisinde bir çadır görür, çadırın yanında iki kişinin develerle su taşıdığını görür. Onların yanına giderek, kendini tanıtır. Gövher'e âşık olduğunu, İsfihan'a gitmek istediğini söyleyerek, onlardan Gövher'in yerini öğrenip yoluna devam eder. Bu iki adam Şiralı gittikten sonra düşünürler. Gövher'in yerini söyledikleri için Söyün Şah'ın kendilerini öldürmesinden korkarak, Şah'a Şiralı'nın geldiğini haber verirler. Söyün Şah, bu habere çok öfkelenir. Kırk atlı askerinin başına bir vezirini getirerek, Şiralı'ya gönderir. Vezir ve kırk atlı Şiralı'yı karşılarlar, onu Şah'a götürürler. Söyün Şah ile Şiralı konuşup, tanışırlar. Söyün Şah, üç şartını, bu şartları yerine getiremezse onu darağacına asacağını, sonunun ölüm olacağını söyler.

Gövher, Şiralı Bey'in geldiğini duyunca annesinin yanına gider. Şiralı ile görüşmek istediğini, annesinin bir çare bulmasını, ağlayarak dile getirir. Badam anne, kızının inlemesine dayanamaz, yardım etmeye karar verir. Söyün Şah'ı çağırır, ona bir bardak şarap verir, Şah şuursuz hale gelir. Badam anne, Gövher'in kızlarından Gülcemal'ı Şiralı Bey'i çağırmak için elçi gönderir. Kendisi de Gövher'i alıp bahçeye götürür. Gülcemal, Şiralı Bey'i alıp bahçedeki gülün altına götürür. Şiralı Bey, rüyasında gördüğü gülü tanır, Gövher'i orada beklemeye başlar. Gövher hazırlanmış; bahçede Şiralı'yı beklemektedir. Gülcemal, Gövher'i ve diğer kızları da alarak, Şiralı'nın yanına, gülün altına götürür. Şiralı, gelen kızlar içinde öne çıkmış, güzelliği Ay'dan daha güzel, uzun boylu, ince belli, kara gözlü, tatlı dilli, badem gözlü, ince dudaklı ve sert yürüyüşlü Gövher'i tanır. Gövher de Şiralı'yı tanır. Birbirlerine sarılarak, kendilerini kaybederler. Bir süre sonra kendilerine geldiklerinde hoş vakit geçirip, başlarından geçenleri anlatırlar. Gövher'in annesi bu âşıkları görüp, Şah'ın onları bu şekilde görmesinden endişelenerek, "Şiralı'ya gayret, Gövher'e sabır ver." diyerek Allah'a yalvarıp, dua eder.

Gövher ile Şiralı el ele tutuşup bahçede gezerler. Zamanlarını güzel geçirip birbirlerine hayran olurlar. Bir ara Gövher'in aklına babasının şartları gelir ve

hüzünlenir. Şiralı'dan ayrılmaktan korkar. Bunu fark eden Şiralı, şiir okuyarak Gövher'i sakinleştirir. Daha sonra Badam anne gelip Gövher ile Şiralı' nın bu sevgi dolu hallerini görüp onların ayrılacaklarından dolayı üzülür. Şah'ı üç günlüğüne baygın bıraktığını, bu sürenin sonuna geldiğini söyler. Artık Şiralı'nın Şah'ın yanına gitme zamanı geldiğini belirtir. Fakat olanları gizli tutmasını ister. Badam anne Şiralı'yı Şah'ın yanına gönderir, kendisi de Şah'ın yanına gidip uyandırır. Şah, kendisini uyandırmadıklarından dolayı sitem eder. Yardımcılarını çağırıp Şiralı'nın durumunu danışır. Onlar da başarabilirse yapsın, derler.

Söyün Şah, Şiralı'yı çağırtarak, üç şartından birisi olan ülkesine zarar veren ejderhayı öldürmesini ister. Ejderhanın her gün hayvanlarına, halkına zarar verdiğini, onu öldürmek için ordusuyla mücadele ettiğini fakat başarılı olamadığını, söyler. Söyün Şah, bu şekilde ejderhanın Şiralı'yı öldüreceğini düşünüp ondan kurtulmayı planlamaktadır. Kendisi Şiralı'yı öldürürse halkının buna karşı geleceğini düşünerek, ejderha ile savaşmasının doğru fikir olduğunu düşünür. Hem de Gövher'i yaşlı vezirinin oğlu ile evlendirmeyi hayal eder. Şiralı, bu şartı bitireceğim deyip, gider. Şiralı, Hz. Ali'den yardım dileyerek, bu beladan nasıl kurtulacağını düşünür. Rüyasında Hz. Ali'yi görür. Hz. Ali, ejderhanın ecelinin geldiğini, korkmaması gerektiğini söyler. Şiralı uyandığında Hz. Ali'nin ona yardıma geldiğini anlar. Atının yanına gider, yola çıkmak için hazırlanır. Söyün Şah'dan izin alıp, ejderhanın yerini öğrenir. Gövher, babasının Şiralı'yı ejderha ile savaşmaya göndereceğini düşünüp, kızlarından birini babasının yanına casus olarak gönderir. Casus kız, olup biteni gelip anlatınca Gövher diğer kızlarıyla beraber karalar giyip babasının sarayına yürür. Söyün Şah öfkelenir, dışından hiç sezdirmeden, sen ejderhanın işini bitirsen de kızımı alamazsın, diye düşünür. Söyün Şah yanındakilerle Şiralı Bey'le ejderhanın savaşını izlemeye gider. Gövher kız da öfkelenip; Şiralı senin uğrunda canından korkmazken sen neden babandan korkarsın, diye kendi kendine kızar. Kırk yardımcısını ve annesini yanına alıp Şiralı Bey'in peşinden giderler.

Şiralı Bey, ejderhanın bulunduğu dağlardan biri olan Sapar Dağı'nın önüne varır. Dağın önündeki düzlükte insanlar sıra sıra olup onları izlerler. Şiralı, Almaz kılıcını çekip bir şiir okur. Ejderha Şiralı'nın sesinden baygın gibi olur ve kulübesinden çıkar. Şiralı, Kuşkanat atına binip, Almaz kılıcını çekip, ejderhanın üzerine at sürer.

Ejderhanın başını kesip, gövdesini ikiye böler. Geri döndüğünde Gövher'i baygın görür. Bir ilaç çıkarıp Gövher'in üzerine serper. Gövher kendine gelir. Şiralı ile birbirlerine sarılırlar. Onları gören halk muratlarına ulaşmaları için dua ederler. Söyün Şah gelip, Şiralı'ya ya zindana göndereceğini ya da başını keseceğini söyler. Şiralı Bey, Şah'a karşı gelmek istemez. Tam cellatlarını çağırırken Şah'ın vezirlerinden Suhan vezir, Şiralı'nın yapması gereken iki şartı daha olduğunu söyleyerek, onun bu şartları bitirmesine izin verilmesini ister. Şartları bitiremezse bir yolunu buluruz, bitirirse de bir hile yaparız, der. Bu sözler Söyün Şah'ı mutlu eder. Ejderhayı öldürüp, şehre geri döndüklerinde, Gövher babasından Şiralı ile bahçede kalmak için izin ister. Söyün Şah izin verir. Gövher kız ile Şiralı Bey bir de kırk hizmetçisi bahçeye gidip hoş vakit geçirirler. Yedi gün yedi gece bahçede kalırlar. Sekizinci günün sabahı Söyün Şah, bir adam göndererek Şiralı'yı çağırtır. Şiralı Bey adama gitmesini kendisinin arkadan geleceğini söyler. Gövher ile Şiralı birbirlerine şiir söyleyerek, tüm zorluklara rağmen birbirlerini bırakmayacaklarına söz verirler; Şiralı Bey, âşık olan kişinin ölümden korkmadığını söyler. Gövher kız, kırk hizmetçisi ve Şiralı Bey yola çıkıp Söyün Şah'ın yanına giderler. Şiralı Bey, Şah'ın önünde sekiz kez eğilip dokuz kez selamlar. Selamlaştıktan sonra Söyün Şah, ikinci şartını söyler. Doğu tarafta Harasat Dağı adında bir dağ olduğunu, bu dağda eşkıya kılığında beş yüz Arap'ın yaşadığını söyler. Bunların başında Pirnazar Ali adında biri olduğunu, hiçbir Şah'ın onu yenemediğini söyler. Şiralı Bey'den Pirnazar Ali'yi yakalayıp, öldürmeden ellerini bağlayarak getirmesini ister.

Şiralı ayrılırken Gövher kız da Şiralı ile gitmek ister. Şiralı, Gövher'i yanında götürürse gittiği yerlerde Gövher'in kendisine engel olacağını düşünüp, bir şiir söyleyerek, Gövher'in kalıp, onu beklemesi için ikna eder. Gövher, kaderine razı olur, orada bulunan insanlarla el kaldırıp Şiralı için dua ederler. Şiralı atına binip yola çıkar. Gövher de yanındaki hizmetçileriyle bahçeye gider.

Şiralı Bey, at üstünde dokuz gün yol gider, onuncu gün sabahı bir bahçenin yanında dört gücüm ağacı altında bulunan suyun başında kızlar görür. Bu kızlardan uzun boylu, ince belli bir kız vardır. Bu kız Sülgün adında Pirnazar serdarın öz kızıydı. Sülgün de Harazmin denilen bir gence âşıktır. Harazmin de Sülgün'ü almak için defalarca ordusuyla gelse de yenilgiye uğrayıp geri dönmüştür. Sülgün, babasının

kendilerine yaptıklarını bu heybetli kişiye söyleyip, onun da babasını öldüreceğini düşünür. Bu şekilde Harazmin ile kavuşabileceğini hayal eder.

Şiralı Bey, Sülgün kızın kim olduğunu öğrenince babasının yerini sorar. Eğer babasını yakalayabilirse onları da birbirlerine kavuşturacağını söyler. Sülgün kız babasının Harasat Dağı eteğinde bir yerde olduğunu, askerlerinin ava gittiğini, hemen giderse onu tek başına yakalayabileceğini söyler. Şiralı Bey Pirnazar'ın yerine varır. Pirnazar ile tanışır. Söyün Şah adına geldiğini, onu Söyün Şah'a götüreceğini söyler. Pirnazar öfkelenir, atına binip savaşmak üzereyken Şiralı, Pirnazar'a acıyarak onunla konuşmak istediğini söyler. Üç gün konuşurlar. Sonunda Şiralı Bey, Pirnazar'ın başından tutup, ellerini arkasından bağlar. Sülgün kızın bulunduğu yere gelirler. Burada bir saat durmadan genç bir süvari gelir. Bu genç süvari, Şiralı'nın yanına gelip bir şiir okur. Kendisinin Risalık şehrinden Perde Han'ın oğlu Harazmin olduğunu söyler. İsfahan şehrinden Şiralı isminde biri geldiğini, Pirnazar'ın ellerini arkasından bağladığını, Sülgün kızı da kendisi alacağını duyduğu için geldiğini belirtir. Bu kızı bana bağışla seninle kıyamete kadar kardeş olalım, der. Ama gerçek böyle değildir. Şiralı de bu gencin söylediklerinden etkilenir ve onunla kıyamete kadar kardeş olmak için sözleşirler. Beraber Esevan'a gelince dağ yamacında bir grup atlı görürler. Şiralı, bunların Pirnazar serdarın yiğitleri olduğunu, kendisinin onların karşısına çıkacağını söyler. Fakat Harazmin razı olmaz bu duruma. Kıyamet kardeşi olarak beraber savaşmak istediğini söyleyerek gelen orduya yönelirler. Şiralı Bey önden gidip konuşmak ister. Harazmin'e de dağın eteğine saklanıp beklemesini söyler. Şiralı Bey, gelen adamlardan öne çıkan biri ile görüşür. Pirnazar serdarın adamları olduklarını, Pirnazar'ı kaçıran kişiyi aradıklarını söylerler. Şiralı Bey, kendini tanıtıp, bu adamla savaşır. Beş yüz kişilik atlıyla Şiralı ve Harazmin savaşırlar. Bunlardan yetmiş beş atlı kaçıp kurtulur ve savaş biter. Şiralı ile Harazmin atlarına binerek, Sülgün kızın yanına bahçeye giderler. Şiralı Bey, Harazmin'in Sülgün kıza kavuştuğunu, kendisinin yurdundan uzak kaldığını, Gövher'e kavuşamadığını söyleyerek, hüzünlenir. Bahçede güzel vakit geçirip, eğlenirler. Şiralı Bey, yola çıkmak için Harazmin'den izin ister. Harazmin dua edip, izin verir. Sülgün kız, hatıra olarak Şiralı'ya altın kemer ve süslü elbiseler verir. Şiralı, altın kemeri kendisi alır diğer elbiseleri yanındaki oğlanlara dağıtır. Elleri arkasından bağlanmış olan Pirnazar serdarı da alıp yola çıkar.

Söyün Şah'ın, Pırak şehrinin padişahı olan, Keymir Han adında bir dayısı vardır. Onun da Gışık Sarı adında büyük bir ordunun komutanı olan oğlu vardır. Keymir Han, Söyün Şah'a bir elçi gönderip, kızını yabancı birine vermezse kendi oğlu Gışık Sarı'ya almak istediğini söyler. Söyün Şah, bu konuşmaları kabul edip Şiralı geri dönerse onu nasıl öldürebileceğini düşünür.

Gövher kız, Şiralı'nın dönmesine bir gün kala meraklanıp, hizmetçileriyle beraber kılık değiştirip, erkek elbiseleri giyerek, Şiralı'nın yoluna giderler. Şehrin kıble yönünde büyük bir dağ vardır. O dağa tırmanıp, etrafa bakarlar. Uzaktan gelen adamların Şiralı ve Pirnazar olduğunu anlayan Gövher ve hizmetçileri, onların önüne çıkarlar. Gövher kız kendini tanıtmadan şiir okur, Şiralı de cevap verir. Şiralı Bey, Gövher'i tanır fakat yanındaki kişileri tanıyamaz. Tanıdığını belli etmeden Gövher'in sırrını anlamak için bir şiir okur. Şiralı Bey, konuşmasını bitirdikten sonra Gövher yüzünü açar, kızlarının da yüzlerini açmasını emreder. Onları gören Şiralı, söylediklerine pişman olup, Gövher'in kendisine olan âşkını daha iyi anlamış olur. Beraber Bağ-ı Hövesdar'a giderler. Orada eğlenip, hoş vakit geçirip, uyurlar. Şiralı Bey, Pirnazar'ı da alıp Söyün Şah'ın yanına gider. Pirnazar serdarı Şah'a teslim eder. Söyün Şah, üçüncü şartı da yaparsa Gövher'in onun olacağını söyler. Gövher'in bahçesinin yanında beş yüz katlı köşk olduğunu, atıyla onu geçebilirse Gövher'i alabileceğini söyler. Bu şartı kabul eden Şiralı, Şah'ın yanından ayrıldıktan sonra Şah, Pirnazar serdar ile konuşur. Kızını Şiralı'ye vermeyeceğini, Pirnazar'ın Şiralı'yı öldürmesini ister. Pirnazar serdar, Şiralı'nın ancak uyurken yakalanıp, ellerinin kelepçelenip, hapsedilebileceğini belirtir. Söyün Şah, Pirnazar'a istediği kadar adamı alıp, bu işi bitirmesini söyler. Şiralı, Gövher'in yanına gidip, gece orada kalır. Sabah, bahçenin yanında büyük küçük herkes toplanır. Keymir Han ve oğlu Gışık Sarı da ordusuyla beraber gelir. Söyün Şah, kızını Şiralı'ya vermek istemediğini, dayısı Keymir Han'dan kendilerine yardım etmesini ister. Bunun üzerine dost olup, Şiralı'yı izlemeye giderler. Şiralı Bey, Kuşkanat atına binip, kamçılar. Kuşkanat atı, olduğu yerden fırlayıp, sarayın tepesine çıkar. Bütün topluluk, Şiralı'yi takdir eder. Topluluk dağılınca, dayısı ile Söyün Şah, kendi tahtına geçer, Şiralı de Gövher'in yanına gidip, uyur. Söyün Şah, gece yarısında Pirnazar'ın yanına Gışık Sarı ile adamlarını gönderir. Bunlar Gövher'in sarayına gidip, yirmi otuz kişi Şiralı'nin üzerine atılıp, ellerini bağlarlar. Gövher, Şiralı'nın üzerine kapanıp, kendisinden ayrı

kalıp, bir gün bile yaşayamayacağını, söyler. Şiralı'yi Gövher'den ayırıp Söyün Şah'ın huzuruna götürürler. Söyün Şah, Şiralı'ya benim kızıma senin gibi eşkıya ve dilenciler ulaşamaz, diyerek onu hapse attırır.

Mahkûmların başında, Kasım mahkûmbaşı adında bir liderleri vardır. Bu lider bir çöl ülkesinden gelirken eşkıyaların saldırısına uğrar. Alım Şah, askerleriyle beraber oradan geçerken Kasım mahkûmbaşını kurtarır. Mahkûmbaşı Şiralı'nın hapis cezasına çarptırıldığını duyar, bunu bir sır olarak saklar.

Gövher kız, Şiralı gittikten sonra ağlayarak, yüzünü parçalayarak, hizmetçileriyle bahçeye gider. Gövher kız, yiyecek hazırlayıp, örtünün arasına sarıp, hapishaneye gider fakat görevliler Şiralı'yı göstermezler. Gövher götürdüğü eşya ve yiyecekleri Şiralı'ya ulaştırması için görevlilere teslim edip, geri bahçeye döner. Gışık Sarı, Şiralı'yı hapse attığını, Gövher'i alabileceğini düşünerek, bahçeye gelip bir şiir okur. Gövher, Gışık Sarı'yı bahçeden kovar, gereksiz yere âşık olmasını istemez, onu geri çevirir. Gışık Sarı, Gövher'e âşık olduğunu babasının Gövher'i kendisine vereceğini söyler. Gövher, babası Söyün Şah'ın en ağır acıları yaşatsa da yine de Gışık Sarı ile evlenmeyeceğini belirtir. Gışık Sarı, Söyün Şah'ın yanına gidip olanları anlatır. Öfkelenen Söyün Şah, Şiralı'nın darağacında asılmasını emreder.

Pirnazar serdar, kızın kendisine verilmeyeceğini anlayınca tek başına hiçbir iş yapamayacağını düşünüp, Şiralı darağacına gelince ya onu kurtarayım ya da öleyim, diye akıl eder. Muhafızlar, Şiralı'yı çıkarıp bir ağacın altına ulaştırırlar. Bütün halk toplanır. Şiralı, elleri arkasından bağlı olduğu için bir şey yapamaz. Allah'a yalvarır, Hz. Ali Pîr'inden yardım diler.

Gövher kız, karalar giyip, saçlarını yayıp, yüzünü yırtarak Şiralı'nın bulunduğu yere gelir. Gövher, Şiralı'ya sarılıp, ona mert ve cesur olmasını; korkaklık edip sözünden dönmemesini ister. Şiralı, Gövher'e bakıp beş kelime söz eder. Halkın hepsi ağlayıp, Şah'dan affetmesini diler. Söyün Şah öfkelenip, kim Şiralı'nın kurtuluşunu isterse onu öldüreceğini söyler. Gövher kız, ağlayıp babasının ayaklarına kapanır. Gövher, Şiralı ölse bile Gışık Sarı'ya gönül vermeyeceğini belirtir. Gövher kız, her ne kadar babasının ayaklarına kapansa da karşılık bulamaz. Şiralı Bey, Gövher'e Harazmin

adında bir dostu olduğunu, tek ümidinin o olduğunu söyler. Pirnazar serdar, Şiralı'nın cesur bir adam olduğunu, onu kurtarırsa kendisini affedeceğini ve eski yerine göndereceğini düşünür. Alamasam da bu yiğit adam için ölürüm, der. Şiralı 'nın yanında durup bir şiir okur. Pirnazar serdar'ın sözlerini Şah'a ulaştırırlar. Söyün Şah öfkelenir, Pirnazar'ın ellerini bağlayıp, hapse atılmasını, Şiralı'nın da darağacına asılmasını emreder. Koruma askerleri, Pirnazar'ı hapse atarlar, Şiralı'nın da boynuna darağacının urganını takarlar. Şiralı, Gövher'in kendisinden razı olmasını ister, Gövher de Şiralı'nın olmadığı bir gün bile yaşayamayacağını söyleyerek, birbirlerine şiir okurlar.

Söyün Şah, cellatlara seslenerek, Şiralı'nın kafasını kesmelerini söyler. Cellatlar kesmek üzereyken, Gövher kız, cellatlardan bir iki saat zaman ister. Bu arada Gövher'in annesi Badam anne, Şah'ın yanına gider. Bunların gerçek âşık olduklarını, geride kalan Gövher'in Gışık Sarı ile birlikte olmayacağının kesin olduğunu söyleyip, Şiralı'nın azat edilmesini ister.

Harazmin, Sülgün'ü kendi sarayına götürüp, nikahlayıp, evlenir. Bir gün aklına Şiralı gelir. Kendi kendine, ben yârime kavuştum ama Şiralı'nın durumu nedir bilmiyorum, der. Ben, Şiralı'nın izini takip edip, durumunu öğrenmem gerekir, deyip akıl eder. Babasından izin alıp, yola çıkar. Birkaç gün yol gittikten sonra Şiralı'nın Gövher ile tanıştığı dağa varır. Dağın üstünde büyük bir ağaç vardır. Ağacın gölgesinde uyuyakalır. Rüyasında Şiralı, elleri arkasından bağlanmış, darağacında asılmış görür. Harazmin silkinip uyanır, hemen atına binerek İsfahan'ın yolunu tutar. Önüne yaşlı bir adam çıkar. Yaşlı adam ile Harazmin tanışır. Söyün Şah'ın Şiralı'yı darağacına astığını, onu öldüreceğini, Şah'ın çok askeri olduğunu, hiç şansı olmadığını söyler. Harazmin ise geri dönmektense ölmeyi tercih ederim, der. Yaşlı adam, benim kardeşimi Alım Şah, soyguncuların elinden kurtardı, Şiralı'ya nasıl yardım edebilirim, diye düşünür. Harazmin, yaşlı adamın evine gider. Orada mahkûmbaşı ile görüşür. Harazmin, mahkûmbaşından Şiralı'nın atını belirttiği vakitte, belirlediği yere getirmesini ister. Birbirleriyle sözleşirler.

Söyün Şah; Badam annenin, Gövher'in, oradaki halkın yalvarmalarına rağmen Şiralı'nın ellerini çözmeyeceğini söyler. Sadece ertesi güne kadar zaman tanıyacağını

belirtir. Ertesi gün Söyün Şah "Şiralı'yı asın, cellat darağacının ipini çek." diye emreder. Şiralı, Gövher'den helallik diler. Cellatlar, darağacının ipini çekerler. Tam o sırada atıyla Harazmin gelip, kılıcıyla darağacının ipini keser. Darağacının etrafında bulunan Şah'ın askerlerini ve korumalarını kılıçtan geçirir. Kimseyi yaklaştırmaz yanlarına. Badam anne Şiralı'nın yere düştüğünü görünce kızları göndererek, Şiralı'nın ellerini çözdürür. Mahkûmbaşı da atını getirmiştir. Şiralı atına biner fakat kendisini kimin kurtardığını sorar. Kızlar bilmediklerini, bir yiğidin gelip kurtardığını söylerler. Söyün Şah'ın ve Gışık Sarı'nın orduları Harazmin'e saldırırlar. Bir taraftan Harazmin, diğer taraftan Şiralı saldırır, orduyu dağıtırlar. Şiralı'nın karşısına Gışık Sarı çıkar. Şiralı boynunu vurup, bırakır. Askerler içinden kaçanlar kurtuldu, duranı yakaladılar. Söyün Şah'ın kendisi yanındaki komşu yurda kaçıp, sığındı. Topluluk dağıldıktan sonra Şiralı ile Harazmin buluşup, kucaklaşıp, görüştüler. Şiralı, Pirnazar'ın söylediklerini anlatır, Harazmin de mahkûmbaşı'nın dost olduğunu söyler. Şiralı ile Gövher, konuşup, şükrederler.

Gövher, Şiralı'nın tek iken artık dört kardeş olduğunu söyler. Şiralı, Harazmin ve mahkûmbaşı beraber gidip Pirnazar'ı hapisten çıkarırlar. Dördü bir araya gelerek Bağ-ı Hövesdar'a vardılar. Yanlarında Gövher ve hizmetçileri de vardı. Bunlar, Pirnazar'ı Şah yapıp tahta çıkarmak isterler. Fakat Pirnazar kabul etmez. Bunlar daha sonra Söyün Şah'a haber gönderip ülkesine gelmesini ve tahtına çıkmasını isterler. Söyün Şah, Şiralı'nin ayaklarına kapanır. Onlar da yurdunu Söyün Şah'a teslim ederler. Bu yerde kırk gün kaldıktan sonra Harazmin yurduna dönmek için Şiralı'ya gelerek izin ister. Şiralı izin verir. Gövher ile Şiralı, Harazmin ile Pirnazar'ı şehrin kıble tarafında "Çınarlı Çeşme"denen yere kadar götürüp, vedalaşıp, uğurlarlar. Pirnazar ile Harazmi buradan yola çıkarlar, Şiralı ile Gövher de Bağ-ı Hövesdar'a geri dönerler. Orada güzel vakit geçirirler, kavuştukları için Allah'a dua ederler.

Bir gece Şiralı'nın rüyasına mollası girer. "Ey Şiralı, sevdiğine kavuşmuşsan gel de yurduna sahip çık." der. Şiralı silkinip uyanır, bunun bir rüya olduğunu fark eder. Dayanamayıp bir ah çekince, Gövher ne olduğunu sorar. Şiralı, babası öldükten sonra ülkenin sahibi olduğunu, iki kardeşini geride bırakıp, üç yıldır onları görmediğini onun için ah çektiğini söyler. Gövher'in kendisiyle gelip, ülkesine dönmeyi ister. Gövher, bunun için ah çekmene gerek yok, senin öldüğün yerde

ölüyüm, senin yaşadığın yerde hayattayım, der. Sonra Şiralı, Gövher'e bakıp, bizim ülkemize gidelim, der.

Şiralı, zırhını kuşanıp, atını hazırlar. Gövher de erkek kıyafetleri giyip, ata biner. Gövher, Cemal adındaki kıza da erkek kıyafeti verip, onu da yanında götüreceğini söyler. Cemal de kabul edip hazırlanır. Bu üçü yola çıkıp Söyün Şah'ın karşısına çıkıp, izin isterler. Söyün Şah, yaptıklarından dolayı pişman olmuştur. Başka kızı ya da oğlu olmadığı için kalıp, tahtın, malın -mülkün sahibi olmalarını ister. Fakat Şiralı kalmayı kabul etmez. Sonra Gövher'in annesi gelip, kızına sarılarak şiir söyler. Kızının gitmesini istemez, fakat Gövher, Şiralı'dan ayrı yaşayamayacağını söyler. Bunu anlayan annesi izin verir. Söyün Şah da kendi sözleriyle kalmayacaklarını anlayınca "Allah yardımcınız olsun." der. Şiralı, babasının öldüğünü, ağabeylerini, yurdunu-milletini bıraktığını söyler. Muradıma erdim, bunu onlara söylemezsem olmaz, der. Gitmesi gerektiğini belirtir.

Söyün Şah, etrafındakilere seslenerek, el kaldırıp yol duası edelim, der. Bunların gerçek âşık olduklarını söyler. Herkes el kaldırıp dua eder. Söyün Şah, uzun yola gideceklerini, yanlarına asker almalarını ister fakat Şiralı bunu kabul etmez. Gelirken askeri olmadığını, giderken de gerek olmadığını söyler. Şiralı, Gövher ve Cemal atlanıp, yola çıkarlar. Söyün Şah, Badem anne, diğer insanlar, kız-gelinler bunları göndermek için yürüdüler. Bir meydan yol yürüdükten sonra Şiralı, yollarının uzak olduğunu, Gövher ve Cemal'in kendisine yoldaş olarak yeterli olduğunu söyler. Söyün Şah; Şiralı, Gövher ve Cemal'e veda eder. Şah, Şiralı'nın atını tutup, Şiralı'ya nasihat edip, kızı Gövher'i ona emanet eder. Şiralı Bey de bütün her şey için söz verir. Kemikleri toprak oluncaya kadar Gövher'i terk etmeyeceğini söyler. Gövher de annesi, babası, kırk hizmetçisi ve halkına veda eder. Böylece vedalaşıp onlar geri dönerler. Şiralı, Gövher ve Cemal Tebriz şehrine doğru yola çıkarlar.

Şiralı ve yanındakiler, uzun yol kat edip Hemedan şehrine ulaşırlar. Üçü Mümin Şah'ın kalesinin kapısına çıkarlar. Kapı bekçisi gelip niçin geldiklerini sorar. Şiralı, Mümin Şah'ı çağırmasını, onunla görüşmek istediğini söyler. Kapı bekçisi Şah'ın her gelenin önüne çıkmadığını söyleyerek reddeder. Şiralı ya Şah'ı çağırmasını ya da izin vermesini ister. Yoksa başını keseceğini söyler. Bunun üzerine kapı bekçisi

Mümin Şah'ın yanına gidip kapıya üç atlı geldiğini, bunların içinde bir yiğit olduğunu, kendisini tehdit ettiğini, Şah'la görüşmek istediğini söyler. Mümin Şah görüşmek için yanına gelmesine izin verir. Şiralı, Şah'ın yanına varıp selamını verir. Mümin Şah, Şiralı'ya bakarak önceden gördüğü birine (Şiralı) benzetir. Şiralı, yanında Gövher ve Cemal ile geldiğini söyleyerek kendisini tanıtır. Mümin Şah ile tanışıp, orada kalırlar. Mümin Şah, elinden gelenin en iyisini yapar onlar için. Üç gün güzel vakit geçirirler. Dördüncü günün sabahında Şiralı yola çıkmak için Mümin Şah'dan izin ister. Mümin Şah, izin verdikten sonra bu üçü yola çıkarlar. Yolculuklarında Şiralı'nın ayağının şişip kaldığı, Hazreti Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere gelirler. Şiralı o günü hatırlayarak çektiği ıstırapları anlatır, burada biraz dinlendikten sonra tekrar yola devam ederler. Bir gün Gövher'in kalbinde kötü bir şüphe oluşur. İsfahan gibi bir şehirden Tebriz kadar uzak şehre gittiğini, oraya vardıklarında Şiralı'nın sevgilisi varsa diye şüphe eder. Şiralı, Gövher'den başka sevgilisi olmadığını söyler. Gövher, Şiralı'ya inandığını, onu bu şekilde sınadığını söyler. Birbirlerine sarılıp, kucaklaşıp, yollarına devam ederler.

Yolculukları devam ederken, Alım Şah'ın türbesine ulaşırlar. Türbeyi ziyaret edip, birkaç ayet okuyarak yollarına devam ederler. Tebriz'e bir günlük yol kaldığında bir yere çıkarlar. Kel bir oğlan mallara bakmaktadır. Şiralı Bey'in sorması üzerine oğlan, Nuralı Bey'in mallarına baktığını söyler. Şiralı Bey'in, Nuralı Bey'e müjde vermesi için oğlana söylemesi üzerine, oğlan onları alıp Tebriz kalesinin kapısına götürür, Nuralı Bey'e müjdesi olduğunu, küçük kardeşinin geldiğini söyler. Nuralı Bey, Ziyada Kel olarak bilinen bu oğlanın kendisini kandırdığını düşünüp, bin canın olsa da birini bırakmam, der. Kardeşini Söyün Şah'ın darağacına astığını gelen kervanlardan haber almıştır. Ziyada Kel, müjdeyi verince Nuralı, Piralı, Dana molla ve diğer akrabalar, Şiralı gelin getiriyor, deyip öne çıkarlar. Gövher ile Cemal erkek kıyafetlerini çıkarıp, kendi kıyafetlerini giyerler. Sonra tanışıp, görüşürler. Nuralı evlidir. Nuralı'nın eşi Gövher ve Cemal'i gelin ve kızların yanına götürür. Etrafta büyük bir sevinç olur. Şiralı Bey eline sazını alıp, başından geçenleri tek tek şiir okuyarak anlatır.

Nuralı Bey, kırk gün kırk gece toy verir, Dana molla da Şiralı ile Gövher'in nikahını kıyar. Piralı Bey de Cemal ile nikahlanır. Nuralı Bey, yirmi gece gündüz toy verir.

Böylece altmış gece-gündüz toy-düğün yapılır. Şiralı Bey'in, zamanı hoş, keyfi çok olur. Şiralı Bey dünyada hayalinin kalmadığını söyler.

3.3. "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANININ MOTİF İNDEKSİ

"Kasım Oğlan" destanında uygulanan motifleri sıralama yöntemi "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında da uygulanmıştır. "Motif İndeks"te büyük harfle gösterilen motif ana başlıkları **(A. Mitolojik)** bu bölümde harfleri atılarak **(3.3.1. Mitolojik)** sıralanmıştır. Motiflerin harf ve numaralandırması alt başlıklarda **(A42.3. İnsanların canını alan melek)** ise tam olarak devam ettirilmiştir.

3.3.1. Mitolojik

(T) A42.3. İnsanların canını alan melek. (Abdulselam Arvas)
Şiralı Bey, Mümin Şah'ın altı muhafızının başını Almaz kılıcı ile alır. Bu mücadelede muhafızların serdarı, Azrail'in elinden kaçar.

3.3.2. Hayvanlar

B11. Ejderha.
Söyün Şah'ın yurdunda bulunan ejderha, devletinin yarısına zarar verir, her gün halkını, hayvanlarını ve ülkenin batısında ne olsa onu yer.
B11.3.2. Ejderhanın evi dağın tepesinde.
Şiralı ve onu izlemek için giden insanlar, ejderhanın bulunduğu dağ olan, Sapar dağının berisinde durdular.
B11.11. Ejderha ile savaş.
Şiralı Bey, Söyün Şah'ın ilk şartını tamamlamak için ejderha ile savaşır.
(T) B38. Devlet (Hüma) kuşu.
Dana mollanın sözünü kabul eden insanlar toplanıp, Devlet (Hüma) kuşunu uçurttu. Devlet kuşu da gelip Şiralı Bey'in başına kondu. Şiralı Bey, ülkenin padişahı oldu.
B312.1. Yararlı hayvanlar bir hediye.
Şiralı Bey çölde kaldığında Hz. Ali, yularından tuttuğu atı getirip Şiralı Bey'e, oğlum atın yolda kaldığı için bu atı sana vereyim, diyerek atı hediye eder.

B401. Yardımcı at.

Şiralı Bey çölde kaldığında onun Gövher'e ulaşmasında Kuşkanat at yardım eder.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşırken, Kuşkanat at yardım eder.

Söyün Şah, Şiralı Bey'den beş yüz basamaklı köşkün üstünden atıyla geçmesini ister. Kuşkanat at köşkün üzerinden geçerek, Şiralı Bey'e yardım eder.

B571.3. Hayvanlar efendileriyle birlikte savaşırlar.

Şiralı Bey Kuşkanat ata binip, Almaz kılıcını sıyırıp, ejderhanın üstüne at sürdü.

B582. Hayvan, kişinin aşkta başarıya ulaşmasına yardımcı olur.

Şiralı Bey'in Gövher'e ulaşmasında Kuşkanat at yardımcıdır.

Şiralı Bey, Kuşkanat ata binip, beş yüz basamaklı köşkün tepesine çıkar. Bu şekilde Söyün Şah'ın son şartını da yerine getirir.

B700. Hayvanların olağandışı özellikleri.

Hazreti Ali, Şiralı Bey'e "Bu ata binip dünyayı dolaşsan da bu at durmaz. Bu atın adı Kuşkanat'tır." der.

Kuşkanat at, kanatlanmış kuş gibi varıp ejderhanın üstüne çıktı.

Şiralı'nın üzerine bindiği Kuşkanat at, köşkten yirmi kez yukardan sıçrayıp geçti.

B740. Hayvanların olağanüstü güçleri.

Hazreti Ali, Şiralı Bey'e "Bu ata binip dünyayı dolaşsan da bu at durmaz." der.

B744. Hayvan olağandışı mesafeye seyahat eder.

Kuşkanat at; dağlarda, kayalıklarda, çölde durmadan uzun yolu bir saatte gidebilir.

3.3.3. Tabu (Yasak)

C420. Yasak: mutlak sırlar.

Badam anne Şiralı'ya "Ey kuzum, inlemenize dayanamadım ve Şah'ı üç gün baygın bıraktım. Şimdi üç günün sonu. Şah uyanırsa ne cevap vereyim. Şimdi Gövher'in yanından git. Şah bunu bilmesin." diyerek bu sırrı saklamasını ister.

Şiralı Bey; Gövher kıza, Gışık Sarı ve rakiplerine sırlarını söylememesini nasihat eder.

3.3.4. Büyü (Sihir)

D925. Sihirli pınar/çeşme.

Şiralı Bey, az yürüyüp, çok yürüyüp bir siyah çeşmenin başına vardı. Burada atını sulayıp, çay içip, sarhoş olur.

Gövher ile Şiralı, Harazmin ile Pirnazar'ı bulundukları yerin kıble tarafında çınarlı çeşme denen bir çeşmenin yanına varıp, oradan uğurladılar.

D975.2. Sihirli gül.

Gövher, rüyasında Şiralı Bey'i bahçedeki gülün dibinde otururken görüp, etkilenir.

Gülcemal, Şiralı Bey'i Gövher'le görüştürmek için bahçedeki gülün dibine çağırır.

D1046.1. Sihirli nesne olarak kutsanmış şarap.

Kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam, Şiralı Bey'e rüyasında bir kadeh şarap verir.

Kahverengi kaftanlı, yeşil asalı adam, Gövher'in rüyasında Gövher ve Şiralı'nın her birine birer kâse şarap verip, inşallah muradınıza erersiniz, deyip gözden kaybolur.

Gövher'in annesi Badam, Söyün Şah'a bir bardak(kadeh) şarap verir. Şah, şuursuz olur.

D1081. Sihirli kılıç.

Hz. Ali'nin Şiralı Bey'e verdiği Almaz kılıç; dağa, taşa vursa da keser.

D1242. Sihirli sıvı.

Gövher kız, ejderhanın Şiralı'ya zarar vereceğini düşünüp, baygın(bihuş) hale geldi. Şiralı, Gövher'i bu şekilde görünce cebinden bir derman çıkarıp, Gövher'in üzerine serpti. Gövher silkinip, "Vay, Şiralı!" diye kendine geldi.

3.3.5. Ölüm

Alım Şah; büyük oğlu on dört, ortanca oğlu on bir, küçük oğlu dokuz yaşına gelince ağır hastalığa yakalanır. Oğullarına nasihat ettikten sonra ölür.

Gışık Sarı, Şiralı ve Harazmin ile girdiği mücadelede Şiralı tarafından başı kesilerek öldürülür.

3.3.6. Olağanüstülükler (Harikulâdelikler)

F556. Olağanüstü ses.

Şiralı Bey, Sapar dağının önünde Almaz kılıcını çekip, bir şiir okudu. Şiralı Bey'in sesiyle ejderha baygın(bihuş) gibi olup mağarasından çıktı.

F564.3.2. Kişi üç gün üç gece uyur.

Badam, Söyün Şah'a bir bardak(kadeh) şarap verdikten sonra Şah şuursuz olur. Uyumaya başlar. Üç günün sonunda Şah uyanıp karısına, "Ben çok uyudum, neden uyandırmazsın?" diyerek sitem eder.

F610. Çok güçlü adam.

Pirnazar serdar, Şiralı Bey'e ayaktayken her ne kadar adam saldırsa da yakalayamayacağını ancak uyurken ellerinin bağlanabileceğini, hapsedilebileceğini söyler.

Uyuyan Şiralı Bey'in üzerine yirmi, otuz kişi bindi. Hızlıca ellerini bağlayıp götürmek istediler.

(T) F643. Kişi bir anda kaybolur.

Şiralı Bey'in rüyasında gördüğü aksakallı kişi "Oğlum kendine iyi bak." der. Şiralı Bey, geriye dönse adam çoktan gitmiştir.

Çölde Şiralı Bey'in yanına gelen Hz. Ali, Kuşkanat atı ve Almaz kılıcı Şiralı Bey'e verir. "İnşaallah muradına erersin." deyip gözden kaybolur.

F700. Sıra dışı yerler.

Atı gitmeyince Şiralı Bey, yürümekten ayakları şişmiş, yemeği bitmiş, bitkin bir halde çölde kalır.

F755.1. Konuşan dağ.

Harazmin, Şiralı ile Gövher'in görüşüp konuştuğu dağa gitti. Bu dağa Şiralı'yı sordu.

F771. Sıra dışı şato (ev, saray).

Gövher'in bağının (Bağ-ı Hövesdar) içinde beş yüz basamaklı köşkü(saray) vardır.

F771.1.1. Altın saray.

Söyün Şah, bahçede (Bağ-ı Hövesdar) altından bir saray(köşk) yaptırır.

F785. Sıra dışı taht.

Gövher kız, sarayında beş yüz altınlı tahtında oturur.

F811.4. Ağacın sıra dışı mekânı.

Şiralı ile Gövher'in konuşup, görüştüğü dağın üstünde büyük, ulu bir gücüm ağacı vardır. Harazmin ağacın gölgesine varıp, uykuya daldı.

F818. Sıra dışı bahçe.

Söyün Şah, kızı doğduğunda onun adına bir bahçe yaptırır. Kızı on yaşlarına geldiğinde bu bahçe büyür, cennet gibi bir bahçeye dönüşür. Bu bahçeye giren kişi zamanın nasıl geçtiğini anlayamaz ve geri dönmek istemez. Bu yüzden bu bahçeye "Bahçe aşığı (Bağ-ı Hövesdar)" derler.

F825. Sıra dışı yüzük.

Şiralı Bey; çölde kaldığında yanına gelen pîri Hazreti Ali koltuk altından iki yüzük çıkarıp, Şiralı Bey'in parmaklarına geçirdi.

F833.5. Kılıç her şeyi keser.

Hazreti Ali, "Bu kılıcın adı Almaz kılıçtır. Bu kılıcı dağa, taşa vursan da kesip geçer." der.

F866.3. Altın kupa.

Gövher Şiralı'ya altın bir tasta dokuz farklı yemek ikram eder.

F989.1. At yüksek duvarın üzerinden atlar.

Şiralı'nın üzerine bindiği Kuşkanat at, köşkten yirmi kez yukardan sıçrayıp geçti.

(T) F989.25. Hayvanla konuşma. (Abdulselam Arvas)

Hz. Ali'nin Şirali Bey'e verdiği Kuşkanat atın dağlarda, taşlarda, çölde durmadan uzun yolu bir saatte gidebilmesinden mutluluk duyan Şiralı Bey, Kuşkanat atına bir şiir söyler.

F1068. Gerçekçi rüya.

Şiralı Bey'in, rüyasında gördüğü kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam, bir kız getirerek; evleneceği kızın Gövher olduğunu, İsfahan şehrinde, Bağ-ı Hövesdar denilen bahçede olduğunu söyler.

Harazmin, ağacın gölgesinde uyurken rüyasına Şiralı girer. Şiralı'nın darağacında elleri arkasından bağlı olduğunu görür.

F1068.1. Rüyada alınan işaretler.

Şiralı Bey, akşam rüyasında mollasını görür. Mollası; Şiralı, sevdiğine kavuşmuşsan gel, yurduna sahip çık, diye söyler. Şiralı Bey, silkinip uyanınca yurduna gitmek ister.

Harazmin ağacın altında uyur. Rüyasında Şirali'nin darağacına asıldığını görür. Uykudan uyanan Harazmin atına binip, atını İsfahan şehrine sürer.

3.3.7. Testler (İmtihan)

H0. Kimlik imtihanları.

Siyah atlı, yeşil asalı adam, Şiralı'ya hangi adamın çocuğusun diye sorunca o da Tebrizli Alım Şah'ın oğluyum, der.

Gövher rüyasında Şiralı'ya kim olduğunu sorması üzerine Tebrizli Alım Şah'ın oğlu Şiralı Bey olduğunu söyler.

Söyün Şah, Şiralı Bey'e nereli ve kim olduğunu sorması üzerine Tebrizli ve Alım Şahın oğlu olduğunu söyler.

Şiralı Bey yanına gelen kıza, kimin kızı olduğunu sorduğunda; kız, Gövher'in kızlarından olduğunu söyler.

Şiralı Bey, karşıdan gelen bir grup askere "Siz kimin adamlarısınız?.." diye sorduğunda; onlar Pirnazar serdarın adamlarıyız, derler.

Tebriz'e dönerken bir yere çıkarlar. Burada kel bir çocuk, besili kuzu kesiyor ve et kavuruyordu. Şiralı bu çocuğa; "Ey oğlan, hangi şehirden, kimin mallarına bakıyorsun." der. Oğlan da "Ben Tebrizliyim ve mallar Nuralı Bey'e ait." der.

H80. İşaretlerle tanıma.

Şiralı Bey, rüyasında Gövher'le tanıştığı yer olan gülün dibini görünce, aynı yer olduğunu tanır.

Şiralı Bey, Alım Şah'ın mezarına geldiklerinde Gövher'i rüyasında gördüğü yerin burası olduğunu söyler.

Arkasından gelen toz bulutunu gören Şiralı Bey, Mümin Şah'ın ordusunun peşinden geldiğini anlar.

(T) H148. Şiirle tanıma. (Ali Berat Alptekin)

Şiralı Bey, Mümin Şah'ın muhafızlarına kendisini tanıtmak için şiir söyler.

Şiralı Bey ile Sülgün kız şiir söyleyerek tanışırlar.

Harazmin, Şiralı'nın yanına varıp eline sazını alır. Karşılıklı şiir söyleşerek tanışırlar.

Mümin Şah ile Şiralı Bey şiir söyleyerek tanışırlar.

H970. Yerine getirilen görevlerde yardım.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşırken atı Kuşkanat yardım eder.

Söyün Şah'ın son şartı yerine getirilirken; Kuşkanat at, beş yüz basamaklı köşkün üstüne çıkarak Şiralı Bey'e yardım eder.

H1174.2. Aday testi: Ejderhanın üstesinden gelmek.

Şiralı Bey, ejderhanın başını kesip, gövdesini ikiye bölerek, Söyün Şah'ın ilk şartını yerine getirir.

H1556. Sadakat testi.

Tebriz'e dönerken Gövher'in kalbine bir şüphe düşer. Şiralı'ya şiirle sorar. "Doğruyu söyle, başka yârin var mıdır?" Şiralı şiirle cevap verir. "Benim senden başka

sevdiğim yârim yok.” der. Gövher, “Bu sözü sınamak için söyledim, ben yârinin(sevgili) olmadığına inandım.” der.

H1561. Cesaret testi.

Şiralı Bey, Kuşkanat atına binip, ejderha ile tek başına savaşır.

Pirnazar’ın askerlerinin karşısına Şiralı Bey, tek başına çıkar.

3.3.8. Akıllılar ve Aptallar

J21.35. Hükümdar çoğunluğun tavsiyesine uymalıdır.

Söyün Şah, uykudan uyandıktan sonra yardımcılarını(danışman) çağırıp, Şiralı’ya ne diyeceklerini sorar.

J140. Eğitim yoluyla edinilen bilgi.

Şiralı Bey’in mollası Dana Sufi, Şiralı Bey’i okutup eğittikten sonra Şiralı’nın kardeşlerinden daha zeki olduğunu anlar.

J152. Bilgeden alınan akıl.

Alım Şah’ın tahtına oğullarından geçecek kişinin seçimi için Dana mollanın fikri kabul edilip, Devlet (Hüma) kuşu uçurulur.

Söyün Şah’ın bilge veziri Suhan vezir, “Ey Şah’ım daha önce üç şart söylediniz. İnsanlar hâlâ önündekini bilmez, sonunu bekleyin, şartları bitirmese bir yol bulur; bitirse de sonunda bir hile ile almasın, bu işlere yüreklenip, başvuran adam eli boş sana gelmez (el vermez).” dedi. Bu söz Şah’ı memnun etti.

J154. Ölmek üzere olan babanın nasihati.

Alım Şah, ağır hastalığından korkup, ölmeden önce Şiralı’ya bir nasihat edeyim, deyip oğullarını çağırtıp, onlara nasihat eder.

J154.0.1. Babanın nasihati.

Alım Şah, Nuralı ve Piralı oğullarının kendisinden razı olmalarını isteyip, tahtını en küçük oğlu Şiralı Bey’e bıraktığını vasiyet eder. Vekillerine, yardımcılarına seslenerek bildirir.

Alım Şah, oğullarına çok nasihat eder. Kendisi öldükten sonra mezarının başına kırk gün boyunca cuma geceleri gitmelerini ister.

Söyün Şah (Kaynata) şiir söyleyip, “Başka kız sevip sırtını dönme. / O dünya bu dünya sözün bir olsun. / Gövher kızım için sana nasihatimdir.” diyerek Şiralı’ya nasihat eder.

J155. Kadınların verdiği akıl (bilgi).

Sülgün kız, babası Pirnazar serdarın bulunduğu yeri Şiralı Bey'e söyler.

J1110. Zeki insanlar.

Alım Şah'ın ölümünden sonra kalabalığın içinden aksakallı bir ihtiyar çıkıp, Şah'ın oğullarından birinin tahta çıkarılması gerektiğini söyler. İçlerinden yaşlı bir adam en büyük oğlu Nuralı'nın tahta çıkarılmasının uygun olduğunu söyler.

Alım Şah'ın ölümünden sonra, tahta çıkacak kişinin seçiminde; Dana molla, Devlet (Hüma) kuşunun uçurulmasının daha uygun olacağını söyler.

J1111. Zeki kız.

Gövher kızın güzellikte ve zekada eşi benzeri yoktur.

Gövher'in yardımcısı dört kızdan biri olan Gülcemal, çok akıllı bir kızdır.

J1113. Zeki çocuk.

Alım Şah, kendisi küçük olsa da aklı, fikri büyük olduğu için tahtı küçük oğlu Şiralı' ya bıraktığını söyler.

3.3.9. Aldatmalar

K1700.Yalan yoluyla aldatma.

Nuralı Bey, cuma gecesi Alım Şah'ın kabrini ziyaret etmeye gitmez. Şiralı Bey'in "Varıp ne olduğunu gördün mü?" demesi üzerine "Evet, varıp geldim ama bir şey görmedim." diyerek aldatır.

Piralı Bey, "Ölen bir babanın ne faydası var?" deyip Alım Şah'ın kabrine gitmez, geceyi dayısının yanında geçirir. Şiralı Bey, varıp ne gördüğünü sorar. Piralı Bey, "Hiçbir olay görmedim." diyerek aldatır.

K1792. Kişinin kimliği hakkında bilgisizmiş görünmek kişinin fikrini dürüstçe söylemesi içindir.

Şiralı Bey, erkek elbisesi giyen Gövher kızı tanıdı ancak tanımazlığa vurup, şunun içindeki sırrını anlayayım, dedi.

K1835. Casusluk için kılık değiştirme.

Gövher kız, Şiralı Bey ejderhayı öldürmek için gittiğinde, karalar giyip yas tutar. Daha sonra hizmetçisini casus edip babasının yanına gönderir. "Orada ne konuşulduğunu haber verin." der.

K1837. Kadın, erkek kıyafetlerini giyerek kılık değiştirir.

Şiralı, Pirnazar'ı yakalayıp, dönerken; Gövher kız, kendisi erkek elbisesi giyip, hizmetçilerine de erkek elbisesi giydirip, atlarına binip, Şiralı'nın önüne çıktı.

Gövher kız, Şiralı ile Tebriz'e dönmek için erkek elbisesi giyip, atını hazırlar. Cemal adındaki kıza da erkek elbisesi verip, hemen hazırlanmasını ister.

K2210. Hain akrabalar.

Söyün Şah'ın dayısının oğlu Gışık Sarı, Gövher'i alabilmek için Şiralı'yı öldürmek ister.

K2218.2. Hain kaynata.

Söyün Şah, Şiralı'yı ilk şartı olan ejderhayı öldürmesi için gönderdikten sonra ejderhanın Şiralı'yı öldüreceğini düşünüp, Gövher'i yanındaki yaşlı vezirin oğluna vermeyi planlar.

Söyün Şah öfkelenip, Şiralı Bey'e içinden, "Sen ejderhayı öldürüp gelsen de benim kızımı alamazsın." der.

Söyün Şah, dayısı Keymir Han'a, Şiralı şartları bitirse de ona kızı Gövher'i vermeyeceğini söyler.

K2221. Hain rakip âşık.

Mümin Şah da Gövher'i sever (âşıktır). Bundan dolayı Şiralı Bey, Mümin Şah ve ordusuyla savaşır.

Gışık Sarı, adamlarıyla Şiralı Bey'i öldürüp, Gövher kızla evlenmek ister.

Gışık Sarı, Şiralı Bey'i zindana attığını artık Gövher'i alabileceğini düşünüp, ona olan aşkını beyan eder.

K2248. Hain vezir.

Söyün Şah, ejderhayı öldürme şartını tamamlayan Şiralı'yı öldürmek ister. Suhan vezir, Şiralı şartları bitiremezse bir yolunu buluruz, bitirirse de ona bir hile yaparız, der.

3.3.10. Talihin Ters Dönmesi

L111.4. Yetim kahraman.

Alım Şah öldükten sonra Şiralı Bey yetim kalır.

L111.4.3. Kahramanlar olarak yetim erkek kardeşler.

Alım Şah'ın ölümünden sonra Nuralı, Piralı ve Şiralı adlı üç erkek kardeş yetim kalır.

L156.1. Alçak gönüllü kahraman mağrur rakiplerin üstesinden gelir.

Şiralı Bey, Mümin Şah ve ordusunun üstesinden gelir.

Şiralı Bey, Pirnazar serdar ve savaş eğitimi almış adamlarının üstesinden gelir.

Söyün Şah ve Gışık Sarı ordularını toplayıp, Harazmin üstüne gönderirler. Darağacından kurtulan Şiralı Bey ile Harazmin orduları dağıtırlar. Kaçan kurtulur, kalanları esir ederler.

3.3.11. Geleceğin Tayini

M110. Ant içmeler ve yeminler.

Şiralı'nın çölde ayağının şişip kaldığı, Hz. Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere geldiklerinde; Şiralı şiir okuyup, "Ben ant içip aşkın zor yollarından dönmedim." der. Şiralı'nın Gövher'den başka yârinin olmadığını söylemesi üzerine Gövher şiirle karşılık verir. "Valla, senin sözlerine inandım." der.

M200. Anlaşmalar ve vaatler.

Söyün Şah, üç şartını yerine getiren kişiye kızı Gövher'i vereceğini söyler.

Gövher, rüyasını annesine anlatırken, Hz. Ali pîrin huzurunda Şiralı Bey ile anlaşma yaptıklarını söyler.

Harazmin, darağacının yanına gidip bir oyun yapacağını, mahkûmbaşı Kasım'ın da Şiralı'nın atını bulup getirmesini ister. İkisi de sözlerini bir araya getirip anlaşırlar.

Söyün Şah; Şiralı'ya, "Şiralı Bey, oğul yerinde göreyim. Senin için düğün kurayım. Şahlığımı vereyim. Köşk, bağ-bahçeler senindir." diyerek kalması için vaatte bulunur.

Şiralı Bey; veda ederken Söyün Şah'a şiir söyleyerek, "Bizler Pîr'den dualıyız, kemiklerim toprak oluncaya kadar (Gövher) bırakmayacağım." diyerek vaatte bulunur.

M201. Pazarlık ve vaatlerin yapılması.

Mümin Şah, Şiralı Bey orada (Hemedan şehri) kalırsa kendisine tahtını ve şehrin en güzel kızını vereceğini vaat eder.

Şiralı Bey; Sülgün kızın, babası Pirnazar'ın yerini söylerse, işi bitince onu da muradına erdireceğini vaat eder.

M202. Anlaşma ve vaatlerin yerine getirilmesi.

Şiralı Bey, Pirnazar'ın ellerini arkasından bağlayıp esir ettikten sonra Sülgün kız ile Harazmin kavuşurlar.

M205. Anlaşma ya da vaatlerin bozulması.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın şartlarını yerine getirmesine rağmen Söyün Şah, kızı Gövher'i vermez. Şiralı'nın ellerini arkasından bağlatıp, zindana attırır.

(T) M206.0.1. Düşmanın önerdiği pazarlık. (Abdulselam Arvas)

Söyün Şah, Şiralı Bey'i öldürmesi karşılığında Pirnazar serdara gitmesi için izin vereceğini söyler.

M246. Dostluk anlaşması.

Şiralı Bey, Mümin Şah'ın ellerini bağladığında, Mümin Şah Şiralı Bey'le baba-oğul gibi dost olduklarını söyler.

Harazmin, "Şiralı kardeş, şimdi ikimizde kıyamete kadar kardeş olalım. Bu kızı (Sülgün) bana bağışla." der. Şiralı ile Harazmin el sıkışıp kıyamet günü kardeşi oldular.

Harazmin, mahkûmbaşı Kasım'ın yaptığı işleri(yardımları) belirtip, onun dost olduğunu söyler.

Şiralı Bey; Mümin Şah'a, "Sen benim kıyamete kadar babam oldun." der.

M300. Kehanetler.

M300.2. Şuur dışı kehanet.

Şirali Bey'in rüyasına kahverengi elbiseli, yeşil asalı bir adam girip, onun evleneceği kız olan Gövher'i getirip gösterir.

Gövher'in rüyasına giren kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam, Gövher'i elinden tutup, bahçede bir gülün dibinde oturan, evleneceği oğlanla (Şiralı Bey) tanıştırır.

Şiralı, ilk şart olan ejdarhayı nasıl öldüreceğini düşünürken Hz. Ali rüyasına girip ejderhanın sonunun geldiğini söyler.

M301.5. Kâhin olarak aziz (kutsal adam).

Şiralı Bey'in, rüyasında gördüğü kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam (Hz. Ali), bir kız getirerek; evleneceği kızın Gövher olduğunu, İsfahan şehrinde, Bağ-ı hövesdar denilen bahçede olduğunu söyler.

Şiralı'nın çölde ayağının şişip kaldığı, Hz. Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere geldiklerinde; Şiralı şiir okuyup, "Rüyamda kırk erenler ellerinden şarap verdi." der.

M340.5. Tehlike tahmini.

Şiralı Bey, Mümin Şah'ın muhafızlarından altısını öldürüp, yoluna devam ederken; arkasından yükselen toz bulutunu görünce, onu takip eden büyük bir ordu olduğunu düşünüp, dağın ardına gizlenir.

M356.1. Savaşın sonucuyla ilgili kehanetler.

Şiralı, ejdarhayı nasıl öldüreceğini düşünürken Hz. Ali rüyasına girer. "Ey oğul, sen hiç kaygılanma bu ejderhanın eceli doldu. Kendisi ölecek, merak etme." der.

3.3.12. Şans ve Kader

N127.4. Hayırlı gün olarak Cuma.

Alım Şah, ölmeden önce oğullarına nasihat ederken, kendisinin ölümünden sonra kırk gün boyunca cuma geceleri mezarına gelip ayet okumalarını ister.

N440. Değerli sırlar öğrenildi.

Gövher'in annesi Badam, Gövher'i ziyarete geldiğinde kızının gözleri kan ve gözyaşıyla dolu olduğunu görünce; kızına üzülür ve halini sorar. Gövher kız da rüyasında gördüğü Şiralı Bey'e âşık olduğu sırrını annesine anlatmak zorunda kalır.

Dana molla, Şiralı Bey'in Gövher'in yanına gitme sırrını Şiralı'nın kardeşlerine, akrabalarına ve büyüklerine açıkladı.

N817. Yardımcı olarak Allah.

Şiralı Bey, çölde ayakları şişip, bitkin düştüğünde Allah'tan yardım diler.

Badam anne, "Her şeyi yoktan var eden Allah, âşığı maşuka dilenci etme." diyerek Allah'tan yardım diler.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce bir gazel söyleyerek Allah'tan yardım diler.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın suçlamalarına dayanamaz fakat elleri arkasından bağlı olduğu için kurtuluşu yoktur. Allah'a yakarıp "Yoktan var eyleyen Allah, senden yardım dilerim." der.

N820. Yardımcı İnsanlar.

Kasım mahkûmbaşı, Şiralı Bey'in atını bulup darağacının yanına getirir.

Badam anne, darağacından yere düşen Şiralı'nın ellerini çözmeleri için Gövher'in hizmetçilerini gönderir.

N825.2. Yardımcı olarak yaşlı kişi.

Şiralı Bey'in rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı ve aksakallı bir adam gelir.

Gövher kızın rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı bir adam gelip, Gövher'in Şiralı Bey'le tanışıp kavuşmasına yardım eder.

Harazmin İsfahan'a giderken önüne bir yaşlı adam çıkar. Yaşlı adam Şiralı'nın durumu hakkında bilgi verip, mahkûmbaşı olan kardeşinin onlara yardım edebileceğini söyler.

N827. Yardımcı olarak çocuk.

Zıyada kel adındaki çocuk Şiralı Bey'le tanıştıktan sonra onları alıp şehre götürür ve Nuralı Bey'e kardeşinin geldiği müjdesini verir.

N832. Yardımcı olarak delikanlı.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarıyla savaşırken Harazmin yardım eder. İki koldan saldırarak yenilgiye uğratırlar.

Şiralı, darağacına asıldığında Harazmin yetişir, cellatları, Şah'ın korumalarını kılıçtan geçirir. Söyün Şah ve Gışık Sarı'nın ordularıyla mücadele edip, Şiralı'yı kurtarır.

N848. Yardımcı olarak aziz (dindar adam).

Şiralı Bey, babasının mezarına giderken Dana molla, sen gidersen ben de giderim, deyip Şirali Bey'in yanında Alım Şah'ın mezarına gider.

N931. Yardımcı olarak kız.

Söyün Şah, kızı Gövher'in yanına kırk kız, onlardan her on kızın başına da bir kız seçip gönderir. Bu dört kızın adı, Gülcemal, Zeynep, Meryem ve Güzel'dir.

Şiralı Bey'i bahçeye (Bağ-ı Hövesdar) götürmek için elçi olarak Gülcemal gelir.

Şiralı Bey'in Pirnazar'ı bulabilmesi için yerini söyleyen (tarif eden) Sülgün kızdır.

Tebriz'e dönerken; Gövher kız, yanında yardımcı olarak, Cemal adındaki kızı da götürür.

3.3.13. Toplum (Cemiyet)

P10. Krallar.

Alım Şah, Tebriz şehrinin padişahıdır.

Alım Şah, ağır hastalığa yakalanmış. Hastalığından korkup, ölmeden oğullarını yanına çağırıp, onlara vasiyet etmiş.

Alım Şah'ın ölümünden sonra Tebriz şehrinin padişahı Şiralı Bey olur.

İsfahan şehrinin padişahı Söyün Şah'dır.

Mümin Şah, Hemedan şehrinin padişahıdır.

Risalık şehrinin şahı Perde Han'dır.

Pırak şehrinin padişahı Keymir Han'dır. Söyün Şah'a dünür olur.

P11. Kralların seçimi.

Alım Şah'ın vefatından sonra Dana mollanın tavsiyesi üzerine halk toplanıp, Devlet (Hüma) kuşunu uçurur. Devlet kuşu da gelip Şirali Bey'in başına konar. Böylece Şirali Bey de ülkenin padişahı olur.

Komşu yurda kaçan Söyün Şah'a haber gönderip, "Yurduna gel, tahtına çık." derler. Söyün Şah Şiralı'nın ayağına kapanır. Onlar da danıştıktan sonra Söyün Şah'ı tahtına çıkarırlar.

P12. Kralların karakteri.

Gövher, "Bu Şah'ta (Söyün Şah) adalet yoktur." diyerek Şah'ın adaletsiz olduğunu söyler.

Badam anne; Söyün Şah'a şiir söyleyerek, rakiplere inanmamasını, sözünden dönüp, namertlik etmemesini söyler.

P12.1. Zalim kral.

Söyün Şah, Şiralı Bey'e ağır şartlar söyleyip, onu darağacına asarak öldürmek ister.

Söyün Şah tarafından zindana atılan Şiralı Bey, zulüm bana Şah'tan (Söyün Şah) geldi, der.

İnsanların(halk) Şiralı Bey'in azat olması için Söyün Şah'a arz etmeleri üzerine Şah öfkelenip "Şimdi her kim Şiralı'nın kurtuluşundan bahsederse başı ölümlü, malı yağmalı olacak." der.

P14.15.1. Sarayın yaşlı, bilge danışmanı.

Söyün Şah'ın bilge veziri, Suhan vezirdir.

P16. Kralın hakimiyetinin sonu.

Şiralı Bey, Gövher'e ulaşabilmek için yolculuğa çıkarken tahtını büyük ağabeyi Nuralı'ya bırakır.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şiralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. "Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular." Söyün Şah da komşu bir yurt vardı, oraya kaçtı.

P16.1. Kral dünyadan elini eteğini çeker.

Şiralı Bey, tahtından, mal ve mülkünden vazgeçip, sevdiği Gövher uğruna yola çıkar.

Mümin Şah, tahtını ve şehrindeki en güzel kızı Şiralı Bey'e vermeyi vadetmesine rağmen Şiralı Bey kabul etmez. "Benim gözüme dünyada başka bir mal ve peri(kız) görünmez" diyerek, Tebriz'den Gövher için geldiğini söyler.

Söyün Şah, Şiralı'ya, "Sen gitme. Benim Gövher'den başka oğlum-kızım yok. Sen burada kal ve tahtın, malın- mülkün, hepsinin sahibi ol." der.

P17.8. Küçük erkek kardeşe verilen krallık.

Alım Şah, ağır hastalığa yakalandıktan sonra oğullarını çağırıp vasiyet eder. Tahtını(padişahlık) küçük oğlu Şiralı Bey'e bıraktığını söyler.

P40. Prensesler.

Söyün Şah'ın Gövher adında bir kızı vardır.

Sülgün, Pirnazar serdarın kızıdır.

(T) P42. Harikulade güzel prensesler. (Abdulselam Arvas)

Gövher kızın güzellikte ve zekada eşi benzeri yoktur.

Gövher, güzelliği aydan da öte, uzun boylu, ince belli, kara gözlü, tatlı dilli, badem gözlü, ince dudaklı bir kızdır.

Sülgün, uzun boylu, ince belli bir kızdır.

P110. Kralın vezirleri.

Söyün Şah, danışmanlarını(vezirlerini) yanına çağırıp Şiralı'ya ne diyeceklerini danışır.

Söyün Şah'ın bilge veziri, Suhan vezirdir.

Söyün Şah, kızı Gövher'i, yanındaki yaşlı vezirinin oğluna vermeyi düşünür.

P230. Ebeveynler ve çocuklar.

Alım Şah'ın üç oğlu vardır.

Söyün Şah'ın tek çocuğu olan Gövher adında kızı vardır.

Badam annenin tek çocuğu Gövher kızdır.

Sülgün kız, Pirnazar serdarın kızıdır.

Harazmin'in babasına Perde Han derler.

Gışık Sarı'nın babasının adı Keymir Han'dır.

P232. Anne ve kız.

Gövher kızın annesi Badam, kızının yüreğine aşk ateşi düştüğünü görünce üzülür, ağlar. Onu bu durumdan vazgeçirmek ister.

P233. Baba ve oğul.

Alım Şah, tahtını ve yurdunu oğlu Şiralı Bey'e bırakır.

Harazmin, Perde Han'ın oğludur.

Keymir Han'ın Gışık Sarı adında bir oğlu vardır.

P234. Baba ve kız.

Gövher kız, Söyün Şah'ın kızıdır.

Pirnazar serdarın kızı, Sülgün kızdır.

P251. Erkek kardeşler.

Nuralı, Piralı ve Şiralı erkek kardeşler.

P251.6.1. Üç erkek kardeş.

Nuralı, Piralı ve Şiralı Alım Şah'ın oğulları olup üç erkek kardeştirler.

P261. Kaynata.

Pirnazar serdar, Harazmin'in kaynatasıdır.

Şiralı'nın kaynatası Söyün Şah'tır.

Söyün Şah (Kaynata), Şiralı Bey'e kızı Gövher'i emanet edip, nasihatte bulunur.

P262. Kaynana.

Badam anne, Şiralı'nın kaynanasıdır. Gövher ile Şiralı'nın buluşmasını tertip eder.

P293. Amca/dayı.

Şirali Bey, babasının vasiyetini hatırlayıp, ağabeyi Nuralı Bey'i babasının mezarına gönderir. Nuralı Bey babasının mezarından korkarak dayısından birinin yanına gider.

Şiralı Bey, babasının mezarına ağabeyi Piralı Bey'i gönderir. O da "Ölen bir babanın ne faydası var?" deyip gece dayısının yanında kalır.

Pırak şehrinin padişahı Keymir Han, Söyün Şah'ın dayısıdır.

P320. Misafirperverlik.

Mümin Şah, Şiralı, Gövher ve Cemal'e izzet hürmet ederek, elinden gelenin en iyisini yaptı. Meyhaneye gidip, iyi vakit geçirdiler. Burada dinlendiler.

P360. Efendi ve hizmetçi.

Gövher'in yanına kırk hizmetçi kız, onlardan her on kızın başına da bir kız seçip gönderir. Bu dört kızın adı, Gülcemal, Zeynep, Meryem ve Güzel'dir.

Gövher kız, kırk hizmetçisi ile Bağ-ı Hövesdar'da kalır.

Gövher, Tebriz'e giderken yanında Cemal (Gülcemal) adındaki hizmetçisini yoldaş olarak götürür.

P361. Sadık hizmetçi.

Gövher'in hizmetçilerinden Cemal kız, "Ey Gövher can, senin öldüğün yerde ben de ölürüm, asıl ayrılıp, kalasım yok." deyip, onunla Tebriz'e gelir.

P475. Eşkıya/Haydut/Soyguncu.

Söyün Şah, Şiralı Bey'e "Harasat Dağı denilen bir dağ var. O dağda yaklaşık beş yüz Arap var. Bütün bu Araplar eşkıya görünüşlüdür." der.

P551. Ordu.

Mümin Şah, bir grup ordusuyla Şiralı Bey'in pişinden gider.

Pirnazar serdarın savaş eğitimi almış beş yüz yiğiti(asker) vardır.

Gışık Sarı, büyük bir ordunun komutanıdır.

Şiralı Bey ile Harazmin, Söyün Şah ile Gışık Sarı'nın ordularıyla savaşıp, yenilgiye uğratırlar.

P555. Savaşta yenilgi.

Mümin Şah'ın muhafızları, Şiralı Bey'le girdikleri mücadelede yenilgiye uğrarlar.

Mümin Şah, ordusuyla beraber gelip, Şiralı Bey'le şavaşır. Şavaşta yenilen Mümin Şah, esir düşer.

Şiralı Bey, ejderha ile girdiği mücadelede, ejderhayı alt eder.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarla üç gün görüştükten sonra yakasından tutup yere vurur. Yere uzanan Pirnazar'ın ellerini arkasından bağlayıp canlı olarak yakalar.

Pirnazar serdarın adamlarıyla Şiralı Bey ve Harazmin savaşır. Beş yüz atlı adamdan yaralanıp, yetmiş beş atlı kaçıp, kurtuldu.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şiralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. "Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular." Söyün Şah da komşu bir yurt vardı, oraya kaçtı.

P556. Savaşta meydan okuma.

Şiralı Bey ile peşinden gelen kalabalık Sapar dağı önündeki ovada saf saf olup durur.

Şiralı Bey, ejderhaya kalabalığın önünde, Almaz kılıcını kınından çekip, bir şiir söyledi.

P634. Ziyafetler.

Nuralı Bey, Şiralı ile Gövher'in düğününde kırk gün kırk gece ziyafet verdi.

Nuralı Bey, Piralı ile Cemal'ın düğününde yirmi gece gündüz ziyafet olduğunu söyleyerek yurduna duyurdu.

Nuralı Bey; Şiralı Bey ve Piralı Bey için altmış gece gündüz ziyafet verdi.

(T) P678.2. Üzüntüden dolayı ağlama. (Abdulselam Arvas)

Alım Şah öldükten sonra küçük oğlu Şiralı Bey, kalabalığın önünde babasının mezarına sarılıp ağlar.

Şiralı Bey ejderha ile savaşmaya gittikten sonra Gövher kız; yas tutup, ağlayıp, oturdu.

Gövher kız, Şiralı Bey Pirnazar Ali'yi yakalayıp getirmek için yola çıkarken Şiralı'dan ayrı kalacağı için üzülür, ağlar.

Gövher kız; Şiralı gittikten sonra (zindana atıldıktan sonra) kan yaş ağlayıp, saçlarını yayıp, yüzünü yırtıp, yanındaki hizmetçilerini alıp, bahçeye gitti.

Şiralı Bey zindana atıldıktan sonra Gışık Sarı, aşkını Gövher kıza beyan eder. Şiralı Bey'i unutmasını söyler. Gövher kız, Gışık Sarı'nın bu sözlerine dayanamayarak; inleyip, ağlayıp, saçlarını dağıtıp, yüzünü yırtar.

Söyün Şah, Şiralı'yı darağacında asmak üzereyken insanların hepsi ağlayıp, onların gerçek âşık olduklarını söylediler.

Şiralı'yı darağacında gören Gövher kız; kan yaş içinde ağlayıp, babasının ayaklarına kapanır.

Söyün Şah "Şiralı'yı darağacına asın!" diye bağırınca; Gövher kız ağlayarak, kendini Şiralı'nın üstüne attı.

Söyün Şah, "Şiralı'yı asın. Cellat, darağacının ipini çek!" dediğinde Gövher; kan yaş ağlayıp, saçını yayıp, yüzünü yırtıp, inleyip bağırdı.

P681. Yas gelenekleri.

Alım Şah'ın ölümünden sonra Tebriz şehrinin ileri gelenleri şehrin kıble tarafına bir kubbe yükseltip, o kubbede Alım Şah'ın yasını tutarlar.

Gövher kız; Şiralı gittikten sonra ağlayıp, saçlarını yayıp, yüzünü parçalayıp hizmetçileriyle bahçeye gitti.

Gövher, rüyasından uyandıktan sonra yanında Şiralı'yı bulamayınca ağlar. Gözlerinden akan yaşlar kana dönüşür.

(T) P681.1. Ölü aşı. (Abdulselam Arvas)

Şiralı Bey, Alım Şah'ın mezarından, büyük küçük kalabalıkla, döndükten sonra babası için yiyecek, içecekler verip, çok hayırlar etmiştir.

P682. Selamlama adetleri.

Şiralı Bey, Şah'ın önünde sekiz kez eğilip, dokuz kez Şah'ı selamlar.

(T) P683. Müjde. (Abdulselam Arvas)

Zıyada kel adındaki çocuk, Nuralı Bey'in kalesinin kapısına gelerek şiir söyleyip, "Müjde! Yanında iki kız ile bugün kardeşin geldi." diyerek müjdesini ister.

(T) P686. Vedalaşma adetleri.

Şiralı Bey'in etrafında genç-yaşlı herkes toplandı. Kardeşleri, akrabaları ve insanlarla vedalaştı. Yurdu ağabeyi Nuralı Bey'e teslim ederek, yola koyuldu.

Gövher, Şiralı ve Cemal İsfahan'da insanlarla vedalaşıp, Tebriz'e doğru yola çıkarlar.

(T) P715.2. Araplar.

Söyün Şah, "Harasat Dağı denilen bir dağ var. O dağda yaklaşık beş yüz Arap var. Bütün bu Araplar eşkıya görünüşlüdür. Onların liderleri Pirnazar Ali'dir." der.

(T) P722. Elçi.

Badam anne, Şiralı Bey'i çağırmak için Gülcemal'ı elçi olarak gönderir.

Keymir Han, Söyün Şah'a elçi gönderir. Gövher kızı oğlu Gışık Sarı'ya ister.

3.3.14. Mükâfatlar ve Cezalar

Q114. Ödül olarak hediyeler.

Şiralı Bey, Sülgün kız ile Harazmin'in kavuşmasına yardımcı olduğu için Sülgün kız, Şiralı Bey'e altın kemer ve başka süslü elbiseler hediye eder.

Q410. Ölüm cezası.

Mümin Şah'ın kapı bekçisi; Şiralı, Gövher ve Cemal'i içeri almaz. Şah'la görüştürmez. Şiralı da bir şiir söyleyip, Şah'la görüştürmezse başını keseceğini, kanını dökeceğini söyleyerek, tehdit eder.

Nuralı Bey, kardeşinin geri döndüğüne inanamaz. Müjde getiren Zıyada kel adlı çocuğa, "Ey kel, beni kandırıp kardeşin geldi, dersen; ben senin bin canın olsa da bir canını koymam." der.

Q413.0.1. Asılma tehdidi.

Söyün Şah, Şiralı Bey'e belirttiği şartlarını bitiremezse darağacına asacağını söyler.

3.3.15. Esirler ve Kaçaklar

R0. Esaret.

Ordusu yenilen Mümin Şah, Şiralı Bey'e esir olur.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı yakasından tutup yere vurur. Yere uzanan Pirnazar'ın ellerini arkasından bağlayıp esir eder.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şiralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. "Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular."

Pirnazar serdarın Şiralı'ya şiirle söylediklerini duyan Söyün Şah, Pirnazar'ı zindana attırır.

R5. Savaş alanında yakalama.

Mümin Şah, atını kaleye doğru çevirip kaçmaya başlayınca; Şiralı Bey, kovalayıp yakaladı. Ellerini bağladı.

Söyün Şah ile Gışık Sarı'nın ordularıyla bir taraftan Şiralı, diğer taraftan Harazmin savaşırken; Şiralı'nın karşına Gışık Sarı çıkar. Şiralı, Gışık Sarı'nın boynunu keser, kafası yere düşer.

R41.3. Zindana hapsetme.

Şiralı'yı zindana atıp üstünden kilitlediler.

Pirnazar'ın Şiralı'yı kurtarmak için söylediklerini Söyün Şah'a ulaştırırlar. Şah; öfkelenip, Pirnazar serdarın ellerinin bağlanıp, zindana atılmasını emreder. Korumalar Pirnazar'ı hemen zindana atarlar.

R110. Esirlikten kurtulma.

Söyün Şah, Pirnazar serdar'a Şiralı Bey'i öldürmesi için görev verir. Ne zaman öldürürse o zaman gitmesine izin vereceğini söyler ve Pirnazar'ın ellerini çözüp serbest bırakır.

Söyün Şah'ın ordusu yenilgiye uğradığı için Şiralı, darağacına asılmaktan ve esirlikten kurtulur.

Şiralı, Harazmin ve Kasım mahkûmbaşı beraber zindana giderek, Pirnazar'ı serbest bırakırlar.

R169.5. Kahraman arkadaşı tarafından kurtarıldı.

Şiralı, darağacına asıldığında Harazmin yetişir. Cellatları, Şah'ın korumalarını kılıçtan geçirir. Söyün Şah ve Gışık Sarı'nın ordularıyla mücadele edip, Şiralı'yı Harazmin kurtarır.

3.3.16. Anormal Zulümler

S11. Zalim baba.

Gövher kız, babasının onu Şiralı Bey'den ayırmasından korktuğu için Şiralı Bey'e "Yiğit, ben zalim babamdan kokuyorum." der.

Gövher kız ailesine veda ederken, Söyün Şah'a, "Ben sizde vefalı söz görmedim, Şiralı'ya zulmü-cefayı gösterdin, sözü yalan, zalim babam, kal şimdi!" der.

S133. Kafasını keserek öldürme.

Şiralı Bey, Mümin Şahın muhafızlarından altısının kellesini alıverdi.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşırken Almaz kılıcı ile ejderhanın kafasını keser.

Pirnazar serdarın adamlarından biri öne çıkıp Şiralı Bey'e kılıç çeker. Şiralı Bey de kılıcını çekip adamın boynuna saldı. Adamın kafası atın önünden yere düştü.

Şiralı Bey, Gışık Sarı'nın boynunu büküp, vurup bırakıverdi. Gışık Sarı'nın kellesi sanki küçük çocuğun elinden topu kaçmış gibi horuldayıp yere düştü.

(T) S139.9. Darağacına asarak öldürme.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın kızı için belirlediği üç şartı tamamlar. Kızı Gövher'i vermek istemeyen Söyün Şah, Şiralı Bey'i darağacına astırır.

(T) S181.2. Kılıçla yaralama. (Abdulselam Arvas)

Pirnazar serdarın adamları ile Şiralı Bey savaşır. Beş yüz atlı adamdan yaralandılar. Yetmiş beş atlı kaçıp kurtuldu.

3.3.17. Evlilik (Cinsiyet)

T11.3. Rüyayla âşık olma.

Şiralı Bey, rüyasında evleneceği kız olan Gövher'i görünce âşık olur.

Gövher kız, rüyasında gördüğü oğlana (Şiralı Bey) gönlü ve dili ile âşık olur.

T42. Aşıkların konuşması.

Şiralı Bey, rüyasında görüp âşık olduğu Gövher'le konuşup, tanışır.

Gövher kız, rüyasında görüp âşık olduğu Şiralı Bey'le konuşup, tanışır.

T92. Aşkta rakipler.

Mümin Şah da Gövher'e âşıktır.

Gışık Sarı da Gövher kıza âşık olur. Şiralı'nın rakibidir.

T96. Aşıklar birçok maceradan sonra yeniden bir araya gelir.

Gövher kız ile Şiralı Bey, birçok mücadeleden sonra birbirlerine kavuşup evlenirler.

Sülgün kız ile Harazmin önlerine çıkan engelleri aşarak, birbirlerine kavuşurlar.

(T) T130.1. Dünür olma. (Zekeriya Karadavut akt. Abdulselam Arvas)

Gövher için Söyün Şah'a oradan buradan dünür gelmeye başlarlar. Kızını kendilerine gelin olarak vermelerini isterler.

Keymir Han, Söyün Şah'a elçi gönderip kızı Gövher'i oğlu Gışık Sarı'ya vermesini ister. "Oğlumu kabul ederse bana gelinliğe versin." der.

T131. Evlilik kısıtlamaları.

Söyün Şah, "Üç şartım var. Kim bu şartları yerine getirirse kızımı ona vereceğim. Bu şartları yerine getiremeyen biri kızıma söz söylerse onu dünyanın en ağır cezasıyla cezalandıracağım." der.

T131.5. Ekzogami. Sadece grup dışından yapılan evlilik.

Şiralı Bey, Tebriz'de yaşamasına rağmen İsfahan'da yaşayan Gövher'le evlenir.

Gövher, İsfahan'da yaşamasına rağmen Tebrizli olan Şiralı Bey'le evlenir.

Risalık şehrinden olan Harazmin, Sülgün kızla evlenir.

T135. Düğün töreni.

Harazmin, Sülgün kızı kendi sarayına götürüp, nikah kıyıp, düğün yaptı.

Nuralı Bey, Şiralı ile Gövher'in düğününde kırk gün kırk gece ziyafet verdi.

Nuralı Bey, Piralı ile Cemal'ın düğününde yirmi gece gündüz ziyafet verdi.

Nuralı Bey, Şiralı ile Gövher ve Piralı ile Cemal'ın düğünlerinde altmış gece gündüz ziyafet verir.

T135.1. Evlilik formülü: "Sen benimsin, ben seninim".

Şiralı'nın rüyasında Gövher ile Şiralı görşüp, tanıştıktan sonra Gövher, "Sen bana münasipsin, ben de sana münasibim …" der.

T135.8. Bir hikâyenin sonu olarak aynı anda iki veya daha fazla düğün.

Şiralı Bey ile Gövher, Piralı Bey ile Cemalı sonunda evlenip, altmış gece-gündüz düğün yaparlar.

3.3.18. Din

V4. Dini pratiklerin değeri.

Alım Şah öldükten sonra oğlu Şiralı, toplanan kalabalığa yiyecek, içecekler ikram edip; çok hayırlar etmiş.

Alım Şah öldükten sonra cemaat toplanıp arkasından onun yoluna ayet okurlar.

Darağacından kurtulan Şiralı Bey, Harazmin'in orduyla savaştığını görünce "Allah" diyerek ordunun bir tarafından at koştu.

(T) V38. Kader inancı. (Ali Berat Alptekin akt. Abdulselam Arvas)

Şiralı Gövher'e, bu dünyaya gelenin cefa çektiğini, Allah'ın hiçbir yazgısının bozulmadığını, söyler.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamak için yola çıkarken, Gövher kız, "…Takdirdeki(kaderdeki) olur." der.

Şiralı Bey, zindana atıldıktan sonra Gövher kız, "…Bu kaderi Allah yazdı…" der.

İsfahan'dan ayrılmadan önce Gövher ile annesi Badam, şiirle söyleşir. Gövher, "…Bu işi bize yazan yaradandır (Allah)…" der.

Söyün Şah, Şiralı, Gövher ve Cemal'e şiir okuyup, "Allah, bu işi evvelden yazmıştır." der.

Gövher kız veda ederken geride kalanlara şiir söyleyerek, "Ben gidiyorum, kısmetimi Allah yazıp…" der.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamak için giderken Gövher de gitmek ister. Fakat Şiralı Bey Gövher'in kendisine engel olacağını düşünerek, onu kalmaya ikna eder. Gövher de kaderine razı olur.

V50. Dua.

Alım Şah öldükten sonra toplanan kalabalık yasını tutup, onun yoluna ayet okudular.

Dana molla ile Şiralı Bey, Alım Şah'ın mezarına varınca birkaç ayet okudular.

Hazreti Ali, çölde Şiralı Bey'in yanından ayrılırken, "İnşallah muradına erersin." deyip dua eder.

Gövher'in rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı adam, Gövher ve Şiralı'ya "İnşallah muradınıza erersiniz." deyip dua eder.

Şiralı Bey ejderhayı öldürdükten sonra onu izlemeye gelen insanlar, "Ey Allah, Gövher ile Şiralı'yı muratlarına erdir!" diye dua ederler.

Şiralı Bey'e kavuşan Gövher, Bağ-ı Hövesdar'da "Yoktan var eyleyip, yaratan Allah; şükür beni muradıma erdirdin." diye dua eder.

Söylediği sözlere rağmen Şiralı'nın İsfahan'da kalmayacağını anlayan Söyün Şah, "Allah yardımcın olsun." diye dua eder.

Şiralı, Gövher ve Cemal, Tebriz'e bir günlük yolculuk kalınca Alım Şah'ın mezarına varırlar. Alım Şah'ın türbesini ziyaret ederek, Alım Şah'a birkaç ayet okurlar.

(T) V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme.

Söyün Şah etrafındakilere şöyle seslendi: "Ey insanlar, bunlara el kaldırıp yol duası verelim. Şiralı'nın gözüne taç-taht, dünyanın zenginliği gelmiyor. Bunlar gerçek âşık oldular. Allah onların muradını verdi." dedi. Hepsi el kaldırıp dua verdiler.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamak için yola çıkarken, büyük küçük bütün insanlar el kaldırıp dua ettiler.

Şiralı Bey, Gövher'e ulaşmak için yolculuğa çıkarken Dana molladan dua ister.

V61.8. Mezar tümseğine gömme.

Alım Şah öldükten sonra Tebriz şehrinin ileri gelenleri toplanıp, şehrin kıble tarafında büyük bir kubbe yükseltip, Alım Şah'ın yasını tuttular.

V200. Kutsal kişiler.

Şiralı Bey'in rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı aksakallı bir adam gelir.

Çölde Şirali Bey'in yanına siyah atlı, yeşil asalı gelen adam; yanından ayrılırken "Oğlum aşk zor iştir. Utanma, bana Hazreti Ali derler. İnşallah muradına erersin." der.

Gövher kızın rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam yanına gelir.

(T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin)

Şiralı Bey, çölde kaldığında Hz. Ali'den, Hızır, İlyas'tan kederinden kurtulmak için yardım diler.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce, Hz. Ali'den, Hızır-İlyas ve üç yüz altmış evliyadan yardım diler.

Şiralı Bey, Pirnazar Ali'yi yakalayıp getirmek için yola çıkmadan önce Pîr'inden, Hızır ve İsa'dan yardım diler.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarıyla savaştıktan sonra, Hz. Ali, Hızır ve İlyas'ın dost olup, yardımcı olduklarını söyler.

(T) V208. Peygamberlerin halefleri.

(T) V208.01. Halifeler.

(T) V208.01.1. Hazreti Ali.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarıyla savaştıktan sonra, Hz. Ali'nin, Hızır ve İlyas'ın kendisinin dostu olduklarını söyler.

Şiralı Bey, çölde kaldığında Hz. Ali gelip, ona Kuşkanat atı ve Almaz kılıcı vererek yardım eder.

Badam anne, "Birçok dertler çekip gelen Şiralı, ona yardım et ya Hz. Ali." diyerek, Hz. Ali'den yardım diler.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın suçlamalarına dayanamaz fakat elleri arkasından bağlı olduğu için kurtuluşu yoktur. "Burada yardım edenim yoktur, senden yardım isterim." diyerek Hz. Ali'den yardım diler.

V233. Ölüm meleği.

Mümin Şah'ın muhafızları ile Şiralı Bey arasındaki mücadelede Şiralı Bey, altı muhafızın başını Almaz kılıcı ile alır. Bu mücadelede muhafızların serdarı, Azrail'in elinden kaçar.

(T) V301. Nikah kıyma. (Abdulselam Arvas)

Harazmin, Sülgün kızı kendi sarayına götürüp, nikah kıyıp, düğün töreni yaptı.

Dana molla Şiralı Bey ile Gövher'e nikah kıydı.

Şiralı Bey'in abisi Piralı Bey de Cemal ile nikahlandı.

(T) V305. Mezar ziyaret etme.

Alım Şah, kendisi öldükten sonra mezarının başına kırk gün boyunca cuma geceleri oğullarının gitmelerini nasihat eder.

Şiralı Bey ile Dana molla, Alım Şah'ın kabrine gittiler, birkaç ayet okuyup gece orada uyudular.

Şiralı, Gövher ve Cemalı; Tebriz'e dönerken Alım Şah'ın mezarını ziyaret edip, birkaç ayet okurlar.

3.3.19. Karakter Özellikleri

W10.Nezaket.

Söyün Şah, Şiralı'yı yanına çağırınca yanındaki vezirleri Şiralı'nın nezaketine hayran kalırlar.

W26. Sabır.

Ejderha ile savaşmaya giden Şiralı; Gövher'e, şartları tamamlayıp gelene kadar sabırlı olmasını söyler.

W28. Fedakârlık.

Şiralı Bey, Gövher(aşkı) uğruna "Tatlı canım sana kurban olsun." diyerek canından vazgeçer.

Şiralı Bey "Ey Gövher can, aşk yolunda senin için ölürsem zerre düşünmem." der.

Gövher, Şiralı darağacına asılmak üzereyken babasına seslenerek, "Kastın varsa beni öldür, yârimi azat eyle." der.

W31. İtaat.

Şiralı Bey'in yurduna dönmek istemesine karşın Gövher kız, "Ey beyim, onun için ah çekme, ben senin öldüğün yerde ölü, yaşadığın yerde hayattayım." der.

Cemal kız, “Ey Gövher can, senin öldüğün yerde ben de ölürüm, asıl ayrılıp, kalasım yok.” der.

W32. Cesaret.

Şiralı Bey, Mümin Şah’ın kırk kişilik muhafızları ve ordusuyla tek başına savaşır.

Şiralı Bey, Kuşkanat atına binip, ejderha ile tek başına savaşır.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarın beş yüz atlı adamının karşısına çıkar.

Söyün Şah ve Gışık Sarı ordularının hepsini toplayarak Harazmin’e saldırırlar. Harazmin de aç kurt gibi olup gelenlere tek başına cevap verir.

W33. Kahramanlık.

Şiralı Bey, Mümin Şah’ın muhafızlarıyla girdiği mücadelede altısının kellesini alır, diğerleri kaçar.

Mümin Şah ve ordusu ile savaşan Şiralı Bey; orduyu yenip, Mümin Şah’ı esir eder.

Şiralı Bey, tek başına ejderhanın başını kesip gövdesini ikiye bölerek, kahramanlık gösterir.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarın adamlarından biri öne çıkıp kılıç çeker. Şiralı Bey de adamın boynuna kılıç salar. Adamın kafası atın üstünden yere düşer.

Harazmin ile Şiralı Bey, Pirnazar serdarın beş yüz atlı adamını yaralayıp dağıtırlar. Bunlardan yetmiş beş atlı kaçıp kurtulur.

Harazmin, darağacının etrafındaki cellatları, Söyün Şah’ın korumalarını ve diğerlerini kılıçtan geçirip öldürdü.

Harazmin ile Şiralı Bey, Söyün Şah ile Gışık Sarı’nın ordularını yenilgiye uğratıp; kaçan kurtuldu, kalanı tuttular.

Şiralı Bey, Gışık Sarı’nın boynundan vurup, kafası yere düşer.

W34. Sadakat.

Şiralı Bey, Gövher’e gitmek için Mümin Şah’tan izin ister. “Tebriz şehrinden çıkıp, Gövher kızdan uzaklaşarak gönlümü başkasına vermem.” deyip sadakatini gösterir.

Gövher, Şiralı Bey’in babası tarafından öldürülmesinden korkar. Şiralı’dan başkasına gönül vermeyeceğini söyler.

Gövher, Şiralı’ya “Babam bana dünyanın sonuna kadar Hz. Circîs’in çektiği işkenceleri gösterse bile senden asla vazgeçmem.” der. Şiralı da bu sözlere ikna olur.

Gövher, “Canım Şiralı, mert ol, cesur ol, cennette kavuşuruz. Babam seni öldürse senden sonraya kalıp bir gün yaşayamam.” der.

Gövher Şiralı'ya "Bana sensiz cennet gerekmez, seninle cehenneme gitmeye razıyım." der.

W37. Dürüstlük.

Şiralı Bey, Pirnazar'ın ellerini bağlayıp yanına alarak, "Gövher'e söz verdiğim güne ulaşayım." deyip atını hızlıca sürdü**.**

Şiralı, Söyün Şah'a şiir söyleyerek, "Benim sözüm iki olmaz, sözümü tutmasam olmaz." diyerek, verdiği sözü yerine getirmesi gerektiğini belirtir.

W37.0.1. İnsan sözünden asla dönmez.

Şiralı Bey, ilk şartı olan ejderhayı öldürmek için "İnşallah bu şartı bitireceğim." diye söz verir.

Şiralı Bey, "Ya şartları bitiririm ya da ölürüm." diyerek sözünden dönmeyeceğini söyler.

Şiralı, Söyün Şah'a şiir söyleyerek, "Benim sözüm iki olmaz, sözümü tutmasam olmaz." diyerek sözünden dönmeyeceğini söyler.

Şiralı, ayrılıp veda ederken, Söyün Şah'a şiir söyleyip, "Ben gerçek âşığım sözümden dönmem, dönersem iki gözümden ayrılayım, ahir zaman oluncaya kadar yüz çevirmem." der.

W121. Korkaklık.

Bir yandan Harazmin diğer yandan Şiralı'nın saldırılarını Söyün Şah'ın ordusu engelleyemedi. "Kaçan kurtuldu, kalanı tuttular." Söyün Şah da korkarak, komşu bir yurt vardı, oraya kaçtı.

W167. İnat.

Şiralı Bey'in bırakılması için insanlar arz etti, Badam anne arz etti fakat Söyün Şah, ellerini çözmem, bugün geceye kadar Gövher ile konuşmasına izin veririm, der.

W171. İkiyüzlülük.

Söyün Şah, Şiralı'yı öldürürse halkının kendini suçlayacağını düşünüp, onu ejderha ile savaşmaya gönderir.

Söyün Şah, şartları yerine getiren kişiye kızı Gövher'i vereceğini söyler. Fakat dayısı Keymir Han'a, Şiralı şartları yerine getirse de kızını vermeyeceğini söyler.

W181. Kıskançlık.

Tebriz'e dönerken Gövher'in kalbine bir şüphe düşer. Şiralı'ya şiirle sorar. "Doğruyu söyle, başka yârin var mıdır?" Şiralı şiirle cevap verir. "Benim senden başka sevdiğim yârim yok." der.

(T) W198. Şüphecilik.

Tebriz'e dönerken bir gün Gövher'in kalbine bir şüphe düşer. "İsfahan gibi şehirden Hövesdar gibi bahçeden ve kırk hizmetçimden ayrılıp, Şiralı'nın arkasına uyup varsam. Onun da benden başka bir yâri varsa" deyip şüpheye düşer.

3.3.20. Mizah

X1030.1. Büyük bina.

Gövher kızın bahçesinde (Bağ-ı Hövesdar) beş yüz basamaklı köşk vardır.

X1800. Çeşitli yalanlar ve abartılar.

Şiralı Bey, ağabeyi Nuralı Bey'i babasının mezarına gönderir. Nuralı Bey gitmediği halde varıp geldim ama bir şey görmedim, der.

Şiralı Bey, ağabeyi Piralı Bey'i babasının mezarına gönderir. Hiçbir olay görmediğini söyleyen Piralı Bey, mezara gitmeyip, dayısının yanına gider.

Şiralı Bey şiir söyleyerek, "Babamın cesetini bu mezara koydum, ağlayıp göz yaşımı kan akıttım." der.

Nuralı Bey, kardeşinin geri döndüğüne inanamaz. Müjde getiren Zıyada kel adlı çocuğa, "Ey kel, beni kandırıp kardeşin geldi, dersen; ben senin bin canın olsa da bir canını koymam. Sen kimden işittin? Benim kardeşimin geldiği yalandır." der.

Piralı, şiir okuyarak, Şiralı'nın gidip dönmemesine üzüntüsünü anlatırken "Göz yaşımdan Tebriz'i sel aldı." diyerek abartır.

Bir kervan, Tebriz'e gelip, "Şiralı Bey darağacında can verdi." şeklinde yalan haberini verir.

3.3.21. Çeşitli Motif Grupları

Z10.1. Başlama formülleri.

Bir varmış, bir yokmuş. Eski zamanlarda Tebriz şehrinde Alım Şah denilen bir padişah varmış.

Z10.2. Bitiş formülleri.

"Şiralı Bey, zamanı hoş, keyfi çok olup beş kelime söz söyledi." deyip şiir söyler. Şiirin her bölümünün son dizelerinde "… hayalim kalmadı." ifadeleriyle bitirir.

Z10.3. Geçiş formülleri

Elkıssa, Şiralı Bey konuşmasını bitirdi.

Şimdi söz burada kalsın…

Bunlar bir süre burada kalsın. Haberi Gövher kızdan işitelim.

Elgaraz…

Elkıssa…

Z64. Atasözleri.

Şiralı Bey "Yolun sahibi yolda iyidir." deyip, Mümin Şah'tan izin ister.

Şiralı Bey, İsfahan'dan ayrılırken insanlara seslenerek, gidilecek yolun uzun olduğu söyleyip, "Uzaklardan yoldaş olmaz" der.

Z71. Formüle dayalı sayılar.

(T) Z71.0.3. Formülistik sayı: 2. (Abdulselam Arvas)

Şiralı Bey, çölde bir tepeye çıkıp, etrafa baktı. Tepenin ileri tarafında bir çadır gördü. Çadırın içinde iki kişinin develerle su çektiğini gördü.

Şiralı Bey, Gövher kıza ülkesine dönmek istediğini belirtir. Şiir söyleyerek, ülkesinin iki yıllık yol(uzaklık) olduğunu söyler.

Z71.1. Formülistik sayı:3.

Alım Şah'ın üç oğlu varmış.

Söyün Şah, kızına dünür gelen kişilere üç şartı olduğunu söyler.

Söyün Şah, Şiralı Bey'e üç şartını yerine getiremezse zindana atacağını söyler.

Mümin Şah'la beş yüz yiğidi(asker) Şirali Bey'le beraber üç gün yol yürüyüp, dördüncü gün bir pınar başına vardılar.

Gülcemal, Badam anne tarafından şuursuz hale getirilen Söyün Şah'ın üç gün boyunca uyanma ihtimali olmadığını söyler.

Badam anne, Söyün Şah'ı üç gün baygın bıraktığını söyler.

Şiralı Bey, Pirnazar serdar ile üç gün konuşur.

Gövher, kara görünümlü yerden üç ağacın (darağacı) dikildiğini görüp, hızla yürüyüp gelir.

Harazmin, Şiralı'dan üç aydır haberi olmadığını söyler.

Şiralı Bey, "Ülkemden ve kardeşlerimden ayrılalı üç yıl oldu." der.

Şiralı, Gövher'e Tebriz'in uzak olmadığını üç günlük yol olduğunu söyler.

Şiralı Bey, "Dertli başım üç ay zindanda tattım." der.

Z71.1.0.2. Formülistik sayılar: 3 ve katları (örn. 3 defa otuz).

Şiralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce üç yüz altmış evliyadan yardım diler.

Z71.1.1. Formül: üç gün ve üç gece.

Şiralı, yolculuğa çıkarken mollası ile üç gün üç gece yol alır.

Z71.2. Formülistik sayı: 4.

Söyün Şah, Gövher kızının yanına kırk hizmetçi verdi. Bu kırk kızdan dördünü, her on kızın başına bir baş seçti.

Mümin Şah'la beş yüz yiğidi(asker) Şirali Bey'le beraber üç gün yol yürüyüp, dördüncü gün bir pınar başına vardılar.

Büyük bir bahçenin yanında dört köklü gücüm ağacı vardı.

Şiralı'nın darağacından kurtuluşundan sonra Gövher kız, "Yârim tekti, dört kardeş (Şiralı, Harazmin, Pirnazar, Kasım mahkûmbaşı) oldu." der.

Şiralı, Gövher ve Cemal, Mümin Şah'ın yanında kalıp dinlendiler. Dördüncü günün sabahı Şiralı Bey, "Ey Şah'ım! Yol sahibi yolda iyidir." diyerek izin ister.

Z71.3.0.1. Formülistik sayı: 5 ve katları (örn. 50, 500 vb.).

Gövher kız, Bağ-ı Hövesdar'da beş yüz altınlı tahtında oturur.

Mümin Şah, beş yüz yiğidi(asker) ile Şirali Bey'in yanında yola çıkar.

Gülcemal, ben elçi olarak geldim, deyip beş kelime söz söyledi.

Harasat dağında beş yüz eşkıya görünüşlü Arap vardır.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı elli günde İsfahan'a getireceğini, söyler.

Pirnazar serdarın savaş eğitimi almış beş yüz yiğiti (askeri) vardır.

Pirnazar serdarın adamlarıyla Şiralı Bey ve Harazmin savaşır. Beş yüz atlı adamdan yaralanıp, yetmiş beş atlı kaçıp, kurtuldu.

Şiralı Bey, yurdundan ayrılalı beş yıl olduğunu söyler.

Söyün Şah, Şiralı'ya "Gövher kızın bağında bulunan beş yüz basamaklı köşkün üzerinden atınla atlarsan Gövher senin olacak." der.

Z71.4. Formülistik sayı: 6.

Şiralı Bey, Tebriz'den çıkıp, altı ay yol yürüdükten sonra; yedinci ayda büyük bir dağın eteğine vardı.

Şiralı Bey, Mümin Şah'ın kırk muhafızıyla savaşır. Kırk muhafızdan altısı ölür.

Şiralı Bey'in tehdit ettiği, Mümin Şah'ın kapı bekçisi; altı ayak, yedi kol olup, Şah'ın karşısına varır.

Z71.5. Formülistik sayı:7.

Şiralı Bey, yolculuğa devam ederken atı çölde kalır. Yolculuğun devamında yedi gün yedi gece yol yürür.

Şiralı Bey, Tebriz'den çıkıp, altı ay yol yürüdükten sonra; yedinci ayda büyük bir dağın eteğine vardı.

Şiralı Bey, ejderhayı öldürdükten sonra şehre dönerler. Gövher kız babasından izin alıp Şiralı ile bahçede yedi gün yedi gece kalırlar.

Şiralı Bey'in tehdit ettiği, Mümin Şah'ın kapı bekçisi; altı ayak, yedi kol olup, Şah'ın karşısına varır.

Z71.6. Formülistik sayı:9.

Alım Şah'ın en küçük oğlu Şiralı Bey dokuz yaşına vardığında…

Şiralı Bey, Mümin Şah'ın yanından ayrılıp, çölde dokuz ay dokuz gün yol yürüyüp bir tepeye çıkarak etrafına baktı.

Gövher, Şiralı'ya altın bir kapta dokuz farklı yemeği tattırdı.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın huzuruna varıp, sekiz kez eğilip, dokuz kez selamladı.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamaya giderken at sırtında dokuz gün yol yürüdü.

Z71.7. Formülistik sayı:11.

Alım Şah'ın ortanca oğlu Piralı Bey on bir yaşına vardığında…

Z71.11. Formülistik sayı: 30.

Pirnazar ile Gışık Sarı ve adamları Gövher'in sarayına giderler. Şiralı'nın üzerine yirmi, otuz kişi atılıp, Şiralı'nın ellerini bağlarlar.

Z71.12. Formülistik sayı:40.

Alım Şah, oğullarından kendisi öldükten sonra mezarının başına kırk gün boyunca cuma geceleri gitmelerini ister.

Gövher kızın kırk hizmetçi kızı vardı.

Hemedan şehri padişahı Mümin Şah'ın kırk tane muhafızı vardır.

Söyün Şah, kırk atlısının başına bir vezirini görevlendirip Şiralı'ya karşı gönderir.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşırken kırk kez tepeden aşağı indi.

Pırak şehrinin padişahı Keymir Han ve oğlu yanlarına kırk adam asker alıp Söyün Şah'ın kalesinin kapısına geldi.

Dört kardeş (Şiralı, Harazmin, Pirnazar, Kasım mahkûmbaşı) bir araya gelerek, Bağ-ı Hövesdar' a varırlar. Burada kırk gün dururlar.

Şiralı'nın çölde ayağının şişip kaldığı, Hz. Ali'nin Kuşkanat'ı verdiği yere geldiklerinde; Şiralı şiir okuyup, "Rüyamda kırk erenler ellerinden şarap verdi." der.

(T) Z71.12.0.1. Formülistik sayı:40 gün 40 gece düğün. (Ali B. Alptekin)

Nuralı Bey, Şiralı ile Gövher'e kırk gün kırk gece düğün yapar.

Z71.13. Formülistik sayı: 60.

Nuralı Bey, Şiralı ile Gövher ve Piralı ile Cemal'ın düğünlerinde altmış gece gündüz ziyafet verir.

Z71.16.1. Formülistik sayı: 8.

Gövher ile Şiralı bahçede yedi gün yedi gece kaldılar. Sekizinci günün sabahı Söyün Şah bir adam gönderip, adama Şiralı'yı getirmesini söyler.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın huzuruna varıp, sekiz kez eğilip, dokuz kez selamladı.

Z71.16.2. Formülistik sayı: 10.

Söyün Şah'ın kızı on yaşlarına geldiğinde bahçe büyür, cennet gibi bir bahçeye dönüşür.

Şiralı Bey, Pirnazar serdarı yakalamaya giderken at sırtında dokuz gün yol yürüyüp, onuncu gün sabahı erken saatlerinde önüne bir grup kız çıkar.

Z71.16.10. Formülistik sayı:14.

Alım Şah'ın en büyük oğlu Nuralı Bey on dört yaşına vardığında…

Şiralı Bey, Gövher'e ulaşmak için on dört yaşında Tebriz'den ayrılır.

Z71.16.16. Formülistik sayı: 56.

Mümin Şah ile Şiralı Bey, dost olduktan sonra elli altı gün beraber baba-oğul gibi konuşup, oturup, dinlendiler.

(T) Z71.16. 19. Formülistik sayı: 100.(Abdulselam Arvas)

Mümin Şah'ın ordusu Şiralı Bey'le savaşırken Mümin Şah, arkasına dönüp baktığında ordusundan yüz askerin kaldığını görür.

(T) Z71.16.26. Formülistik sayı:20.

Pirnazar ile Gışık Sarı ve adamları Gövher'in sarayına giderler. Şiralı'nın üzerine yirmi, otuz kişi atılıp, Şiralı'nın ellerini bağlarlar.

Mümin Şah, Gövher'i almak için Söyün Şah'ın üstüne yirmi defa gider fakat her seferinde yenilir.

Piralı ile Cemalı nikahlandı. Nuralı Bey, "Yine yirmi gece-gündüz düğün var." deyip ilan etti.

Z72.2. Yedi yıl, yedi ay, yedi gün.

Şiralı Bey, Tebriz'den çıkıp yedi aydır Gövher can için geldiğini söyler.

Z141. Sembolik renk: kırmızı.

Şiralı Bey, ejderha ile savaşmaya gidip o alanı kan kırmızı yapacağını, söyler.

Şiralı Bey, Söyün Şah'ın ordusuyla savaşırken, "Bir yandan Harazmin diğer yandan ben, meydanı kırmızı kanla doldurduk." der.

Şiralı Bey, Mümin Şah'ın kapı bekçisini, kırmızı kanını dökerim, diyerek tehdit eder.

Şiralı Bey, şiir okuyup "Kırmızı gülüm (Gövher), gün geçtikçe sevincim artar." der.

Z143. Sembolik renk: kara(siyah).

O vakit kıble taraftan bir kara(siyah) atlı, yeşil asalı adam gelip, Şiralı Bey'in başını yerden kaldırdı.

Şiralı Bey, az yürüdü, çok yürüdü ve kara(siyah) bir çeşmeye rastladı.

Gövher kız, Şiralı Bey gittikten sonra kara(siyah) giyip, yas tutup, ağlayıp oturdu.

Gövher hizmetçileriyle birlikte kara giyip, saçlarını çözüp, şafaktan önce babasının sarayına yürüdü.

Gövher, Şiralı'nın izinden kara giyinip, yüzünü yırtıp, saçlarını yayıp geldi.

Gövher, kara görünümlü yerden üç ağacın (darağacı) dikildiğini görüp, hızla yürüyüp gelir.

Harazmin dağa seslenip "Senin kadar büyük bir dağ dünyada yoktur, kara toprağı yaratan Hak'tır." der.

Tebriz'e dönerken Gövher'in kederlendiğini gören Şiralı Bey, şiir söyleyerek, "Kara (Siyah) gözü ağlatma, sevgilim, sana ne oldu?" der.

Z144. Sembolik renk: mavi.

O anda günün doğduğu taraftan mavi kuyruklu bir geyik gibi oynayan at çıktı.

Z145. Sembolik renk: yeşil.

Şiralı Bey'in rüyasında kahverengi elbiseli, yeşil asalı aksakallı bir adam gelir.

O vakit kıble taraftan bir kara(siyah) atlı, yeşil asalı adam gelip, Şiralı Bey'in başını yerden kaldırdı.

Gövher'in rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam yanına gelir.

Z146. Sembolik renk: kahverengi.

Şiralı Bey'in rüyasına kahverengi elbiseli, yeşil asalı aksakallı bir adam gelir.

Gövher kız, hizmetçileriyle birlikte eğlenip, sarhoş olup, uyuyup kalır. Rüyasında kahverengi kaftanlı, yeşil asalı bir adam yanına gelir.

(T) Z201. En küçük kardeş kahramandır.

Şiralı Bey, üç kardeş içinde en küçüğüdür.

Z211. Korkusuz kimseler.

Şiralı Bey, tek başına Mümin Şah ve ordusuyla korkusuzca savaşır.

Şiralı Bey, Gövher'e kavuşmak için ölümden korkmadığını söyler.

Z251. Çocuk kahraman.

Alım Şah'ın en küçük oğlu Şiralı Bey dokuz yaşına geldiğinde Alım Şah ağır hastalığa yakalanır. Tahtını küçük oğlu Şiralı Bey'e bıraktığını vasiyet eder.

Z293. Kahramanın dönüşü.

Şiralı Bey, Gövher kıza kavuştuktan sonra Cemalı'yı da yanlarına alarak kendi yurduna (Tebriz) döner.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. "KASIM OĞLAN" İLE "GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY" DESTANLARININ MUKAYESESİ

Destanlar, bir milletin ortak değerlerini barıdırıp koruyan eserlerdir. Nitekim bu konu hakkında Özkul Çobanoğlu şunları ifade etmektedir:

> *"Türk dünyası içinde bulunan Türk boylarının uzun yıllar farklı sebeplerden ayrı kalmalarına rağmen kültürel ortaklıklarının devam ettiği görülmektedir. Dil, tarih, coğrafya olarak birbirlerinden uzak oldukları dönemler de bile sözlü ürünler içinde yer alan epik destanların motif, kahraman ve epizot gibi özellikleri yönünden müşterekleri bulunmaktadır" (Çobanoğlu 2020, s. 431).*

Türk boyları her ne kadar farklı coğrafyalarda uzun yıllar yaşamış olsalar da sözlü kültür varlıkları içindeki ortaklıkları devam etmiştir. Motifleri başta olmak üzere zengin bir anlatıya sahip olan destanlar, benzer özellikleri yönüyle kültürel miras içinde yer almaktadır. Çobanoğlu (2020, s. 432), Türk boylarının uzun yıllar Çin, Hint, Roma, Arap, İbranî, Asuri ve Fars medeniyetleriyle iletişim ve etkileşim halinde olduğunu belirtir. Aynı bilim adamı Türk topluluklarının ortak düşünce ve müştereklerinin oluşmasındaki sebebin epik destan geleneği olduğunu belirtmektedir.

Anlatılarda görülen müştereklerin nedenlerinden biri de Türk topluluklarının ortak bir tarihi geçmişe sahip olmasıdır. "Türk halklarının atalarının aynı olduğu noktası, aslında asırlarca birbirinden ayrı kalan Türk topluluklarının ortak bir tarih bilincini asla unutmadığını gösteren mühim bir delildir" (Arvas, 2012, s. 332).

4.1. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN BENZERLİKLER

B. Mametyazov, Türkmen edebiyatı ve folklorunda bulunan destanların birbirlerine benzediklerini belirtir (Mametyazov, 1998, s. 41). Destanlardaki benzerlikleri sağlayan temel unsurun destan motifleri olduğu söylenebilir. "Kasım Oğlan" destanı ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanları arasındaki motif benzerliklerinin olması Mametyazov'un ileri sürdüğü düşünceyi destekler niteliktedir.

Bu başlık altında hayvan motiflerinden kuş motifi; sihir motiflerinden sihirli sıvı, sihirli çeşme, sihirli ağaç; olağanüstü motiflerden hayvanla konuşma, gerçekçi rüya; imtihan motiflerinden şiirle tanıma, işaretlerle tanıma; aldatma motiflerinden kılık değiştirme, yalan yoluyla aldatma; toplum motiflerinden kral, harikulade güzel prensesler; evlilik motiflerinden ekzogami, düğün töreni; dini motiflerden dua, hızır, nikah kıyma; karakter motiflerinden fedakarlık, cesaret, kahramanlık; formülistik motiflerden sayı ve renk motifleri olmak üzeri belli başlı motifler incelenecektir.

4.1.1. Hayvan Motifleri

Çok eski devirlerden beri bozkırda her türlü hayvanla karşılaşmış Türk toplulukları hayvanlar üzerinde oldukça derin bilgilere sahiptir ve bunun sonucu olarak hayvan motifleri Türklerde çeşitlidir (Çay, 1990, s. 13 akt. Arvas, 2012, s. 336). Farklı coğrafyalarda hüküm sürmüş Türk toplumu çeşitli hayvanları kendi ihtiyaçları için kullanmış ve etkileşim halinde olmuştur. Günlük yaşamda insanlar ile hayvanlar arasındaki etkileşim toplumun folklorik eserlerinde de kendini göstermiştir. Çalışmada yer alan destan metinlerinde belirlenen kuş motifi ve türleri bu bölümde incelenecektir.

Kuş Motifi: Kuşlar farklı kültürlerde farklı isimlerle yer alsa da özünde birbirinden türemiş fantastik hayvanlardır. Bunlar İran mitolojisinde Simurg, Arap-islam medeniyetinde Anka veya Zümrüdüanka, Türk kültüründe ise Karakuş olarak nitelendirilir (Çoruhlu, 2017, s. 200). "Kasım Oğlan" destanında Simurg, dev-perinin nehrinden ab-ı hayat suyunu getirerek şehri Zernigar'ın padişahının iyileşmesi ve Kasım'ın kurtulmasını sağlar. Melike'ye ulaşmak isteyen Kasım'ın yolculuğunda yoldaşı ve bineği olur. Fantastik yapıya sahip Simurg, kahramanın yardımcısı, kurtarıcısı olarak görülmektedir.

"Devlet kuşu olarak kabul edilen Hüma'nın Yakutlarda Umay ya da Imı adıyla talih kuşunun ismi olarak geçtiği anlatılır. Bu kuşun Anka ya da Zümrüdüanka ile ilişkisi vardır" (Çoruhlu, 2017, s. 201). "Devlet kuşu, kimin başına konuyorsa, o kişi devlet ve ikbal buluyor, hakan oluyor." (Ögel, 2002, s. 559). "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Alım Şah'ın ölümünden sonra oğulları arasında tahta çıkacak kişinin

seçiminde devlet kuşu uçurulur. Kuş, Şiralı Bey'in başına konar. Bu şekilde tahta çıkacak şah (hakan) belirlenir.
Görüldüğü üzere iki destan metninde de Simurg veya Devlet (Hüma) kuşları bulunmakta ve böylece destanlar ortak kuş motiflerini içerisinde barındırmaktadır.

4.1.2. Sihir Motifleri

Sihirli Sıvı Motifi: Eliade, suyun ilk örneğinin "hayat suyu" olduğunu belirtir. "Kozmogoni simgesi ve tüm tohumların taşıyıcısı olan su, büyüsel bir maddedir ve her derde devadır; iyileştirir, gençleştirir ve yaşamı sonsuz kılar" (Eliade, 2003, s. 200). Ögel, hayat suyunun çeşitleri olduğunu; bazı anlatılarda ölüleri ve hastaları iyileştirdiğini, bazılarında ise ihtiyarları gençleştirdiğini belirtir (Ögel, 2014, s. 121).

Ölümsüzlük suyu olarak bilinen hayat suyu (âb-ı hayat) "Kasım Oğlan" destanında padişahın iyileşmesini ve yaşlı Baba'nın gençleşmesini sağlar. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında ise Şiralı Bey ile ejderhanın mücadelesinde Gövher kız bayılır. Şiralı Bey cebinden çıkardığı dermanı (sihirli sıvı) Gövher kızın üzerine serper. Bu sıvının tesiriyle Gövher kız uyanır, kendine gelir.

Sihirli Çeşme Motifi: Ögel, eski Türklerde yer ve suların mukaddes olduğunu, yerden kaynayan suların da böyle kabul edilmesi gerektiğini belirtir (Ögel, 2002, s. 357). Çeşme/pınar, Anadolu'da insanların içecek su almak için kullandıkları yerlerdir. Genel olarak çevreleri ağaçlar veya çalılıklarla kaplı, oturma, sohbet ve karşılaşma yeri olarak da kabul edilir (Ögel, 2002, s. 359). Dede Korkut'ta Beyrek, evlerinin önündeki büyük ağacın dibindeki pınardan su almaya gelen küçük kız kardeşi ile karşılaşır. Beyrek'in şiirle sorduğu "…Soğuk soğuk sularını sorar olsam içme kimin…" sorusuna kardeşi şiirle cevap verir. "…Ağabeyim Beyreğin içmesi idi / Ağabeyim Beyrek gideli içenim yok…" der (Ergin, 2019, ss. 85-86).

"Kasım Oğlan" destanında Yaşlı Baba ile Kasım çeşme başında karşılaşırlar. Burada sohbet edip, Simurg kuşu yakalamanın planını yaparlar. Çeşmeden akan suyun çukur yerde biriktiği bu yer, aynı zamanda Simurg kuşun su içmek için geldiği yerdir. Bu motif "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Gövher kız ile Şiralı Bey, Harazmin ile

Pirnazarı yolcu ettikleri, bulundukları yerin kıble tarafında çınarlı çeşme denilen yer olarak karşımıza çıkar.

Sihirli Ağaç Motifi: Anadolu'da çınar ağacı ile ilgili algıda geçmiş kültür ve dinlerin etkisi görülmektedir. Bir "ulu ağaç" olan çınar ağacı da Dede Korkut'un ifadesiyle "kaba ağaç" olarak kabul edilmiştir (Ögel, 2002, s. 477). Dede Korkut'ta "…Yerli kara dağların yıkılmasın. / Gölgeli büyük ağacın kesilmesin…" (Ergin, 2019, s. 36) soylamaları da Türklerde ağacın ne denli önemli olduğunun göstergesidir.

"Kasım Oğlan" destanında, Kasım yolculuğunda iki çınar ağacına rastlar. Çınar ağacı üstünde bulunan papağanlardan biri çınar ağacından üç yaprak alıp çiğneyerek ayağının altına sürerse kırk gün hiç dinlenmeden acıkıp susamadan yol gidebileceğini belirtir. Diğer çınar ağacında bulunan papağan da çınar ağacından üç yaprak alıp yerse; bin günlük yolu bir günde hiç acıkmadan, susamadan gidebileceğini; önüne çıkan nehir, göl gibi suların üzerinden hiç batmadan geçebileceğini belirtir.

"Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey ile Gövher kızın görüşüp konuştukları dağın üstünde büyük, ulu bir gücüm ağacı vardır. Harazmin, Şiralı Bey'den haber almak için bu ağacın altında uykuya dalar. Destanlarda kaba ağaç olarak kabul edilen çınar ağacı ile gücüm ağacı taşıdıkları anlam özellikleri yönüyle benzerlik göstermektedir.

Her iki destanda sihir yönüyle zengin bir motif yapısına sahiptir. Sihirli sıvı, sihirli çeşme, sihirli ağaç destanlardaki müşterekler açısından benzerlikleri ortaya koymaktadır.

4.1.3. Olağanüstü Motifler

Hayvanla Konuşma Motifi: Hayvanla konuşma motifine (T)F989.25. motif numarasını Abdulselam Arvas vermiştir. "Dede Korkut" destanında, Salur Kazan'ın

rüyadan sonra gelip harap olmuş yurdunu görünce kurtla, kara köpekle konuştuğunu belirtir (Arvas, 2012, s. 66).

"Kasım Oğlan" destanında Kasım, kitapta gördüğü kızın resmini Simurg kuşa gösterir, kızın nerede olduğunu sorar. Simurg kuş, Yemen şehrinin padişahının kızı olduğunu söyler. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında ise Kuşkanat atın Şiralı Bey'i dağlardan, taşlardan, çöllerden geçirip; uzun yolları kısa zamanda götürebildiğini gören Şiralı Bey, Kuşkanat ata şiir okur.

Gerçekçi Rüya Motifi: Bahaeddin Ögel (2002, s. 571), rüya ve rüya yorumlarının bütün insanlığın fikri geçmişinde önemli bir yeri olduğunu belirtir. Özellikle rüya yorumlarının geçmişten ve Türk toplumunun derinliklerinden gelen inanış ve an'anelere göre kalıplaşıp sınırlandığını belirtir. H. İ. Şahin, "Türkmen destanlarında rüyalar, kahramanları veya yakınlarını bilgilendirmek için kullanılan motiflerin başında gelir" (Şahin, 2011, s. 350). Destanlarda rüya motifi geleceğin önceden bilinmesi şeklinde karşımıza çıkar.

"Kasım Oğlan" destanında Melike, âşık olacağı genci (Kasım) önceden rüyasında görür. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, rüyasında kahverengi elbiseli yeşil asalı bir adam görür. Bu adam rüyada Şiralı Bey'e evleneceği kızı (Gövher) gösterir. İsfahan şehrinde Bağ-ı Hövesdar adındaki bahçede olduğunu söyler. Destanın başka bir yerinde Harazmin gücüm ağacının altında uyurken rüyasında Şiralı'nın elleri arkasından bağlanmış olarak darağacında asılı olduğunu görür. Destanlarda rüya gelecekle ilgili ipucu vermesi yönünden önemli görülmektedir.

"Kasım Oğlan" destanında kahramanın kuşla konuşması, "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında kahramanın atıyla konuşup ondan bilgi alması; gerçekçi rüyaların görülmesi her iki destanın olağanüstü motifleri barındırdığını göstermektedir.

4.1.4. Testler (İmtihan) Motifi

Şiirle Tanıma Motifi: Şiirle tanıma motifine (T)H148. motif numarasını Ali Berat Alptekin vermiştir. Bu motif destanlarda, karşılaşan kişilerin birbirlerini tanımaları için söyledikleri şiirler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. "Kasım Oğlan" destanında yaşlı Baba, Simurg kuşu yakalamak için dağdaki çeşmenin başında beklerken Kasım'la karşılaştıklarında şiirle tanışırlar. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Harazmin, Şiralı Bey'in yanına sazını alıp varır. Karşılıklı şiir söyleşerek tanışırlar. Mümin Şah ile Şiralı Bey de şiir söyleyerek tanışırlar.

İşaretlerle Tanıma Motifi: Destanlarda bu motif, hatırlanma, anımsanma ve sonucun anlaşılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, rüyasında Gövher'le tanıştığı yer olan gülün dibini görünce, buranın aynı yer olduğunu hatırlar. Şiralı Bey arkasından gelen toz bulutunu görünce Mümin Şah'ın ordusunun peşinden geldiğini anlar. "Kasım Oğlan" destanında Hurşit Şah, gelen seslerden Katran Şah'ın ordusunun yaklaştığını anlar.

4.1.5. Aldatma Motifi

Kılık Değiştirme Motifi: "Kılık değiştirme, geleneksel anlatılarda kahramanların kimliklerini gizlemek için başvurdukları yöntemlerden birisidir" (Şahin, 2011, s. 338). "Kasım Oğlan" destanında Kasım, yaşlı Baba'nın saçını, sakalını ve kaşlarını siyah renge boyayarak onun tanınmaması sağlar. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Gövher kız ve hizmetçileri erkek elbisesi giyerek kılık değiştirirler.

Yalan Yoluyla Aldatma Motifi: Yalan yoluyla aldatma motifine her iki destanda da rastlanmaktadır. "Kasım Oğlan" destanında Kasım, Hz. Pukman'ın (Lokman) neslinden geldiğini söyleyip, şehr-i Zernigar'ın padişahını iyileştirmeye geldiğini söyleyerek padişahın nöbetçilerini aldatır. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Nuralı ve Pıralı Bey'ler babaları Alım Şah 'ın mezarına ziyarete gitmemelerine rağmen gittiklerini söyleyerek Şiralı Bey'i yalan yoluyla aldatırlar.
Destanlarda aldatma motifi, tanınmamak adına kılık değiştirme ve yalan söyleyerek kandırma şeklinde ortak motif olarak görülmektedir.

4.1.6. Toplum (Cemiyet) Motifi

Kral Motifi: Destanlardaki ortak motiflerden biri de kral (hakan, şah, padişah) motifidir. "Hakanlar, 'Tanrı yarlıkadığı için', hakan olmuştur. Aynı zamanda hakanlar, 'ülüglü', yani(kısmetli) kimselerdi (Ögel, 2002, s. 583). "Kasım Oğlan" destanında Hurşit Şah, Yemen şehrinin padişahıdır. Başka bir şehrin padişahı da Katran Şah'tır. Yedi yıldır hasta olan padişah da şehr-i Zernigar'ın padişahıdır. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Alım Şah, Tebriz şehrinin; Söyün Şah, İsfahan şehrinin; Mümin Şah, Hemedan şehrinin; Keymir Han, Pırak şehrinin; Perde Han, Risalık şehrinin padişahı (Han)' dır.

Harikulâde güzel prensesler: Destanlarda güzellikleri uzun uzun anlatılan prensesler (padişahın kızı), kahramanın âşık olduğu kişilerdir. Bu motife (T)P42 motif numarasını Abdulselam Arvas vermiştir. "Kasım Oğlan" destanında Hurşit Şah'ın kızı Melike' nin güzelliği "Ay deseniz ağzı var; gün deseniz gözü var. Su içse çenesinden, yiyecek yese karnından görünür. Badem göz kapağı, fıstık dudak, ince belli" şeklinde anlatılır. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Gövher'in güzelliği aydan da öte, uzun boylu, ince belli, kara gözlü, tatlı dilli, badem gözlü, ince dudaklı olarak anlatılır.

4.1.7. Evlilik (Cinsiyet) Motifi

Ekzogami: Grup dışından yapılan evlilik olarak bilinen ekzogami konusunda Freud, McLennan düşüncesini şu şekilde belirtir: "Eski çağlarda erkekler, genellikle karılarını başka bir gruptan alırdı ve kendi gruplarından bir kadınla evlilik alışılmadık olduğu için yakışıksız kabul edilirdi (Freud, 1999, s.184 akt. Arvas, 2019, s.97). Arvas, günümüz de bile Kırgızlar arasında yedi babaya kadar ataları bir olan gençlerin birbirleriyle evlenmediklerini belirtir (Arvas, 2019, s. 97).

"Kasım Oğlan" destanında Kasım, Rum ülkesinden çıkıp Yemen padişahının kızı Melike ile evlenir. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Tebriz'de yaşayan Şiralı Bey, İsfahan'da yaşayan Gövher'le evlenir.

Düğün töreni: "Türkmen destanlarında yer alan toyların büyük çoğunluğu evlilik vesilesiyle düzenlenen toylardır" (Şahin, 2011, s. 327). Destanlarda evlilik toyunda yemekler verilip, ziyafetler düzenlenir. "Kasım Oğlan" destanında Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratarak zaferle dönen Kasım ile kızı Melike'nin düğün toyunu Hurşit Şah yapar. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı ile Gövher'in düğün toyunda kırk gün kırk gece ziyafetler verilir. Nuralı Bey, kardeşleri Şiralı ve Piralı beylerin düğün toylarında toplam altmış gece-gündüz ziyafet verir.

4.1.8. Dini Motifler

Dua Motifi: Şahin, Türkmen destanlarında duaya "pata", hayır duaya da "ak pata" denildiğini belirtir (Şahin, 2011, s. 379). Destanlarda kahraman zor durumda kaldığında ya da istek ve arzularının gerçekleşmesi için inandığı kişi veya güçlere dua eder. Ayrıca destanlarda aşıkların birbirlerine kavuşması için de dua edildiği görülmektedir. "Kasım Oğlan" destanında Käzim, oğlu Kasım'ın ata binebildiğini görünce Allah'a dua eder. Käzim erenlerin duasıyla yirmi günlük yolu bir günde gider. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Hz. Ali çölde Şiralı Bey'in yanından ayrılırken, onun muradına ermesi için dua eder. Gövher kızın rüyasında gördüğü kahverengi elbiseli, yeşil asalı adam Şiralı Bey ile Gövher'in muradına ermesi için dua eder.

Hızır Motifi: Ögel, eski Türk Kocalarının isim değiştirerek Hızır şeklinde tanıtıldığını; Türk edebiyatı ile kent kültürlerinde Hızır'ın İslamiyet anlayışıyla devam ettiğini belirtir (Ögel, 2002, s. 89). Türklerde ve İslamiyet'te Hızır'ın en belirgin özelliği, insanlara ve muhtaçlara yardım etmesidir (Ögel, 2002, s. 93). Destanlarda Hızır'ın hiç beklenmedik zaman ve mekanlarda ortaya çıkarak ihtiyaç sahibi insanlara yardım ettiği görülmektedir.

"Kasım Oğlan" destanında Käzim kırk günlük yolun sonunda bayılıp düşer. Hızır peygamber gelerek şarap(içecek) verir. Käzim iyileşerek ayağa kalkar. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, ejderha ile savaşmadan önce Hızır'dan yardım ister. Şiralı Bey, Pirnazar'ı yakalayıp getirmek için yola çıkarken Hızır'dan yardım diler.

Nikah Kıyma Motifi: Destanlarda İslamiyet'in etkisinin görüldüğü motiflerden biri de nikah kıyma motifidir. Bu motifi (T)V301 motif numarasıyla Abdulselam Arvas numaralandırmış. Nikah kıyma, düğün merasimi öncesi yapılması gereken inançlar çerçevesinde gerçekleşen bir ritüeldir. Kanaatimizce bu motife V. Din motif alt başlığı altında numara verilmesinin sebebi; evlilik motifinden çok inanç sistemiyle ilgili bir motif olmasıdır.

"Kasım Oğlan" destanında Hurşit Şah, Melike ile Kasım'ın nikahını kıyıp yedi gün yedi gece düğün toyunun yapılmasını emreder. Şehr-i Zernigar'ın padişahı mollaları çağırıp, kızı ile yaşlı Baba'nın nikahlarını kıymalarını ister. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey ile Gövher'in nikahlarını Dana molla kıyar. Sülgün kızı kendi sarayına götüren Harazmin, nikah kıyıp, düğün yapar.

4.1.9. Karakter Motifleri

Destanlarda karakterlerin ortak özellikleri; fedakârlık, cesaret, kahramanlık olarak belirtilebilir. Bu özellikler destan kahramanının yanı sıra bazı yardımcı karakterlerin de özellikleri olarak görülmektedir. Şiralı Bey'in Pirnazar serdarın beş yüz atlı askeriyle mücadelesinde yardımcı karakter olan Harazmin, askerleri dağıtarak kahramanlık göstermiştir.

Fedakârlık: "Kasım Oğlan" destanında Kasım, Simurg kuşun bırakılması için kendisinin tutsak olmasına razı olur. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, darağacına asılmak üzereyken aşkı (Gövher) uğruna canından vazgeçtiğini belirtir. Gövher kız da aşkının (Şiralı) asılmasına dayanamaz. Babası Söyün Şah'a seslenerek, Şiralı'nın yerine kendisinin asılmasını ister.

Cesaret: "Kasım Oğlan" destanında Hurşit Şah, Katran Şah'ın ordusuyla savaşacak komutan arar. İstekli komutan çıkmayınca Kasım Katran Şah'ın ordusuyla savaşabileceğini söyler. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, Mümin Şah'ın kırk kişilik ordusuyla tek başına savaşır. Şiralı Bey'in ejderha ile mücadelesinde ise Şiralı Bey, Kuşkanat atına binerek ejderha ile tek başına mücadele eder.

Kahramanlık: "Kasım Oğlan" destanında Kasım, Katran Şah'ın ordusunu yenilgiye uğratarak kahramanlık gösterir. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Mümin Şah'ın ordusuyla savaşan Şiralı Bey, orduyu yenilgiye uğratarak Mümin Şah'ı esir eder. Şiralı Bey, ejderha ile mücadelesinde ise ejderhanın başını keserek, gövdesini ikiye bölüp kahramanlık gösterir. Şiralı Bey, darağacına asılmak üzereyken Harazmin yetişerek korumaları kılıçtan geçirip Şiralı Bey'i kurtarır.

4.1.10. Formülistik Motifler

Formüle dayalı motifler her iki destanda da oldukça fazla görülmektedir. Başlama, bitiş ve geçiş formüllerinin yanı sıra sayılara dayalı formüller ve renk formülleri yer almaktadır. 2,3,5,7,9,40,10,14,100 ve 20 sayıları ile ilgili formülleri sıralayabiliriz.

Sayı Motifleri: Sayı motiflerinden 2,3,5,7,9,40,10,14,100 ve 20 sayıları ile ilgili motiflerin ortak motif oldukları görülmektedir. "Türk -İslam edebiyatının pek çok eserinde kırk sayısının simgeselliğine dayanılır" (Çoruhlu, 2017, s. 277). Özellikle üç ve kırk sayıları destanlarda sıkça tekrarlanan motiflerdir. Bunun sebebi kanaatimizce İslamiyet'in Türk kültürü üzerindeki tesiridir.

"Kasım Oğlan" destanında; Käzim, kırk erenle üç gün gezer. Hz. Ali, Käzim'ın doğacak oğlunun üç özelliği olduğunu söyler. Kasım, çınar ağacından üç yaprak alıp çiğneyerek yutar. Käzim'ın yedi yıldır çocuğu olmaz. Şehr-i Zernigar'ın padişahı yedi yıldan beri hastadır. Kasım ile Melike'nin yedi gün yedi gece toy düğünü olur. Käzim hanımından kırk gün mühlet ister. Kasım Rum şehrinin padişahı tarafından kırk yiğide baş tayin edilir. Kasım, kefil olduğu Simurg kuşa kırk gün mühlet verir. Şehr-i Zernigar'ın padişahı hastalığından kurtulunca kırk gün toy verir.

"Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında; Söyün Şah, kızı Gövher'e dünür gelen kişilere üç şartı olduğunu söyler. Badam anne, Söyün Şah'ı üç gün baygın bıraktığını söyler. Gövher, kara görünümlü yerden üç ağacın(darağacı) yükseldiğini görür. Şiralı, Tebriz'in üç günlük yol olduğunu söyler. Gövher kız babasından izin alıp Şiralı ile bahçede yedi gün yedi gece kalır. Mümin Şah'ın kırk muhafızı vardır. Şiralı

Bey, rüyasında kırk erenlerin kendisine şarap verdiklerini söyler. Alım Şah öldükten sonra, mezarının başına kırk gün boyunca oğullarının gelip ziyaret etmelerini söyler.

Renk Motifleri: Renklerle ilgili kırmızı ve kara(siyah) renkler ortak motiflerdir. Renklerin üstlendikleri ya da temsil ettikleri bazı anlamlar vardır. Çoruhlu, kırmızı rengi güneşin ve savaş tanrılarının rengi olarak tarif eder. Ayrıca "eril hareket ilkesini, ateşi, hükümdarlığı, aşkı, hazzı, gelin ve evlilikle ilgili birtakım hususları ifade ettiğini" (Çoruhlu, 2017, s.258) belirtir.

Siyah renk de "ezeli karanlık, boşluk, ölüm karanlığı, tahribat, üzüntü, büyü, kötülük ya da ölümle ilgili mitlerde yer alan tanrılar …" (Çoruhlu, 2017, s. 256) gibi birden fazla anlamı temsil etmektedir. Yaşar Çoruhlu (2017, s. 257), siyah rengin Türk dünyasında yaygın olarak ölüm ve ölümden hissedilen yasın ifadesi olduğunu belirtir. H. İ. Şahin, ölen kahramanın arkasından siyah(kara) giyip ağlamanın eski Türklerin yas gelenekleriyle benzerlik gösterdiğini ifade eder (Şahin, 2011, s. 334).

"Kasım Oğlan" destanında Kasım, yaşlı Baba'nın tanınmaması için yüzünü, boynunu ve görünen yerlerini kızıl(kırmızı) renkle; saçını, sakalını da kara(siyah) renge boyar. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, Harazmin ile Söyün Şah'ın ordusuyla savaşırken meydanı kırmızı kanla doldurduklarını söyler. Gövher kız, Şiralı Bey gittikten sonra kara(siyah) giyip, yas tutup, ağlayıp oturur. Gövher, kara giyinip, yüzünü yırtıp, saçlarını yayıp Şiralı'nın izinden gelir.

4.2. İKİ DESTANIN MOTİFLERİNDE BULUNAN FARKLILIKLAR

Türk halkları arasında görülen ortaklıklar diğer sözlü geleneklerde olduğu gibi destanlarda da kendini göstermektedir. Bütün müştereklere rağmen farklılıkların da olduğunu K. Reichl şu şekilde belirtmektedir: "Türk boylarının destanî şiiri, çeşitli Türk gelenekleri arasındaki benzerlikleri bilmemizi sağlayan uygun bir özettir; fakat onlar arasındaki farklılıkları göremeyecek kadar bizi körleştirmemelidir" (Reichl, 2017, s. 149).

4.2.1. Mitolojik Motifler

Mitolojik motif olarak insanların canını alan melek motifine (T)A42.3. numarasını Abdulselam Arvas vermiştir. Bu motif farklı inanışlarda ölüm meleği olarak kabul edilen Azrail meleği için söylenen bir ifadedir. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey, Mümin Şah'ın muhafızlarıyla mücadelesinde Almaz kılıcı ile muhafızlardan altısının başını alır. Muhafızların serdarı kaçarak Azrail'in(ölüm) elinden kurtulur.

4.2.2. Hayvan Motifleri

Hayvan motiflerinden at, ejderha ve papağan motifleri her iki destanda da farklılık gösteren motiflerdir.

At Motifi: Atlı-göçebe toplumlarda atın önemli bir araç olduğu bilinmektedir. At, Türk halkları için de hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır. At ve atçılıkla ilgili kültürel değerler, uzun yıllar farklı coğrafyalarda yaşamış olan Türkler için ortak kültür hazinesi olarak sayılmaktadır (Çınar, 2021, s. 518). Türklerde efsane, destan, hikâye gibi anlatılarda at, sahibinin en yakın arkadaşı, en kıymetli varlığı olarak kabul edilmiştir. Savaşlarda gösterdiği yararlarından dolayı güç ve kudretin sembolü olarak sayılmıştır (Çoruhlu, 2017, s.211). A. Arvas (2012, s. 337), Dede Korkut destanlarında atın olağanüstülüklerden uzaklaşarak daha çok yardımcı rolünün ön planda olduğunu; Kıpçak destanlarında ise uçmak, konuşmak, sihir gibi olağanüstülüklerinin bulunduğunu belirtmektedir.

"Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Hz. Ali tarafından Şiralı Bey' e verilen Kuşkanat at, çölden geçerek Şiralı Bey'in İsfahan'a ulaşmasını sağlar. Ejderha ile girdiği mücadelede sahibi Şiralı Bey'e yardım eder. Söyün Şah'ın son şartını gerçekleştirmek için beş yüz basamaklı köşkün üzerine çıkarak Şiralı Bey'in şartları tamamlamasını sağlar.

Ejderha Motifi: B. Ögel, ejderha sözcüğü karşılığı olarak söylenen en eski sözün "Buke" olduğunu belirtir. Türklerde çok eski dönemlerde Çin'den gelen ejderha

motifi (Ögel, 2002, ss. 566-567), erken dönem Türk kültüründe bereket, refah ve güç sembolü olarak görülmüştür. Ön Asya kültürleriyle etkileşime geçildiğinde bu manaları zayıflayarak daha çok yenilgiye uğrayan, kötülüğün sembolü haline gelmiştir (Çoruhlu, 2017, s. 201). "Ejderhanın kötülükle eşleştirilmesi onu aynı zamanda karanlığı(kaosu) getiren bir yaratık yapar. Dolayısıyla onunla mücadele, karanlığın aydınlığı(ışığı) yok etmemesi için yapılır" (Çoruhlu, 2017, s. 241).

Türk kültüründe kötülükle mücadelenin sembolü haline gelmiş olan ejderha motifi; "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında da Söyün Şah'ın ülkesine ve halkına zarar veren, sapar dağı denilen bir dağda bulunan, bir yaratık olarak görülmektedir. Söyün Şah'ın bu kötülükten kurtulmak için Şiralı Bey'e sunduğu ilk şartı, ejderhayı öldürmektir.

Papağan Motifi: Anavatanı Hindistan olan papağan, toplumda "dudu kuşu" olarak bilinir. İnsan sesini taklit etmesi en bilindik özelliğidir (Ceylan, 2015, s. 199 akt. Güneş ve diğerleri, 2019, s. 257). Destanda konuşabilme özelliği ile öne çıkan papağan, kahramana yardım eder. Çınar ağacında oturan papağanlar biri Kasım'ın ağaçtan üç yaparak alıp çiğneyerek ayağının altına sürerse kırk günlük yolu hiç yorulmadan, acıkıp susamadan gidebileceğini söyler. Diğer papağan ise kendi oturduğu çınar ağacından üç yaprak alıp yerse bin günlük yolu hiç yorulmadan acıkıp susamadan gidebileceğini; önüne çıkan gölü, nehri, suyu hiç batmadan geçebileceğini söyler. Papağanların söyledikleri tavsiyeleri anlayan Kasım, yolculuğunda bu önerileri uygular.

Kasım'ın papağanlarla konuşması, onların konuşmalarını anlaması; Hz. Süleyman'ın kuşlarla konuşma özelliğiyle benzerlik göstermektedir. Bu yönüyle İslamiyet'in etkilerinin destanlarda görüldüğü söylenebilir.

4.2.3. Olağanüstü Motifler

Kaf Dağı Motifi: Kırgız Türkleri, yeryüzünü çevreleyen dağlar anlamına gelen "Köykap" sözcüğü ile Kaf Dağı'nı kastetmişlerdir. Bu sözcüğün Farsça kökenli "Küh-i kaf" dan geldiği düşünülmektedir (Ögel, 2002, s. 437). Abdulselam Arvas bu

motife (T)F758 numarasını vermiştir.” Kasım Oğlan” destanında Simurg kuşun hayat suyunu getirmeye gittiği dev- perinin nehrinin bulunduğu Zulmat denilen yer, Kaf Dağı’nın ardıdır.

Uyku Motifi: Uyku, kahramanın ve anlatının var olmasında birinci derece görev üstlenen; karışıklığın içinde bulunmada ve karışıklıktan ayrılmada bir vasıtadır (Temur, 2018, s. 39). “Gövher Kız ve Şiralı Bey” destanında Söyün Şah, Badam annenin kendisine verdiği şarabı içer. Üç gün üç gece uyur.

4.2.4. Toplum (Cemiyet) Motifi

Çocuksuzluk Motifi: Çocuksuzluk, ülkeyi yöneten kişilerin (soylular, zengin hanlar, vezirler…) önünde büyük bir problem olarak görülmektedir. Bu eksikliği, lanetlenmeyi bertaraf etmek için hanlar, beyler; ne gerekirse yapmaya hazırlardır (Şahin, 2009, s. 379). Sosyal yaşamda kahramanın çocuğunun olmaması sosyal statüsünü de olumsuz yönde etkilemektedir. Dede Korkut’ta “… Kimin ki oğlu kızı yok, kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin…” (Ergin, 2019, s. 21) ifadeleri kahramanın toplumdaki yerini belirtmesi yönünden önemli görülmektedir.

Çocuk sahibi olabilmek için bazı mitolojik unsurların yer aldığı ritüellerin yerine getirilmesinden, hayır işlerinin yapılmasından, olağanüstü güçlerin yardıma gelmesinden sonra dünyaya gelen destan kahramanın diğer insanlardan farklı olduğunu göstermektedir (Yıldız, 2009, s. 87). Anlatılarda kahraman çocuksuzluk sorununu çözmek için çevresindeki ihtiyaç sahibi insanları yedirir, içirir; malından ikramda bulunur. Kahramanın bir diğer çözüm yolu ise yolculuğa çıkarak dağları, çölleri gezip ya da evliyaların mezarlarını ziyarete giderek olağandışı güçlerden yardım dilemektir. “Kasım Oğlan” destanında yedi yıldır evli olan Käzim’in çocuğu olmamıştır. Käzim yolculuğa çıkarak kırk erenin bulunduğu yerde düşüp bayılır. Onu kırk erenler ve Hz. Hızır bulur. Hz. Ali, yanına getirdikleri Käzim’a bir elma verip yarısını kendisinin diğer yarısını da hanımının yemesini söyler (Mämmetyazov ve Durdıyeva, 1976, ss. 7-8).

Çocuksuzluk, destanda birden fazla ailenin sorunu olarak görülmektedir. Käzim'in yanında çalıştığı zengin, yaşlı adamın kızı-oğlu yoktur. Yaşlı adam, çocuğu olmadığı için tüm malını-mülkünü Käzim'a bırakır. Rum şehrinin padişahının da çocuğu yoktur. Käzim'in çocuğu Kasım'ın doğmasıyla çocuksuzluk problemi çözüme kavuşmaktadır.

Ölü Yemeği(aşı) Motifi: Ölen kişinin ruhu/canı için verilen "ölü yemeği(aşı), farklı coğrafyalarda değişik isimlerle söylenmektedir. Kırk ekmeği, ölünün kırkı, kırk yemeği, can helvası, hayır vd. ifadelerle adlandırılan ölü aşı; ölenin öbür dünyada yaşamının devam ettiği ya da ölüme eşlik eden geleneklerin gerekliliğini vurgulamaktadır (Örnek, 1977, s. 221).

Ölü yemeğine (T)P681.1. motif numarasını Abdulselam Arvas vermiştir. Türk âdetleri içinde varlığını devam ettiren bu motif, "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Şiralı Bey 'in babası Alım Şah'ın vefatından sonra toplanan halka Şiralı Bey tarafından yiyecek, içecek dağıtması ve hayır etmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Yas Motifi: Uzun zaman beraber yaşanan, sevilip sayılan kişilerden ayrılmanın verdiği acı, geride kalan kişileri farklı davranışlar sergilemeye iter. Ölüm sonrası sergilenen bu davranışlar yas tutmadır (Şahin, 2009, s. 396). "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Alım Şah'ın ölümünden sonra toplanan halk, şehrin kıble tarafında bir kubbe yapıp orada Alım Şah'ın yasını tutar.

4.2.5. Evlilik (Cinsiyet) Motifi

Elma Yiyerek Hamile Kalma Motifi: "Elma yasak bir meyve olarak baştan çıkartmayı, yasağı çiğnemeyi, cinselliği, doğurganlığı, ödülü, cezayı, ölümü, yaşamı sembolize eder" (Ercan, 2017, s. 1058). Ercan, farklı kültürlerde yaşayan insanların örf ve geleneklerinde elmanın birden fazla müşterek anlama sahip olduğunu; anadolu masallarında önemli bir motif olan elmanın çocuğu olmayan kadının elma yiyerek çocuk sahibi olacağı anlamına geldiğini belirtmektedir (Ercan, 2017, s. 1047). "Kasım Oğlan" destanında çocuğu olmayan Käzim'a Hz. Ali bir elma verir. Elmanın

yarısını kendisinin, diğer yarısını hanımının yemesini ister. Elmayı bu şekilde yiyen Käzim'ın hanımı o gece hamile kalır.

Çocuğa Ad Koyma Motifi: Kahramana ad verme işlemi Türk destanlarında bir merasimle gerçekleşir. Gelenek haline gelen bu tören, genel olarak bütün destanlarda görülür (Şahin, 2011, s. 323). "Kasım Oğlan" destanında Käzim, oğlu bir yaşına geldiğinde insanları toplayarak oğluna isim vermelerini ister. İnsanlar içinden isim verecek kişi çıkmayınca Käzim şiir söyleyerek oğlunun adının Kasım olduğunu söyler. Törende toplanan tüm halk, Kasım'a ad verilmesine şahit olmuş olur.

4.2.6. Din Motifi

Nazar Değme Motifi: "Nazar, bakışın olumsuz gücünü ifade etmek üzere kullanılan bir sözcüktür. Özellikle haset, kıskançlık ve imrenme gibi duygularla birlikte ifade edilmektedir" (Kasımoğlu, 2022, s. 491). Farklı toplumlarda değişik kavramlarla karşılanan nazar değmesi; Yunanlılarda matısma, Araplarda isabet-i ayn, İranlılarda bed nezer, Hintlilerde sihir olarak ifade edilir. (Örnek, 1977, s. 167). "Kasım Oğlan" destanında Käzim, çocuğu kimselere göstermemesi için hanımına tembih eder.

Kader İnancı Motifi: Kader sözcüğü talih, baht, takat, güç, kuvvet anlamlarında kullanılır (Osmanlıca-Türkçe Sözlük, 1997, s. 200). Bu motife (T)V38. motif numarasını Ali Berat Alptekin vermiştir**.** "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında Gövher, İsfahan şehrinden ayrılırken annesine bu işi yazanın yaradan (Allah) olduğunu söyler. Aynı destanda Şiralı Bey, Gövher'e Allah'ın hiçbir yazgısının bozulmadığını dile getirmektedir.

4.2.7. Formülistik Sayı Motifi

Formülistik sayılardan 4, 6, 8, 11, 15, 18, 30, 36, 56, 60, 80 ve 1000 sayıları destanlarda farklılık göstermektedir. "Kasım Oğlan" destanında 1000 formülistik sayısı çınar ağacındaki papağanın, "Benim oturduğum çınar ağacının yaprağından üç yaprak alıp bir lokma yutsa, bin günlük yolu bir günde hiç yatmadan, acıkmadan susamadan gider." ifadesinde görülmektedir. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında

farklı bir sayı olan 60 formülistik sayısı Nuralı Bey'in, Şiralı ile Gövher ve Piralı ile Cemal'ın düğünlerinde altmış gece gündüz ziyafet vermesiyle görülür.

5. SONUÇ

Destan, sözlü gelenek ürünleri arasında toplumun gelenek, görenek, yaşam tarzı ve anlatılarını gelecek nesillere aktarmada ve kültürler arası etkileşimde önemli bir araçtır. Bu açıdan destanlar ait oldukları toplumun hazinesi olan bilgileri nesilden nesile ulaştırarak köprü vazifesini üstlenmektedir. Bu bağlamda tezde ele alınan Türkmenlere ait "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanlarının, içerik ve olağanüstü özellikler bakımından Anadolu sahasındaki "halk hikâyeleri"ni karşıladığını ifade etmek gerekir. Ancak metnin orijinali destan kavramıyla verildiği ve bu metinler Orta Asya Türk destanları arasında "aşk destanları" olarak bilindiği için tezde "halk hikâyesi" yerine "destan" kavramı tercih edilmiştir.

Çalışmada, Türkmenlerin "Kasım Oğlan" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanları muhteva ve motifleri yönüyle incelenmiştir. Dolayısıyla bu destanların motif indeksinin hazırlanması kültür çalışmalarında önem arz ettiği için bunların kültür aktarımına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu manada, üzerinde çalışılan destanların motifleri tasnif edilirken S. Thompson'un "Motif Indeks of Folk Literature" (Halk Edebiyatı Motif İndeksi) adlı eserinde kullanılan sınıflandırma yöntemi esas alınmıştır. Destanların motif indeksi oluşturulurken bazı motiflerin "Motif İndeks" katoloğunda bulunmadığı tespit edilmiş olup, bu motiflerin harf ve numaralandırılması tarafımızca yapılmıştır. Buna göre "Kasım Oğlan" destanında "P361.8.1. Elçi padişahı uğruna işkenceye uğrar", "P722. Elçi", "V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme", "V208. Peygamberlerin halefleri", "V208.1. Halifeler", V208.01.1. Hazreti Ali", "V386. Nazar değme", "Z71.16.25. Formülistik sayı: 18", "Z71.16.26. Formülistik sayı: 20" motifleri olmak üzere dokuz (9) yeni motife harf ve numara verilmiştir. "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında ise "B38. Devlet (Hüma) kuşu", "F643. Kişi bir anda kaybolur", "P686. Vedalaşma adetleri", "P715.2. Araplar", "P722. Elçi", "S139.9. Darağacına asarak öldürme", "V57.9. Yolculuğa çıkan için dua etme", "V208. Peygamberlerin halefleri", "V208.1. Halifeler", V208.01.1. Hazreti Ali", "V305. Mezar ziyaret etme", "W198. Şüphecilik", "Z71.16.26. Formülistik sayı: 20", "Z201. En küçük kardeş kahramandır" motifleri olmak üzere on dört (14) yeni motife harf ve numara verilmiştir.

Destanlarda karşılaşılan bu yeni motiflerin başına Türk destanlarında yer aldığını gösterebilmek amacıyla daha önceki yurtiçi âlimlerin tekniğine uygun olarak yay ayraç içinde büyük (T) harfi yazılmıştır. Alanda çalışan bilim adamlarının önceden numara verdikleri motiflerin yanına ise bilim adamının ismi yay ayraç içinde yazılarak, ilk kez numaralandıran şahsın bilinmesi sağlanmıştır. Örneğin, (T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin) şeklinde yazılan "Hızır" motifi, Türk dünyası destanları içinde yer almakta olup ilk kez numaralandırmasını yapan bilim adamının Ali Berat Alptekin olduğu belirtilmiştir. Böylece "Kasım Oğlan" destanında on iki (12), Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında ise on altı (16) motif, harf ve numara veren bilim adamıyla birlikte gösterilmiştir. Ayrıca motif incelemesi yapılırken "Kasım Oğlan" destanında "A. Mitolojik, C. Tabu (Yasak), G. Ogreler (Devler), U. Hayatın Tabiatı, X. Mizah"; "Gövher Kız ve Şiralı Bey" destanında ise "G. Ogreler (Devler) ve U. Hayatın Tabiatı" ana başlıkları altında, üzerinde çalıştığımız destanlarda motif bulunmadığı için, ilgili başlıklar araştırmamızın motif indeksine dâhil edilememiştir.

Sonuç olarak Türkmen sahası destanlarından "Kasım Oğlan Destanı" ile "Gövher Kız ve Şiralı Bey Destanı"nın motiflerinin mukayesesi neticesinde benzerliklerinin daha fazla olduğu ancak aynı halka ait destanlar olmalarına rağmen farklılıklarının da olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tezin halkbilimi ve halk edebiyatı alanlarında yapılacak çalışmalara ve ileride yapılması öngörülen "Türk Dünyası Destanlarının Motif İndeksi" çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Akkaya, F. (1999). *Kasımoğlan Destanı*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arvas, A. (2009). *Dede Korkut Destanı ve Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği*. (Doktora tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Arvas, A. (2012). *Kitab-ı Dedem Korkut ve Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Hâkim yayınları.

Arvas, A. (2019). *Kırgız Destanları 17 Kurmanbek Destanı*. Ankara: TDK yayınları.

Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek yayınevi.

Çınar, A. A. (2021). Kazak Kültüründe Kutsal At. S. S. Yılmaz (Ed.), H. Çelikten (Ed.), E. K. Çelikten (Ed.), *Doğan Kaya Armağanı-I* (ss. 513-519) içinde. Sivas: Vilayet Kitabevi.

Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2020). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ yayınları.

Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı yayıncılık.

Ekici, M. (2002). Destan Araştırma ve İncelemelerinde Kullanılan Bazı Terimler Hakkında-II. *Milli Folklor*, 54, 18.

Ekici, M. (2008). Araştırma Yöntemleri. M. Öcal Oğuz (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde (s. 74). Ankara: Grafiker yayınları.

Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ yayınları.

Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş.* (L. Arslan, Çev.). İstanbul: Kabalcı yayınevi.

Ercan, C. A. (2017). Söylence ve Masallarda Elma Sembolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,21(3),1043-1060.

Ergin, M. (2019). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi yayınları.

Güneş, Ö., Yeşil, A., Öğreten, N. (2019). Hüsn ü Aşk'ta Anlam Çeşitliliği Yönünden Kuşlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 239-260.

Hança, B. B. (2009). *Garip Adına Bağlı Türkmen Destanları ile Türkmen Oğuznamesinin Kaynak ve Motif Olarak Karşılaştırılması.* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, İzmir.

Karagöz, E. (2016). *Tatar-Başkurt Sihirli Masalları Üzerine Karşılaştırmalı Motif Çalışması.* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, Ankara.

Kasımoğlu, S. (2022). Türk Kültüründe Doğumla İlgili Tabular ve İşlevleri. *Folklor Akademi Dergisi*,5(2), Sayı:2, 483 – 495.

Mametyazov, B. (1998). Türkmen Halk Destanları. *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, 20:41.

Mämmetyazov, B. ve Durdıyeva, A. (1976). *Kasım Oğlan, Gövher Gız ve Şiralı Beg.* Aşgabat: Ilımlar neşiryatı.

Osmanlıca-Türkçe Sözlük (1997). Ankara: TÜRDAV yayınları.

Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi-II*. Ankara: Türk Tarih Kurum.

Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi-I*. Ankara: Türk Tarih Kurum.

Örnek, S.V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür yayınları.

Reıchl, K. (2017). *Türk Boylarının Destanları.* (M. Ekici, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.

Thompson, S. (1955-1958). Motif- İndex Of Folk Literature. Bloomington: Indiana University Press. https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index. (ET:01.11.2022).

Sulti, R. (1998). *Edigey*. Ankara: TÜRKSOY yayınları.

Şahin, H. İ. (2009). *Türkmenistan Sahası Destancılık Geleneği ve Türkmen Destanları*. (Doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Şahin, H. İ. (2011). *Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği*. Konya: Kömen yayınları.

Şencan, M. (2022). "Motif İndeks" Metodu Bağlamında "Kasım Oğlan" Destanının İncelenmesi. A. Arvas (Ed.). *1. Uluslararası Avrasya Sempozyumu Sosyal Bilimler ve Sanat 13-14 Mayıs 2022, Antalya* içinde (ss. 342-348). Ankara: KutBilim Research, Culture and Solidarity Association.

Temur, N. (2018). Epik Anlatılarda Bir Geçiş Meteforu olarak uyku. *Milli Folklor*, (117), 39.

Türkçe sözlük (2019). Ankara: TDK yayınları.

Yıldız, N. (2009). Türk Destanlarında "Çocuksuzluk". *Milli Folklor*, (82), 87.

EKLER

1. "KASIM OĞLAN" DESTANININ TRANSKRİPSİYONU

Ravılar şeyle rovayat edipdirler. Özi Rum şäherinden Käzim atlı bir yetim bolupdır. Ol bir oğulsız-gızsız baya barıp, batrak bolupdır. İki yıl hızmatını edenden soñ, bay muña: "Sen cuda bir sahıpcemal yağşı yiğit ekenin" diyip, oğlı yalı öylendirip, yağşı eğinbaş ve pül beripdir. Öylendirenden soñ Käzim bu bayıñkıda iki yıl hızmat edipdir. İki yıldan soñ bay keselläp ölüpdir, soñ bayıñ hemme mal- mülki, baylıgı Käzime galıberyär.

Bayıñ hovlusınıñ dervezesi köçä garap duran eken. Dervezeniñ bir tarapı açık duran. Käzimiñ ayalı odun almağa daşarı çıkanda, köçeden geçip baryan eşekli gassap beçäniñ gözi Käzimiñ ayalına düşüpdir. Ol özünden gidip, eşekden yıkılıpdır. Özüne gelende, onuñ yanına bir garrı mama gelip:

-Näme üçin yıkılıp yatırsın? – diyip sorayar. Ol:

-Şu yerde bir gıza gözüm düşdi. Huyrmi, perimi bilmedim. Şonı görüp yıkıldım – diyip cogap beripdir. Mama:

-Oğlum, eğer ki gızı alıp bersem, näme berersiñ? – diyipdir.

-Alıp beriñ, size yüz teññe bereyin – diyip çıkarıp beripdir ve: "Gassabıñka barıñ, häzir iki sanı goynuñ etini hem bereyin" diyipdir.

Mama Käzimiñ öyüne baran. Käzim öyde yok, ayalı bar eken. Mama onuñ bilen görşüp: "Ey gızım, oğluñ sağmı, gızıñ sağmı?" diende, Käzimiñ ayalı: "Meniñ perzendim yok" diyip cogap beripdir.

-Är-ayal bolanıñıza näçe yıl boldı?

-Är-ayal bolanımıza, mama, yedi yıl boldı.

-Yedi yıldan bäri hiç perzendiñ bolmadımı?

-Yok, mama, Huday maña perzent beren yok, çagam bolmadı.

-Yedi yıldan bäri çagañ bolmadık bolsa, özüñ şunuñ yalı ovadan gız, ärinden ayrılgın – diyip, mama övretdi.

-Mama men şunca vagt bäry är-ayal bolup, indi nähili ayrılayın?

-Gızım munuñ bilen yüz yıl yaşasañ hem perzendiñ bolmaz. Men saña övredeyin, gulak sal: "Yedi yıldan är-ayal bolduk. Şondan bäri Huday ikimize hem perzent bermedi. Maña cogap beriñ. Siz hem bir ayal alın. "İkimize hem Huday bir perzent berer diygin" diyip, gassabıñka tarap türap gitdi. Ondan hem iki goynuñ etini alıp, öyüne gaytdı.

Bir azrak vagt geçenden soñ Käzim geldi. "Yeri suv bozar, adamı gep bozar" dien yalı ol hayyar mama hem Käzimiñ ayalını bozup gidipdi. Käzimiñ ayalı hemişe äri gelende çay demläp nahar goyüp, pırlanıp hızmat edyärdi. Bugün onuñ öñküliği bolmadı. Käzim:

-Bugün saña näme boldı? Señiñ bugün mazañ yok-la! -diydi. Ayalı:

-Yedi yıldan bäri ikimiz är-ayal bolduk, rozugär bolduk. İkimize Huday hiç oğul-gız bermedi.

-Onda sen häme etmekçi bolyarsıñ?

-Şonuñ uçin siz başga bir ayal alıñ maña hem cogap beriñ. Men hem bir äre barayın. Belki, Huday ikimize hem perzent berer- diydi. Käzim:

-Onuñ yalı bolsa, maña kırk gün rugsat ber ve şoña çenli sabret –diydi.

-Hayır bolyar.

-Maña bir gazan talhan bişirip ber. Men övlüyä goyman aylanayın. Belki, Huday maña perzent berer- diydi.

Ayalı bu sözi can-dil bilen kabul etdi. On bäş sanı gavunı una salıp, oña bir gazan talhan bişirip berdi. Munı bir ulı sanaca saldı. Ağzını boğup, yagırnısınıñ gözüne barladı. Käzim:

-Men kırk günlük gitdim. Eğer huday maña perzent bermese, seniñ talak puluñı hem öz kisämden berip, saña cogap bereyin- diyip, çöl-beevana çıkıp gitdi. Şu gidişine övlüyäleri goyman, yıgrımı gün yöredi. Onuñ azıkası, talhanı gutardı. Adamzat hem bir gurı sanaç eken. Hem aç hem suvsuz galandan soñ gütläp yıkıldı-da yatıberdi.

Şol yerin yakınında kırk çilteniñ menzilgähi bar eken. Şoña yakın barıp yıkılıpdır. Kırk çilten yıgnandılar. Kırk çilteniñ başlığı Şiri-huda aytdı.

-Bir är yiğit gelip yatıpdır. Şunı alıp gelin, hal-ahvalını soralıñ, häme üçin gelenini bileliñ! –diydi. Hıdır pıgamber:

-Tagsır, cogap berseñiz, men getireyin – diydi.

-Bir käse şerabı hem alıp barın. Şonı içsin- diydi.

Hıdır pıgamber bir käse şarabı alıp, Käzimiñ yanına bardı. Görse Käzim yıkılıp yatıpdır. Derrev başından galdırıp:

-Şu şarabı için diydi.

Käzim şerabı içenden soñ böküp turdı, tokmak yalı boldı. Hıdır pıgamber:

-Meniñ ayağınıñ üstüne ayağını goygun- diydi. Käzim ayağını goydı. Hıdır pıgamber onı eltip, kırk çiltenleriñ öñünde goydı. Käzim salam berip, kırk çiltenlere zıyarat edip, hemmesi bilen görüşdi. Hezret Alı Şiri –huda ondan:

-Siz nähili edip biziñ cayımıza geldiniz? diyip soradı.

Onda Käzim kırk çiltenlere garap, cogap berip, şu gazalı aytdı.

Bu panı dünyäge hebes gelmişem,
Mende şadı-horram gövün bolmasa;
Alladan istedim dayım mıradım,
Neyläyin maksadım hasıl bolmasa.

Häler çekdim menem renci- mähneti,
Hak bermedi köñül diygen dövlegi.
Gerekmezdi maña hüyri-cenneti,
Golumda açılan gülüm bolmasa.

Her günüm bolupdır müñ günden beter,
Gıce-gündiz yıglap, bir günüm öter,
Perzentsiz özimiñ köymegim yeter,
Käşgä maña ilden hıcıl bolmasa.

Käzim aydar, çekdim ahı-pıganlar,
Yıglasam, gelmeyär didämden ganlar,
Siziñ aldıñızda çıksın bu canlar,
Ornumda ot yakar perzent bolmasa.

Elkıssa, Käzim sözüni gutarandan soñ şiri-huda: “Siz biziñ aramızda geziberiñ, huda size perzent berer” diydi. Ondan soñ Käzim üç gün kırk çilten pirleriñ arasında gezdi. Ertir bilen şiri-huda:

-Size huda bir oğul berdi-diydi.

-Nähili oğul berdi?

-Oğluñızıñ üç nusbatı bar. Birinci, hezreti –Yusubıñ husnunı berdi. İkinciden, hezreti-Davudıñ nagmasını berdi. Üçünciden, Mecnunıñ ışgını berdi. Üç nusbatı şudur-diydi.

-Gulluk, tagsır! -diyip, Käzim tagzım etdi.

Hezret Alı oña bir ullakan almanı çıkarıp berdi. Ol almanı alıp:

-Tagsır, munı näme edeyin? -diyip soradı.

-Almanı ortasından pıçak bilen kesip, yartısını zagıpañıza beriñ, yartısını özıñız iyiñ diydi ve:

-Hudayıñ emin ve biziñ dogamız bilen huday saña oğul berer-diydiler.

Käzim:

-Gulluk tagsır! -diydi.

Soñra Käzime pata berip yola saldılar.

Käzim yigrimi günde yörãn yolunı, hudayıñ emri bilen, kırk çilteniñ doğası bilen bir günde yöräp agşamlık öyüne bardı. Hemme gören zatlarını ayalına aydıp, almanı iki kesip, yartısını ayalına berdi, yartısını özi iydi. Şu gıce ayalınıñ boynunda hamıla galdı. Dokuz ay, dokuz gün, dokuz sagat ötüp, ayalınıñ oğlı boldı. Derrev göbeğini kesip, ayalınıñ eline berdi. Oğlan edil ayıñ bölegi yalıdı. Käzim ayalına:

-Munı hiç yere çıkarma, göz değer-diydi. Ayalı:

-Bolyar! -diydi.

Rum Şäheriniñ düzgüni boyunça çaga bir yaşına baryança at goymaz ekenler. Çaga bir yaşını dolduranda, at goyar ekenler. Bir yıla çenli Käzim tapan zadını yıgnap, toya tayarlık gördi ve bir yıl dolanda, ayal-erkek ähli halkı yıgnap, oğlunı alıp çıkdı ve: "Meniñ oğluma at goyuñlar" diydi.

Bir aytdı, iki aytdı, üç aytdı. Hiç kimden ses çıkmadı. Munuñ oğluna at goyup beren adam bolmadı. Käzim biriniñ eline oğlunı berip, öyden dutarını alıp çıkıp:

"İndi oğlumıñ adını özüm goymalı boldum" diyip, oğluna at goyup, bu gazalı aytdı:

Ey yaranlar, musulmanlar,
Oğlum adı Kasım ola;
Oğul atağa ogşamak
İl içinde lazım ola.

Yeterse oğlum kemala,
Çekmez boldum ahı-nala,
Açılıpdır güli-läle,
Gülşenimde gayım ola.

Başında dövlet hışanı,
Yüzi cennet gülüstanı,
Bir ülkäniñ beği-hanı,
Aldegiñde häzir ola.

Dergayıña tutmuşam yüz,
Oğlum üçin diydim bir söz,
Aldegiñde gice- gündüz,
Dogagöyi Käzim ola.

Käzim sözüni gutardı. Ondan soñ adamlar: “Berekella, bizi çağırdı, çay berdi. Emma biz şonuñ oğluna bir at goyup bilmedik” diyip dağaşıp gitdiler. Käzim oğlunı ayalınıñ eline berip:

-Men at goydum. İndi munı hiç ere alıp çıkma! -diyip tabşırdı.

Oğlı ulalıp yedi yaşına girdi. Pirleriñ maslahatı bilen oğlunı mektebe bermek üçin, onı molla alıp bardı. Yolda adamlar topar-topar bolup, muña seredişip, akıllarını yitirip, hayran bolup: “Huday adama hem şeyle perzent berer eken” diyişdiler. Bu habar Rum şäheriniñ patışasına etdi. Patışanıñ hem oğlı yok eken. Patışaga Käzimiñ oğlunıñ tarıpını aytdılar.

Patışa:

-Barıñ, baba aydıñ oğlunı alıp gelsin –diyip emir etdi. Patışanıñ mahremleri barıp:

-Ey baba siz oğluñızı alıp Patışanıñ yanına barın! -diydi. Käzim:

-Oğlum häzire çenli pıyada yöränok, onuñ ayağı gabarar – diydi. Mähremlerden biri:

-Me, baba oğluñı meniñ atıma mündür- diyip, özi düşüp, Kasım’ı ata mündürdiler. Käzim: “Şükür hüdaya, oğlumıñ ata münenini hem gördüm” diyip, “Oğlum atdan yıkılaymasın” dien gorkı bilen atıñ cılavından tutup, idip baryarka bu gazanı aytdı:

Şükür, hakıñ dergahına,
Oğlum Ruma emir oldı;
Adalatlı gözel hüñkär,
Aldeginde häzir oldı.

Kimse yelip, kimse gülün,
Yüzün görüp, hıcıl bolup,
Gencim bilen Käzim gelip,
Divanında häzir oldı.

Ata mündi servi-häzim,
Rum ili boldı mülazım,
Aldeginde baba Käzim
Bilin bağlap şatır oldı.

Mähremler oları patışanıñ cayına alıp bardılar. Käzim oğlunı atdan göterip düşürdi ve oğlunı alıp patışanıñ yanına barıp, atalı-oğul ikisi hem salam berip durdular.

Patışa:

-Baba, siz bu oğlı nähili aldınız? – diyip soradı.

Käzim:

-Bu hudayıñ emri ve kırk çiltenleriñ doğası bilen boldı- diydi. Patışa:

-Bu bihal oğlan däl eken. Siz meniñ kıyamatlık doğanım boluñ –diydi.

-Hayır, tagsır, boldum.

-Oğluñız Kasım bolsa meniñ kıyamatlık oğlum bolsun.

-Hayır, tagsır.

-Siz oğluñızı maña beriñ. Men onı molla tabşırayın. Siz hem meniñ köşgümde iyip-içip, erkanı-dövlet bolup arkayın geziberiñ.

Patışa Kasım'ı mekdebe berip, kırk oğlana baş etdi. Kasım kırk oğlana baş bolup, mekdebe barıp okaberdi. Yedi yıl okadı. On dört yaşına girdi. Patışa bir yana gidende, onuñ ornunda oturıp arz soraberdi.

Bir gün patışanıñ arz cayında otırka, bir galandar gelip, elindeki kitabı açıp güldi. Soñra kitabı yapıp ağlaberdi. Bu vakanı Kasım görün otırdı. Galandar onı görmeyärdi. Kasım yedi yıl okan, hemme ıdımları övrenipdi. Guşlarıñ diline hem düşünyärdi. Kasım: "Bu kitabıñ içinde bir üytgeşik zat bolmasa, açıp seredip gülüp, yanıp ağlamazdı. Men munı galandardan razı edip, bäş teññe, on teññe berip, satın alayın" diyip, gövnüne getirdi ve galandara tarap uğradı. Kasımıñ boynunda gılıcı asılgıdı. Galandar garasa, dayav bir yiğit özüne tarap gelyär. "Şu meniñ kitabımı alaymasın" diyip, gorkup, kitabını yapıp goltugına saldı-da gidiberdi. Kasım derrev onuñ öñüne ötüp:

-Baba, duruñ! Goltugıñızdan bir kitap çıkarıp, açıp gülüberdiñiz, yapıp ağlaberdiñiz. Şonı beriñ, men bir okap göreyin. İçinde yağşı gazalları bolsa, saña bäş teññe, on teññe berip, satın alayın- diydi.

Galandar hırra ızına döndi-de, cogap bermän gidiberdi. Kasım yene böküp öñüne geçip:

-Baba, kitabıñızı çıkarıñ göreyin. Bolmasa yöne okap görüp, gaydıp bereyin- diyip, ikinci gezek soradı. Galandar yene-de cogap bermeñ, hırra ızına dolanıp gidiberdi. Kasım yene-de munuñ öñüne ötdi. Yene-de soradı. Yene-de cogap bermedi. Yene-de gidiberdi. Kasımıñ gaharı geldi. Özi hem patışanıñ yerinde oturan, hovası belent oğlan. Gılıcı gınından sogrup, galandarıñ boynundan saldı. Galandarıñ kellesi üzülip, pızlavuk kädi yalı honda düşdi. "Ana bermeseñ, seniñ acalıñ yeten eken" diyip, galandarıñ goltugından kitabı sogrup aldı. Kitabı açıp garasa, bir periniñ suratı bar. Ay diyseñiz- ağzı bar, gün diyseñiz – gözi bar. Suv içse, alkımından, sebzi iyse, bıkınından görünyär. Berekella, ince bil, badam gabak, pisse dodak, mürce miyan, şeyle hoşroy eken. Kasım munı görüp, huşundan gidip, soñra özüne gelip, kitabı açıp: "Ey häzenin, seniñ yurduñ nirede? Men seni hökman tapıp aların. Eğer almasam, Kasım adımı teregoyarın. Men saña gövün gaçırdım" diyip, derrev kitabı goltugına sokup, şäherden çıkıp gidiberdi. Kırk sanı molla şägirtleri hem habar tapıp, Kasımıñ yanına goşulıp, hemmesi şäherden çıkıp, pıyadalap yola düşdüler. Kırk molla şägirtleri:

-Ey tagsır, siz pıyadalap, şäherden çıkıp, nirä baryarsıñız? -diyip soradılar. Onda Kasım:

-Ey yar-coralar, aga-nın, bıradarlar, men siz bilen bir mekdepde yedi yıl okadım. Siz bilen bir doğan yalı bolduk. İndi maña tövella etmen! Men gitmesem bolmaz- diyip, bu gazalı aytdı.

Eşidiñ, cogalar, ciğer paralar,
Pelek neçün niçik cepa eyledi;
Hoş galıñ, yaranlar, yağşızadalar,
Meniñ rövhüm gayrı hova eyledi.

Yedi yıldı sizin bilen yar idim,
Cemalıñız bir görsem diyp zar idim,
Yagşı-yaman arañızda bar idim,
Heyläyin kısmatı cepbar eyledi.

Gözüme göründi birce galandar,

Golunda bir kitap, misli semender,
Açan zaman güler, yapanda yıglar,
Bilbil kimin özün şeyda eyledi.

Ol galandarıñ men gaşına bardım,
Nevazış eyleyip halını sordum,
Cogabım bermedi, urup öldürdim,
Göz yumup dünyäden kaza eyledi.

Agtardım, goynundan çıkdı bir surat,
Şemsi-kamar yüzli gamzası apat,
Görgeç zaman mende galmadı takat,
Köydürip bağrımı kebap eyledi.

Men yüzüne baksam, ol maña bakar,
Her bakanda, şirin canımı yakar,
Ruhum pervaz edip, şerimden çıkar
Aklımdan, huşumdan cıda eyledi.

Kasım aydar, boldum däli –divana,
İndi barmak bolmaz görgen mekana,
Periniñ heseri yetişdi cana,
Neyläyin, kısmatı cepbar eyledi.

Elkıssa, Kasım bu sözi aydandan soñ, şägirtleri: “Bu iş hudaydan yetipdir. Yolunız ak bolsun, yoldaşıñız hak bolsun, toprak tutsañız, tılla bolsun” diyip, pata berip şähere gaytdılar.

Kasımıñ yeke özi pıyadalap yola govana boldı. Şu gidişde üç gün yörän, yadap, bir yerde yatdı. Dañ bilen tursa, ayagınıñ aşağı gabarıp, yöremäge takatı galmandır. Goltugından suratı çıkarıp, oña garap:
“Seniñ bilen sözleşip, gözüm bilen gözleşip, elim bilen elleşip, lebim bilen öpüşip, çolaşıp yatan günüm bolarmıka?” diyip, şu muhammesi okadı.

Ey meniñ gövnümni algan gülgüzarım, kanda sen,
Nahlı şemşadım, perizadım, ngarım, kanda sen,
Gülşeni-barında gülbergi-baharım, kanda sen,
Hesretinden zar boldum, şasunyarım kanda sen,
Ey meniñ gövnümni algan, novbaharım, kanda sen?

Barça canım şundadır ruhı-rovanım sendedir,
Aklı- huşum, ıgtıyarım, belki, canım sendedir,
Nahlı- ömri sen hayatı-cavudanım sendedir,
Şemrı cövlanım, şebistan, belki, canım sendedir,
Ey meniñ gövnümni algan, novbaharım, kanda sen?

Derdi-ışkı sınacak, men yene rövni haraş,
Rehim kıl halım görüp, ey sen meniñ bağrı daş,
Şemgı-ruhsarınga aşıkdır kamar birle kuyaş,
Ne beladır hassa canımga salan peyvendi keş,

Coşanı canımdakı aramı-canım, kanda sen?

Hasretiñden yıglap, belki, efganım ceres,
Belki, peryadım eşitgip mendedir peryadıres,
Ahı çeksem, hasretimden tutaşarlap harı-has,
Rehim kıl halım görüp, gaşıma gelgil bir nepes,
Ey meniñ gövnümni algan, päpezarım, kanda sen?

Herki zulmat, herki şeb, göge yetmiş nalışım,
Senden özge yok meniñ arzım aydara bir kişim,
Muñ belalarga gırıftardır meniñ muñlı başım,
Ebri-neysan dek cahanı doldurandır gözyaşım,
Kasımıñ gamhorı sen, gamgusarım, kanda sen?

Elkıssa, Kasım bu sözi aydıp yene-de yarınıñ yoluna rovaha boldı. Birnäçe menzil yol yöräp bir yere bardı. Görse, iki sanı çınar bar. Şu yerde abı-hap edeyin diyip oturdı. Bir garasa her çınarıñ başında bir totı oturıp, gürrüñleşip otırdılar. Kasım gulak çaldı. Bir totı: "Bu adam añsız, yabanı adam ekeni" diydi. Beylekisi: "Häme üçin?" diyip soradı.

-Eğer akıllı, dana adam bolsa, meniñ oturan çınarımsıñ yaprağından üç sanısını alıp çeyñep, dabanınıñ aşağına sürtse, kırk gün yol hörese hem yadamaz ve aşığın-suvsamaz-diydi. Onda beylekisi:

-Seniñ çınarıñ şeyle häsieti bolsa, meniñ oturan çınarımdan üç yaprak alıp, bir lukma yüvutsa, müñ günlük yolı bir günde alar ve hiç yadamaz hem-de aşıkmaz-suvsamaz.

Her hili derya, köl, suv çıksa hem girip geçiberse, suv topugından yokarı çıkmaz- diydi. Kasım bu sözleri eşidip: "Ey canaverler, yene-de gepiñiz bolsa aydın" diyip, olara garap, bir gazalı aytdı.

Şirin dilli, şirin sözli totular,
Pelek neçün niçik cepa eyledi,
Eflatun dek bir nüktedan totular,
Meniñ gövnüm gayrı hova eyledi.

Bu dünyäge hergiz umıt etmäñiz,
Bu dünyäde hunabalar yutmañız,
Ölümden bir zaman gapıl yatmañız,
Barçanıñ hanasın harap eyledi.

Baş alıp çıkmışam atam yurdundan,
Agtarıp tapmadım payı-gerdinden,
Kasım aydar, bir periniñ derdinden,
Arzı-halım yazıp kitap eyledi.

Gadımdan galan gep bar. Adam adamı sılamaklık- zireklik, övlüyänı sılamaklık- şekgaklık. Kasım: "Şu totularıñ aydanını bir-bir sınap göreyin" diyip, ovalkı totınıñ oturan çınarına böküp munıp, üç sanı yaprağını alıp çeynäp iki ayagınıñ aşagına süykedi. Soñkı aydan totınıñ oturan çınarına hem çıkıp, üç yaprak alıp, bir lukma iydi. Ondan soñ gitmek bilen boldı. Edip şemal yanı baryar, ayagı

yere değenok şol baryarka, öñünden bir derya çıkdı. İndi yene-de sınamalı yerine geldi. “Totularıñ aydanı çınmı, yalanmı? Bismılla rahman rahım” diyip, gözüni yumup, derya girdi. Bir gözüni açsa, deryanıñ ol gırasına ötüpdir. Suv topugından yokarı çıkmandır. Kasım örän hursant boldı. “Huday maña munça müşgilleri asan etdi. İndi nesip bolsa yarımı aların” diyip, bir gazal aytdı.

Şükür hakıñ dergahına,
Yokdan meni bar eydedi;
Kerem eyläp gullarına,
Rahmetin ızhar eyledi.

İşim erdi günde matam,
Yüregimden çıkdı yüz gam,
Yavuz günüm boldı horram,
Rahmetini ızhar eyledi.

Divana kıldı suratı,
Gamgın gövnümiñ kuvvatı,
Kasım aydar, bu dövleti,
Hak maña tayyar eyledi.

Kasım bu sözi aydın, öz yoluna gidibersin. Habarı kimden eşidiñ. Habarı şähri- zernigäriñ patışasından eşidiñ. Şähri- zernigäriñ patışası yedi yıldan bäri kesel yatan eken. Patışa hemme tebipleri, gurrandazları, müneççimleri yıgnap, olara: “Siz meniñ tebiplerim. Siz indi meniñ keselime derman tapıp bermezmisiñiz?” diydi.

-Ey patışamız, saña etmedik işimiz, bermedik dermanımız galmadı.

-Onda barı bir men ölcek bolsam, öñürti içimi sovatmak üçin siziñ hemmäñizi öldürip, soñ özüm ölerin.

-Tagsır patışamız, bize kırık gün möhlet beriñ, biz öylanıp göreli-diydiler.

-Size kırk gün möhlet beryärin. Eğer kırk günde derman tapmasañız, hemmäñiziñ başınız ölümli- diyip, olara kırk gün cogap berdi.

Bular gidip, müneççimler kitap açdı, gurrandazlar gurra taşladı. Hiç zat tapmadılar. Yedi yılda yüz müñ derman etdik. Hiçbiri peyda etmedi. İndi edilmedik em galmadı. Ahırı yaşulusı: “Muña yurtda yok derman aydıp gutulmasak, başga alaç yok” -diydi, “Sımrug guşuñ ganını endamıñıza çalmalı. Eti bilen ganı, bir käse içmeli” dien maslahatı tapdı. Kırk gün geçenden soñ patışa buları çağırıp yığnadı hem-de tapan dermanlarını soradı. Tebipleriñ yaşulusı:

-Ey patışam, size Sımrug guşuñ ganı derman bolcak. Şonuñ ganını bütin endamıñıza çalmalı eti bilen ganını garıp bir käse içmeli. Gurrandazlarıñ Gurrasında-da müneççimleriñ kitabında –da başga derman görünmedi- diydi. Onda patışa:

-Beyle bolsa meniñ ölmeli vagtım gelen eken – diyip, oları goyberdi.

Patışa vezirlerine “Kim maña Sımrug guşı tutıp getirse, boyı barabar zer bercek, yurdumıñ dörtden birini bercek, begler begi emelini bercek, şäheriñ mirşepligini ve on sekiz yaşlı etişen gızımı bercek” diyip, car üstüne cap çekdirdi. Atlı atına eşekli eşeğine münüñ, şäherden birhäçe adam Sımrug guşı tutmağa gitdi. Patışanıñ meşgabı- hızmatkäri bir garrı baba bardı. Onuñ käri serhovuzdan suv getirmek, nanbaydan nan getirmek, meydandan odun daşamakdı.

Onuñ bir kem yetmiş yaşı bardı. Dokuz yıl bäri patışanıñ meşgabı eken. Ol hemişe patışanıñ gızını görüp: “Şunı alıp gucagına salanıñ dünyäde armanı galmaz”

diyip oylan yörer eken. Bu baba hem meşiklernin divarıñ yüzüne urup, hüpüni eşeğine hükläp, şu gızı almak üçin ve patışanıñ beyleki belent sılaglarını almak üçin Sımrugı tutmağa yola düşüpdir. Baba barıp görse, dagıñ üstünde bir çınar ağacınıñ üstünde bir ulı Sımrug guşu yaşayanı bar eken. Ol edip tam yalı eken. "Şunuñ suviçyän yerini tapsam" diyip, dağın üstüne çıkdı. Görse dagıñ üstünde bir çeşme çıkıp, dagıñ bir oy yerinde yıgnanıp yatan. Baba munı görüp: "Hä indi boldı" diyip, Sımrugı tutmak üçin çöp yıgnap, yañkı suvuñ daşına aylanıp başladı. Edil şu vagt Kasım hem munıñ üstüne geldi.

-Salavmaleykim, baba!

-Valeykimessalam, oğlum!

-Bu dağıñ üstünde, bu çeşmäñ başında häme iş edip yörsüñ? Käriñ häme? Haysı yurtdan bolarsın? -diyip, baba yüzlenip sorag soradı. Baba hem onuñ soragına cogap berdi.

Kasım:
Aksakgallı, mele donlı, can babam,
Haysı aşık dilefkärden bolar sen?
Melayık suratlı, mähriban babam,
Haysı aşık bikarardan bolar sen

Baba:
Kiçik yaşlı, husi ilinin soltanı,
Meni sorsañ, şu mekandan bolar men;
Cennetin barınıñ tubı padanı,
Pähim eylegip, şu mekandan bolar men.

Neden bükülmişdir kaddı-nahalıñ,
Neçün agarmışdır saçı-sakgalıñ,
Neçün sönmüş seniñ şemgı-cemalıñ,
Kaysı bilbil- bikarardan bolar sen?

Meni sorsañ, bir dilbere aşıgam,
Yetişer canıma yüz dürli elem,
Işkıñ derdi kamatlarım kıldı ham,
Şol bilbili- bikarardan bolar men.

Menem sen dey bir dilberi-cenana,
Hemnepes bolmuşam täze gülşene,
Neçün ogşamarsen şeyda bilbile,
Ne menzilden, ne mekandan bolar sen?

Bu ülkanıñ solganınıñ dohtarı,
Aklımnı huşumnı yaldı bir peri,
Cemalı pelekniñ mahı-enveri,
Şol bilbili- bikarardan bolar men.

Ne aşık sen, beyan ettin sen şonı,
Neçün gitmiş, babam, gözüñ rövşeni,
Neden hazan urmuş ömrün gülşeni,

Ne gülzardan, ne çemenden bolar sen?

Meni sorsañ sakga edim binova,
Ordasına suv bererdim her saba,
Şol dilberi gördüm boldum mübtela,
Şol aşıkı-mübteladan bolar men.

Kasım aydar, bolgun meniñ hemrahım,
Mıradıñı bersin zerli ılahım.
Bir aşık men dier köpdür günähim,
Şerh eylegil ne diyardan bolar sen?

Eşit, aşık baba, günäden zarın,
Işk odı yakıpdır canı-efgärin,
Her kişi agtarar özi diyarın,
Men bu şähri-Zernigärden bolar men.

Kasım:

-Baba, men senden ne kärde haysı menzilden bolar sen diyip soradım. Baba:

-Men saña aydıp berdim, sen düşünmediñmi?

-Yok, düşünmedim.

-Düşünmeseñ, oğlum, bu yurduñ adına şähri-Zernigär dierler. Munuñ patışası yedi yıldan bäri kesel. Patışa her hili dermanlar etdirip, müneccim, gurrandaz-tebiplerden bir pulluk nep tapmadı.

Patışa hemme tebip, müneccim, gurrandazlarını yıgnap:

-Sizi men bakyarın. Emma siz maña yedi yıldan bäri derman tapmayarsıñız-diydi. Olar:

-Ey tagsır, biziñ etmedik emimiz galmadı-diydiler. Patışa:

-Onda men ölmeli boldum. Özüm ölmezimden öñ, sizin hemmäñizi cellada tabşırıp içimi sovadıp, soñ özüm ölerin- diyip, buları cellada tabşırmakçı boldı. Olar:

-Tagsır, bize kırk gün möhlet berin nähar öldürmäñ. Belki, bir derman taparıs diydiler.

Patışa olara kırk gün cogap berdi. Olar bir ulı caya barıp maslahat etdiler. "Biziñ gepimizi hiç kim eşitmesin" diyip, öyüñ daşına özlerinden birini garavul goydular. Bularıñ her haysı bir derman bermeli diyip dava etdiler. Olarıñ yaşulusı:

-Siz biderek cedel etmäñ. Patışanıñ derdine edilmedik em galanok. Barıbir patışa yagşı bolmaz. Siz yöne başgarak bir maslahat tapıñ – diydi. Soñra tebipler: "Näme maslahat?" diydiler. Yaşulı: "Muna adı bar, yurtda yok bir derman aydıp gutulalıñ" diydi. Soñra yaşulınıñ maslahatı bilen patışa: "Size Sımrug guşuñ ganı derman. Şonı endamınıza çalmalı, eti bilen ganını garıp, bir käse içmeli" diyip aytdılar. Patışa munı eşidip, nalaç olara cogap berip, ölümden azat etdi ve: "Kim Sımrug guşı tutup getirip berse, şoña boyı barabar zer bercek, yurdumıñ dörtden birini bercek, begler begi emelini bercek ve şähere mirşep edip bellecek hem-de on sekiz yaşlı gızımı bercek" diyip car çekdirdi. Men hem dokuz yıl bäri patışanıñ hızmatını edyärin ve şonuñ gızına aşık boldum. Men hem Sımrug guşı tutmak üçin çıkdım. Ol gız örän ovadan, ay diyseñ – ağzı bar, gün diyseñ – gözi bar. Suv içse damarından, sebze içse boğazından görünyär. Agı ak, garası gara, mürçe miyan, yüka dodak, pisse dahan. Men hem şonı almagıñ uğrunda Sımrug guş suva gelende, tutmak üçin suvuñ daşına çöp aylap, bir erinde ağız goyup, şol erde duzak gurcak.

Kasım öz içinden “Şeyle köp magtadı. Belki, meniñ söygülim şähri-Zernigäriñ patışasınıñ gızı bolmasın” diyip, pikir edenden soñ: “Ey, baba, men hem bihal adam dãl. Men hem bir gıza aşık bolup, Rum şährinden çıkdım” diyip, babaga garap, bir gazal aydyar:

Meni sorsañ Rum ilinden,
Neçün bu yana gelmişem;
Bivepa yarıñ golundan,
Köyüp efgana gelmişem.

Aşık boldum bir nigara,
Yüreğim boldı müñ para,
Bilbil bolup bir gülzara,
Uçup mestana gelmişem.

Kişim yok halım sormağa,
Mecalım yokdur yörmäge,
Pervana dek baş urmaga,
Şemgı –suzana gelmişem.

Men gelmişem yarım üçin,
Işkım meni kıldı mecnun,
Kasım aydar, dövlet guşun,
Neçün bu yana gelmişem.

Elkıssa, Kasım sözüni gutardı. Baba:

-Bildim, oğlum, sen hem aşık ekeniñ. İkimiz duzağı bileleşip guralı. Eğer tutaycak, ikimiz patışanıñ gızını bileleşip alalı. Bolmasa birimiz boş galarıs- diydi. Onda Kasım:

-Ey, baba siziñ yaşıñız yetmişe giren hem bolsa, kelläñizde iññañ ucı yalı akıl yok eken- diydi.

-Näme üçin?

-Hiçbir şerigatda, hiçbir kitapda, hiçbir adamkärçilikde bir gızı iki adam almak düzgüni yok – diydi.

-Onda näme etmeli? Sen molla yalı görünyärsiñ. Sen maslahat ber.

-Eğer menden sorasañ boyı barabar zer, patışanıñ yurdunıñ dörtden biri, begler begi emeli, şäher mirşepligi bu dördüsi bir leñ, Patışanıñ gızı hem bir leñ. Şu ikisi barabardır. Haysını alsanız, alayıñ.

-Berekella, oğlum, aydanıñ doğrı. Eğer Sımrugı tutaysak, onda hem men garrı. Patışa maña gızını ya berer, ya bermez. Eğer patışa sözünden dänmän beräyse hem, men birkem yetmiş yaşımda. Men patışanıñ gızınıñ karine ya yararın ya yaramarın. Sen bir yaşoglan. Ol gız hem sen hem bir-biriñize bap-barabar. Şonuñ üçin patışanıñ gızını sen alay, oğlum. Maña şol dört zadı bolar-diyip, ikisi Sımrug guşı tutmazdan, çeşmäniñ başında patışanıñ bercek zatlarını paylaşdılar. Soñra baba çöp daşamaga başladı. Kasım bolsa onuñ getirenlerinin suvuñ daşına aylap başladı. Başga yerini berkidip, bir yerinden guş geler yalı ağız goydular. Kasım: “Siz Sımrugı görüpmidiñiz?” diyip, babadan soradı. Baba : “Yok, biziñ ilde adı bar-da, özi yok”- diydi. Kasım: “Rum yurdunda Sımrug örän köp bolyar, dağlarda topar-topar otlaşıp yöryär. Onuñ häsietini, nähili tutmalıdıgını men yağşı bilyärin”diydi.

Kasım bolmasa ömründe Sımrug guşı görmändi, reñkiniñ nähilidigini hem bilmeyärdi.

-Nähili tutmalı, oğlum, sen maslahat ber.

-Yüpi iki gat edip, sırtmak yasap goymalı. Yüpüñ bir tarapını siziñ biliñize dañmalı. Özüñiz bolsa avçılarıñkı yalı bukulıp, çukurda gizlenip oturarsıñız. Gazıga dañıp bolcak däl. Sebäbi bu yerdag, gazıgı daşıñ üstüne kakıp bolmayar. Guş gelip suv içmäge başlanda, siz yüpi çekiñ. Soñra men hem gelip ikimiz asılışıp, Sımrugı şu yerde tutup alarıs. Siz uklamañ. Gice uklasañız hem gündiz uklamañ. Guş bolsa, bihabar galmañ- diydi. Baba:

-Bolyar, sen dağıñ kemerinde bukulıp yatıber diydi. Kasım yüpi Babanıñ biline berk dañıp:

-Pıçagıñ barmı? -diyip, babadan soradı. Sebäbi Sımrug alıp gaçsa, baba bilindäki yüpi kesip galar diyip gorkyardı.

-Yok-diydi.

-Örän govı- diyip, Kasım gitdi ve dagıñ köveginde yatdı. Bugün ötdi. Ertesi Sımrug et alıp gelip, çağalarını naharladı. Soñra suv içmäge geldi. Sımrug örän ulı guş eken. Her ayağı ayallarıñ galla kövzeyän sokusı yalı, kellesi düyänıñ hovdı yalı, gövresi türkmeniñ gara öyünden hem ulı, gelip suva gondı. Baba munı görüp: "Şu gün meniñ ya ölmeli ya-da patışanıñ dört emelini almalı günüm" diyip oylandı ve "Ya al huda ya ber, huda" diyip, yüpi tartdı. Yazılgı duzak Sımrugıñ boynundan düşdi. Guş uçdı. Babanı hem alıp gitdi. Babanıñ agramı bir pence pagtaça hem bolmadı. Sımrug onuñ bardığını hem duymadı, ayagınıñ aşağına yapışan layça hem grmedi. Şeydip, Kasımıñ duşundan uçup geçiberdi. Kasım böküp yerinden turdı:

-Baba, baba! – diyip, üç-dört gezek gıgırdı. Sımrug babanı gepleşmäge goyyarmı? Alıp gidiberdi. Kasım:

-Bu babanıñ gulağı gapıldımıka? Maña cogap bermeyär- diydi.

Yetmiş yaşda patışanıñ gızına aşık bolup, zähmet çekip, indi şu gidişiñmi ya-da yene övrülermiñ? diyip, babasına garap, bu gazalı aydyar:

Mundan uçup gider bolsañ hovaga,
İndi kanda bolar durarıñ seniñ?
Munadı aylansam yagtı cahanga,
Kaerden taparmen soragıñ seniñ?

Garrılık çağında bu ne hövesdir,
Garrıga aşıklık layık emesdir,
Eğer yüz yıl cepa çekseñ hebesdir,
Yakın boldı tayın uzagıñ seniñ.

Añsat emse bu dünyänıñ her işi,
Cepa çekmän yara etmez hiç kişi,
Öz-özüñe satın aldıñ käynşi,
Başıña beladır duzagıñ seniñ.

Belent uçmak bilen yaraetmez sen,
Meniñ bilen vadalaşıp gitmez sen,
"Baba" diyip çağırsam, bäri bakmaz sen,
Meğer ker bolandır gulagıñ seniñ.

Mundan gutulmaz sen sagı-salamat,
Canıña düşendir vehmi- kıyamat.
Yaş oğlan dek ayak çalmak ne hacat,
İndi yere dermez ayağıñ seniñ.

Aşık kasım seniñ üçin çeker gam,
Yekelik çağımda sen ediñ hemdem,
İndi kaydan tapam, can eziz babam,
Ne mazarda yanar çırağıñ seniñ?

Kasım bu sözi aydıp, Sımrugıñ ızına düşüp gidiberdi. Sımrugıñ öñünden bir çınar çıkdı. Baba hem yüpüñ ucunda hallanlap baryar.
Sımrug barıp çınara gonanda, baba öz badına üç-dört gezek çınarıñ daşına övrülip, asılgı gavun yalı çınarıñ bilinden asılıp galdı.

Guşbegi bilen kazı kelanıñ oğulları hem Sımrugı agtaryardılar. Olar gelip gördüler. Sımrug çınarıñ üstünde çolaşıp yatır. Bir baba hem yüpüñ bir ucunda asılıp durupdır. Bular ağaca çıkıp, Sımrugıñ arkasından iki ganatını mäkäm barlap, boynundaki sırtmagı çözüp, asta-asta aşak sallap düşürdiler. Baba olara:

-Meniñ tutan guşumı berip gidiñ! -diydi. Olar:

-Seniñ hem bir guşuñ bolarmı? İne saña guş-diyip, babanı yatan gurı sazagıñ şahası bilen urup-urup, kellesini lüyk bolan garpıza dönderdiler. Özüni hem boydan başa yañkı çınara mäkäm barlap, guşı hem göterip gidiberdiler.

Babanıñ ızından Kasım ızarlap geldi. Görse, baba danlıp durupdır. Guş nirede, zat nirede?

-Guş hanı?

-Guşı guşbeginiñ oğlı bilen kazı kelanıñ oğlı alıp gitdiler. Özümi hem urup-urup dañıp gitdiler. Meniñ yupumi çözüñ. Men barıp patışaga arz edeyin-diydi.

-Ey, baba, seniñ yaşıñ yetmişe baran hem bolsa darıca akılıñ yok eken.

-Näme üçin?

-Sebäbi kim patışanıñ yanına guşı alıp barsa, şonuñ gepi doğrı bolar. Sen eliñ boş barıp, her zat diyseñ hem, seniñ gepiñe ınanmazlar.

-Onda meniñ hemme azabım biderek köermi? -diyip, baba ulı ili bilen ağlamağa başladı.

-Seniñ öyüñ nirede?

-Öyüm şäheriñ daşgarısında.

-Onuñ yalı bolsa, yör öyüñe baralı, onuñ bir alacını ederis- diyip, cübüsinden pıçagını çıkarıp, babanıñ dañlan yüplerini kesişdirdi. Baba hem Kasımıñ öñüne düşüp, loñkuldap uğradı. Bular tirkeşip babanıñ öyüne bardılar.

Kasım:

-Baba, siz derrev şähere barıp, kırk sanı kagız alıp geliñ- diydi.

-Mürzeyi kagızmı ya-da nasıñ çayıñ kagızı bolsa hem bolarmı?

- Mürzeyi kagız diyip durmañ, nasıñ, çayıñ kagızı bolsa hem bolar-diydi.

Baba şähere barıp, kırk sanı kagızı getrip berdi. Kasım hekden, geçden, külden, gumdan, undan alıp dolaşdırıp başladı.

-Siz munı näme etcek? -diyip, baba soradı.

-Men derman yasayarın.

-Hekden, geçden, külden, toprakdan, gumdan, undan hem bir derman bolarmı? -diyip, baba soradı.

Onuñ derman bolanı, bolmanı bilen seniñ näme içiñ bar? Bazarda bir geday doga okasa, şonuñ yanında hem "beli-beli" diyip duran beligöyi bardır. Şonuñ kömegi bilen oña hemme kişi ınanıp, ondan doga alyar. Seniñ hem işiñ bolmasın, men häme diysem, sen hem şonı et. Enşalla, seni ulı dövlete yetirerin- diyip. Baba:

-Hoş bolyar. Men näme diyseñ, edeyin-diydi.

-Maña dermanları salar yalı horcunmı, çuvalmı, haltamı, bir gap tap.

-Men garıp adam. Mende gap yok. Diñe suv çekyän meşigim bar.

-Onda meşigi al.

Meşik ulanılman yatansoñ gatapdır. Özi hem öküziñ hamından eken. Onı alıp suva saldılar. Yumşandan soñ suvdan çıkardılar. Derrev suvunı sorup aldı. Soñra dermanları salcak bolsa sığmadı. Bir bucağını kesip, hemme dermanlarını salıp, ağzını mäkäm barladı. Kasım:

-Ey baba, dermanları görcek bolsalar, "Tebibiñ özi bolmasa açıp bilmen" diyip aytgın. Yoksam masgara edersin -diydi, Soñra ol:

-Ey baba, bazara çıksak, seni tanarlarmı? -diydi.

-Hava, meni ayal-erkek hemme kişi tanayar.

-Onuñ yalı bolsa bolmaz- diyip, gara zäk çıkarıp, babanıñ saçını, sakgalını, gaşını garaladı. Baba gara sakgal, gara saç adam boldı. Soñra gızıl reñk bilen hem onuñ yüzüni, boynunı ve hemme görünyän yerlerini boyadı. Ol dım-gızıl adam boldı. Aynanı çıkarıp oña berdi. Baba aynada yüzüni görüp: "İndi boldı, indi hiç kim tanamaz" diydi.

Şeylelikde, dañ atdı. Bular gicäni yatman geçirdiler. İr bilen turup, meşigi Kasım gerdenine berk barladı. Eline hem hasasını alıp, tebip bolup şähere tarap uğradılar. Olar şäheriñ dervezesine yetdiler. Dervezeniñ her tarapında bir garavul durupdır. Bular barandan garavullarıñ biri babannı, biri Kasım'ı tutdular ve:

-Siz kim? Habarıñızı beriñ! Siz bu şäheriñ adamına meñzemeyärsiñiz- diydiler. Kasım:

-Sizi habar soramaga goydularmı? Sizi kim goydı? diydi.

-Meni alı cenap goydı. Düşmeseñ, patışa goydı. Siz patışanıñ garavulları. Eğer habarıñızı aytsañız şähere girersiniz. Bolmasa girmersiñiz. Kasım:

-Biz habarımızı bersek, özüm Rum yurdundan. Biziñ yurduñ kervenleri şu yerden baranda: "Şähri-zernigäriñ patışası yedi yıl bäri keselmiş. Hiç derman tapmayarmış" diyip bardılar.

Rumuñ iñ güyçli tebibi hezreti Pukman dünyäden ötenden soñ, meniñ yalı tebip bolan däldir. Özüm hem hezreti Pukmanıñ neberelerinden. Şu habarı eşidip, her hili oñat dermanlaralıp gaytdım. Torba salsam, bağı üzülcek horcuna salsam, düybi deşilcek. Şonuñ üçin, görşüñiz yalı, meşige salıp, gerdenime berk bağlap, Rum şäherinden gelyärin. Siziñ patışañızı üç günde eneden täze doğan yalı etmäge geldim. Patışanı becerip, at münüp gitmäge, halat-serpay berse, geyii gitmäge, pul berse, alıp gitmäge geldim. Şonuñ üçin patışadan rugsat alıp geldim.

-Onuñ yalı bolsa biziñ patışamızıñ gözläp yören adamı ekeniñ. Yör patışanıñ yanına – diyip, buları patışanıñ yanına alıp bardılar. Patışanıñ önüne barıp, salam berip oturdılar. Patışa bularıñ habarını aldı. Kasım muña hem, edil şol garavullara gürrüñ edip berşi yalı: "Men sizi becermäge Rum şäherinden geldim" diyip aytdı.

İndi habarı guşberiniñ oğlı bilen kazı kelanıñ oğlundan eşidiñ. Olar babanı urup, Sımrug guşı öylerine alıp geldiler. Bu gice hemme dost-yar, deñ-duşlarını çağırıp: "Biz Sımrug guşı tutup geldik" diyip köp şatlık etdiler. Uzın gicäni palav bişirip yahna bişirip, iyip-içip geçirdiler. Ertir irden "Biz patışanıñ sılagını alalı" diyip, Sımrug guşı göterip, patışanıñ yanına uğradılar. Gelip, salam berip girdiler

velin, Kasım bilen baba hem şolerde otırdılar. Patışa: “Öldüriñ!” diyip, Sımrug guşı öldürmäge cellada buyruk berdi.

Kasım böküp yerinden turup gol govşurıp:

-Patışam, bir keleme arzım bar- diydi.

-Siz häme üçin öldüriñ diyip buyurdıñız? Bu bir bigünä, biazar guş. Hiç kime zıyanı yok. Munı öldürip näme etcek? -diydi.

-Men yedi yıldan bäri kesel. Hiç derman peyda etmedi. Ahırı tebipleri, müneccimleri, gurrandazları yıgnap, kırk gün möhlet bilen derman tapmağı buyurdım. Eğer tapmasañız, hemmäñizi öldürcek diydim. Soñra bular maña: “Sımrug guşuñ ganını endamıñıza çalsanız ve eti bilen ganını garıp bir käse içseñiz gutularsıñız” diydiler. Men şonuñ üçin hem Sımrugı öldürcek- diydi.

-Onı kim aytdı?

-İne şu adam – tebiplerin yaşulusı aytdı.

-Ol eran anrek, akıllı. Dana adam eken. Size şonı salgı berip, özleri ölümden gutulıpdırlar. Eğer olar saña şöyle diymedik bolsalar, sen hemmesini öldügerdin. Emma Sımrug guşı öldürip, ganını endamıñıza çalsanız hem onuñ ganını şegap ornuna içseniz hem, size bir pulluk peydası değmez- diydi.

-Näme üçin peydası değmez?

-Men özüm hem sazanda hem guside. Maña dugar beriñ. Size saz bilen aydıp bereyiñ.

-Barıñ dutarı getiriñ! -diyip, patışa höküm etdi.

Kasıma dutarı getirip berdiler. Ol patışa garap saz bilen sözüni beyan etdi.

Gulak salıp arzım, eşit, soltanım,
Bir sözüm bar, aytsam yalanı bolmaz;
Tebiplik sözünden bardır nışanım.
Olarıñ sözünde nogsanı bolmaz.

Bu dünyä diygeniñ hayı-hövesdir,
Sagatlık bolmasa, misli kapasdır.
Her kim gadrin bilmez adam emesdir,
Bu dünyänıñ hergiz payanı bolmaz.

Tebipler därisi bolar dermanıñ
Püregimden çıkar derdi- pınhanıñ
Bilseñiz yaranlar üşbu dünyänıñ
Sagatlık pek genci- rovanı bolmaz.

Her kişi bir pire hızmat etmese,
Yagşılarıñ eteğinden tutmasa,
Hekimler sözüne amal etmese,
Dini- imanında kemalı bolmaz.

Yara cena çekmañ, yara etmez sen,
Mala cepa çekmän, mala etmez sen,
Abı- hayat içmän, sagat tapmaz sen,
Mundan gutulmanıñ imkanı bolmaz.

Bihuda ömründe kılmagın höves,

Acal egmän ölmez, bilgin, bir mekes,
Ganımat bil, senden öter bu nepes,
Bu dünyänıñ ahır payanı bolmaz.

Kasımıñ piridir hezreti- Pukman,
Ötdüler dünyäden gözleri giryan,
Tapılar muñ derdiñ derdine derman,
Acalıñ derdiniñ dermanı bolmaz.

Patışa:

-Berekella oğlum Kasım, sen hemme gepiñi rast aytdıñ, emma bir gepiñi galat aytdıñ- diydi.

-Näme üçin, tagsır, haysı gepi galat aytdım?

- "Abı-hayat içmän, sagat tapmaz sen" diydiñ. Şu gepiñi galat aytdıñ. Hanı abı-hayat nirede? Men inreden tapayın? Eğer bar bolsa, bir käse içip, eneden yañı bolan yalı bolardım.

-Ey tagsır, abı-hayat Küvhi-Kapdan añırda, Zulmat dien yerde, döv-periniñ menzilinde.

Küvhi-Kapdan añırda bolsa, Zulmat dien yerde bolsa, döv-periniñ cayında bolsa, onı kim getirip berer?

-Tagsır Sımrugı goyberseñiz, Sımrugıñ özi alıp geler.

-Bu yabanı canaver guşı goybersek gaydıp gelermi?

-Gelmese, maña kepile beriñ. Men kepil boların.

-Hey perrendäge, derrendäge, hayvanata adamdan kepil bolarmı?

-Bolar, tagsır. Adamdan hayvana kepil bolar- diyip, öñ bir avcınıñ bir keyik tutup, yıgrımı teññä bir cöhide satanını beyan edip, patışa garap şu dessanı aydyar:

Hamd aydayın ol yaradan hudaya,
Yedi gat yer, yedi asman eyledi;
Rehmetin yağdırıp üşbu dünyäge,
Gice-gündiz mahı-taban eyledi.

Sungundan yaratdı şemgı-enveri,
Dokuz pelek boldı şonuñ mahzarı,
Öz nurundan rövşen etdi ahtarı,
Gudratın äleme ayan eyledi.

Şemsi-Gamar ondan alar rövşeni,
Munda täze bolmuş cahan gülşeni,
Gül çemende sebze eyläp tikeni,
Hemrayını güli-handan eyledi.

Sarnevun eyledi çarhı-gerdanı,
Bisütün sakladı yedi asmanı,
Adam üçin yasap üşbu dünyanı,
Yagşı menzil yagşı mekan eyledi.

Çemende açılmış reñbe-reñ güller,
Degresinde okar şeyda bilbiller.

Açılıpdır yere şebli sünbüller,
Şavan bilen hem arnuvan eyledi.

Sungundan adamı eyledi peyda,
Bu dünyäge şonı eyledi rova,
Bir insan yaratdı barçadan agla,
Gudratını mahı-ayan eyledi.

Ol Muhammet iki dünya serveri,
Gül yüzleri şemsı-kamar enveri,
Rahmet deryasınıñ genci-gövheri
Hak şonı barçağa soltan eyledi.

Ol gününde bir cöhidiñ muhteri,
Ol köyikni satın aldı bir güni,
Gulak salıp eşidiñ üşbu kıssanı,
Gudratın äleme ayan eyledi.

Gice – gündiz perva kılıp sakladı,
Näzi- nıgmat berip onı ekledi.
Ot-suv goydı, hergiz oña bakmadı,
Gice – gündiz ahı-pervan eyledi.

Yerden götermeen hergiz başını,
Gözünden akızıp ganlı yaşını,
Sınasında goyup hesret daşını,
Matam tutup ahı-pıgan eyledi.

Bir gün ayagınıñ bendini açıp,
Daşgarıga çıkdı canından geçip,
Pıgambere bardı ol keyik gaçıp,
Oşol dem derdine derman eyledi.

İçgerige girdi salamın berip,
Tagaza eyledi boynunı burup,
Pıgamberiñ cemalına delmurıp,
Göz yaşını misli ceyhun eyledi.

Resul ol keyikniñ yaşın gördüler,
Şafkat bilen onuñ halın sordular,
Ey canaver: “Ne ağzıñ bar?” -diydiler,
Başın yere goyup pıgan eyledi.

Şikestelik bilen özüni çağlap,
Ayralık derdinden sınasın dağlap,
Zıbanı-har bilen ol keyik ağlap,
Pıgambere arzın beyan eyledi.

Diydi: -Meniñ iki guzım bar idi,

Gice-gündiz meniñ bilen yar idi,
Yaş oğlan dek ağlap işi zar idi,
Şol sebäpden dadı-peryat eyledi.

İki guzım galdı çölde yıglaşıp,
Men munda ayralık oduna bişip,
Nägehan bir saygadıñ toruna düşüp,
Yagşı günüm beyle yaman eyledi.

Meni satdı ol gün bazara salıp,
Sövda kılmak üçin bir cöhit alıp,
Ayagımı barlap, bir ös çalıp,
Yagtı cahanımı zından eyledi.

Bugün siziñ hızmatınıza gelmişem,
Günäkär men, öz günämı bilmişem,
Men bir muşgil, yovuz derde gapmışam,
Köydi canım dagı-hicran eyledi.

Siz-siz garıplarıñ puşdı-penahı,
Size arzanermiş pazlı-ılahı,
Göteriñ başından royı-sıyahı,
Gam odı bağrımı biryan eyledi.

Muñı aydıp, ol dem keyik yıkıldı,
Topraga bulanıp, bağrı söküldi,
Resul onı görüp, merhemet kıldı,
Oşol dem derdine derman eyledi.

Resul aytdı “Ey canaver, yıglama!
Nala kılıp, yürek-barıñ dağlama,
Bu derdiñden gutular sen, gam iyme”,
Munı aydıp gövnün şadan eyledi.

Resul ol keyikni yanına alıp,
Rovan boldı pervana dek gozgalıp,
Gaçgan gullar kimin aldaga salıp,
Cöhitler öyüne rovan eyledi.

Resul cöhitleriñ gaşına bardı,
Cöhitler barısı yıglaşıp geldi,
Cöhitler keyigiñ halını sordı,
Şonda bu kıssanı beyan eyledi.

Pıgamber nesihat eyledi binyat,
Geliñ, şu garıbı eyläñız azat,
Guzusı galıpdır obada naşat,
Şonuñ üçin gözün giryan eyledi.

Cahitler aytdılar ya Resul alla,
Malımız, canımız bolsun muñ pida,
Keyik üçin köp kılmañız tövella,
Barça yagşılıga yaman eyledi.

Yagşılık kılsañız, gadrını bilmez,
Hergiz gulagına nesihat almaz,
Mundan gitse, hergiz aylanıp gelmez,
Munı aydıp barça tuğyan eyledi.

Ol sözi eşitdi ol şahı-server,
İki yüzli misli mahı minevver,
Keyik üçin ahır kepil boldular,
Üç gün möhlet berip rovan eyledi.

Balaların görmek üçin guvanın,
Pıgamberden cogap aldı gıssanıp,
Ayralık oduna örtenin-yanıp,
Çöl sarıga azmı-rovan eyledi.

Çöli şol keyik niçe agtarıp,
Cadakalar boldı bağrına basıp,
Hassa canı şol gün gurban eyledi.

Üç gün ötgeninden soñ ol canaver,
Velayat sarıga eyledi sapar,
Balaları yıglayışıp galdılar,
Nala kılıp, ahı-peryat eyledi.

Kılgan vadasına yetişdi sagat,
Resulıñ cemalın eyledi zıyarat,
Gövni dınıp şonda tapdı peragat,
Gövni dınıp şadı-horram eyledi.

Cöhitler barısı aperin galıp,
Pıgamber dinini şol gün hak bilip,
Keleme gaytarıp, musulman bolup,
Barça gelip arzı-iman eyledi.

Elkıssa, ol keyik guşayış tapıp,
Rahata yetişdi mähnetin çekip,
Guzularına sınasında cay berip,
Ovalkı cayında seyran eyledi.

Men hem pıgamberiñ ası ımmatı,
Garıplıkda niçe çekdim mähneti,
Cepa çekse, her kim görer rahatı,
Dünyä işi beyle nışan eyledi.

Kasım aydar, meniñ sözüm almasañ,
Sımrug üçin meni kepil kılmasañ,
Häkimler sözüne amal etmeseñ,
Öz päliñ özüñe nogsan eyledi.

Patışa munı eşidip, yüreği mumuya dek eräp, gaharı gaçdı ve Kasım'a Sımrugı bermãge razı boldı.

-Nãçe güne kepil bolyarsıñ?

-Kırk güne kepil bolyarın. Barıp gelmesi bäş yıllık yoldur. Kırk günde geler.

-Eğer kırk günde gelmese näme edersin?

-Eğer kırk günde gelmese, men, birinciden, ten kepil, ikinciden, zer kepil, üçüncüden, gan kepil bolyarın. Kırk günde gelmese, kırk birinci gün meniñ başımı kesip, ganımı endamıñıza çalsañız, siz täze eneden doğan yalı bolarsıñız- diydi.

Patışa Sımrug guşı Kasım'a berdi. "Men seni patışadan ten kepil, zer kepil, gan kepil bolup aldım. Eğer kırk günde gelmeseñ kırk birinci gün patışa meniñ başımı keser. Ruzı- mahşarda meniñ günäm seniñ boynuña düşer. Şonuñ üçin yedi gat asmanıñ aşağında, yedi gat yerin üstünde bolsañ, hökman kırk gırk günde yetişgin" diyip aytdı.

-Onuñ yalı bolsa kırk günde alıp gelerin- diydi.

Kasım:

-Seniñ gitcek yerin uzak. Bar yoluña, sag-salamat gel diyip, Sımrug guşa garap, bu gazalı aytdı.

Gelgin indi, Sımrug guşum,
Hastayı hayvana yüzlen;
Bugün şirin candan geçip,
Azm edip cövlana yüzlen.

Bugün şirin candan geçip,
Zulmata gir, yollar açıp,
Hıdır dek sen suvlar içip,
Mes bolup mestana yüzlen.

Näler çekdim renci-mählet,
Ömrümde görmedim rahat,
Saña kırk gün berdim möhlet,
Azm edip cövlana yüzlen.

Sen-sen meniñ Sımrug guşum,
Senden özge yokdur kişim,
Gözden akar ganlı yaşım,
Azm edip cövlana yüzlen.

Kasımıñ gamhorı sen-sen,
Gözüm senden tapar gövşen,
Yusup kibi güli-gövşen,
Putf edip Kengana yüzlen.

Elkıssa, Kasım bu sözi aydıp, Sımrugı yola saldı. Patışa vezir-vekillerini yıgnap:

-Bu iş nähili boldı? -diydi. Olar:

-Bize maslahatı indi salyarsıñızmı, tagsır? Guş eliñizden gitdi. Hey adamzadıñ hayvana kepilligi bolarmı? Kasım han öz yurduna gaçıp gider. Şeylelikde, siz hem boş galarsıñız-diydiler.

Patışa munı eşidip:

-Barıñ, dört garavul goyuñ, ikisi uklasa, ikisi uklamasın. Eğer Kasım'ı gaçırsalar, dördüsini hem dara çeker men-diydi.

Kasımıñ yanına derrev dört sanı dayav adamı garavul edip goydular. Kasımıñ bu işden habarı yokdı.

Aradan bir kem kırk gün ötdı. Patışa garavullara:

-Kırk gün boldı, barıp Kasım'ı alıp geliñ –diydi.

Olar kasımı alıp geldiler. Patışa:

-Hä, oğlum, kırk günüñ doldumı, guşuñ geldimi? -diydi.

-Yok, tagsır, häzir bir kem kırk gün boldı.

-Ol nähili bir kem kırk gün bolyar?

-Siz cuma hasabını edyärsiñizmi ya-da hasabı –ebcet etdiñizmi?

Eğer cuma hasabı bolsa, cumadan cuma cemi bir kem otuz, şenbe otuz bolar. Hasabı-ebcet hem iki hasap bir emel, iki emel hem bir hasap. Bir kem kırk gün bolyar. Siz haysı birini hasap etdiñiz? Men öz yurdumda yedi yıl okap, köp zadı bilip, doga alıp çıkdım. Men guşlarıñ hem diline düşyärin. Eğer düşünmesem kepil bolmazdım. Meniñ guşum yedi gat asmanıñ aşağında, yedi gat yeriñ yüzünde sag bolsa, kırk günde geler- diydi. Patışa näme aytcagını bilmedi. Garap durdı ve Kasım'a yene bir gün cogap berip: "El-ayagını barlap goyuñ" diyip, garavullara tabşırdı.

Bu gice hemmesi hatırcem yatıp ukladılar. Ertirdañ bilen patışanıñ vezir-vekilleri, ketde-kelanları patışanıñ yanına salam berip geliberdiler. Bu:

-Guş geldimi, tagsır? -diyip soradılar.

-Yok, häzip gelenok. Yañı bir kem kırk gün boldı.

-Ay patışahım, indi guşuñ kırk günde –de gelmez, elli günde-de gelmez. İndi siz guşı görmän oñşuk etmeli bolarsıñız- diyip, bularıñ her haysı bir hili gep aydyarlar. Patışa:

-Barıñ, garavullara aydın. Kasımmı alıp gelsinler-diyip buyurdı.

Dört garavul Kasım'ı alıp geldi. Patışa:

-Hä, oğlum, kırk gün doldumı?

-Yok, tagsır!

-Sımrug guş geldimi?

-Yok, tagsır!

-Näme üçin kırk gün dolanok?

-Ey tagsır, üç çär'ek kem kırk gün boldı.

-Bu näme dien gep?

-Gün maşrık zeminden doğyar. Günorta altı sagat bolyar. On iki sagatda magrıp zeminde batyar. Häzir gün doğalı bäri geçse üç sagat geçipdir. Yene kırk gün dolmağa üç çär'ek galıpdır.

-Vezirler: "Bu oğlan dünyäde yok gepi tapyar" diyip, patışanıñ gaharını getirip, gızdırdılar. Patışa: "Barıñ dara asıp öldüriñ! Öñinçä şäheriñ hemme yerine ve eşek bazarına, düe bazarına, zat bazarına, sığır bazarına, kürre bazarına, goyun bazarına aylap: "Her kim perrende, hayvanata kepil bolsa bolcagı şudur>> diyip, car

çekdiriñ!" diyip buyruk berdi. Yasavullar Kasımı mal bazarına, eşek bazarına, kurre bazarına, düe bazarına, sığır bazarına, goyun bazarına, zat bazarına ve bütün şähere aylap, patışanıñ aydışı yalı, car çekdirdiler. Günäkäri aylanları üçin bazardaki her adamdan bir teññe pul alardılar. Eltip, cellat darıñ aşağında başını kesmekçi bolup, Kasım'ı yıkdı. El-ayağını dandılar.

Kasım:

-Ey cellat, meniñ bir pasıl damağımı çalma-diydi.

-Ruzı- kıyamatda hudaykazı, pıgamber şepagat eden vagtında, senden arımı aların. Guşumı çagırayın. Eğer gelse ıkbalımdan, gelmese şum pişanımdan göveyin. "Bogazımı çal" dierin. Şonda hem giç bolmaz öldürmäge- diydi.

Celladıñ eli sandırap, pıçağı elinden gaçdı. Ol:

-Huda emri parz, pıgamber emri sünnet, patışa emri vacıp. Gıgır guşuñı, armanıñ galmasın- diydi. Kasımda bir gudrat barını bildi ve oña guşunı çağırmağa rugsat etdi. Kasım golı barlı celladıñ öñünde yatan yerinde guşunı çağırıp bir gazal aydyar.

Süleymanıñ Sımrug guşı,
Gel indi, canım, gel indi:
Başıma saldıñ käyişi,
Gel indi, canım, gel indi.

Gözde yaşım boldı ceyhun,
Beter boldı derdim şu gün,
Kırk gün hem ötmezden burun,
Gel indi, canım, gel indi.

Yüreğimde derdi-duvun,
Beter boldı halım şu gün,
Cellat öldürmezden burun,
Gel indi, canım, gel indi.

Meni bugün çeker dara,
Püregim boldı muñ para,
Meni goyma intizara,
Gel indi, canım, gel indi.

Rovan gelginiñ gozganıp
Rakıp canına ot salıp,
Abı- hayat suvun alıp,
Gel indi, canım, gel indi.

Kasım aylar mährıbanım,
Eşit meniñ ahı-zarım,
Gitdi goldan ıgtıyarım,
Gel indi, canım, gel indi.

Elkıssa, Kasım sözüni gutardı. Şol vagt asmandan bir şaggıldı geliberdi. "Kasım'ı dara çekçekmişler" diyip, örän köp adam yıgnanıpdır. Bir müñ iki müñden köpdi. Ol adamlar asmandakı şıggıldını eşidip: "Ey cellat, munı goyber, asmandan

munuñ guşı gelyär" diyşip gıgırdılar. Şol vagt Sımrug asmanda peyda boldı. Sımrug yere garasa darıñ aşağında märeke örän köp. Sımrug: "Be, men kırk günde geldimmikäm diyipdim velin, gicä galan ekenim" diyip oylanıp, yere gonman asmanda burgut yalı aylanıberdi. Adamlar Kasımıñ keramatına hayran galdılar. Onuñ el-yagını boşadıp, göterip turuzdılar. Sımrug Kasım'ı görenden soñ onuñ öñüne gelip gondı. Gotanıñ holtumı yalı ağzında bir putdan hem köp suv alıp gelen eken.

Patışanıñ adamları Kasım'ı patışanıñ yanına alıp bardılar. Kasım:

-İne patışam, muña guş dierler, muña hem suv dierler. Canaveriñ ağzındakı suvunı guyar yalı bir gap getir-diydi.

Bir mis tagara getirdiler. Kasım suvı salanda, tagaranıñ yarımından köpräk, doludan azrak boldı. Kasım bir käsäni doldurıp patışa berdi. Patışa on dört yaşlı yiğit yalı boldı, yedi yılkı derdinden halas boldı. Kasım:

-Bu suvdan, biziñ bir babamız bar, şoña hem bir käse berseñiz – diydi. Şeylelikde, babaga hem bir käse berdiler. Baba hem içdi velin, ak saçları yok bolup, on dört yaşlı oğlan yalı boldı.

Patışa yedi yılkı dertden halas bolanına ve on dört yaşlı oğlan yalı bolanına beğenip: "Kırk gün toy ediñ. Her kim islänini etsin" diyip buyurdı.

Toyda her kim her iş etse, ıgtıyarı özünde. Her kim öz zovkunda, şovkunda toyı geçirmek bilen boluberdi. Kasım babaga:

Ey baba, her kim öz zovkunda, şovkunda, hey biziñ eden pişämız bolmazmı? -diydi.

-Oğlum, biziñ atımız yok, il barabar ovlak gapsak. Onda Kasım:

-Baba, siz patışanıñ gızını tanayarsıñızmı? diydi.

-Oğlum, Kasım can, men dokuz yıldan bäri şonun hızmatını edip, odunını getirip, serhovuzdan suvunı nanbaydan nanını getirip yörün. Men diñe özüni dälçerimgärde hamını hem tanarın.

-Tanasañız yörüñ maña görkeziñ. Göreli biz şunca zähmet çekdik. Yagşı gızmı?

-Oğlum, bu patışanıñ ordası. Eğer şu vagt barsak, biri görüp patışaga aytsa, hem seni öldürer, hem meni öldürer.

-Onda biz onı nähili göreris? Asıl görüp bilerismi?

-Oglum, adamzadıñ serpoşı geyim, gündiziñ sepoşı gice. Agşam garañkı düşsün. Bizi hiç kim tanamaz. Şonda göreris- diydi.

Kasım hem baba bilen razılaşdı. Hufdan vagtı garañkı düşende, garınlarını doyrup, baba öñde Kasım ızda tirkeşip uğradılar. Baba cayıñ hemme yerine belet adam.

Kasım'ı ol tamdan bu tama çıkarıp, derrev patışanıñ ordasına alıp bardı. Bular hiç kim görmez yalı bir garañkı yerde bukuldılar. Görseler, gızlar aydım aydıp, saz çalşıp, oynaşıp, örän şatlıkda ekenler.

Baba iküç gezek garadı ve:

-Oğlum yok, bularıñ arasında –diydi.

-Baba, siz tanayan dälsiñiz. Şularıñ arasında bolman, nirede bolar?

-Yok, oğlum, men tanayarın, emma şularıñ arasında patışanıñ gızı yok.

-Şol vagt bir ovadan gız öyden çıkıp geliberdi. Patışanıñ gızı öyde eken. Baba:

-Hanha oğlum, seret, şol öyden çıkıp gelyän gız patışanıñ gızı. Yağşırak seret bir gızça barmı? Onda Kasım beylesine övrülip, babadan ogrınça goltugındakı suratını çıkarıp, bir surata, bir gıza garadı. Ol gızıñ ne gözi, ne gaşı, ne yüzi, hiç bir

yeri hem surata meñzemeyär. Şol vagt Kasımıñ goltugındakı garpızı gaçan yalı boldı. Ol zövve turup:

-Baba, yagşı gız eken, emma meniñ yarım däl eken. Yörüñ, baba, gideliñ – diyip, olar tamdan düşüp, toy mãrekesiniñ arasına goşulıp geziberdiler.

Patışanıñ kırk gün toyı gutardı. Patışa: "Barıñ Kasım'ı alıp gelin!" diyip buyurdı. Mähremler Kasım'a aytdılar. Kasım yanına babanı hem alıp ikisi salam berip, patışanıñ huzurına geldiler. Patışa:

-Hä, oğlum, geldiñmi? -diydi.

-Hava, tagsır.

-"Ey, oğlum, men yedi yıl bäri kesel yatdım. Tebipler derdime derman tapmadılar. Ahırı derman tapmanları üçin oları ölüme buyurmakçı bolanımda, olar kırk gün möhlet dilediler. Men olara kırk gün möhlet berdim. Olar kırk günden günden soñ maña: -Sımrug guşuñ ganını ähli bedeniñize çalsañız ve eti bilen ganını garıp, bir käse içseñiz, gutularsıñız!" diydiler. Men hem tebiplere cogap verip: "Kim Sımrug guşı tutup getirse boyı barabar zer bercek, yurdumıñ dörtden birini bercek, berler begi emeli bilen şäheriñ mirşepligini bercek, on sekiz yaşlı gızım bar, onı hem bercek diyip, car çekdirdim" diyip, Kasım'a gürrüñ edip berdi. Kasım "Hä, tagsır!" diyip diñläp otır. Patışa:

-Sımrugı guşbeginiñ oglı bilen kazı kelanın oglı tutup geldi. Men öldürcek bolan vagtım sen öldürtmän, celladıñ elinden aldıñ. "Şonuñ ganını içseñiz hem etini iyseñiz hem peyda etmez" diyip aytdıñız. Abı hayat suvunı getirmek üçin kırk gün kepil bolup, Sımrugı alıp iberdiñ. Sımrug abı-hayat suvunı alıp geldi. Men ondan bir käse içdim. Yedi yılkı derdimden zat galmadı. On dört yaşlı oğlan yalı boldum. Sen meniñ keselimi gutardıñ. Şonuñ üçin sen Sımrugı getirmeseñ hem, men tagtımı, bagtımı ve gızımı saña nikalap bereyin –diydi. Kasım:

-Ey patışam, siz "Sımrugı tutana gızımı bercek" diyip car çekdiripsiñiz.

Eğer Sımrugı gutana gızıñızı bercek bolsañız, Sımrugı şu meniñ babam tutdı, gızıñızı babaga bermeli bolarsıñız. Sımrugu tutmak üçin şu babaga bermeli bolarsıñız. Yupuñ bir ucunı baba biline dañdı. Guş gelip duzaga ildi, babanı hem göterip uçup gitdi. Barıp hem bir çınara gonanda, çolaşdı. Siziñ adamlarıñız Sımrugu ve babanı görenlerinde, babanı urup, kellesini lüyk bolan garpız yalı edip, elinden guşunı alıp gidipdirler. Siz häzip Guşbeginiñ ve kazı kelanıñ oğlunı çağırıp sorañ. Eğer şolar: "Biz babanıñ elinden alanımız yok, özümiz tutduk" diyip aytsalar, onda siziñ hemme sılagıñız hem begligiñiz hem gızıñız hem şolarıñkı bolsun. Biz baba bilen sınımızı silkinip, yurdumıza gidibereriz-diydi.

Patışa mähremlerine: "Barıñ, Guşbeginiñ oğlu bilen kazı kelanıñ oğlunı alıp gelin!" diyip buyurdı. Mähremlerinden biri böküp, Guşbegi bilen kazı kelanıñ oğlanlarınıñ yanına bardı. Olar:

-Näme üçin geldiñiz? –diydiler. Mehrem:

-Sizi huday urdı. Huday ursa hem mäkäm urdı. Siz bir babanıñ elinden Sımrug guşı urup alıpsıñız. Häzip Kasım bilen baba patışanıñ yanında. Kasımıñ asılcak üç ağacı meğer hem size nesip etse gerek.

Guşbeginiñ oğlı kazı kelanıñ oğluna:

-Magsım, näme iş ederis? -diydi. Magsım:

-Igtıyarıñız, näme etseñiz.

-Meniñ atam guşbegi, men guşbegizada. Seniñ atañ erkanı şähri-kelan, Magsım can. Biziñ emelimiz olarıñkıdan azmı? Biziñ ayalımız bar. Şol besdir. Şu vagta çenli patışanıñ gızını ayal edinip oñdukmı? Patışaga doğrusını aydalı, bolmasa gaharı gelip ikimizi hem öldürer- diydi. Magsım:

-Bolyar, onda yörüñ baralıñ –diydi. Mähremler bu ikisini patışanıñ yanına alıp bardılar. Bular yolda gorkularına sandıraşıp baryardılar. “Patışa bizi ölüme buyuryarmı, dara buyuryarmı” diyşip gorkup baryardılar. Patışa:

- “Men Sımrugı tutana pılança zat bercek” diyip car çekdirdim. İkiñiz hem bir gün: “Sımrugı tutduk” diyip alıp geldiñiz.

-Hä, tagsır.

-Şonı özüniz zähmet çekip tutdunızmı ya-da birinden basıp aldıñızmı? Doğrıñızı aydıp. Men takıgına yetdim.

-Tagsır, siz car çekdirdiñiz. Biz atlarımıza münüp Sımrugı gözlemäge çıkdık. Önümizden bir çınar çıkdı. Üstünde bir Sımrug guş bar eken. Onı alçak bolsak, yüpüñ bir ucunda bir baba asılgı durupdır. Biz hem guşı babadan aldık. Guş örän yalı. “Baba munı alıp gidip bilmez. Guş yene de babanı göterip bir yolda alıp gider” diyip hem de siziñ derdiñize derman bolarmıka” diyip alıp geldik. Babanıñ özüni hem dañıp gaytdık.

-Yedi yıldan bäri bir vagtı hoşluğa, şatlıga çıkan vagtım, bir gövnügaralık tapmayın. Bir garıp adam tutanda, onı urup elinden alıpsıñız. Turuñ yok boluñ!

Bular: “Toba etdik, tagsır, toba etdik, tagsır” diyşip, ikisi iki yerden sarmaşıp, gorkup turup gitdiler. Kasım:

-Tagsır patışam, indi rast-yalanlıgını bildiñizmi? diydi.

Patışa:

-Men seni köp sınadım. İndi saña ınandım. Sen Sımrug guşa hem kırk gün kelip bolup geldin. Ol abı-hayat suvunı alıp geldi. İndi sen näme etseñ, ıgtıyarıñ – diydi.

-Eyse, tagsır, “Sımrugı tutana gızımı bercek” diyipsiñiz. Sımrugı meniñ babam tutanına hem ınandıñız. Eğer öz sözüñizde dursañız, gızıñızı babaga beriñ – diydi.

Patışa mollanı çağırıp, nika gıyıp gızını babaga bermegi buyurdı. Derrev nika gıyıp, patışanıñ gızını babaga berdiler.

Kasım: “Ey baba, yörüñ men sizi patışanıñ gızınıñ yanına salıp gaydayın. Siziñ menden başga mähribanıñız yok” diyip uğradılar. Yolda baryarkalar: “Oval hem men sizin yanıñıza gelenimde, “Nesip bolsa sizi yalı bir dövlete yetirerin” diyipdim. İndi bolsa patışanıñ gızını alıp berdim. İndi sen menden razımı? diyip soradı. “Men sizden müñde bir razı. Siz meni tagta yetirdiñiz, bagta yetirdiñiz. Diñe bu dünyäde däl, ol dünyäde hem razı” diyip, baba örän vagtı hoş bolup baryardı.

Şol barışlarına patışanıñ gızınıñ yanına yetdiler. Gızıñ gucagına babanı salıp: “Baba size yar gutlıbolsun, bize hem yol. Men hem ertip yarımın yanına gider men” diyip, baba bilen hoşlaşıp çıkdı.

Baba gızıñ gucagına girip, lebine leb, halına hal, balına bal goyup işi bitirip yatıberdi.

Kasım bu gice yatdı. Ertesi irden turup, patışanıñ yanına salam berip bardı.

-Näme habarıñ bar, oğlum?

-Habarım, tagsır, yedi yıllık keseliñizden gutulan bolsañız, maksadıñıza yeten bolsañız maña rugsat beriñ. Guşumı hem özüme beriñ! -diydi.

-Oğlum, saña rugsat yok. Tagt bereyin, bagt bereyin. Meniñ gızımı alman, babaña berdiñ. İndi yurgda iñ ovadan gızlardan iki gerekmi, üç gerekmi, alıp bereyin –diyip, garrı mamaları savcı edip, yağşı gızları agtarmağa ibermekçi boldı. Onda Kasım:

-Maña tagtıñız hem gerek däl, bagtıñız hem. Maña ak gövnüniz bilen cogap beriñ, guşumı hem beriñ. Men gitcek- diydi.

Patışa öz gövnünden “Bu Sımruga kırk gün kepil bolup, Küvhi-Kapdan añırdan abı-hayat suvunı getirmäge iberdi. Men ızına dört sanı garavul goydum. Öldürmek üçin dara çekmäge buyurdım. Munuñ guşı abı-hayat suvunı geldi. Men bir käse içdim. Yedi yılkı derdimden zat galmadı. Eneden yañı bolan yalı boldum. Bu barı bir cogap bersem hem gider, bermesem hem gider” diyip oylanandan soñ, Kasım’a: “Oğlum saña cogap bereyin” diydi: “Barıñ, Kasım’a esbaplar, altın cıga, tılla kemer ve yagşı lıbaslar getirin!” deyip buyurdı. Derrev patışanıñ aydan zatlarını häzir etdiler. Kasımıñ eğnine, başına, ayağına kemsiz geyindirdiler. Patışa: “Oglum, şunca gal diyip tövella etdim, emma durmadın. İndi saña cogap bereyin. Guşuñ hem özüñki. Alnıñ açık bolsun, mañlayıñ ak, yoldaşıñ hak bolsun, toprak tutsañ, altın bolsun, mıradıñı on sekiz müñ älemi yaradan huday bersin” diyip, guşunı hem berdi. Kasım guşunı hem alıp patışanıñ köşgünden çıkıp gitdi. Şäheriñ daşına çıkdı.

Kasım goltugından kitabı çıkarıp, suratı Sımrug guşa görkezip: “Şu meniñ yarım. Sen meni yarıma yetir. Senden başga dildarım, gamhorım, geñeşdarım yok” diyip, Sımrug guşa garap, bir gazal aytdı.

Süleymanıñ guşı, ey şahı-murgan,
Senden başga geñeşdarım yok meniñ;
Meniñ bu müşgilim kılmasañ asan,
Şu diyarda hiç durarım yok meniñ.

Tükenmez sövdaga sataşdı başım,
Ol arşı aglaga yeter nalışım,
Munda yörsem eda bolmaz käyişim
Aklı-huşum, geñeşdarım yok meniñ.

Egäm rehim etmez gözde yaşıma,
Avılar goşuldı içen aşıma,
Her giceler girer yarım düyşüme,
Senden başga mähribanım yok meniñ.

Kasım aydar, çekdim yarım, pıragı,
Yarım meniñ goydı sınamda dagı,
İsteseñ tapılmaz yarıñ soragı,
Bugün meniñ yarı-canım yok meniñ.

Kasım:

-Men şu surata aşık bolup, Rum şäherinden gelermen. Sen meniñ yarımıñ nirededigini bilmezmi sen? -diyip soradı. Sımrug:

-Bu Yemen patışasınıñ gızı. Munıñ mesgeni örän uzakdır. Muña yetip bolmaz- diende, Kasım aglaberdi. Sımrugıñ yadına Kasımıñ celladıñ elinden boşadanı düşdi ve Kasım’a rehimi inip: “Onda sen yol üçin azık-suv tayyarla. Eger yetip bilsem yeterin, bolmasa da yolda ölüp gaların” diydi.

Kasım şähere girip, bir ullakan öküz aldı. Gassaba soydurdı. Derisini gıyık çıkardı. Çerimgäre berdi. Ol derrev oñarıp meşik edip berdi. İki sanı yüpi hem alıp, suvlı meşigi bir yanına, eti hem bir yanına mäkäm barladı. Sımrug “Sag yanıma garasam, et ber, sol yanıma garasam, suv ber. Özüñ hem münüp, özüñi mäkäm barlagın” diydi.

Kasım münüp, özüñi hem yüp bilen mäkäm barladı. Sımrug asmana galıp, uçup gidiberdi. Şu gidişine otuz altı gice-gündiz durman uçdı. Otuz altı gün diende, azıkları hem gutardı. Suvları hem gutardı. Azıksız-suvsuz hem üç gice-gündiz uçdı. Ondan soñ Sımrugıñ içi köyüp, üç gice-gündizden soñ bir çöl yerde düşüp tarpa öldi.

Kasım: "Meni çöl yerlerden alıpbaryan Sımrugımdı. İndi bu hem öldi" diyip, köp gamgın bolup, guşuñ başını dızınıñ üstüne goyup, aglap oturdı.

Bu Sımrugıñ enesi bar eken. Abı-hayat suvunı getirmäge giden kırk gününde ve häzirki bir kem kırk günde- cemi bir kem segsen günde öz çagasını agtarıp tapman yöryärdi. Uçup gelyärkä, seretse çöl- beevanda çagası ölüp yatır. Onuñ yanında hem bir adam otır. Sımrug "Meniñ çagamı öldüren şu adam eken" diyip oylap, "Seni öldürmesem bolmaz" diyip, dagdanbir mähnet daşı göterip geliberdi. Görse, bir adam çagasınıñ başını dızınıñ üstüne alıp, aglap oturan eken. Sımrug "Eğer şu adam öldüren bolsa, ya maslıgını gömüp giderdi ya-da taşlap gaçıp giderdi" diyip oylandı ve daşı başga bir tarapa taşlap, özi Kasımıñ yanına gondı. Öz çagasınıñ ölenini görüp nalaberdi.

Kasım öz gövnüne: "Şu gelen guş munuñ ya enesidir ya atasıdır" diyip pikir edenden soñ: "Ey canaver, seniñ cagañ öldi" diyip, Sımruga garap, bir gazal aytdı.

Şirin canıñ ötdi panı dünyäden,
Günçalıkda bagın hazan eyledi;
Nägehandan ösdi acalıñ badı,
Servi kaddıñ yere yegsan eyledi.

Maña boldı şu gün ahırzamana,
Gam öyüne galdı başım dumana,
Arman bilen gelip yagtı cahana,
Bir iki gün özün mıhman eyledi.

Gice –gündiz akar gözümiñ yaşı,
İsteseñ tapılmaz yaz bilen gızı,
Pıragımda yıglap çöldäki vagşı,
Her haysı muñ durlı pıgan eyledi.

Ötdi ol dünyäden örtenip, köyüp,
Acalıñ rişdesi canını gıyıp,
Atam bilen enemi görmedim diyip,
Gövnünde muñ yola arman eyledi.

Bu dünyäge gelip candan doyan yok,
Hak yolunda ölseñ, zerre güman yok,
Kasım aydar, hakdan başga payan yok,
Neyläyin, kısmatı cepbar eyledi.

Onda ulı Sımrug "Bu dünyäde acal yetip, ölmecekzat yok. Beyle bolsa mun üstüme, yarıña yetmäge yakın galıpdır" diyip ve Kasımdakı suratı gördi. Kasım:

Seniñ cagañ meni alıp bir kem kırk gün uçdı. Bilmedim, içi yanıp öldümi ya başga sebäp boldumı? Kıyamat magşarda şunuñ hem cagabını berip bilsem, berekella zor boldugım. İndi seniñ üstüñe münmerin. Men özüm giderin. Ya yarıma yeterin ya-

da seniñ çagañ yalı. Men hem çöllerde ölüp, yok bolup gideriñ, emma seniñ üstüne münmerin- diydi.

-Bolyar, ıgtıyar sende.

-Onda maña cogap ber- diyip, Sımrugdan cogap alıp, çöl- beevanda yeke özi gidiberdi.

Kasım niçe gün yol yöräp, dağlarda –düzlerde aylanıp gezdi. Ismanakdan nahar bişirip, kişmiş, pisselerden iyip, niçe vagt yol yöredi. Kasımıñ saçları ösüp, gızın saçı yalı billerine düşdi. Bir gice hasap etse, çıkalı bäri yedi yıl bolupdır. Yedi yılda baran menzil- mekanı yok. Kasımıñ egnindäki zerli geyimleri yırtılıp yok bolup, çöldäki çopanlardan çäkmen, ayrı-bäri alıp geydi. Kasım: "Meniñ yedi yıldan bäri eden işim, tutan guşum yok. Ey huday, ozal meni gül edip yaratdıñ. Ahırı hem tiken yalı har etdiñ. İndi men şu çöllerde ölüp gitmeli boldummı? -diyip, hudaya bir mınacat okadı.

Älemiñ yaradan kadır zülcelal,
Gudrat bilen arzu-sema eyledin;
Sen kerim sen, mende yokdur ıgtıyar,
Neçün meni bagtı sıya eyledıñ.

Elkıssa, her kimin bir kısmat kılıp,
Geltirdiñ dünyäniñ nıgmatın berip,
Barça adamları ahır öldürip,
Bu dünyanı matamsaray eyledıñ.

Niçäge berip sen rızk bilen rüzı,
Niçäge berip sen dert bilen suzı,
Niçäge berip sen aydı-novruzı,
Lutf edip hacatını rova eyledıñ.

Oval meni neçün bar edip,
Ahırında bu gamlara zar edip,
Ovalı gül edip, ahır har edip,
Hasta gövnüm neçün eda eyledıñ.

Umıt bilen dergahıña gelip men,
Nâumıt eyleme, kadırım sen-sen,
Dünyänı eyledıñ nice ercümen,
Şonı görüp, gövnüm eda eyledıñ.

Günbe-günden boldı derdim zıyada,
Ne yüz bilen men gezer men dünyäde,
Aşık Kasım yıglan üşbu dünyäde,
Bir perime gövnüm mayıl eyledıñ.

"Kasım indi nesip olsa tizden-tiz yarıma yetişerin" diyip, şu gazalı aytdı.
Şükür, hakıñ dergahıña,
Yagşılar keramat eylär;
Erenler girdi düyşüme,
"Turgun" diyp ışarat eylär.

Näler gezdim dagı-çöller,
Azan çekdim näçe yıllar,
Mekgäge bargan hacılar,
Yılda bir zıyarat eylär.

Sopularda bardır adat,
Gicelerde kılsañ tagat,
Her kim çekse renci-mähnet,
Hak şonı salamat eylär.

Bugün geldi dövlet çagı,
Yandı bagtımıñ çırağı,
Yüregimiñ derdi- dagı,
Görgün niçik halat eylär.

Kasım aydar, bolma melül,
Gice-gündiz yadında bol,
Dergahıñda bolsa kabul,
Hacatın kipayat eylär.

Kasım bu gazalı okap, şatlanıp yola düşdi. Bugün yöredi. Ertesi gün çıkdı. Kıbla tarapdan hem bir gün doğan yalı boldı. Kasım: "Be, bu näme üçin beyl boldı, gün bir bolyardı. Ol gün maşrıkdan dogup, magrıp zeminde batardı" diyip oylanıp gidiberdi. Gün yokarı galdı. Seretse, kıbla tarapdakı yalpıldayan bir tılla köşk eken. Bu Yemen patışasınıñ köşgüdi. Kasım şatlanıp: "Şükür indi yarımıñ mekanına gelipdirin" diyip böküp gidiberdi.

Bu köşk şähri-Yemen eken. Patışasınıñ adına Hurşıt şa dien ekenler. Munuñ bir gızı bar eken. Adına Melike dierdiler. Soñra oña Zernigär dien lakamı hem goyyarlar. Adı Melike Zernigär bolyar. Melikänıñ kırk sanı kenizi bar eken. Kasım şol düyş gören gicesi Melike hem düyşünde Kasım'ı görüp, oña aşık bolan eken. Turup, iki sanı kenizini atasınıñ yanına iberdi:

"Barıp, atama aydıñ, bahar bolupdır. İndi öz tagtımıza, bagtımıza barçak" diyip aytdı.

Patışanıñ yeke perzendi-bir gızı bardı. Patışa yankı habarı eşidip: "Meniñ hemme tagtım, bagtım şol gızım üçindir. Barıp, şähere seyil etse, etsin. Şäheriñ dervezelerini yapıñ. Bikär adam gelmesin. Şu gün meniñ gızım şähere tomaşa etcek" diyip buyruk berdi. Kenizler bibisiniñ yanına gelip:

-Atañız şähere tomaşa etmäge ve çarbaga barmaga cogap berdi- diydiler.

Melike:

-Yörüñ gızlar, hammama baralıñ, soñra söyle çıkarıs- diyip, kırk kenizi bilen hammama bardılar.

Hammama girip, yuvnup, öe gelip, gırmızı gülgün lıbaslar geynip, gaşa vesme, göze sürme çalıp, başlarına tılla tomaganı, tılla cıgasını sançıp, atlarını zer esbaplar bilen bezäp, atlarına münüp, şähere söyle çıkdılar.

Bular şäherde gezibersin. Habarı kimden eşidiñ. Habarı Kasım'dan işidiñ. Yalpıldap tılla köşk görnüberdi. Kasım: "Näme gep barka?" diyip, ulı çäş galanda, şäheriñ dervezesine bardı. Şäheriñ dervezeleriniñ hemmesini iteläp gördi. Hemmesi bekli eken. Kasım: "Bu şäheriñ yagısı bar eken. Bolmasa bekläp goymazdılar. Biz

yerinden yol tapıp girmek gerek" diyip aylanıp yörkä, şäheriñ bir yerinde pıyada girip çıkan yalı bir gapısı bar eken. Kasım şondan şähere girip gidiberdi. Bir yere barsa, tahya, telpek, yaglık satıp oturan ekenler. Kasım: "Megerem bu şäheriñ çarsı dien yeri bolsa gerek" diyip oylandı. "Pegistanı tapayın" diyip şäheriñ yalı köçesi bilen gidiberdi. Añırrak barıp garasa, kırk gız, ortasında atın üstünde bir gız gözlerine sürme, gaşlarına vesme çekip, başlarına tomaga geyip, tılla cıga sancıpdırlar. Kasım buları görüp, hayran galıp, copan tayagına söenip, söredip durdı. Oña çenli yañkı kırk gızıñ ortasındakı atıñ üstündäki gızıñ Kasım'a gözi düşdi. Görse, bir acap yiğit dur. Gız: "Biziñ şähere seyle çıkanımıza garamazdan, gezip yören nähili adam bu? Öldüriñ gızlar!" diyip buyurdı.

Gızlar Kasımıñ üstüne topuldılar. Kasım eline tayagını alıp, oları kovaladı. Kenizler bibisiniñ daşına topbak boldular. Melike düyşünde bir yigide aşık bolupdı. Garasa, agşamkı düyşüne giren yigidi eken.

Kasım "Meniñ agtarıp gelen yarım şu bolmasın" diyip, goltugından suratını çıkarıp garadı ve: "Men size bir keleme arz aytcakdım, emma gızlarñız öldürcek boldular" diyip, bir muhammes okadı.

Meni bir gızgineyi apatı-can öldüredir,
Başı yay, kirpiği ok, pisse dahan öldüredir,
Cövheri ayınayı ruhı rovan öldüredir,
Yene bir gızlar era mürçe miyan öldüredir,
Govşuban rövnüne yar okı nışan öldüredir.

Ne acap, täze gül-ya yarı sütemgärgineyi,
Saçı sünbül, yüzi gül, zülpi muanbergineyi,
Sözleri gandı-nabat, lebleri şekergineyi,
Gamzası canıma müñ ruzı magşargineyi,
Goymayan aldında yar, arzım beyan öldüredir.

Geygeni gırmızıdır, başında günça külah,
Görseler ruhsarasın, pervana bolar mähr ile mah,
Däneyi-halı-hatı özginesi mihri giyan,
Ahı kim saldı başıma ol zülpi sıyah,
Kılıban gövsüme yar okı nışan öldüredir!..

Mes gelmiş senemim, noşa kılmış barda ınap,
Katra-katra akızıp, gül yüzünden dürri-hoşab,
Köydürer älemni, bir, gül yüzüden alsa nıkap,
Rähm kılay maña yar, lahza kılıp näzi-itap,
Rehm kılmay maña ol mähri yaman öldüredir,

Gördüm-ya yandım oşol ruhı-musaffaginesin,
Açıbar görkezdi yar, husnı-tomaşaginesin,
Tabdal eyläp, oşol kamatı-zıbaginesin,
Yene boynumga salsa, zülpi-muştaginesin,
Yene bir gızlar era mürçe miyan öldüredir.

Hup yaratmış onı sung ile takdırı-ıla,
Görseler, dergahıda bende bolar şahu-geda,

Gamzası ganım içer, iki gözi-iki güva,
Hancarı zulmı bile neyley oşol zülpi-sıya,
Kasımı, dil hassanı gaşı-keman öldüredir.

Kasım munı aydandan soñ kenişler: “Yörüñ, bu cınlı eken, munı öldürmek bolmaz” diyip, hırra ızlarına dönüp, çarbaga garap gidiberdiler. Kasım: “Men, birinciden, garıp men, ikinciden, aşık men, üçünciden, mıhman men” diyip, gızlara garap, bir gazal aytdı.

Bir arzım bar aydam size,
Canımıñ cananı, gızlar.
Musapır men yurduñızda,
Incıtmañ mıhmanı, gızlar.

Görmüşem bagı-reyhanıñ,
Tirmişem gırmışı gülüñ,
Yalançı panı dünyänıñ
Şat ile şadmanı, gızlar.

Aşık bolmuşam bir güle,
Ogşatdım şeyda bilbile,
Kerem eyläñ gamlı gula,
Gövnümiñ armanı, gızlar.

Men aşık men, gadrım biliñ,
Gözlerimiñ yaşın siliñ,
Üşbu cennetden gül beriñ,
Gunçayı handanı, gızlar.

Kasım aydar, mähribanım,
Hesretinden çıkdı canım,
Yalançı panı dünyänıñ,
Huplarıñ soltanı, gızlar.

Kasım bu gazalı tamam etdi. Gızlar gidiberdiler. Kasım hem gızlarından barıberdi. Gızlar barıp çarbaga girdiler. Kasım: “Bu gızlarıñ arasında barsam, biri görse bu adam gızlarıñ arasında näme işläp yör diyip öldürer” dien pikir bilen baga girmän, bardan akıp çıkyan suvuñ boyunda oturıberdi. Melikäniñ çarbagınıñ ortasında serhovuz bardı. Suv onuñ bir tarapından girip, beyleki tarapından çıkıp gidyärdi. Kasım hem şol suvuñ bağdan çıkyan yerinde el-yüzüni yuvup oturıberdi.

Habarı kimden eşidiñ. Habarı Melike’den eşidiñ. Melike barıp atdan düşdi. Atını barladı. Melike “Yarım bolmasa, men canı neyläyin, çarbagı neyläyin” diyip, ışkı göterilip bu gazalı aytdı.

Yarsız neyläyin bu canı,
Söver cananı bolmasa;
Hazan ursun bu çarbagı,
Onuñ bağbanı bolmasa.

Gövni istär yara barsam,
Bakıp yüzüne delmirsem,
Lebiniñ balını sorsam,
Gayrı ınsanı bolmasa.

Vagtımız yar bilen hoşdur,
Yarsız hatıram nähoşdur
Gövnümiñ bakcası gışdır,
Servi rovanı bolmasa.

Melikänıñ budur zarı,
Gitdi gövnümiñ kararı,
Yarsız hazan urusun bagı,
Şonuñ bağbanı bolmasa.

Elkıssa, Melike bu gazalı aydıp, "Maña näme bolduka, kesel boldummı? Bir yüz-gözlerimi yuvayın" diyip, serhovzuñ başına barıp, sovuk suv bilen yüz-gözlerini yuvdı. Yuvnup, başındakı bäş gül yüpek yağlığını alıp, el-yüzüni süpürip, hovzuñ içine zıñıp goyberdi. Kenizler: "Bibimiziñ elinden yağlığını şemal suva gaçırıpdır" diyip, onı almakçı boldular. Emma hovuz çüñ bolup gızlara boy bermedi. Soñra suv yañkı yaglıgı akdırıp, yabıñ içi bilen alıp gidiberdi. Gızlar yabıñ kenarı bilen ılgaşıp gitdiler. Yaglık Kasımıñ oturan yerinden barıp çıkdı, Kasım elindäki çoban tayagına ildirip, "Yarım maña el yaglıgı iberipdir" diyip, yaglıgı suvdan aldı. Gızlar Kasımıñ yaglıgı tutup alanını görüp, onuñ yanına bardılar. Gızlar

-Ey, cınlı, şemal bibimiziñ yağlığını suva düşürdi. Ben bibimiziñ yağlığını! -diydiler. Kasım:

-Munı yarım maña el yaglıgı üçin iberdi. Munı bermerin-diydi.

-Bäş gül yüpek yaglıkdan el yaglıgı bolarmı? Beriñ derrev yaglıgı!

-Yarım berenden soñ, el yaglıgı etmek bolar. Men bermerin.

-Ber yaglıgı! -diyip, kenizler yene aytdılar.

-Bermerin- diyip cogap berdi ve: -Maña haybat atmañ size yaglıgı bermerin. Yöne siziñ şahıñıza bir gazal aydayın. Siz şonı eşidip-de gidiberiñ –diydi ve gızlara garap, bir gazal aytdı.

Zülplerini düzetmäge
Gollarında şana, gızlar;
Yigitler gövnüñ almağa
Aydarlar bahana, gızlar.

Galpak geerler al bilen,
Yüzi bezeler hal bilen,
Sallanıp gezer näz bilen,
Oynarlar her yana, gızlar.

Daglar başında arçalar,
Geydigi dürli parçalar.
Tomaşa görüñ barçalar,
Ot salıp çarbaga, gızlar.

Yigitler gezer saz bilen,
Sonalar gezer gaz bilen,
Sallanıp gezer näz bilen,
Yigitleriñ canı, gızlar

Kasım aydar, hoş geldiñiz,
Mey içip serhoş geldiñiz-
Biziñ sarı duş geldiñiz,
Canımıñ cananı, gızlar.

Gızlar bu gazalı Kasım'dan eşidip, böküp bibisiniñ yanına bardılar ve:

-Ol cınlı yaglıgı tayagına ildirip alıp, goltugına saldı. Biz yaglıgı diledik, emma ol: "Yarım maña el yağlık iberipdir" diyip bermedi. Özüñiz barmasañız bermeyär. Gayta bize garap goşgı goşuberdi. Biz gaçıp geldik- diydiler. Melike:

-Bermedik bolsa, meniñ atımı getiriñ- diydi.

Kenizler Melike Zernigärin tılla cabdaklı atını getirip häzir etdiler. Melike atı münüp barıberdi.

İndi habarı Kasım'dan eşidiñ. Ol: "Yaglıgıñ öz eesi gelmän duymaz" diyip, baga garap duruberdi. Seretse, at münüp, kenizler bilen yarınıñ özi gelyär. Kasım: "Yarımıñ gelenine hem bir gazal aydayın. Meniñ yedi yılkı çeken azabım biderek bolmasın" diyip, yarınıñ gelşini tarıp edip, bir gazal aytdı.

Bag içinde gızıl gül dey tutaşıp,
Mestana-mestana gelen garagöz:
Gırmızı saçbagı bile çolaşıp,
Sallana-sallana gelen garagöz.

Başında murassag tılla cıgalı,
Yüzi kamar, özi şeker hılalı,
On barmagı bogum-bogum hınalı,
Gamza bilen canım alan garagöz.

Aklımnı alıpdır mestan gözleriñ,
Bargımnı ezendir şirin sözleriñ,
Şebnem düşen gızıl gül dek yüzleriñ,
Öldirip, ganıma galan garagöz.

Kasım can sözledi, yıglap hudaga,
Şirin canım bolsun yara sadağa
Başında top cıga, tılla tomağa,
Sallana-sallana gelen garagöz.

Kasım bu gazalı aydıp, böküp çarbagıñ içine girdi. Kasım can çarbaga girip, goltugından yañkı yüpek yaglıgı çıkarıp, iki eli bilen yarına uzatdı. Melike yaglıgı alcak bolup elini uzadan vagtı, Kasım oñun külbike barmagını barmaklarınıñ arasına salıp, bir gızıp goyberdi. Bu eden oynı sarı yag yalı bolup, Melikäniñ endamına hoş yaradı. Melike yanı kırk kenizli mec yatan patışa gızı. Omründe tenine erkek adamıñ teni degmändi.

Gızlar yaglıgı alıp övrülenlerinde, Kasım: “Siz ya meniñ alacımı görüp gidiñ ya-da öldürip itlere berip gidin” diyip, yarına garap. Bir gazal aytdı:

Sadagañ bolayın, gül yüzli yarım,
Şikeste halımı sorsañ ne boldı?
Servi gülendamım, mahı-enverim,
Derdi-pınhanımnı bilseñ ne boldı?

Sen gider sen gızıp gül dek tutaşıp,
Sıya zülpüñ nazik bile çolaşıp,
Men galar men öz ganıma bulaşıp,
İtleriñe gurban kılsañ ne boldı?

Aşıklar guvanmaz dünyä zerine,
Gövnüm baglamışam zülpüñ serine,
Goç guzı dek meni gurban yerine,
Bismilla diyip özüñ çalsañ ne boldı?

Ahım odı dağdan-daşa bur aklı,
Nalışım arş bilen aglaga çıkdı,
Gañrılıp bakanıñ gövnüme yakdı,
Gül-günça dek, gülüm, gelseñ ne boldı?

Acap cövdaları saldıñ başıma,
Rehmiñ gelsin gözden akan yaşıma,
Roymal alıp geldiñ meniñ gaşıma,
Gözlerimiñ yaşın sılsañ ne boldı?

Kasım dier, yıkdıñ hanımanımı,
Cepa tığı bilen dökme ganımı,
Yar yolunda berdim hassa canımı,
Pervana dek oda salsañ ne boldı?

Kasım bu gazalı aydansoñ, Melike:

-Ey kenizler, bu yigidiñ özi cınlı hem bolsa, köp gazalhon hem bisakgal eken. Şunça şirin gazalları bilen adam oynap hem bilen. Munı köşgümize alıp gidelip- diydi.

Kenizleri:

-Ey bibim, bu cınlı bolsa, biz alıp baralı dienimiz bilen bu bararmı? -diydiler.

-Barmasa, yüp mende bar, dañıp alıp gideris.

-Hanı?

Melike gırmızı saçbagından dört sanısını yolup: “Me, şunı bir-birine ulaştırıp, boynuna dakıp, bir ucunı maña beriñ” diydi. Saçbarınıñ bir ucunı Kasımıñ boynuna barlap, bir ucunı Melikäniñ eline berdiler. Kasım aytdı: “Berekella, gündiz yarımıñ saçbagı boynuma girdi. Agşam özüm onuñ goynuna girerin” diyip, vagtı hoş bolup, atıñ ızında oynamağa başladı. “Maymınçınıñ maymını bolsa, Kasım kimin oynasın, cuvanbazıñ cuvanı bolsa, Kasım kimin oynasın” diyip, onuñ oynuna hayran galdılar.

Melikäniñ köşgünde Kasım’ı günortadan tä agşama çenli oynatdılar. Yedi yıl yadap gelen adam yadadı. Onuñ “Yarım, meniñ yedi yılda çeken azabım özüme hem

yük hem peşeñ. Üstüniñ belayı-peşeñimi bu? Munuñ yalı meni iki yana bökdüreniñizden ya lebinizden, ya yüzüñizden, ya pişanıñızdan bir posa beriñ" dieniniñ beyanı:

Ol şuhı-perizadım kasdımga itap eylär,
Şemşiri-cepa birle bagrımnı kebap eylär,
Rehm etmese ol dilber her lahza azap eylär,
Canımnı yakıp her dem didämi purab eylär,
Zıncırı sıya zülpün boynumga tanap eylär.

Gülgün geyip, ol dilber otlarga tutaşındır,
Ol halı-hatı yüzde hay-hay ne yaraşındır,
Ol gırmızı boydaşı kaddıga çolaşındır,
Hunhorı gözi, ya reb, kasdımga talaşındır,
Başımnı kesip her dem ganımnı şerap eylär.

Bir posa meğer berse, ol gaşı gabagından,
Ölinçä götermes men başımnı ayagından,
Biladı gamıñ zulmun rep kılsa damağından,
Bir posa meğer berse gül –günça yañagından,
Bir posa berin dilber, müñ müçe hasan eylär.

Mestana gülüp geldi, katdımga çekip hancap.
Yüz näzi eda birle saldı başımga mahşar,
Yolunda sucud etmiş Hurşıdı-miri enver,
Biçäre bu Kasımnı köydürmek üçin dilber,
Zıncırı sıya zülpün boynumga tanap eylär.

Kasım bu gazalı aydandan soñ, Melike kenizlere:

-Bu yiğidiñ aydan gepine düşündiñizmi?- diydi.

-Düşündik.

-Näme diyip aytdı?

Kenizler düşünseler hem bibileriniñ gövnüne garap: "Bu argınlığına arz etdi" diydiler.

-Siz gatı govı düşünipsiñiz. Barıp, köşkden tılla zıncırı alıp geliñ. Bolmasa bu cınlı saçbagımı üzer- diydi.

Kenizler gidip, tılla zıncırı alıp geldiler. Melike kenizlere göz etmek üçin Kasımıñ boynuna tılla zıncırı salıp serhovzuñ başında, şasıpanıñ üstünde köşgüñ sütünine barlap goydı. Melike: "Bu gatı oyunçı eken. Emma yadapdır. Bu dıncını alsın. Bir kem kırkıñız öyüñize gidiñ. Ertir çay-naharıñızı edinip geliñ. Bu ertir mundan hem yagşı oynap berer" diyip, kenizlere cogap berdi.

Mährem kenizinden başgası öylerine gitdiler. Mährem kenizi çağırıp:

-Derrev bir gazal palav bişir. Yarım bilen bu gice neli – diydi.

-Hup bolar- diyip, Mährem keniz palav bişirmäge başladı. Bu palavı bişiribersin.

Gün batıp garañkı düşdi. Melike dünyä yagtı salıp duran panusı yakdı. Onı eline alıp, Kasımıñ yanına gelip, sınamak üçin:

-Ey yiğit, siz aşığa meñzeyärsiñiz. Eğer siz aşık bolsanız, aşıklığıñızı beyan ediñ. Kırk kenizim bar. Şularıñ birini bereyin- diydi.

Kasım:

-Maña birisi hem gerek däl, ikisi hem gerek däl. Men siziñ kenizleriñiz yalı gızlarıñ her şäherde yüzüsini taşlap, has dogrı aytsam, müñüsini taşlap, siziñ yanıñıza geldim-diyip, yarına garap, bir gazal aytdı.

Sadagañ bolayın, gülyüzli yarım,
Şirin dilli söver yarım señ meniñ,
Servi-gülendamım, mahı-enverim,
Şirin dilli söver yarım señ meniñ.

Suratıñı görüp boldum divana,
Işkıñdan baş alıp çıkdım her yana,
Cemalıñ şemgına boldum nervana,
Gülgün elvan çarhı-narım sen meniñ.

Gırmızı saçbarıñ salıp boynuma,
Maymın kılıp aldanar siz öynuma,
Acal yokdur girseñ meniñ goynuma,
Aklı-huşı, ıgtıyarım sen meniñ.

Divana diyin, meni pisint etmeseñ,
Meniñ bugün mıradıma etmeseñ,
Men öler men gucaklaşıp yatmasañ,
Şirin dilli venadarım sen meniñ.

Kasım aydar, sen-sen söver cananım,
Bir hasta men, bu gün boluñ dermanım,
Gulak salıp arzım eşit, soltanım,
Garıplıkda yarı-canım sen meniñ.

Kasım bu gazalı aydandan soñ, Melike:

-Siz meniñ kırk kenizimi goyup, maña etdiñizmi? -diydi.

-Men yañı aytmadımmı? Siziñ keniziñiz yalı gızlarıñ her şäherde müñüsini taşlap geldim. Men seniñ yanıña geldim.

-Eğer şeyle bolsa, sen meniñ bağıma, çarbagıma, tagtıma, bagtıma, tılla köşgüme, hususan hem husnı-cemalıma garap, bir gazal ayt. Eğer aydıp bilmeseñ öldürerin.

-İndi men sizi gördüm. Öldürseñiz hem armanım yok. Men Ismayıl yalı size gurbana geldim-diyip, yarına garap bir gazal aytdı.

Gulak salıp eşit meniñ arzımı,
Otlar saldıñ şirin cana, nigarım,
Yalgan bilmen, tayın biliñ sözümi,
Meni goymañ bu armana, nigarım.

Suratıñı görüp nara tutaşdım,
Pervana dek şemgıñ oduna düşdüm,
Niçe vagt aşıklık şerabın içdim,
Yetalmadım bu mekana, nigarım.

Men yatıp men işiginde yassanıp,
Sen çıkmasañ çıkar canım gıssanıp,
Pervana dek şem oduna örtenip,
Kül bolup men yana-yana, nigarım.

Bagban bolup gülşeniñde gezmedim,
Gol uzadıp alma-narıñ üzmedim,
Aşık bolup şirin lebiñ sormadım,
Meni goyduñ şu armana, nigarım.

Ak yüziniñ cüre-cüre halını,
Berseler, bermez men dünya malını,
Umıdım bar lebleriniñ balını,
Doyup içsem gana-gana, nigarım.

Aşık Kasım, arzın aydar bir niçe,
Eda bolmaz, şerh eylesem bir niçe,
Mähribanım, rehmiñ gelsin şu gice,
Meni salsañ şebistana, nigarım.

Kasım sözüni tamam etdi. Melike Kasımıñ bu sözüni eşidip:

-Men saña bağıma, çarbagıma, bagtıma, tagtıma, hususan hem husını-cemalıma goş diydim ahırı. Bu aydanıñda beyle zat yok. Kasım:

-Ey söygülim, bagıña gözüm düşüp, çarbagıña gözüm düşüp, bagtıña gözüm düşüp düşüp, tagtıña gözüm düşüp, hususan hem husnı cemalıña gözüm düşüp, meniñ akılım çaşıpdır. Mıhman hatıram üçin bir gezek geçiriñ. Melike:

-Hayır, mıhmanlıgıñız üçin günäñi ötdüm- diydi. Kasım yarına garap, onı tarıp edip, yene bir gazal aytdı.

Tarıp etsem; näzli canı yandırar,
Eciz tende şirin canı yandırar.
Işkıñ odı bir gün çıksa hovaga
Gaydıp düşse, bu cahanı yandırar.

Her saba aylansam yarıñ özünden,
Bahası yok gaşı bilen gözünden,
Bir katra şöhlesi damsa yüzünden
Balhı goyup, badahşanı yandırar.

Aşık bolan malim-mälim biliner,
Zülpleri bark uçup her yan bölüner,
Şul suratı şähri Rumdan görüner,
Rumı goyup, İspıhanı yandırar.

Aşık magşugına gıya bakanda,
Şetdeler guşanıp heykel dakanda,
Çep gaşını goyup, sağın kakanda,
Yedi tümen din ıslamı yandırar.

Näzli yarıñ kah-kah urup güpüşi,
Bihuş bolar şonı gören her kişi,
Kasım cana gıya-gıya bakışı,
Eciz tende şirin canı yandırar,

Kasım yarını tarıp etdi. Melike:

-Bu aydanıñız boldı. Mährem keniz, bu yere gel! -diydi.

Mährem keniz:

-Geldim, bibim. Näme işiñiz bar? -diyip, Melikäniñ yanına geldi.

-Yarımı hammama alıp barıp, arak sabın bilen yuvup, endamında çañ-gertden zat goyman, eğnine şahana lıbaslar geydirip, derrev köşge alıp bar.

-Bibim, palavıñ az-ovlak kemi bar.

-Zıyanı yok. Palavı men özüm bişirerin. Bar, derrev yuvundırıp gel-diyip, özi gazanıñ aşağına ot salmağa başladı. Keniz Kasım'ı hammama alıp gitdi.

Melike aşa dem goyup, odunı dartıp, gazanıñ gapagını yapıp demledi. Palavı kemsiz tayyarlap, köşge bakan bardı. Körpeçäni sekizden, yassıgı dokuzdan, şemi otuzdan yakıp, köşgi kemsiz tayyarlap goydı. Oña çenli Mährem keniz: "Ey bibim, oñarıp geldim" diyip, bir näçe vagtdan soñ Melikäniñ aydanından hem zıyadarak edip, Kasım canı alıp geldi. Melike böküp yerinden turup, yarınıñ elinden uşlap, lebinden dişläp, sekiz gat körpeçäniñ üstüne getirip oturtdı.

Melike: "Ey Mährem keniz, bar ovkadı getir" diydi. Keniz barıp aşı oñarıp, getirip ikisiniñ öñünde goydı. Melike bilen Kasım naharı iyip, tövür galdırıp, saçağı yapandan soñ, tabak bilen saçağı keniz gelip alıp gitdi.

Hayıñ içinde diñe Kasım bilen Melike ikisi galdı. Soñra ikisi hem bir yüpek köynekli galdılar. Kasım yedi yıldan bäri çöllerde ölüp yören adam. Bu ikisi lebine leb, halına hal…goyşup, maksatlarına yetdiler.

Melike: "Ey keniz, bar hammamı gızdır" diydi. Keniz bibisi aydandan soñ, derrev barıp, hammamı gızdırıp tayyarlap goydı. Bular daña yakın turup, yuvunmaga hammama bardılar.

Daşkı tamda geyimleri çıkarıp, içki tama girip yuvnup, arassalanıp, daşkı tama çıkıp geyimlerini geycek vagtları, Kasımıñ gözi yarınıñ güler yüzüne, inçe biline, näzik bedenine düşüp, huşı başından göçüp, yarını tarıp edip, bir muhammes okadı.

Men servi kaddı cilveyi-kengana tasaddık;
Saçı sıyah, müşki dürevşana tasaddık,
Ahu gözli kirpiği peykana tasaddık,
Dürdäne dişi laglı-badahşana tasaddık.
…… ……. ……. …. ……..

Ol halı-hatıñ gül yüzüne hup yaraşındır,
Näzik biliñe ol sıya zülpüñ çolaşıpdır,
Can almağa mestana nigarıñ garaşıpdır,
Meş'el kibi ol şemgı-cemalıñ tutaşıpdır,
Başımga salan şurı-pıganıña tasaddık.

Gaşıñ galamı seniñ göyä dideyi-ıslam
Aldı nigähiñe halkı-cahan gövnüne aram,
Saçlarıñ sünbül, nahal, kaddı-tımsalıñ gülendam,
Şöhleyi-bedeniñden tutaşar güşeyi hammam,

Şol halı-hatıñ, mürçe miyanıña tasaddık.

Hak gudratıñdan sungatıñı eyledi mövcut,
Gül yüzüñi görgeç tutaşar ataşı Nemrut,
Hesret bilen hammam içre yanıp çıkadır düyt,
Gül cismiñe bağrım ezilip boldı nabut,
Başımga salan şurı-pıganıña tasaddık.

Hammama girip iki gözüm, ruhum boldı gulameş
Şebnemzede gül dek bedeniñden döküler reş
Sen-sen bu cahan gülşeninde gulçayı-novheş,
Kaddıñı görüp sadga bolar soltanı…
Näzik bedeniñ abı-rovanıña tasaddık.

Gül boldı kamar dergahıña ol butı-tersa,
Hurşıdı yüzüñ şöhlesinden tapdı mücella,
Sen-sen bu cahan gülşeninde bir güli-yekta,
Kaddıñı görüp sadga bolar soltanı-ragna
Başımga salan şurı-pıganıña tasaddık.

Göz yaşı bilen ayına dek cismini pãk et,
Gül-güli açılıp läle sıpat gövsüñi çäk et,
Gül arığı ruhsarıñ dürreyi nak et,
Şemşiri-enayat birle Kasımnı helak et,
Başdan ayagıñ söygüli canıña tasaddık.

Kasım sözüni gutarandan soñ, bu ikisi geyimlerini geyip, hammamdan çıkıp köşge bardılar. Keniz çayı tayyarlap goyan eken. İkisine bir çäynek çayı berdi. Bular çay içip, nahar iyip, keypi köklänlerinden soñ, kenizler gelmänkä, Melike yene-de Kasım'ı eltip, önküsi yalı edip, boynuna tılla zıncırı salıp, sütüne baglap goydı.
Çay vagtı bolanda, çaylarını içip, bir kem kırk keniz geldiler. Melike:

-Kenizler, bu cınlını baglap goyanımızı atama malim edin-diydi. Kenizler:

-Näme diymeli? -diyip, bibisinden soradılar.

-Bir cınlı tutduk hem oyuncı eken, hem sazanda eken. Özi hem şunuñ yalı hoşroy görmegey yiğit diyip aydıñ? diydi.

İki sanı keniz çıkıp, dogrı patışanıñ yanına salam berip bardılar.

Patışa:

-Näme habar bilen geldiñiz? -diydi. Kenizler:

-Biz bir cınlı tutduk. Serhovzuñ, başında, şasıpanıñ üstünde. Köp oyuncı eken. Biz onı öten ağsam bagıñ içinde oynadıp baglap goyduk. Özi cınlı eken, bolmasa köp hoşroy, gazalhon eken- diyip gaytdılar.
Patışa: "Böyle govı zat bolsa, garıp görmek gerek" diyip pikir etdi ve özüniñ vezir-vekillerini alıp, hemmesi atlanıp Kasım'ı görmäge çıkdılar.
Melike kenizleri patışanıñ yanına uğratıp, Kasım'ın yanına bardı ve: "Ey yarım, şu gün atam sizi görmäge gelcek. Atam gelende, nähili oynuñız, nähili hünäriniz bolsa görkezin" diydi ve köşküne çıkıp gitdi. Kasım hem: "Höş bolyar" diyip galdı.

Hurşıt şa vezir-vekilleri bilen Kasım'ı görmäge geldiler. Kasım edep-ekram bilen patışaga tagzım etdi.

Patışa Kasım'dan gel soradı. Kasım güñlüge salıp cogap bermedi. Kasım şeyle oynadı, patışa hayran galdı. Patışa: "Köp yagşı yiğit eken. Hem hoşroy, hem oyuncı eken, emma bir kemi bar. Ol hem munuñ lal bolmagı" diydi.

Adamlar Kasım'ı dogahona okatmaga alıp gitdiler. Yıgnanan adam bolsa köplük. Kasım köpçüligiñ içinde gidip baryarka, patışanıñ şanına bir gazal okadı.

Ahım odundan, şahım, gümmezi ahzarıñ köer,
Hal ile malıñ örtenip, tagt ile keşveriñ köer,
Tıgı cepa birle meni, ey şähriyar, öldürmegiñ,
Yandırma ahımdan şerer, tagtlı eyvanıñ köer.

Bu Kasım'ı divananı yandırma hicran oduna,
Ger gopsa ahım odundan, tagt bile keşveriñ köer.

Adamlar köpçülik bolansoñ, bu gazalı kimiñ aydanını bilmediler. Kasımı eltip dogahon molla berdiler. Bu molla huftan namazından başlap, tä ukusı gelyänçe Kasım'ı okadı. Gice kasım hem yatdı, işan hem yatdı.

İndi habarı kimden eşidiñ, Melike'den eşidiñ. Öten gice yarı bilen yatan gız bu gice yeke yatıp ukusı gelmedi. İr bilen turup: "Men yarımıñ yanına barıp, atam her näme sorasa, bilbil yalı cogap bermegini tabşırayıñ" diyip, medreseden dogrı gelip girdi. Gelen badına Melikäniñ gözi Kasım'a, Kasımıñ gözi Melikä düşdi. Melike Kasım'ı görüp, gol govşurıp, eglip salam berdi. Kasım "Yarım mäna bir gice şu yerde bolanım üçin salama gelipdir" diyip, yarına garap, bir gazal aytdı.

Näzli peri dilberim,
Geldi salama sallanıp;
Çihresi mahı-enverim
Geldi salama sallanıp.

Gahar bilen itap edip,
Şivesi canımnı yakıp,
Gaşı gabagını kakıp,
Geldi salama sallanıp.

Zülpi-sıyayı ya semen
Gözleri misli cadı Hotan,
Näzli peri, gül beden
Geldi salama sallanıp.

Yusubı cemşit tanadım,
Näzi periyi-hayratım,
Başında täci-dövletim,
Geldi salama sallanıp.

Gözleri cadıyı-bela,
Dişleri dürri-bibaha,
Gamzası şuvhı-dilruba
Geldi salama sallanıp,

Kasımı hassanı görüp,
Näz bile halını sorup,
Gaşı-gabagını süzüp,
Geldi salama sallanıp.

Kasım bu sözüni gutardı. İndi habarı Kasımı okayan molladan eşidiñ. Molla turup, derrev patışanıñ yanına Kasımıñ diliniñ açılanını habar bermäge gitdi. Medresede diñe Kasım bilen Melike ikisi galdı. Melike: "Yarım, eger atam senden habar sorasa, edil bilbil yalı cogap ber. Meniñ şu gice içim gısıp, canım çıkdı" diyip, ızına dönüp çıkıp gitdi. Habarı yañkı molladan eşidip. Molla barıp patışaga tagzım edip salam berdi ve:

-Tagsır, patışam, cınlıñızı bir gice okap, dilini açdım. Edil bilbil yalı gazal aydıberdi- diydi.

Patışa:

-Dilini açan bolsañ, bar alıp gel. Men bir gep sorap göreyin- diyip, mollanı Kasım'ı getirmäge iberdi. Molla gelip, Kasım'a: "Yör, seni patışanıñ yanına alıp barayın" diyip, onı öñüne salıp, patışanıñ yanına alıp bardı. Kasım barıp, patışaga salam berdi. Patışa aleyik aldı.

Kasımıñ nähili bolup lal bolanını habar berip aydanınıñ beyanı:

Gulak salıp arzım eşit, soltanım,
Çarhı-pelek, gör, ne cepa eyledi;
Bir ahvalat gördüm, metcitde uklap,
Halatımı turpe toba eyledi.

Ol zaman bir peri girip düyşüme,
Gül- günça dek gülüp geldi gaşıma,
Aşıklık sövdasın saldı başıma,
Maña garap turpe nigä eyledi.

Senubere ogşar kaddı-nahalı,
Müñ tümen yüzüniñ bir cure halı,
Agzımı süycütdi lebinin balı,
Aklımdan-huşumdan seva eyledi.

Şekerden şirindir uran her sözi,
Cellat kibi geen donı gırmızı,
Aslını sorasam bir peri gızı,
Aşıklıkdan meni şeyda eyledi.

Ovalı Rum idi meniñ mekanım,
Musapır yerlere saldı hudayım,
Kasım aydar, yokdur hakdan pervayım,
Şükür hak dilimi guya eyledi.

Kasım sözüni gutardı. Patışa oña: "Diliñ açılan bolsa, bar bibiñ yanında oynap geziber" diydi. Kasım dirñildäp gidiberdi. Patışa mollaga hem Kasımıñ dilini açanı üçin köp serpay berdi. Molla hem dirñildäp gitdi.

Kasım baga bardı. Barsa serhovzuñ başında kırk keniz tılla sazlarını çalşıp, şatlanıp, gülşüp oturan ekenler. Kenizler bir-birine garaşıp: "Serediñ, bu cınlı patışadan hem gutılıp yene-de dirñildäp, bibimiziñ yanına gelyär" diyişdiler. Munı Kasım eşitdi. Özüni cınlılıga salıp, kenizlere garap, özüni mãlim edeniniñ beyanı:

Cem boluban mahlaka, yelleli,
Boldı gızık bezmi-şera, yelleli.

Gollarını bilge tutup nãz edip,
Oynaşadır gaşı gara, yelleli.

Göge çıkıp tamburı-ceñterende,
Boldı gızık bezmi-şera, yelleli.

Bu Kasım divananı mecnun edip,
Gollarına goydı hına, yelleli.

Kasım bu gazalı aydıp, özüni dälilige salıp "yelleli-pelleli" diyip,geçip gidiberdi. Yarınıñ yanına bardı. Bular kenizleri bilen goşulıp, bezm edip, şatlık edip çarbagıñ içinde gezibersinler.

İndi habarı kimden eşidiñ. Habarı Katran şadan eşidiñ. Katran hem bir yurduñ patışası eken. Katran hat yazdırıp, möhrüni basıp, arzı çözüsine salıp, iki tarapını mäkämläp, ilçiniñ eline berip, Hurşıt şaga iberdi. İlçi hatı getirip Hurşıt şanıñ yasavulına berdi. Yasavul hatı patışaga berdi. Patışa hatı okap gördi. Okap görse: "Melike atlı gızını Hurşıt şa berse bersin, bermese uruş cayını gözlesin" diyip yazılıpdır. Patışa okap görüp, gaharı gelip, hatı yırtıp taşladı ve "Eltiñ bu ilçiniñ iki gulagını kesip, yagdag edip, öldürmän goyberiñ. Gören-eşidenini patışasına habar bersin" diydi.

İlçiniñ iki gulagını kesip, yagdag edip goyberdiler. İlçi hatıñ mazmunını bilmeyärdi. Ol barıp, bolan vakanı Katran patışaga beyan etdi. Katran bu gepi eşidip, gaharı geldi. Goşun başısını "Näçe müñ goşun gerek bolsa, alıp bar-da Hurşıt şanıñ şäherini başına zından et" diyip buyurdı.

Leşgerbaşı goşun toplap, top-tophanası, tugı-baydagı bilen Hurşıt şanıñ yurduna tarap uğradı. Niçe menzil yol yöräp, Hurşıt şanıñ şäheriniñ yanına yetdi. Topuñ sesi yeter yalı yere barıp düşüp, toplarını yere gömüp berkidip, yeke-yeke gümpüldedip atıp başladılar.

Hurşıt şa topuñ sesini eşidip, Katran şanıñ gelenini bilip, hemme serkerdelerini, goşun başlıklarını yıgnap maslahata başladı. Patışanıñ umarası-pudarası, veziri-vekili, ketde-kelanları, leşgerbaşıları hemmesi yıgnandı. Kasım hem patışanıñ maslahatı bardıgını eşidip, "Näme habar barka?" diyip, bu maslata bardı. Patışa turup, maslahatı açdı:

-Siz vezir-vekil bar, serkerde-leşgerbaşı bar. Umara-pudara hemmäñiz yıgnandıñız. Katran şa maña ilçisinden hat yazıp iberipdir. İlçisi ol hatı getirip maña berdi. Hatını okap gördüm. "Maña Melike atlı gızını berse bersin, bermese Hurşıt şa uruş cayını gözlesin" diyip yazılan hat eken. Kagızını yırtıp ilçisiniñ iki gulagını hem kesip, yagdag edip: "Bar gören-eşideniñi katrana habar et" diyip iberdim. Çakı, şol barıp, patışasına habar edipdir. Katranıñ gaharı gelip, meniñ üstüme goşun iberipdir. Näçe müñ goşun gelenini bilyän adam yok. Her kim şunuñ öñüne çıkıp, goşunbaşı

bolup, harbına harp, zarbına zarp urup, Katranıñ goşunını dargadıp gelse, boyı barabar zer bercek, hazınanıñ yarını ve Melike atlı gızımı hem bercek –diydi.

"Men barayın" diyip, yerinden turan bir adam bolmadı. İkilenci gezek yene soradı. Yene-de başını göterip: "Men barayın, tagsır" diyip, yerinden turan adam bolmadı.

Habarı Kasımdan eşit. Kasım öz gövnüne "Bir bihummet "Men leşgerbaşı bolup gideyin" diyip yerinden tursa, huday kömek edip Katranı yeñäyse, oña hem meniñ yarımı berseler, men günde yüz ölüp, yüz direlmeli boların. Şu iş meniñ işim eken. Huday yar bolup pirim hümmet berse, Katranı yeñip geläysem, hem tagta, hem bagta ee boların, hem yarımı aların. Eger yeñip bilmesem hem ölüp giderin. Görmerin hem, köymerin hem" diyip oylanıp, patışa üçünci gezek "Kim barcak?" diyip soranda, Kasım:

Maña rugsat berip, pata berseñiz, tagsır, meniñ gerek dien adamlarımı-goşunlarımı berseñiz, men bararın- diyip gol govşurıp durdı.

Patışa:

"Şunça serkerde bar, leşgerbaşı, bar, umara bar, pudara bar. Men üç mertebe soval berdim. "Men barayın" diyip, biriñiz başıñızı yerden götermediñiz. Meniñ aylığımı, günlügimi aldıñız, palavımı iydiñiz, gözümiñ yağını aldıñız. Emma biriñiz "Men barayın" diyip aydıp bilmediñiz. İne şu oğlan "Men barayın" diyip, rugsat diläp tagzım edip durdı. Özi hem Rum şäherinden gelen yeke yiğit"diydi ve: "Oğlum, näçe goşun gerek bolsa dileğin" diydi.

Kasım gerek goşunları, encamları sogap, patışa garap, bir gazal aytdı.

Agzımı eşidiñ bugün, soltanım,
Bize dövlet çoh sapalı gerekdir.
Agır goşun yıgnap şalık eylesem,
Yagtı cahan malı-mülki gerekdir.

Bäş müñ yiğit gerek Rüsdem nışanlı.
Meydana girende arslan yürekli,
Bäş müñi suvutlı, kümüş galkanlı,
Yene bäş müñ yer hıyalı gerekdir.

Bäş müñ yiğit gerek golları sazlı,
Meydana girende hem bahri bazlı,
Bäş müñ yiğit gerek tiri-kemanlı
Bäş müñ atlı top cızalı gerekdir…

Bäş müñ işan gerek boynı redalı,
Egni mele donlı, dili senalı,
Kasım aydar, mürevvetli-vepalı,
Yene bäş müñ gök hasalı gerekdir.

Kasım aydan vagtında, mürze yazıberdi. Goşunı tayyarlap, kasım oña baş bolup, patışadan rugsat alıp, pata alıp, şäherden çıkıp uruş meydanına baryarkalar, yolda Kasım sovlup, yarınıñ yanına bardı.

Barıp yarına: "Atañız maslahat etdi. "Näme gürrün barka?" diyip, maslahata men hem bardım. Atañız aytdı: "Katran goşun çekip gelipdir. İndi kim leşgerbaşı bolup, Katranıñ öñünden çıkıp, harbına harp, zarbına zarp cogap berip, yenip gelse, boyı

barabar zer bercek. Hazınanıñ yarını ve Melike atlı gızımı hem bercek" diydi. Men bu gürrüñi eşitdim. Soñra gözümde kararım bolmadı, durup bilmedim.

"Biri leşgerbaşı bolup, Katranı yeñip gelip, seni hem alaysa, men günde yüz ölüp, yüz dirilerin" diyip, men yerimden turup, atañızdan cogap soradım. Ol hem razı boldı. Men goşunbaşı bolup, Katrana garşı urşa gidyärin. Eger huday tagala yar bolup, pirler medet berse, duşmanı yeñip gelsem, atañız seni maña berer. Men atañızdan pata aldım. İndi maña rugsat beriñ. Men urşa barayın" diyip, yarına bakıp aydan gazalınıñ beyanı:

İşikli-eyvanlı, bagı-bakcalı,
Men gider men, şirin canım, hoş indi;
Gazınası zerli luftı ıhsanlı,
Şirin dilli, yarı-canım, hoş indi.

Men onda gider men ah bilen vayda,
Sen munda galar sen tılla sarayda,
Sag bolam geler men, yarım, üç ayda,
Karkarası zerefşanlı, hoş indi.

"Öldi" diyp eşitseñ, meni yat eyle,
Doga bilen ervahımnı şat eyle,
Gice-gündiz, yarım, ahu-dat eyle,
Şirin dilli vepadarım, hoş indi.

Gırmızı saçbaglım müşki-anbarlım,
Golı ter hınalı, käkili zerlim,
Başı top cıgalı, boyı enverlim,
Kasım aydar, läle känim hoş indi.

Melike bu sözi eşidip aglaberdi. Ol: "Men sensiz bagtı näme edeyin. Tagtı näme edeyin, tılla köşgi näme edeyin?" diyip aglap, yarına garap bu sözi aytdı.

Cadılık hasreti yadıma düşdi,
Sensiz galan şirin canı neyläyin?
Acal gelip, öler vagtım yetişdi,
Sensiz gelen hanımanı neyläyin?

Sen gidensoñ, yarım, öyden çıkmanam,
Gırmızı don geyip, heykel dakmanam,
Cıgalarım sançıp her yan bakmanam,
Sen gelyänçe bu devranı neyläyin?

Melikänıñ işi ahı-zar bolsun,
Düşmanlara yagtı cahan dar bolsuñ,
Kayda barsañ Şahımerdan yar bolsuñ,
Sen gelyänçe bu dövranı neyläyin?
Elkıssa, Melike sözüni tamam etdi.

Kasım “Hoş, yarım, maña cogap beriñ” diyip, Melike bilen hoşlaşıp, goşunıñ ızından yetip gidiberdi. Uruş meydanına bardı. “Alla!” diyip, Katranıñ goşunına at goydular. Uruşmak bilen boldular. Katranıñ goşunı daraberdi. Kasım: “Barıñ, Hurşıt şaha habar beriñ, yene elli müñ goşun ibersin” diyip, adam iberdi.

Barıp, patışaga habar etdiler. Patışa ağzından çıkan dessine elli müñ goşun yolladı. Kasım garasa, tug görnüberdi. Ol şat bolup bu gazalı aytdı.

Şükür hakıñ dergahına,
Tuglar göründi- göründi;
Sıgındım kadır hudaya,
Leşger göründi- göründi.

Gelerler canından geçip,
Agzından köpükler seçip,
Bugün şirin candan geçip,
Begler göründi- göründi.

Rüsdemi-destan bolmaga,
Ganımıñ canın almaga,
Kasıma medet kılmaga,
Pirler göründi- göründi.

Kasım can bu gazalı aydıp, goşunıñ önünden çıkıp, elli müñ goşunı dört bölek edip, Katranıñ goşunına garşı goyberdi. Kasımıñ goşunları Katranıñ goşunını derbi-dagın etdiler, öldürenlerini öldürip, köpüsini yesir tutup aldılar. Galanları hem top-tophanasını taşlap, Katranıñ yurduna gaçıp gitdiler. Kasım duşmanıñ hemme top-tophanasını, yarag-encamını olca alıp, şatlık nagarasını uran vagtlarında, patışa köşgüñ üstünde eşidip: “Berekella, biziñ oglumız Kasım can Katranıñ goşunını yeñip gelyär. Munuñ öñünden çıkmak gerek” diyip, hemme vezir-vekillerini yanına alıp, goşun heniz şähere girmänkä, Kasımıñ öñünden çıkdılar. Patışa:

-Hä, oğlum, arma! -diydi.

-Bar boluñ, tagsır! -diydi.

Şäheriñ çetinden giren batlarına patışa:
“Käzimıñ üstünden gızıl seçiñ” diyip buyruk berdi. Şäheriñ çetinden girip, tä tagta yetyänçä, Kasımıñ üstünden gızıl seçdiler. Tagta bardılar.

Patışa:
“Men gızımı Kasım’a beryärin. Yedi gice-gündiz toy ediñ!” diyip buyruk berdi. Yedi gice-gündiz toy-tomaşa kıldılar. Nika gıyıp, Melike Zernigäri Kasım’a berdiler.

Patışa: “Oğlum, indi tagtım seniñki, bagtım seniñki. Katranı yeñeniñ boldı. Men indi garrapdırın. Huday maña iman bersin” diyip, tılla tagtını hem Kasım’a berdi.

Kasımı patışa edip goydular. Kasım can hem tagta ee boldı, hem bagta ee boldı. Ol patışa bolup, Melikäni hem alıp, maksat-mıradına yetdi.

2. “GÖVHER KIZ VE ŞİRALI BEY” DESTANININ TRANSKRİPSİYONU

Bir bar eken, bir yok eken, gadım eyyamlarda Tövriz şäherinde Alım şa dien bir patışa bar ekeni. Ol şanıñ üç sanı oglı bar eken. Oglanlarıñ ulusınıñ adına Nuralı dier ekenler, ortancısınıñ adına Piralı iñ kiçisiniñ adına hem Şiralı dier ekenler. Olarıñ iñ ulusı on dört, ortancısı on bir, iñ kiçisi Şiralı hem dokuz yaşına baranda, Alım şa agır kesele duçar bolundır. Ondan soñ Alım şa özüniñ agır yagdayından gorkup: “Ölmänkäm Şirala bir nesihat edeyin” diyip, oglanlarını yanına çagırıpdır. Olara nesihat berip, bir bäş keleme söz aydıpdır.

Bu yalançı dünyä maña dar boldı,
Atañıñ sözüne gulak sal indi;
Gunça gül açılıp, solara geldi,
Oglum, Nuralı beg, pendim al indi.

Segsen yaşa yetip büküldi bilim,
Bugün solar boldı açılan gülüm,
Nesihatım alıp, Piralı oğlum,
Sen atañdan razı bolup gal indi.

Gözüme göründi pulsırat yolı,
Tirsege galmana yok atañ halı.
Göz guvancım sensiñ, oğlum Şiralı,
Täci-tagta ee bolup gal indi.

Vezir-vekillerim, eşidiñ sözüm,
Alım şa diyr, indi yumuldı gözüm,
Oglum Şiralıga tabşırdım ızım,
Ulı-kiçi halayıklar, gal indi.

Elkıssa, Alım şa sözüni gutarandan soñ iñ kiçi oglı Şirala yüzlenip: “Ey guzım, seniñ başıñ yaş hem bolsa, agalarıña görä akılıñ, pikiriñ zıyadarak şonuñ üçin yaş kiçi hem bolsañ, täci-tagtı saña tabşırdım” diyipdir ve ogullarına köp nesihatlar edipdir, sargıtlar sargapdır. Ol:

-Ey oglanlarım, men ölenimden soñ, meniñ gabrımıñ başına kırk güne çenli her Cuma agşam barıp gaydıñ -diyipdir. Şeyle diyip, Alım şa dünyäden ötüpdir. Ondan soñ Tövriz şäheriniñ yaşulı, yaşkiçi bar halkı yıgnanıp, yas tutup şäherin kıbla tarapından bir ulı gümmez galdırıp, Alım şanı şol gümmezde caylapdırlar. Cemagat Alım şanıñ yoluna ayat okapdır. Gitcek bagtı kiçi oglı Şiralı beg ilhalkıñ öñünde atasıñıñ mazarını gucaklap, aglap, bir keleme söz aydıpdır:

Panı dünyä gelip dövranlar sürüp,
Şu gün ömrüñ güli soldı, can atam;
Höküm sürdüñ ile mähirlik kılıp,
İl-halkıñı zarın kıldıñ, can atam.

Bugün gutarandır gış, bahar- yazıñ,
İndi görmek bolmaz gül kimin yüzüñ,
Yatdan çıkmaz beren nesihat sözüñ,

Beren nesihatıñ aldım, can atam.

Bizden goş ayırdıñ ayıñ üçünde,
Agır yüküñ yokdur seniñ göçüñde,
Bizden galıp dar mazarıñ içinde,
Oyanmaz ukıga batdıñ, can atam.

Kändir bizden ozal dünyäge gelen,
Gelen aglap gider, hiç bolmaz gülen,
Nuralı, Piralı agalar bilen,
Izında aglayıp galdım, can atam.

Ezrayıl hırıdar boldı canıña,
İndi iman hemra bolsun yanıña,
Şiralı diyr, gara ajdarha goynuna,
"Hak" diyip, okladıñ özüñ, can atam.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutarıp, ulı-kiçi halayıklar bilen iline gaydıp barıp, atasınıñ aş-suvunı berip, kän hayratlar edipdir.
Atasınıñ patasına gelen adamlarıñ içinden bir aksakgal kişi çıkıp:

-Ey halayık, siz bir maslahatı orta alañzok. İndi Alım şa dünyäden ötdi, munuñ tagtına oglanlarınıñ birini çıkarmak gerek- diydi. Ondan soñ bularıñ içinden bir yaşulı çıkıp:

-Ey ilat, Alım şanıñ tagtına ulı oglı Nuralını çıkarmak gerek-diydi. Şol cemagatıñ içinde Şiralı dagını okadıp yören Dana sopı dien bir mollası bar eken. Bu çıkıp:

-Ey halayık! Bu akılıñız bolmayar. Dövlet guşı uçurmak gerek. Kimiñ başına gonsa, şonı tagta çıkarmak gerek! -diyipdir.

Bu Şiralı dagını okadıp, özi terbie berenden soñ, Şiralınıñ akıl-huşunıñ agalarına garanda, zıyadarakdıgını añlayar eken.
Mollanıñ bu sözüni il-halk, oturan adamlarıñ hemmesi makul bildiler. Ondan soñ il-halk yıgnanıp, dövlet guşı uçurdılar. Dövlet guşı hem gelip Şiralı begiñ başına goldı. Şunluk bilen, Şiralı begi yurda patışa etdiler.
Günlerde bir gün Şiralı beg agaları bilen otırka, atasınıñ edip giden ves'eti yadına düşdi.

-Ey agalar, biz atamızıñ eden ves'etini yadımızdan çıkarıp baryarıs. Şoña şu cuma güni sen gidip gel! -diyip, ulı agası Nuralını Şiralı beg uzadıpdır. Ulı agası Nuralı hem yola düşüp gidipdir. Ol atasınıñ mazarınıñ yanına barmaga gorkup, özüniñ bir dayısınıñkıda gice yatıp gaydıpdır. Soñ aylanıp köşge gelipdir. Şiralı beg agasınıñ yanına gelip:

-Barıp gaytdıñmı, näme ahbal gördüñ? -diyip sorapdır. Onda Nuralı:

-Hava, inim, barıp geldim veli, yöne meniñ gören zadım bolmadı- diyipdir. Ondan soñ, Şiralı beg kiçi agası Pirala yüzlenip:

-İndi sen barıp gel! -diyipdir. Piralı beg hem yola düşüp gidipdir. Bu hem atasınıñ yanına barmanı kın görüp: "Ey, ölen atadan näme peyda bar?" diyip, gice özüniñ bir dayısınıñkıda bolup, ertesi ir bilen köşge barıpdır. Şiralı beg mundan hem: "Barıp geldiñmi, näme vaka gördüñ?" diyip sorapdır. Piralı beg hem: "Barıp geldim veli, hiç hili vaka görmedim" diyip cogap beripdir. Ondan soñ Şiralı beg:

“Özüm hem bir barıp geleyin” diyip yola düşmekçi bolanda, Dana Molla Şiralı begiñ yanına gelip:

Oglum Şiralı, gitseñ, menem bile gitcekdirin- diyip, bir saçak gatlama bişirdip, ikisi yola ugrapdırlar. Bular Alım Şanıñ gabrına barıp, birnäçe ayat okap, gice şol yerde yatıpdırlar. Şiralı begdañ säher vagtlarında bir düyş görüpdir. Düyşünde bir mele donlı, yaşıl hasalı, aksakgal kişi gelip: “Oglum, eliñi ber” diyipdir. Şiralı begiñ elinden tutup, bir ulı çarbaga eltipdir ve ol: “Oglum, sen şunda men gelyänçäm dur” diyip, özi hem bir yana gidipdir. Bir salımdan soñ yañkı kişi bir gızıñ elinden tutup getiripdir. Bu gızıñ tarıpını aydıp diyip, soñuna çıkar yalı däl. Şiralı beg bu gızı görüp, bihuş bolup yıkılıpdır. Bir zamandan huşuna gelensoñ hälki mele donlı baba gız bilen Şiralını görüşdirip, her haysına bir käse şerap beripdir. Soñ: “Ey guzım Şiralı, seniñ dünyäde alcak gızıñ şuldur. Özi Söyün şanıñ gızı, adına Gövher dierler. Bu şäher İspıhan şäheridir. Bu bagıñ adına “Bagı-hövesdar” dierler. Emma şunuñ yolı gatı uzakdır, köp cepalar çekersiñ, her yerde. Başıña iş düşse, enşalla özüm yetişerin” diyip, pata beripdir ve: “Oglum, añrı bak” diyipdir. Şiralı añrı garap, bärsine dönse yañkı adam eyyäm yok bolundır. Şiralı yañkı piriñ inrä gidenini bilmän, töveregine garanıp durka, gız Şiralı begiñ yüzüne bakıp:

-Ey yigit, sen haysı yurduñ adamı sen, haysı şanıñ oglı sen? Haysı bagıñ bilbili sen?
–diydi. Onda Şiralı:

-Men Tövriz şäherinden, özüm Alım şanıñ oglı, adıma Şiralı beg diyyärler. Seni can tenim bilen söyyärin. Seniñ ugrunda başımı gurban etmeli bolsam-da ederin- diyipdir. Onda gız:

- Ey yigit, men seniñ yalı yigidi görmedim. Biz bir-birimize – sen maña, men saña mınasıp veli, menin atamıñ bitmez agır şertleri bar -diydi. Onda oglan:

- Eger atañıñ her hili agır şerti bolsa-da tä ahırkı canıma çenli görerin -diydi. Şeylelikde ikisi biraz arkayın gürrüñ etdiler. Soñ Şiralının oturmaga kararı bolman, özüni gızıñ üstüne okladı. Şol vagtda tisginip oyandı, görse, dañ atıpdır, yanında gız-da yok, zat-da yok, bir mollası ommalıp yatıp soñ Şiralı beg mollasını oyatdı. Mollası Şiralı begiñ yüzüne garasa onun yüzi üytgäpdir. Molla: “Ey oglum Şiralı, saña näme boldı? Gürrüñ berip durmayarsıñ, meniñ gövnüme yüzün hem asıgrak, gürrün ber” diydi. Onda Şiralı beg mollasınıñ yüzüne bakıp, gören düyşüni beyan, edip bir söz diydi:

Babam, size arzım beyan eyläyin,
Derdime bir derman gördüm düyşümde;
Gören düyşüm size ayan eyläyin,
Bir acayıp canan gördüm düyşümde.

İli İspıhanmış, atası şadır,
Garıp köñlüm şoñ yolunda gedadır,
Maña onı duş eylegen hudadır,
İnçe billi canan gördüm düyşümde.

İspıhanmış onuñ dogulan yeri,
Yüzleri on dördi ay kimin durı,
Gara çayın yüze döküp bir peri,
Meñ gaşımda gelip durdı düyşümde,

Atamıñ bitirtmez şerti bar- diydi,
Maña aşık bolsañ, derdi bar- diydi,
Men bir gövher, bolgun hırıdar-diydi,
Pirler nika gıyıp berdi düyşümde.

Mollam, düyşüm yorgun, yetmek bolarmı?
Laçın guşı bize tutmak bolarmı?
Yara gitmän munda yatmak bolarmı?
Agtarıp gider men indi huşumda.

Ey yaranlar, hak şerabın içmişem,
Men hem ışkıñ gapısını açmışam,
Şiralı diyr, mal-mülkümden geçmişem,
Yar agtarıp çıkam on dört yaşımda.

Elkıssa, Şiralı beg bu sözüni gutardı. Dana molla Şiralıdan bu sözü eşidip, kellesini ıraberdi ve elini manlayına goyup, köp pikir edip oturdı. Soñ:

-Ey oglum, Şiralı beg, senin bu işiñ gatı agır işdir, sen bu işine pikir berme ve baş hem goşma. Bu hıyalıñdan baş göter. İspıhan şäheri gatı daşdır- diydi. Onda Şiralı:

-Ey mollam, men bu işden el göterip bilmerin, çünki men mundan el götersem-de, köñlüm el üzmez. Meniñ yüregimde ışkıñ odı yanyar. Her hili kın günleri görsem-de, tä ahırkı yaşıma çenli şol gızıñ ugruna giderin- diydi. Onda molla:

Şiralı oğlum, azap çekip yola düşme, sen şu töverekde haysı patışanıñ gızını alsan-da elinden gelyär, rahatlı başını azaba goyma- diydi. Onda Şiralı beg:

-Men onuñ ugrunda hezreti- Circisiñ azabını görsem-de, maña behiştdir. İndi men hiç dönmerin-diyip, atını sıpalap eerledi. Soñ atına münüp:

-Ey Mollam, siz şähere barsañız, yurdı ulı agam Nurala tabşırıñ – diyip ugraberdi. Molla bir vagt ızına garasa, Şiralı beg gidip baryar. Molla çapıp barıp, Şiralı begiñ atını cılavlap: "Ey guzım, dur, bäş-altı agız sözüm bar, soñ gidersin" diyip, berk yapışdı ve her hili bolsa-da gitcegini bildi. Şiralı beg atınıñ başını çekdi. Molla:

-Ey guzım, sen gitseñ şähere baralı, azık, suvluk al, ondan soñ gidersiñ. Häzir gitseñ heläk bolarsıñ-diydi. Onda Şiralı:

-Eger goybermeseñ, özümi heläk ederin, meniñ munda bir sagat durara sabrım yok-diydi. Onda Molla:

-Her hili bolsa-da bir şähere baralı, ondan soñ gidersiñ- diydi. Atıñ cılavından berk yapışdı ve Şiralını goybermän, alıp gaytdı. Şeylelikde, şähere geldiler. Soñ molla bu sırı Şiralınıñ dogan- garındaşlarına, yaşulı-yaşkiçilerine habar berdi. Hemmeler üyşüp, her näçe tövella etseler-de bolmadı. Ahır nalaç cogap berdiler. Şiralı beg şäheriñ içindäki atlardan saylap bir at aldı ve bir gılıç, bir azrak azık alıp, yola düşmekçi boldı. Ulı-kiçi hemme halk Şiralınıñ başına üyşdüler. Şol vagtda Şiralı dogan- garındaşları, il-günleri bilen hoşlaşıp, yurdı ulı agası Nurala tabşırıp, bir gazal aytdı:

Men bugün düşmüşem ışkıñ yoluna,
Mähribanım ulug-ilim, gal indi;
Täcı-tagtım bile ulug-ilime,
Ee bolup, Nuralı beg, gal indi.

Kaknus kimin köyüp otlara düşüp,
Işkıñ sövdasına başımı goşup,
Ençe günläp çöl hem daglardan aşıp,
Men gidyärin, deñ-duşlarım, gal indi.

Ozalla kısmatım yazıldı şeyle,
Belli däl gelerim-gelmezim ile,
Yaşulım sen, mollam, Piralı bile,
Ak patanı berip, munda gal indi.

Cebri-cepa çekip ol yere barsam,
Söygülim Gövheriñ gül yüzün görsem,
Huda kuvvat berin, şertin bitirsem,
Mıradım-maksadım şonda bar indi.

Şiralı diyp, munda yok derde derman,
Tä barınça yolda bir zaman durman,
Yarımı görmesem, kän galar arman,
Ulı-kici halayıklar, gal indi.

Elkıssa, Şiralı beg bu sözüni gutarıp, yola rovana boldı. Mollası: "Men hem uzadıp gaydayıp" diyip, ızından ugradı. İl-halkıñ hemmesi köp hapa boldular, emma hiç alaç tapıp bilmän, hemmesi öz caydarına dargadılar. Şiralı beg bilen mollası öz yollarını dovam etdirdiler. Şeylelikde, ikisi üç gice-gündiz yol yörediler. Dördünci güni bir otlı-suvlı yere bardılar. Ondan soñ Şiralı beg:

Ey mollam, uzadandan yoldaş bolmaz, siz indi şähere gaydıñ ve ile yolbaşçılık ediñ. Men bolsa yeke özüm öz alacımı görerin- diydi. Onda molla:

-Şiralı oglum, şäherde sen bolmasañ, men hem durup bilmerin. Menem seniñ bilen bile giderin- diydi. Şiralı:

-Yok mollam, siz azap çekip meniñ bilen gitmäñ. İle siziñ yalı bir yaşulı gerekdir-diyip, köp tövellalar edip, mollasını ızına gaytmaga kayıl edip:

-Ey mollam, maña bir ak patañızı beriñ- diydi. Soñ mollası hiç alaç tapman, Şirala ak patasını berip, bir gazal aytdı. Şiralı hem cogap berdi.

Molla:
Gider bolsañ, guzım, uzak yollara,
Bargın balam, seni alla tabşırdım;
Ak patañı berip galyarın munda,
Balam, seni bir allaga tabşırdım.

Şiralı beg:
Başımı goşmuşam ışkıñ yoluna,
Baba can, gaygırma, yazılan bardır,
Men gelinçäm yaşulı bol ilime,
Meni yada salma, yazılan bardır.

Yüzüm tutup arz edeyin hudaya,
Yaşlıkda ugraşdıñ beyle belaya,

Haçan gaydıp görsiñ, indi bu caya,
Bargın balam, bir allaga tabşırdım.

Ozalla hudayım yazdı bu işi,
Kän gam iyip çekmäñ gaygı-endişi,
Seyl edip aylanıñ yaz bile gışı,
Munda gam çekmäñ siz, yazılan bardır.

Yaşlıkda guvanıp, men köñül berdim,
Boyuña guvanıp, gül yüzüñ gördüm,
Okatdım, övretdim, terbi eberdim
Bargın balam, seni alla tabşırdım.

Mollam, gulak goyup diñlegin söze,
Atamıñ ornunda diyyärin size,
Nuralını, ızı tabşıryan size,
Gam iymegin, mollam, yazılan bardır.

Dana molla dier, gutardım sözüm,
Öz yüküñi görgün, gaygırma ızıñ,
Tä gelinçäñ yola dikerin gözüm,
Bargın balam, seni alla tabşırdım.

Hudaya arz edip dadı-peryadı,
Söyün şanıñ gızı Gövherdir adı,
Şiralı diyp, şol gövnümiñ mıradı,
Mollam, pata berin, yazılan bardır.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Soñ molla gatı kınlık bilen ak patasını berip goyberdi. Şiralı beg hudanı çagırıp, yola düşüp gitdi. Bu şol gidişine birnäçe gice-gündiz yol yöredi. Şiralı begiñ atı lakı-tak durdı. Ol atını yöretcek bolup her hili edip gördi veli, at yöremedi. Soñ hiç alaç tapman, atını hem goyup, özi pıyada yola ugradı. Yedi gice-gündiz yol yöredi, özüniñ hem ayakları çişip, ısgın-mıdarı galmadı, azığı hem gutardı. Soñ "Men bu çölde öler boldum, Gövher gızı görüp bilmedim. Ey, Gövher can, men seniñ üçin kın güne galıp, şu çölden çıkıp bilmedim" diyip, gan-yaş aglap, hudanı çagırıp pirinden kömek dilap, bir gazal aytdı.

Ey yaradan hudayım, bu gamdan gutar meni,
Gice-gündiz gan aglap, mıdam yat edem seni,
Işk oduna köydürip, munda har etme meni,
Izlap çıkdım vatandan söygülim Gövher canı,
Galar boldum bu çölde, bu gamdan gutar meni.

Düyp ozalda hudayım yazdı bize bu işi,
Pirim gayıp erenler gaygıdan gutar başı,
"Yar-yar" diyip, örtenip, gezem yaz bile gışı,
Çölde, kölde, gayada barça açız yoldaşı,
Ya pirim Hıdır, Ilyas, gaygıdan gutar meni.

Yaşlıkdan aşık bolup, baş goymuşam bu yola,
Köñül guşum bilbilim gonmak isleyär güle,
Aglayıp mollam galdı, agam Nuralı bile,
Pirim Alı, kuvvat ber, salgın, bir dogrı yola,
Söygülim Gövher cana, sen, tizden yetir meni.

Hicran çölünde galdı atım, yolda yaraman,
Pıyada yol yöräre yok mende ısgın, derman,
Gövher gıza yetmesem, kän galar mende arman,
Sabır-takat yok mende, şol gızı gözüm görmän,
Şiralı diyr, şol yara, sen, tizden yetir meni.

Elkıssa, Şiralı beg bu sözüni gutarıp, gaygı-gam basıp, aglap, hemme övlatları, hudanı yat edip, gamgın bolup yatırdı. Şol vagt kıbla tarapdan bir gara atlı, yaşıl hasalı kişi gelip, Şiralı begiñ başını yerden göterip: "Ey oglum, Şiralı, sen näme gamgın bolup yatırsıñ? Mert yigide aglamak ayp bolar, aglamak namardıñ işidir"diydi. Soñ Şiralı bu mähremlik sözleri eşidip, turup salam berdi ve hossarını gören yalı bolup: "Ey baba, siz meni nähili tanadıñız ve nirede görüpdiñiz?" diyip soradı. Onda ol kişi Şirala:

-Ey oglum, sen nireden ve näme üçin bu çöllere çıkdıñ? Haysı övladıñ adamı sen? diyip soradı. Onda Şiralı beg:

-Men Tövriz şäherinden Alım şanıñ oglı men-diyip, başından geçenlerini bir-bir aydıp berdi. Onda ol kişi:

-Ey oglum, men seniñ şol düyşüñde gören adamıñ bolar men. Sen hiç zadı gaygı etme. Men seni İspıhan şäherine yeter yalı edeyin-diydi. Şol vagt Şiralınıñ düyşüñde gören adamı ve "Başıña iş düşende yetişerin" dieni yadına düşdi. Ondan soñ ol kişi goltugından iki sanı yüzügi çıkarıp, Şiralınıñ barmaklarına ötürdi. Şol vagt gün agar tarapdan cılavı eeriñ gaşına taşlaglı gök tazı yalı oynaklap duran bir at geldi. Hemme esbabı üstünde yerbe-yer, günüñ aşagında yalpıldap göz gamaşdıryar. Soñ yañkı kişi atıñ cılavından tutup, Şiralı begiñ yanına getirdi. Ol Şirala:

-Ey oglum, atın yoldan galan bolca, şu atı bereyin. Bu atı münüp dünyänıñ yüzüni aylansañ-da bu at durmaz. Bu atıñ adı Guşganatdır-diydi. Gapdalından bir gılıcı çıkarıp:

-Bu gılıcıñ adı Almaz gılıçdır. Bu gılıç daga-daşa ursan-da kesip geçer-diyip, atın cılavını Şiralınıñ eline berdi. Gılıcı hem biline dakıp berdi. Soñ:<<Oglum, aşıklık agır işdir, gıssanmagın, maña Hezret Alı dierler. Enşalla mıradıña yetersiñ>> diyip, pata berdi ve gözünden gayıp boldı. Ondan soñ Şiralı beg atını münüp, mes bolup bir gazal aytdı:

Şükür edeyin yaradanıñ özüne,
Meni gamdan azat eyledi bugün:
Alı pirim medet berdi özüme,
Gam basan köñlümi şat kıldı bugün.

Ayralıgıñ odı ölümden acı,
Pirim kuvat berdi maña hem güyci,
Guşganat at bilen Almaz gılıcı,
At bilen gılıçlı boldum men bugün.

İlimden çıkmışam ışk bilen coşup,
Kısmat bilen belent dağlardan aşıp,
Pirim Alı maña çöl yerde düşüp,
Hasta görüp, hala rehm etdi bugün.

Guşganat atımı münsem cılavlap,
Mırat-maksadımı alladan diläp,
Yüze galkan tutup, gılıcım bulap,
Şanıñ şertin isläp barar meñ bugün.

Gayrata gal atım, yollarım daşdır,
Gövhere yetincäm gözlerim yaşdır,
Bilmen şanıñ şerti nähili işdir,
Takdıra ten berin barar men bugün.

Şiralı diyr, canım gurban şol gıza,
Erenleriñ barı medetkär bize,
Canım çıksa, alman dolanman ıza,
Bar mähneti rahat görer men bu gün.

Elkıssa, Şiralı beg bu sözüni gutarıp, vagtı şol bolup, Guşganat atı münüp, Almaz gılıcı biline baglap, yola düşdi.

İndi bu söz bu yerde dursun, habarı Söyün şanıñ gızı Gövher periden eşideliñ. İspıhan şäheriniñ patışası Söyün şanıñ Gövher atlı bir gızı bar eken. Munuñ şundan başga ogul-gızı, hiç perzendi bolman, ömrüniñ barında, yaşınıñ soñunda gören perzendi şu eken. Bu gız dokuz yaşından on yaşlarına gadam goyupdır. Munuñ ovadanlıkda ve akıl-gılıgında hiç deñi-tayı bolmandır. Söyün şa bu gızını başga perzendi bolmanı üçin, gız hem bolsa, ogul ornunda görüp, eneden bolan vagtları şuna nietläp, munuñ öz adına bir bag ekdiripdir. Bu bag hem gız on yaşlarına yetende, göyä behişt yalı bir bag bolup yetişdi. İller "Bu bag yalı bag cennetde bolmasa, yeriñ yüzünde bolmaz" diyip aydardılar. Bu baga giren adam vagtınıñ ötenini bilmezdi, gaydıp çıkası hem gelmezdi. Şonuñ üçin hem bu baga "Bagı-hövesdar" diyip at beripdirler. Patışa bu bagı gızına bagışlap, bagıñ içinden tılladan bir köşk saldırıp, Gövheriñ özüne barabar gızlardan kırk kenizi cemläp, şol bagı gızına beripdir. Bu kırk geniziñ içinden dört sanısını sayläp, kırk gızın her onusına birini baş edipdir. Bu dört gızıñ biriniñ adına Gülcemal, birine Zeynep, birine Mer'em, yene birine hem Gözel dier ekenler. Gülcemal atlı kenizi köp akıllı gız eken. Kenizleriniñ içinde Gülcemalı Gövher hem govı görerdi. Gövher kenizlerini yanına alıp, baga barıp, köşgüne çıkdı. Şol vagt Gülcemal Gövheriñ yüzüne gözläp, bir söz aytdı.

Sen bilen yaşdaşdır "Bagı-hövesdar",
Bibican, bu bagıñ mübärek bolsun:
Baglarıñda açılıpdır gülgüzar,
Gövher can, bu bagıñ mübärek bolsun.

Gül bagıñı iller goymaz dilinden,
Güdek bolar garrı ısgasa gülünden,
Gül aralap geçyän tämiz yoluñdan,

Sallanıp geçişiñ mübärek bolsun.

Kırk gızlarıñ barı saña hızmatkär,
Sen yüzüñde Şirin gızıñ görki bar,
Bag içre saldırdıñ altından minar,
Tılla köşk- eyvanıñ mübärek bolsun.

Höves bilen bugün köşgüñe çıkıp,
Gara saçlarıñı ak yüze döküp,
Yokardan başlayıp, aşaga çekip,
Zülpleriñ darayşıñ mübärek bolsun.

Gülcemal gız dier, etmegin kine,
Hızmata buyurıp ızımdan sına,
Bu altın köşgüñe zineme-zine,
Sallanıp çıkışıñ mübärek bolsun.

Elkıssa, mundan soñ bu gızlar Gövher gız bilen bu yerde bolmaga başladılar. Gövher gız bolsa bäş yüz zineli tılla tagtıñ üstünde öz gövnüniñ söenini edip her günde baglara seyil edip yörerdi. Günlerde bir gün Gövher gız tagtıñ üstünde kenizleri bilen meylis gurup, mey içip, mes bolup, yatıp galdı. Ol şu yatışına dañ-säher vagtlarında düyşünde bir mele donlı, yaşıl hasalı adam gelip, tagtıñ üstüne çıkıp:

Ey guzım Gövher, tur yeriñden, tur-diyip, turzup, elinden tutup, "Bagı-hövesdara" alıp bardı. Görse bir gülüñ düybünde bir oglan oturıpdır. Gövher gız bu oglanı görüp, endam-canı lerzan urup, akıl-huşunıñ barını yitiripdir. Bu oglan gatı ovadan, tılla käkilleri biline düşüp duran eken. Soñ yañkı kişi Gövher bilen ol oglanı görüşdirip:

-Guzularım, men sizi biri-biriñize mınasıp görüp, biri-biriñize govşurdım-diyip, her haysına bir käse şerap beripdir ve "Enşalla mıradıñıza yetersiniz", diyip, gözünden gayıp bolupdır. Soñ Gövher gız bu oglana can, dil bilen aşık bolup:

-Ey yiğit, sen nireden ve haysı yurduñ adamı señ, adıña kim dierler? -diyip soradı. Onda ol yiğit:

-Men Tövriz yurdundan, Alım şanın oglı meñ, adıma Şiralı beg dierler.

-Ey peri, men özüm haysı yurtda bolsa-da seni sorap taparın-diydi. Bu sözi eşidip, Gövher gızıñ yüreğine ot düşdi. Ol:

-Ey yiğit, sen meniñ ugrumda kän azap çekersiñ, çünki meniñ atamıñ agır şertleri bardır- diydi. Onda Şiralı:

-Men seniñ ugrunda her hili azap görsem-de, rahat ornunda görermen-diyip, biraz süyci sözleşip oturdılar. Bu vagt yañkı yiğit gucagını açıp, özüni Gövheriñ üstüne zıñdı. Gız hem gucagını açıp, tutayın diyse, tisginip oyandı. Gövher gız görse, yatan yeri tamıñ üsti, yanında hiç kim yok. Soñ yüregi gısıp, bagıñ içine, yankı düyşünde gören gülüniñ düybüne bardı. Onda-da hiç zadı görmän, ışkı yüregine sıgman, ralını isläp, "Şiralı şu yerde bardır" diyip, bir gazal aytdı.

Ne sövda düşdi başıma,
Ey söygülim, nä yerde sen?
Bir bilen girdiñ düyşüme
Yandım ışkıñ oduna men

Şu gülüñ düybünde düşdüñ,
Bilmen indi nirä gaçdıñ,
Ya bolmasa menden geçdiñ,
Köydüm ışkıñ oduna men.

Bir-birege köñüp berip
İçdik pir golundan şerap,
Dañdan turup, seni sorap,
Munda sergezdan boldum men.

Işkıñ odı tenden ötdi,
Barıp şirin cana yetdi,
Yarım nirde mesgen tutdı,
Gövher dier, yandım munda,

Köñül ıgtıyarım sende,
Sabır-takat yokdur mende,
Köydüm, ışkıñ oduna men.

Elkıssa, Gövher gız bu sözüni gutarandan soñ, aklı hayran bolup, näderini bilmän: "Ey yigit ozal söydüñ, indi gaçdıñ!" diyip, sesi öñki bolman, möññürip, şol aylanıp yörşüne aglap yördi.

Gülcemal Gövheriñ yatan yerini gördi. Görse, Gövher yok. Soñ Gülcemalıñ yüregine ot düşüp, gızlarıñ yanına barıp: "Ey Zeynep, Mer'em ve Gözel, turuñ ne vaka boldı, Gövher gız yerinde yok. Bagıñ içinden bir ovaz işidilyär, yörüñ, barlap göreliñ!" diyip, dört gız el tutuşıp gitdiler. Galan kenizler hem olarıñ ızlarından ugradılar. Şeylelikde, bular, "Bagı-hövesdarı" aylanıp, yañkı gülüñ düybüne geldiler. Gövher gızıñ bagıñ içinden iñ govı göryän yeri şu gülüñ töveregidi. Mundan hem Gövheri tapmadılar. Soñ bular topar-topar bolup, bagıñ içinden aylanmaga ve Gövheri agtarmaga başladılar hem-de yañkı ovazıñ kimiñkidigini bilmäge gitdiler. Gövher gız bolsa aglap, hiç kimi tapman, ışk yüregine düşüp, bihuş bolup yıkılıp galıpdır. Bular köp aylandılar. Dañ hem atdı, hiç zat tapmadılar. Ahır nalaç bolup ızlarına gaydıp gelyärkäler, bir agacıñ düybünde biriniñ yatanını gördüler. Görseler, Gövher gız öli yalı bolup yatır. Aglap gözünden akan yaşı gana dönüpdir. Bular: "Muña näme bolduka? Cın-arvah urdumıka?" diyip, Gövheri göterip tagta geldiler. Gövheriñ yüzüne gülap sepip, huşuna getirdiler. Gövher gız "Vah, Şiralı!" diyip, aglap yerinden turdı. Şol vagt on gızıñ başlıgı Gözel Gövheriñ halından habar soran, bir gazal aytdı.

Gulak salıp eşit meniñ bu sözüm,
Başıña nä sövda düşdi, Gövher can?
Rastıñ diygil, menden sırıñ gizleme,
Başına nä govga düşdi, Gövher can?

Dañ säherler turup gitdiñ yeriñden,
Bilmen näme vaka geçdi seriñden,
Keşgi-eyvah durup bilmez zarından,
Rastıñ diygil, bu gızlara, Gövher can!

Kırk keniziñ gurban seniñ daşıñda,
Nãme vaka görüp turduñ düyşüñde,
Gunça-güldüñ on bir-on iki yaşıñda,
Başıña nä sövda düşdi, Gövher can?

Ay bilen gün hıcap çeker yüzüñden,
Ganlı yaşıñ sil dek akar gözüñden,
Gözel dier, manı añla sözümden,
Rastıñ diygil bu gızlara, Gövher can!

Elkıssa, Gözel sözüni gutarıp:

-Ey Gövher can, saña näme boldı, kimden köñlüñ galdı? Näme vaka gördüñ? Dogrıñı ayt! -diydi. Onda Gövher gız gören düyşüni beyan edip, zar-zar aglap, bir gazal aytdı.

Gızlar, gulak goyuñ üşbu sözüme,
Akıl-huş başımdan uçdı, yaranlar;
Huda rehm etmese gözde yaşıma,
Meniñ derdim hetden aşdı, yaranlar.

Bir yaşulı geldi: “Guzım, tur!” diydi,
Meniñ bilen bile-bile yör-diydi,
Bir zıba yigit dur, munı gör-diydi,
Görüp akıp-duşum çaşdı, yaranlar.

Yürekde tutaşdı bu ışkıñ odı,
Eşitgin her dayım dadu-peryadı,
Alım şanıñ oglı Şiralı adı,
Gül düybünde maña düşdı, yaranlar.

Bugün baş goşmuşam ışkıñ yoluna,
Zerefşan käkili düşer biline,
Nazar etmän bu dünyänıñ malına,
Söver yarı tä görinçem, yaranlar,

Bu dünyäge gelen geçer gan aglap,
Düşdüm ışk oduna bilimi baglap,
Tä gelinçä yarım meni soraglap,
Günüm bir ay, gicäm yıldır, yaranlar.

Gövher dier, yokdur sabrı-kararım.
Işk yoluna düşdüm, yok mende arım,
Yetişgin dadıma ya Alı pirim,
Şeyle meniñ gören düyşüm, yaranlar.

Elkıssa, Gövher gız bu sözüni gutarandan soñ munı eşidip, kenizler hayran boldular ve näme ederini bilmediler. Şeylelikde, bu gızlar öz aralarında maslahat etdiler. Gözel:

-Gülcemal, bu işiñ geneşini tap näme ederis? -diydi. Onda Gülcemal:

-Menden geneşseñiz, şu iş şu yerde galsın. Birden yüze çıkarmalı. Soñı näme bolyar? -diydi. Munuñ bu sözüni makul gördüler. Şeylelikde, hiç yere çıkarıp ve hiç kime aydıp bilmän göziberdiler.

Gövher gızıñ günsayın ışkı yüregine sıgman. Yıl keseline yatan yalı saralıp, yöräre mıdarı galmadı. Şol günler Gövheriñ enesi Badam hem gızınıñ yaşayşını göreyin diyip, Gövheriñ yanına geldi. Görse, Gövher ölere az galıpdır. Badam Gövheriñ bu bolşunı görüp, yüregi yarılan yalı bolup:

-Yeke perzendim, Gövher can, saña näme boldı ve kimden zıyan yetdi, ya kesel boldunmı? -diyip, aglap soradı. Onda gızlar näme dierini bilmediler. Gövherden hem hiç hılı ses çıkmadı. Muña Badam enäniñ aklı çaşıp, gan-yaş aglap, Gövherden habar sorap, bir gazal aytdı. Gövher gız hem näme ederini bilmedi. Ahır sırını aytmaga mesbur boldı. Şol vagt şol yerde ene-gız ikisi bäş keleme söz aydışdılar. Badam öñüni başladı, Gövher hem cogap berdi:

Badam:
Başıña döneyin, eziz perzendim,
Eziz balam, Gövher canım, näm boldı?
Bu boluşıñ görüp, menem örtendim,
Mähribanım, görer gözüm, näm boldı?

Gövher:
Yene habar alsañ meniñ halımdan,
Görenimi beyan eyläyin size;
Gizlin sırım eşder bolsañ dilimden,
Gören ahvalımnı aydayın size.

Mähriban eneñden gizleme sırıñ,
Nä üçin saralıp, soldı gül yüzüñ,
Her yollara salıp gınama özüñ,
Görer gözüm, Gövher canım, näm boldı?

Yatır idim köşk içinde oylanıp,
Düyşümde bir yigit geldi şaylanıp,
Atın idip, bag daşında aylanıp,
Yatırkam şazada gördüm düyşümde.

Ey-vay, gızım, näme sözler dier sen?
Düyşde görüp, huşda neçün söer sen?
Atañ sırıñ bilse näme dier sen?
Yalñız balam Gövher canım, näm boldı?

Ene can, habarı sorasañ menden,
Işk yüreğe yetdi, ötendir tenden,
Atam duysa kömek dilärin senden,
Gülüp size sırım ayan eyledim.

Häzir bol, sırıñı duydurma ile,
Köñül-maksadıñı alladan dile,

Badam dier, balam girme bu yola,
Mähribanım, Gövher canım näm boldı?

Ar-namıs galmadı eşitgin sözüm,
Bu yoldan dönmenem yumulsa gözüm,
Tä gelinçe yolda dikiler gözüm,
Gövher dier, meniñ sözüm şu size.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Enesi:

-Ey gızım, seniñ bu işiñ gatı agır işdir. İn govusı sen bu işden el göter -diydi. Onda Gövher gan-yaş aglap:

-Ey can enem, men mundan el üzüp bilmerin, çünki bu işi meniñ başıma hudayıñ özi saldı. Işkıñ odı yüregime yetdi ve men oña piriñ yanında äht etdim. Men mundan el çekmerin- diydi. Enesi Gövhere her näçe tövella etdi velin, bolmadı ve bu yoldan dönmecegini bildi. Ol:

-Ey gızım, onda ıgtıyar özüñde-diyip gitdi. Habarı indi Söyün şadan eşideliñ. Söyün şanıñ üstüne o yerden, bu yerden "Gızıñı bize gelinlige ber" diyip, savçı gelip başladı. Şanıñ gulagını dındarmadılar. Ahırsoñı patışa: "Meniñ üç şertim bar. Kim şol şertlerimi bitirse, gızımı şoña bercek. Şol şertleri bitirip bilmecek adam meniñ gızıma söz aytsa, dünyäde in agır cezanı bercekdirin" diyip car çekdirin. Şanıñ bu habarını eşidensoñ, iliñ ayagı yıgıldı, gaydıp hiç kim gelmedi. Patışanıñ beyle agır şertleri öñüne goymagınıñ sebäbi, "Meniñ oğlum yok, şul gızdan başga perzendim yok. Onuñ üçin men şu gızımı kime bersem, tagta hem şonı ee eder men" diyip, şanıñ akıllı yigit saylamak üçin eden işidi.

İndi bu söz bu yerde dursun, habarı Şiralı begden eşideliñ.

Şiralı beg az yöräp, köp yöräp, bir gara çeşmäniñ boyuna geldi. Bu yerde atını suva yakıp, çay içip, mest bolup, yene-de atına münüp ugradı. Piriniñ beren atınıñ dagda, daşda, çölde durman, kän vagtlık yolı bir sagatda alşına vagtı hoş bolup, bir gazal aytdı:

Bugün seniñ tarıpıñı
Getirdim dile, Guşganat;
Aydıp bereyin vaspıñı,
Gulak goy dile, Guşganat.

Pirim seni berdi maña,
Altın eer edip saña,
Yetir meni İspıhana,
Arzım şu saña, Guşganat.

Gözel gız kimin duruşıñ,
Yıldırımdan tiz yörüşiñ,
Dagdan-daga yüz uruşıñ,
Düldüle meñzär, Guşganat.

Suvsuz çöl yerde düşende,
Gaygı-gam hetden aşanda,
Ayak gabarıp çişende,
Yetişdiñ maña, Guşganat.

Sensiñ meniñ köñül hoşum,
Söveş güni yan yoldaşım,
Gövher üçin gözde yaşım,
Sil kimin akar, Guşganat.

Bugün çeşmelerden geçsek,
Seniñ bilen dağdan aşsak,
Aman İspıhan yetişsek,
İymitiñ güldür, Guşganat.

Şiralı diyr, mundan gitsek,
Beyik-beyik dagdan ötsek,
Gövher gıza barıp yetsek,
Maksadım şudur, Guşganat.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutarıp yola rovana bolup gidiberdi. Şiralı beg Tövrizden çıkıp, altı ay yol yöränsoñ, yedinci ay diende, bir beyik dagıñ etegine bardı. Şiralı beg at gamçılap daga çıkdı: Töveregine esevah etse, ileri gapdalında bir şäher göründi. Şiralı bu şäheri gapdallap geçip baryardı. Bu şähere Hemedan şäheri dier erdiler. Patışasına Mömin şa dier ekenler. Mömin şanıñ kırk sanı yasavulı ötenden paç almak üçin şu yolı günde bir-iki gezek aylanar eken. Yasavullar şu gün Şiralı bege duş geldiler. Bu yasavullarıñ bir serdarı bardı. Ol serdar Şiralı begiñ öñüne geçip, atıñ başını çekdi ve soradı:

-Ey yigit, nireden gelip, nire baryarsıñ, haysı yurduñ adamı sen, näme işe çıkdıñ? -diydi. Onda Şiralı beg bu yasavullara öz derdini beyan edip, bir gazal aytdı:

Habar alsañ kırk yigidiñ serdarı,
Tövriziñ şährinden çıkıp gelemen;
Aslı-zadım beyan edeyin saña,
Özüm Alım şanıñ oglı bolamen.

Dokuz yaşda düşdüm ışkın yoluna,
Nazar etmen bu dünyänıñ malına,
Cepa çekip İspıhanıñ iline,
Gövher gıza aşık bolup gelemen.

Guşganatım köp çöllerden geçendir,
Alı pirim ışk gapısın açandır,
Bu dünyäden on dört aşık geçendir,
On bäşinci aşık bolup gelemen.

Takdır-kısmatımı alladan görüp,
Yedi aylap gice-gündiz yol yörip,
Söyün şanıñ gızın düyşümde görüp,
Işkıñ sövdasına düşüp gelemen.

Bilbil bolup uçup çıkdım ilimden,
Almaz gılıcımı dakıp bilimden,
Şiralı diyr, habar alsañ halımdan,

Pirden pata alıp, yara baramen.

Elkıssa, şiralı sözüni gutaransoñ, serdar bu sözi eşidip: “Alla, bu yoldan bu oglan Gövhere aşık bolup baryan bolsa, oña biziñ patışamız hem aşık bolup yör. Gel, şunı ızına gaytarayın, ya tutup, şanıñ yanına alıp barayın” diyip, öz içinden pikir etdi ve:

-Ey yigit, sen ol gıza aşık bolup baryan bolsañ, oña biziñ patışamız hem aşık bolup yör. Sen iñ govusı gızıña gayt-diydi. Onda Şiralı:

-Eger patışañ aşık bolman, her kim bolsa-da men ya Gövheri aların, ya-da bu candan dınman, kelläm dik dursa, ıza gaytmarın-diydi. Bular bu sözi eşidensoñ, bularıñ içinden bir gızmaragı: “Canından dınmak maksadı bolyan bolsa, häzir dındaralı” diyip gılıcını sogrup, Şiralınıñ üstüne topuldı. Şiralı hem atıñ üstünde munuñ boynuniñ çıkan yerine gılıcı salıp goyberdi. Bu yigidiñ kellesi hozzuldap honda düşdi. Galanları: “Sen biziñ birimizi öldürdiñ” diyip, munuñ daşını aldılar. Şiralı beg hem Almaz gılıcı bilen yakın geleniniñ kellesini alıberdi. Şeylelikde, kırk yigidiñ altısı öldi. Galanları bolsa gıza dolanıp, gala baka gaçıp gitdiler. Bu söz bu yerde dursun, indi sözi serdardan eşideliñ. Serdar şu gaçıp barşına, yüregi yarılan yalı, dogrı patışanıñ gaşına bardı. Patışa munı görüp, “Ey Serdar, ajdar gördüñmi, şir gördüñmi? Yaman ganıñ gaçık görünyärsiñ?” diydi. Onda serdar: “Men gören zadımı ayan edeyin” diyip, bäş keleme söz aytdı.

Arzımı eşitgin, ey Mömin şahım,
Ajdarı, şiri hem görençe boldum;
Olca bilen av etmäge gidipdim,
Av bilen olcamı alança boldum.

Gündogardan inip geldi bir yiğit,
Egnine geyipdir altından sovut,
Men diydim: “Atıñı saklap, sözüñ ayt”,
Men onuñ habarın alança boldum.

Aytdı aslın, Tövriz eken mekânı,
Almana baryarmış ol Gövher canı,
Daşın gabap tutcak boldum men onı,
Öz gövnüme tutup talança boldum.

Ol yigidin “Pirim!” dien pillesi,
Tozdı altı yigidimiñ kellesi,
Men gaçdım gözlemän belendi-pesi,
Ezrayıldan gaçıp gelençe boldum.

“Aldı pirim” diyip atını mündi,
Ajdardan hem ol haybatlı göründi.
Beg oglı Serdar diyr, yürek yarıldı,
Golun arkasına dañança boldum.

Elkıssa, beg oglı Serdar sözüni gutardı. Serdar sözüni gutaryança, patışa hem munuñ manısını tapıp oturdı. Mömün şa:

-Ey Serdar, bir yigit Gövhere baryar eken, tutup äkelcek bolup, altı yigidimi aldırıp gaytdım diyäysene-diydi. Soñ bolsa:

-Ölüm size, kırk yigit bolup, bir yigitden basılıp gaydan bolsañız, toprak başıñıza -diydi. Ondan soñ patışa yanı bilen bir lek goşunı alıp, Şiralınıñ ızından çıkdı. İndi habarı Şiralı begden eşideliñ.

Şiralı öz içinden: "Bu Serdarı beydip iberdim. Munuñ ızı hem zorugıp geler, bihabar bolmayın" diyip, bir meydan bilen baryardı. Gañrılıp ızına seretse, bir tozan peyda boldı. Şiralı beg: "Bu tozan az tozan däl. Öñünde-hä durup, munı alıp bolmaz" diyip, dagıñ arka tarapına aylandı ve goşunıñ ızına geçip, bihabar gelyän goşunı ur, yık, agdar edişdirip, bir bölek goyna gurt daran yalı etdi. Goşunıñ ızı maslık bolup baryar. Öñi şol Şiralını kovup oturışı, habar hem tapanok. Bir vagt bir lek goşundan yüz çaklısı galanda, patışa ızına seretdi, görse goşunıñ hemmesi cöveniñ palacı yalı bolup yatır. Bu hem atınıñ başını gala garşı edip, gaçmaga başladı. Şiralı kovup, barıp patışanıñ elini dañdı. Ondan soñ Mömün şa:

-Ey oğlum, sen meni goyber, men seniñ bilen dost boldum, ikimiz ata- ogul okaşalı-diydi. Şiralı mundan bu gürrüñleri eşidip, Mömin şanıñ elini çözüp goyberdi. Patışa ikisi ata- ogul okaşıp, elli altı gün dınç aldı. Ondan soñ Şiralı gitmekçi bolup:

-Ey şahım, yol eesi yolda yagşı, maña rugsat berseñiz, men gitcek- diydi. Ondan patışa:

-Ey Şiralı, täci-tagta ee bolup munda gal. Men şu şäherde halan gızıñı alıp bereyin- diydi. Onda Şiralı.

-Ey şahım, men Tövriz şäherinden yedi aylap Gövher can diyip gelyärin. Meniñ gözüme dünyäde başga mal ve peri-peyker görünmez-diyip bir söz aytdı.

Saña arzım şudur, şahım,
Meniñ munda durarım yok;
Yüregimde kändir ahım,
Hiç meniñ namıs-arım yok.

Çıkmışam şähri-Tövrizden,
Men rugsat soraryn sizden,
Yüz övürip Gövher gızdan,
Özgä köñlüm bererim yok.

Arzı-halım aytsam size,
Aşık men hem Gövher gıza,
Yara gitmän özge gıza,
Hiçbir köñül bererim yok.

Gözden dökerin yaşımı,
Söyün şa alsa başımı,
Oda köydürsem läşimi,
Gitmesem, hiç kararım yok.

Belent daglardan ötyänçäm,
Laçın guşumı tutyançam,
Gövher perige etyänçäm,
Hiç menzilde durarım yok.

Sayratsañ Şiralıñ dilin,
Men tirerin Gövher gülün.
Munda başga gızlar bilen,
Bir gün ömür sürerim yok.

Elkıssa, Şiralı beg bu sözüni gutarıp:

-Ey patışahım, men öz täci-tagtımı hem goyup gaytdım. Men Gövheri görinçäm hiç yerde durup bilmerin-diydi. Onda patışa:

-Ey Şiralı, gitsen, men saña rugsat bererin, yöne sen yanıña goşun, yarag alıp gitcekmi? Söyün şanıñ üç şerti bar. Ol şertler bolsa biter yalı däl. Güyç bilen men hem yigrimi gezek barıp, uruş edip yeñlip gaytdım-diydi. Şiralı beg:

-Ey mahım, mundan goşun alıp gidip, maña gız aldırmaz-diydi. Ondan soñ yol guravını tutup uğradı. Bäş yüz yiğit bilen şanıñ özi hem gitdi. Şeylelikde, üç gün bile yol yörediler. Dördünci güni bir çeşmäniñ başında düşdüler. Şol yerde dınç alıp, yola ugracak mahalı Şiralı patışa: "Ugradandan yoldaş bolmaz, siz yurduñızda galıñ!" diyip, bir gazal aytdı.

Uzadandan yoldaş bolmaz,
Pata berip galıñ indi;
Yazılan hiçbir bozulmaz,
Şahım, siz sag boluñ indi.

Yüregimde dagı-düvün,
Gündiz yagtı, giceler tün,
İspıhan gider men bugün,
Gadırdanlar, hoş gal indi.

Men gidermen ilden-ile,
Köñül guşı uçar güle,
Meni saldın dogrı yola,
Sizler munda galıñ indi.

Şahım, gulak goyuñ maña,
Arzımı aydayın saña,
Ak patañı berip maña,
Hoş vagt bolup galıñ indi.

Takdır boldı ozal başdan,
Didäm dolı ganlı yaşdan,
Şiralı diyr, geçip başdan,
Men gidermen, galıñ indi.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Ulı-kiçi hemme halk bilen hoşlaşdı. Mömün şa ızına gaydıp, yurduna gelip, höküm sürüp başladı. Şiralı bolsa yola uğradı. Az yöräp, köp yöräp, suvsuz ara çöl yöräp, näçe menzil yol yöräp, dokuz ay, dokuz gün diende, bir çölüstanlık içinde bir depä çıkdı, daş-töveregine seretdi. Depäniñ ileri tarapı oy ekeni. Oyuñ içinde iki sanı adamıñ düe bilen suv çekip oturanını gördi. Şiralı bularıñ yanına barıp salam berdi. Bular Şiralınıñ salamını alıp:

-Ey yigit, nireden gelip, nirä baryarsıñ? diyip soradılar. Onda Şiralı:

-Men Tövrizden çıkıp, İspıhana bararmen. İspıhan şası Söyün şanıñ gızına aşıkdırın-diydi. Onda bular:

-Ol gız üçin Hemedanıñ şası Mömün şa hem birnäçe goşunlarını gırdırıp alıp bilmedi. Sen yeke özüñ Gövhere baryarsıñ? -diydiler. Şiralı beg:

-Ey dostlar, siz meniñ garnımı doyurıñ. Gızıñ yolunı salgı beriñ- diydi. Bu gova çekip oturan kişiniñ doñdurılañ bir garın govurması bar eken. Onı Şiralınıñ öñüne çıkarıp goydı. Şiralı beg naharını iyip, bu kişiden gızıñ salgını alıp, çıkıp gidiberdi. Şiralı gidensoñ bular: "Biz muña salgı berip goyberdik, bu hem dogrı Gövheriñ bagına girse, patışa hem biziñ salgı berenimizi biläyse, biziñ başımız ölümli, malımız talañlı bolar" diyşip, bularıñ biri patışanıñ yanına yüvrüp barıp, bolan işleri şaha habar berdi. Patışa dergazap bolup:

-Ol nähili yiğit, meniñ gızıma habar gatar yalı? -diyip bir vezirini kırk atla baş edip, Şiralınıñ önünden uzatdı. Bu vezir Şiralınıñ öñünden çıkıp görse, Şiralı bulara yol berer yalı däl. Onda vezir Şirala gol gobşurıp salam berip:

-Ey oglan, seni biziñ patışamız çagıryar- diydi. Şiralı "Patışañıza kim dierler? Diyip soradı. Onda vezir: - Söyün şa -diyip cogap berdi. Şiralı "Her zat-da bolsa şadır, sözüni yıkmayın" diyip, bular bilen goşulışıp, şanıñ yanına tagzım edip salam berip bardı. Şa oña:

-Ey oglan, sen nireden ve kim bolarsıñ? -diydi.

Şiralı:

-Men Tövriz şäherinden, Alım şanıñ oglı boların-diyip hemme sözüni, dogrusını dogrı aytdı. Patışa:

-Ey oglan, sen meniñ şertlerimden gorkmadıñmı? Eger şertlerimi bitirip bilmeseñ, seni dar teyinde oynadarın- diydi-de, bir gazal aytdı. Şiralı hem cogap berdi.

Söyün şa:
Nirden geldiñ aklıñ çaşıp,
Gayt tizräk iliñe sen;
Goldan gelmez ışka coşup,
Bugün geldiñ ölüme sen.

Şiralı beg:
Tövriz şäherinden çıkıp,
Geldim gızıñ almaga men;
Gövher bilen oynap gülüp,
Bäş gün dövran sürmäge men.

Üç şertim bitmese senden,
Aklık tama etme menden,
Başıñ gutulmaz zındandan,
Dogrı geldiñ gamhana sen.

Geldim Hemedandan aşıp,
Mömin şa bilen söveşip,
Aydıber, üç şertiñ çişip,
Bitirmäge gelmişem men.

Ajdarıñ yoğuna yetmek,

Araplar serdarın tutmak,
Bäş yüz ziña atlı çıkmak,
Şu şertleri bitirmi sen?

Maña huda rehim etse,
Gövher canı nesip etse,
Alı pirim medet berse,
Bu şertleriñ bitirin men.

Söyün şa diyp, eşit sözüm,
Şertim bitse, birin gızım.
Bitirmeseñ oylup gözüñ,
Tüm zındana taşlanar sen.

Şiralı çagır pirini,
Hakdan görer takdırını,
Magşugım Gövher perini,
Almak üçin çalışar men.

Elkıssa, bulat sözlerini gutardılar. Patışa aytdı: “Ey oğlum, Şiralı, uzak yoldan yeke gelipsiñ. Mıhman hatırañ üçin seni birden öldürmäyin. Eger şertimi bitirmeseñ, hökman dar agacından asar men!” diydi. Şiralı beg yerinden turup, “gulluk” diydi. Bular bir sellem bu yerde dursun, habarı Gövher gızdan eşideliñ.
Gövher gız Şiralınıñ gelenini eşidip, enesinin yanına gelip, zar-zar aglap, bir gazal aytdı:

Bugün yarım gelmiş Tövriz şähridinden,
Ene can, görüşmek çäresin eyle;
Men ganıp öleyin yarıñ mähridinden,
Ene can, görüşmek çäresin eyle.

Zalım atam oña şertlerini aytsa,
Ajdar bilen söveşmäge uzatsa,
Ajdarha zor gelip yarımı yuvtsa,
Görmeyin galmayın, bir çäre eyle.

Ene can, bir görmän galsam men onı,
Diri diyp soñ guman etmegin meni,
Öz-özüm öldirin ayaman canı,
Ene can, görüşmek çäresin eyle.

Hakı yatlap, men sığındım özüñe,
Ene rehm eyle sen, yeke gızıña.
Gövher dier, yarı görkez gözüme,
Ene can, görüşmek çäresin eyle.

Elkıssa, Gövher sözüni gutaransoñ, badam ene gızınıñ nalışına çıdap bilmän, patışanı çagırıp, bir käse şeraba bihuş dermanı sepip, oña berdi. Patışa bihuş boldı. Şondan soñ Gövheriñ enesi Şiralını äkelmek üçin, Gövheriñ kenizlerinden birini

uzatdı. Onı baga eltmegi kenize sargap, badam enäniñ özi bolsa gızını yanına alıp, baga gitdi. Bu keniz Şiralı begiñ yanına geldi. Görse, bir yigit otır, bu keniz munuñ yalı oglanı hiç yerde görmändi. Şiralınıñ görküni görüp, hayran galdı ve baş egip salam berdi-de, durdı. Şiralı bu gızdan:

-Sen kimiñ gızı ve näme işe geldin? -diyip soradı. Onda keniz:

-Men Gövheriñ kenizi bolar men, sizi Gövher peri çagıryar. Men ilçi bolup geldim-diyip, bäş keleme söz aytdı:

Uzak yoldan aşıp gelen, goç yiğit,
Gulak goygun, Gövher çagıryar seni.
Sabırsız yol yöräp, her yana bakıp,
İlçi edip, saña göyderdi meni.

Gelipsiñ sen ence cepalar çekip,
Yör indi gam-gussañ öyüni yıkıp,
Gövher gız şat bolsun her yana bakıp,
"Bagı-hövesdara" çagıryar seni.

Geleniñ eşdip ot düşdi canına,
Aglap bardı enesiniñ yanına,
Müşki-anbar sepip Gövher donuna,
Bugün gül düybüne çagıryar seni.

Badam yeññe bihuş edendir şanı,
Üç güne deñ yok oyancak gumanı,
Bugün barça gız-gelinleriñ hanı,
Arzuv edip baga çagıryar seni.

Gülcemalam, bugün ilçi men munda,
Gövher can aglayıp garaşyar onda,
Kırk kenizi hem enesi yanında,
Barı bile baga çagıryar seni.

Elkıssa, Gülcemal gız sözüni gutaransoñ, Şiralı beg hem şaylanıp, Gövheriñ bagına garşı yöriş etdi. Şeylelikde, Gülcemal bilen bilelikde "Bagı-hövesdara" barıp gitdiler. Gülcemal Şiralını bir gülüñ aşagına alıp bardı. Şiralı pikir edip görse, şol düyşünde Gövher bilen duşuman yeri eken. Gülcemal Şiralını şol yerde galdırıp, özi Gövhere habar bermäge gitdi.

Bu söz bu yerde dursuñ, habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher gız Gülcemalı Şiralınıñ yanına iberenden soñ, geynip, daranıp kenizleri bilen baga gitdi ve Şiralınıñ gelerine gıssanıp, gelyänçä sabır-kararı galman, bagıñ içinde iki yana aylanıp, gözi Şiralınıñ älundadı. Şol vagt añırdan Gülcemal göründi. Gövher munı görüp, yanına gelere gıssanıp, Gülcemaldan Şiralını sorap, bir söz aytdı. Gülcemal hem cogap berdi:

Gövher:
Habar berin maña Gülcemal canım,
Söver yarım Şiralını gördüñmi?
Yürekde armanım, derde dermanım,

Mähribanım Şiralını gördüñmi?

Gülcemal:
Gövher canım, mendeñ habar sorasañ,
Men seniñ yarıñı getirdim baga;
Yör, bile gideli yara ugrasañ,
Men seniñ yarıñı getirdim baga.

Yalan sözler bilen gelme yanıma,
Ot salmagın meniñ şirin canıma,
Başım gurban bolsun yarıñ yoluna,
Göz-guvancım Şiralını gördüñmi?

Seniñ dek perizat eneden doğmaz,
Şiralı dek yigit bu dünyä gelmez,
Sözüm dogrı, hiçbir yalanı bolmaz,
Söver yarıñ bugün getirdim baga.

Aylanayın yarı gören gözüñden
Şekerden, şerbetden süyci sözünden,
Habar ber, Gülcemal, bahar- yazımdan,
Köñül hoşum söver yarı gördüñmi?

Sözlerende, dür seçiler dilinden,
On dört yaşda çıkıp gaytmış ilinden,
Almaz gılıcını dakıp bilinden,
Çaparman sıpatlıñ getirdim baga.

Gövher dier, yörüñ baralı bile,
Şiralı beg bile gideli baga,
Häzir bol, bu sırı bildirme ile,
Göz guvancım Şiralını gördüñmi?

Gülcemal diyr, eşder bolsañ zarımı ,
Şükür et hudaya, çağır piriñi,
"Hövesdara" alıp geldim yarıñı,
Söver yarıñ bugün getirdim baga.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Gövheriñ sabrı-kararı galman, kenizleri bilen Şiralınıñ yanına ugradı. Şiralı hem Gövheriñ gelmegine gıssanıp, oturıp-turup, kararı yetmän: "Vah, käh eğlendi, Gövher gız gelmedi" diyip, hayran bolup, "gelyärmikä" diyip, yola bakıp gözüni dikip otırdı. Gövher gız şol vagt añırdan kenizleri bilen toparlanışıp göründi. Şiralı buları görüp: "Alla canım, bu gızlarıñ haysısı Gövherkã?" diyip garap durdı. Oña çenli bu gızlar hem yakınrak geldiler. Şiralı bulara sın edip durka, bularıñ içinden bir gız öñe düşüp yöredi. Bu gızıñ tarıpını aydıp-diyip añırsına yeter yalı dãl. Ovadanlıgı ay günden hem durı, uzın boylı, ince billi, gara gözli, süyci sözli, badam gabak, yuka dodak, mürçe miyan bir gız öñe düşüp, gatı-gatı yöräp gelyärdi. Şiralı munı görüp, öz düyşünde gören gızını

tanap, aklı hayran bolup durdı. Gövher hem Şiralını tanadı ve munuñ kaddı-kamatına gözi düşüp, aklı hayran boldı.

Şeylelikde, iki aşık birek-biregine gözi düşüp, ikisiniñ hem akıl-huşı başdan çaşıp, biri-birini gucaklap, bihuş bolup yıkıldılar. Gızlar bu vakanı görüp, barmaklarını dişleşip hayran galdılar. Bu vakanı Gövheriñ enesi hem görüp: "Bular öldülermikä" diyip, yüregi yarılan yalı boldı. Gızlar gelip, bularıñ üstlerini büräp goydular. Biraz vagt geçensoñ, bular huşlarına geldiler. Ondan soñ bularıñ ikisiniñ hem vagtı şol bolup, biri-biriniñ başından geçenlerini aydışıp, biri-birine garaşıp, bäş keleme söz aytdılar. Öñüni Gövher başladı, ızını Şiralı beg yetirdi.

Gövher:
Başıña döneyin, Şiralı canım,
Gül yüzüñ görmäne zar boldum seniñ;
Gice-gündiz gan ağlayıp hudaya,
Dilärdim görmäne didarıñ seniñ.

Şiralı:
Gurbanıñ bolayın, näzli dildarım,
İndi ölcem hiç armanım yok meniñ;
On dört yaşda düyşde görüp didarıñ,
Aşık bolup düşdüm yoluña seniñ.

Eşit, sen Şiralı, meniñ sözümi,
Ayralık saraltdı gül dek yüzümi,
Gışa övrüp bahar bilen yazımı,
Köerdim ayralık oduña seniñ.

Işkıñ şerabından mes bolup içip,
İlimden çıkmışam canımdan geçip,
Ençe suvsuz çölden guş kimin uçup,
Kararım bolmadı hiç yerde meniñ.

Men köşgi-eyvanda, sen suvsuz çölde,
Habarñı eşitdim ay bile yılda,
Gara saçım yayıp gözlerim yolda,
Dınmayın bakardım yoluña seniñ.

Atım yadap galdı hicran çölünde,
Boylayıp yörerdim gamıñ kölünde,
Kırk gün bolup Hemedanıñ ilinde,
Hakı yatlap çıkdım yoluña seniñ.

Dañ säheri girdin meniñ düyşüme,
Bu sırı aytmadım deñi-duşuma,
Huda rehim edip gözde yaşıma,
Gövher dier, gördüm gül yüzüñ seniñ.

Seni yatlap, käñ sığındım hudaya,
Hemedan şasını gabadım caya,
Şiralı diyr, bugün gelip bu caya,

Köñlüm tirşem diyyär gülzarıñ seniñ.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Soñ bular öpüşip, oynaşıp, gülüşip, dünyänıñ aladası bilen hiçbir aladası bolman, öz başlarına öz gürrüñleri bilen bolup galdılar. Gövheriñ enesi bulara sın edip durup: "Ey hudaya, bularıñ derdine özüñ doga ber!" diyip, "Buları patışa duysa, näme eder? Dünyäde yeke gızım bar, bu-da ışk yoluna düşen, hernä patışaga ınsap, Şiralı gayrat, Gövhere sabır ber!" diyip, hudaya nalış edip, gazal aytdı.

Sıgınmışam saña kadır allahım,
Arzı-Gambar kimin eşidiñ dadım;

İki dünyä yeke yalñız perzendim,
Şol hoş gezse, meniñ köñülde şadım.

Işk yoluna düşdi bu yeke gızım,
Onuñ derdi bilen saraldı yüzüm.

Gövher köyyär Şiralınıñ oduna,
Siz yetişiñ nalış bilen dadıma,

Şiralı beg ışkıñ kölünde yüzüp,
Gelipdir ence ay çölleri gezip.

Patışa şertini isleyär ondan,
Gutulmak bolarmı bu gaygı-gamdan.

Köp cepalar çekip gelen Şiralı,
Muña medet bergin ya Hezret Alı.

Bularıñ maksadın bergin yaranlar,
Medet beriñ, üç yüz altmış erenler.

Barçaları yokdan bar eden huda,
Aşıgı magşuga kılmagıl geda.

Badam dier, sözüm gutardım indi,
Aşıklarıñ derdi boynuma indi.

Elkıssa, Badam sözüni gutarıp oturdı. Gövher bilen Şiralı bolsa öz işleri bilen bolup, enesiniñ näme dienine gulak hem asanokdılar. Şunlukda, bular gol tutuşıp, biraz baga seyran edip, soñ tagta baka gitdiler ve barıp bäş yüz zineli tılla tagtıñ üstüne çıkdılar. Gövher Şiralını zer körpeçäniñ üstünde oturdıp, tılla çanakda dokuz dürli tagam çekdi. Şiralı Gövheriñ köşki-eyvanlarını görüp, hayran galdı ve Gövheriñ uz yasalışına boydan -başa sın edip, hayran galdı ve Gövher hem Şiralınıñ kaddı-kamatına, zerefşan käkillerine hayran bolup, bir-birleriniñ yüzlerine bakışıp, bir-birleriniñ diycek gurruñlerini hem yitirdiler. Bir vagt Gövheriñ yadına atasınıñ şertleri düşüp: "Bu meniñ yanımda durmaz, atamıñ şerti üçin gitse, men mundan

ayrılıp, nähili gezerkäm?" diyip pikir edip, gövni bozulıp, gözüne yaş getirdi. Şiralı beg Gövher gızıñ hapa bolanını görüp:

-Ey Gövher can, sen näme üçin melül bolyarsıñ, gövnüñe näme guman geldi? -diyip soradı. Onda Gövher Şiralınıñ boynundan gucaklap, yüz-gözüni sıpalap:

-Ey Şiralı can, men hapa bolamok, yöne atamıñ saña buyuryan agır şertleri yadıma düşdi. Yene senden ayrılcagıma çıdap bilemok -diydi. Onda Şiralı beg:

-Ey Gövher can, sen onuñ üçin hapa bolma. Atañıñ şertini yerine yetirin. Hiç gam iyme, sabır et! -diyip, bir gazal aytdı. Gövher hem cogap berdi.

Şiralı:
Arzımı eşit, dildarım,
Ne üçin melul bolar sen?
Cennet hüyrüm, hıraymanım,
Ne üçin melul bolar sen?

Gövher:
Gorkarın men Şiralı beg,
Ayralık geler diyp, bugün;
Rakıplar bu başımıza,
Kän sövda salar diyp, bugün.

Gorkmagın, yazılan bardır,
Pirim Alı medetkärdir,
Kadır alla hovandardır,
Ne üçin melul bolar sen?

Sen habar sorasañ menden,
Derdim artar günbe-günden,
Şa şerti islese senden,
Yene ayra düşem bugün.

Peyda bermez ham-hayışıñ,
Aglap gözden dökme yaşıñ,
Sag bolsa näzlim, yoldaşım,
Sen näme gamgın bolar sen?

Dözmerin ayralık oda,
Haçan yeter men mırada,
Adalat yokdur bu şada,
Men şoña melul bolar men.

Aşık boldum dokuz yaşdan,
Gorkmarın her bir söveşden,
Sen diyp geçermen bu başdan,
Sen näme melul bolar sen?

Didarıñı gördüm düyşde,
Aglap gezdim yazu-gışda,
Ajdar zor gelse söveşde,

Menem sen diyip öler men.

Şiralı diyr, söver yarım,
Sensiñ derdime dermanım,
Ölsem sen diyip, yok armanım,
Ne üçin melul bolar sen?

Bugün gül yüzüñi gördüm,
Aglap kısmata bil berdim,
Gövher dier, eziz merdim,
Sen üçin melul bolar men.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Soñ bular biri-birine köñüllik berip, vagtlarını hoşlap oturdılar. Şeylelik bilen, şu üç günüñ üçüsi geçdi. Üçünci gün Gövheriñ enesi: "İndi patışanıñ oyanar vagtı boldı. Şiralını bu yerden şanıñ yanına ibereyin" diyip, Gövheriñ yanına bardı. Bular salam berip durdular. Ondan soñ enesi biçäre bulara nädip ayrılışıñ diycegini bilmän, biraz hayran bolup oturdı. Şiralı:

-Ey mama, näme köp pikir etdiñiz, näme hızmatınız bar? -diydi. Onda Badam ene:

-Ey guzım, men siziñ nalışıñıza çıdap bilmän, şahı üç gün bihuş etdim. İndi üç günüñ ahırısı. Şa oyansa, näme cogap bererin. İndi sen Gövheriñ yanından git. Bu işi şa bilmesin. Soñkı maslahatı soñ özüm görerin-diydi. Enesinden bu habarı eşiden Gövheriñ yüreğine ot düşen yalı bolup, näderini bilmän, enesiniñ boynundan gucaklap, kän agladı. Enesi hem ağladı. Şiralı bolsa bulara birnäçe köñüllik berip, ikisiniñ hem aglamasını goydurıp, hoşlaşıp, gitmek üçin yerinden turdı. Gövher hem hiç alaç tapman, Şiralı bege cogap bermeli boldı. Şiralı beg yola düşüp ugradı. Şiralınıñ Gövher bir yanında, enesi bir yanında ağlaşıp, onı bir kenize goşup uzatdılar. Gövher gız saç yayıp, gan-yaş aglap galdı. Şiralı patışanıñ köşgünden gaydan yerine barıp oturdı. Soñ Badam ene patışanıñ yanına bardı. Şa hem şol vagt huşuna gelip oyandı. Yerinden turup, "Men kän yatıpdırın, oyatmansıñ" diyip, ayalına gaharlandı. Soñ yaşulı geneşdarlarını yanına çagırıp maslahat etdiler. Patışa:

-Şu gelen oğlana näme dieris? -diyip soradı. Onda yaşulı vekiller:

-Oglanı çağıralı, başarın diyse, gövün etse gitsin- diydiler. Vezir barıp Şirala:

-Şa seni çagıryar! -diydi. Şiralı hem "yagşı" diyip geyimlerini geyip, vezir bilen goşulışıp uğradı. Bärden ses yetim barıp, gol govşurıp salam berip durdı. Vezirler. Şiralınıñ edeplidigine hayran galdılar. Olar Şiralını oturtdılar. Şa:

-Ey oglan, eger sen şerti bitirmek isleseñ, ozalı bilen meniñ yurdumda bir yalı ajdarha bar. Ol ajdarha meniñ sorayan yerimiñ yarını tutup yatır. Ol meniñ dövletimiñ yarsına zıyan yetiryär ve her günde adamlarımı, mallarımı, garaz günbatar tarapımda uçran zadını iyyär. Men munı öldürcek bolup her hili edip gördüm ve ençe goşunlarımı gırdırdım. Hiç alaç edip bilmedim.Saña üç şertimiñ iñ birincisi şu-diydi.

Patışa içinden: "Munı şol ajdarha iyip yok eder, özüm öldürsem, iller menden ayıp eder, Gövheri bolsa iru-giç yurduma ee bolar yalı, iñ govı göryän yaşulı vezirimiñ oğluna bererin" diyip, pikir etdi. Şiralı beg bolsa şadan munı eşidip: Enşalla, şu şertiñi bitirerin" diyip, şaga vada etdi. "Ertesi ajdarıñ yanına giderin" diyip candan gaytdı ve özüniñ bolyan cayına gelip: "Ey pirim Alı, bu belanı nädip yok ederin" diyip pikirlenip, gaygı-gam içinde pirini yatlap uka gitdi. Şol vagt piri Hezret Alı munuñ düyşüne girip: "Ey oğlum, sen hiç zadı gaygı etme, bu ajdarhanıñ

acalı dolandır. Nesip bolsa barıp bir alada etseñ, öz-özi hem öler, hiç gaygı etme!" diyip, köp gövünlik berip gitdi. Şiralı tisginip oyansa, bu düyşi eken. Ol piriniñ yetişendigini bilip, vagtı şol bolup, bir gazal aytdı:

On dört yaşda aşık boldum,
Bir gözel perizat gıza;
Bil baglap yoluna düşdüm,
Başım gurban gara göze.

İlimden çıkdım saylanıp,
Ençe çöllerden aylanıp,
Yüz pikir edip oylanıp,
Yetsem diyip gözel gıza.

Geçdim ençeme yollardan,
Dag, deñiz, suvsuz çöllerden,
Açılan nazik güllerden,
Seyl edip bahar hem yaza.

Geldim cebri-cepa çekip,
Kerbela çöllerin söküp,
Şa gözün alardıp bakıp,
Şertin salgı berdi bize.

Şirali dier adıma,
Yetişdi pirim dadıma,
Mundan öz köñül şadıma,
Galkan tutup baram yüze.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutarıp, vagtı hoş bolup, atınıñ yanına gelip, sıpalap, eerläp, yaraglarını dakınıp gitmäge häzirlendi. Onyança dañ hem atdı, Şiralı beg: "Patışadan bir rugsat alayın" diyip, şanıñ gaşına bardı. Patışa hem "İndi Şiralınıñ gider vagtı boldı, ibereli" diyip, maslahat edip otırkalar, Şiralı beg hem işikden salam berip girdi. Patışa: "Hä, Şiralı, nä hızmat?" diyip soradı. Onda Şiralı: "Tagsır patışahım, indi rugsat berseñiz, siziñ şertiñizi bitirsem" diydi. Patışa muña rugsat berip, ajdarhanıñ nirededigini salgı berip, biraz gürrüñ edişip oturdılar.

İndi habarı Gövherden eşideliñ, Gövher gız Şiralı beg gaydansoñ, gara geyip, yas tutup, aglap oturdı. Soñ yene pikir etdi: "Atam, Şiralını ajdarha bilen uruşmaga iberse, ajdarha hem patışa yeñdirmän gelyär. Ol zor gelip, Şiralını heläklese, yene görüp bilmän galaymayın, atam her zat diyse-de barayın" diyip pikir etdi. Soñ özüniñ bir kenizini atasınıñ yanına cansız edip iberdi ve "Şol yerde nähili gürrüñ bolsa, gelip habar ber" diydi. Keniz hem şanıñ köşgünde bolan gürrüñleriñ hemmesini gelip Gövher gıza habar berdi. Gövher hem kenizleri bilen gara geynip, saçlarını çözüp goyberip, dañ atmanka atasınıñ köşgüne yöredi.

Şiralı beg şadan rugsat alıp, atını besläp, eerläp pirini çagırıp atlanıp durka, bärden bir bölek gara göründi. Şiralı muña sın edip görse, Gövher gız kenizleri bilen gara geyinip gelyär. Şiralı buları görüp, saklanıp durdı. Onyança Gövher üzeññä manlayını sürtüp, zarın ses bilen bir gazal aytdı. Şiralı hem cogap berdi:

Gövher:
Uzak yoldan cebri-cepalar çekip,
Men diyp muña geldiñ, canım Şiralı;
Gelip meni yakar otlara salıp,
Bugün gider bolduñ, canım Şiralı.

Şiralı:
Bu dünyäge gelen çeker cepanı,
Yazılanı bozmak bolmaz, Gövher can;
Şertleri bitirip süreris dövranı,
Sabır eyle, tä gelyänçäm, Gövher can.

Atamıñ bitirtmez agırdır şerti,
Sensiz maña haram İspıhan yurdı,
Tä gelinçäñ yalñız çekerin derdi,
Bu baglar gözüme zından, Şiralı.

Seni diyip, çıkıp gaytdım ilimden,
Geçip malı-mülküm, şirin canımdan,
Medet diläp Hezret Alı pirimden,
Gam iyme bitirin şerti, Gövher can.

Yör, ikimiz bile ugralı yola,
Menem bile äkit, barayın bile,
Yeñiläysek menem gelmäyin ile,
Ölsek, bir öleli, canım Şiralı.

Aşık bolsañ dözgün ayralık oda,
Sabır eyleseñ sen yetersiñ mırada,
Uzak yollar, suvsuz çöl bar arada,
Cepa çekip gamgın bolma, Gövher can.

Sensiz bu yerlerde yokdur kararım,
Yetişmez hudaya nalış hem zarım,
Gövher dier, ey söygüli didarım,
Gövnüm takat tapmaz, canım Şiralı.

Atlanıban söveş istäp gider men,
Ol meydanı gırmızı gan eder men.
Ya öldirip ya-da özüm gider men,
Señ yoluñda canım gurban, Gövher can.

Elkıssa bular sözlerini gutardılar. Gövher Şiralınıñ yüzüne gözläp, gözünden yaş akdırıp geplemäge hem dili barman, dili tutulıp duruberdi. Şiralınıñ gövni bozulıp, öz-özüne: “Gel, her zat-da bolsa bir naçardır, gövünlik bereyin” diyip bir gazal aytdı.

Şiralı:
Nesihatım algın, ey söver yarım,

Aglamagın, neçün gamgın bolar sen?
Yalançı dünyäde sag bolsa canım,
Neçün göz yaş döküp melul bolar sen?

Gövher:
Men aglaman kim aglasın dünyäde,
Ayralıga köyüp melul bolar men;
Atam seni saldı bir yanar oda,
Seniñ üçin aglap melul bolar men.

Rugsat berseñ, gidem ajdar yanına,
Hırıdar men şol ajdarıñ canına,
Pirim medet berip geler yanıma,
Neçün, söver yarım, melul bolar sen?

Men yigit canıña dözebilmenem,
Ölinçäm hiç gövün üzebilmenem.
Senden galıp, yalñız gezebilmenem,
Ayralıga köyüp melul bolar men.

Saçıñ yayıp, yüzüñ yırtıp aglama,
Yürek-bagrım ayralıga daglama,
Gitsem gelem, gelmez diyip çağlama,
Neçün göz yaş döküp, melul bolar sen?

Rugsat alıp, at-yaragıñ şaylasañ,
Ajdarıñ başında gılıç aylasañ,
Men diyp yiğit canıñ gurban eyleseñ,
Menem sen diyp, canım gurban kılar men.

Hakıñ adı mıdam bardır dilimde,
Altın kemer, almaz gılıç bilimde.
Şirin canım gurban bolsun yolunda,
Rugsat bergin, neçün melul bolar sen?

Dag-daş lerzan urar meniñ dadımdan,
Hakıñ adın çıkarmagın yadıñdan
Şiralı beg, ayralıgıñ odundan,
Gözde yaşım, aglap melül bolar men.

Näzli dilber, şudur diycegim saña,
Yürek gorkı etmez ölümden yaña,
Vagtı hoşluk bilen rugsat ber maña,
Neçün göz yaş döküp, melül bolar señ?

Gövher dier, rugsat bereyin saña,
Sıgıngın hudaya, Alı pirine,
Mähribanım, gider bolsañ yoluña,
Sag bar, aman gelgin, rugsat bereyin.

Elkıssa, mundan soñ bular sözlerini gutardılar. Patışanıñ muña gaharı gelip, içinden: “Sen bitirip geleninde-de meniñ gızımı alıp bilmeseñ gerek” diyip pikir etdi. Daşından hiç sır bildirmedi. Şeylelikde, Şiralı beg patışanıñ aydan yerine yöriş etdi. Patışa ve onuñ vezir-vekili, il-halk yıgnanışıp, tomaşa etmäge yöriş etdiler. Bular barıbersin, indi habarı Gövher gızdan eşidiñ.

Gövher hem öz içinden pikir edip: “Akmak naçar, namart Gövher, Şiralı seniñ yolunda canından gorkman, ajdarha bilen söveşmäge gidende, sen atañıñ öldürceginden gorkyarmıñ? Ya iliñ dilinden namıs etcekmi? Şiralı ölen yerinde men hem öleyin” diyip, Gözel dien keniziniñ yüzüne seredip, zar-zar aglap bir gazal aytdı. Gör, bak näme diydi:

Arzımı eşitgin, ey Gözel peri,
Yarımıñ ızından gitmesem bolmaz;
Sen meniñ sırdaşım gızlarıñ hanı,
Yarımıñ ızından gitmesem bolmaz

Öz canıma dözüp, namart bolmanam,
Yarımdan ayrılıp, munda galmanam,
Yarım ölse, menem gaydıp gelmenem,
Läşim gara yere gatmasam bolmaz.

Gelip tutdı aşıklıgıñ bilyadın,
Dilimden goymanam yarımıñ adın,
Yarım men diyip geçer bolsa dünyäden,
Men hem bu dünyäden ötmesem bolmaz.

Yüregime ışkıñ odunı salıp,
Yanıma gızlarıñ hanını alıp,
Yar yolunda sınım bilime çalıp,
Şiralıñ ızından yetmesem bolmaz.

Gövher aydar, gızlar, yüregim yandı,
Ayralık, gam-külpet üstüme mündi,
Hemra bolsañ, Gözel peri, yör indi,
Yarımıñ ızından gitmesem bolmaz.

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutarıp, yanına kırk kenizini alıp, enesi bilen hemmesi cemlenip, Şiralınıñ ızından bular hem rovana boldular.

İndi Gövheriñ sözi biraz soñraga dursun. Habarı kimden al, Şiralı beg dagıdan al.

Bular ajdarhanıñ bolyan dagınıñ bärisine barıp durdular. Bu daga Sapar dagı dier erdiler. Sapar dagınıñ ileri çeti bir giden meydan düz yer erdi. Bular şu düz yere barıp, sap-sap bolup durdular. Şiralı beg halayıgıñ öñünde gılıcını gınından sogrup alıp, bir gazal aytdı.

Gün çakışıp gidem bugün söveşe,
Alla maña medet berer günüñdir;
Söveş güni näme gelse bu başa,
Pirim, maña medet berer günüñdir.

Bugün söveşmäge edyärin höves,
Daglarıñ eesi siz Kovus-Kıyas,
Çöl eesi pirim ya Hıdır – Ilyas ,
Şu gün maña medet berer günüñdir.

Yaranlarıñ özi hovandar bolup,
Üç yüz altmış övlüyäler yar bolup,
Alı pirim, özüñ medetkär bolup,
Şu gün maña medet berer günüñdir.

Mendan üzre söveş yolunı açıp,
Agzıñ köpükledip, hatap dek açıp,
Guşganatım, şu gün canından geçip,
Ajdarıñ yanına barcak günüñdir.

Yusup-Züleyhadır aşıklar piri,
Şiralı, sen çagır ol Alı şiri,
Ajdarı öldürmän gitmerin diri,
Alı pirim, medet berer günüñdir.

Elgaraz, Şiralı sözüni gutardı. Şiralınıñ ovazına ajdarha bihuş bolup, govagından daşarı çıkıp, Şirala garap durdı. Şiralı hem almaz gılıcını sırıp, ajdarıñ üstüne at goydı. Guşganata hem ganat bitdi, edil dagıñ üstünde guş gaymalan yalı bolup, barıp ajdarıñ üstüne çıkaydı. Şiralı beg hem ajdarhanıñ kellesinden saldı gılıcı, ajdarhanıñ kellesi dagıñ bir bölegi gaçan yalı bolup, tigirlenip gaytdı. Ajdarha çıdap bilmän, bir beyikligine bökdi, Şiralı atı bilen kırk gez yokardan honda barıp düşdi. İller bu vakanı görüp, yakasını tutup hayran galdılar. Gövher bolsa: "Ajdarha Şirala hem bir zeper yetirer" öydüp, gorkup, bihuş bolup yıkıldı. Şiralı beg bolsa yañadan atına münüp, ajdarha at goydı. Bu sapar ortasından böldi. Soñ gılıcını gınına salıp, Gövheriñ yanına bardı. Görse, Gövher çaşıp yatır. Şiralı beg cübüsinden bir derman çıkarıp, Gövheriñ üstüne sepdi. Gövher tisginip turdı: "Vah, Şiralı!" diyip gıgırdı. Şiralı hem: "Gövher can, men sağdırın" diyip, Gövheri gucaklap, başını yerden göterdi. İller bolsa: "Ey päki perverdigär, Gövher bilen Şiralını mıgatlarına özüñ yetir!" diyişdiler. Söyün şa bolsa Şiralınıñ yanına gelip, gözüni akcardıp, Şirala yüzlenip, bir gazal aytdı:

Bedasıl haramı, nirden geldiñ sen,
Gorkmadıñmı haybatımdan, adımdan?
Ya galtaman, ya bolmasa ogrı sen,
Gorkmadıñmı şalıgımdan, adımdan?

Gızıma el gatdıñ, äsgermän meni,
İndi dar astında öldürem seni,
İnka gıyıp alıpmıdıñ sen munı?
Gorkmadıñmı haybatımdan, adımdan.

Men bilmenem, sen niräniñ gulı sen,
Divana sen ya-da beter däli sen,
Ya acalıñ yetip, kazañ dolı señ,

Läşiñ çıkar İspihanıñ yurdundan

Söyün şa diyr, indi akar göz yaşıñ,
Ya zindana salam ya kesem başıñ,
İndi gonamlıkda gömerin läşiñ,
Ya ölceginiñ çıkıpmıdı yadıñdan?

Elkıssa, Söyün şa sözüni gutardı. Şiralı beg bolsa: “Her niçik-de bolsa şadır” diyip, baş egip güllük aytdı. Soñ Söyün şa: “Cellat!” diyip gıgırdı. Cellat diende, cellada can gerek dãlmi? Şiralınıñ eli boşka cellat hergiz gelip bilcekmi? Soñ şeydil durka, Söyün şanıñ akıllı veziri bardı. Munuñ adına hem Suhan vezir dier erdiler. Suhan vezir: “Ey şahım, bir çemçe ganımdan geçseniz, bir sözüm bar” didi. Söyün şa: “Sözüñ bolsa ayt” diydi. Suhan vezir: “Ey şahım, siz muña ozal üç şertiñizi aytdıñız. Häli adamzat öñündäkini bilip bolmaz, soñunı gözläñ, şertleri bitirmese bir yol bolar, bitirse-de soñundan bir hile bilen almasañ, bu işlere yürek edip, baş uran adam eli boşka saña el bermez” diydi. Bu söz patışanıñ gövnüne makul boldı.

Şeylelikde, ajdarhanı öldürip gaytdılar. Şähere gelenlerinden soñ, Gövher atasınıñ yanına gelip, zar-zar aglap, Şiralını bağına alıp barmagı soradı. Patışanıñ gaharı sovaşıp, muña rugsat berdi. Gövher gız Şiralı bilen gol tutuşıp, kırk keniz hem ızında vagtı hoşluk bilen baga bardılar. Soñ şu bagda yedi gice-gündiz boldular. Sekizinci gün ertir ir bilen Söyün şa bir adama: “Şiralını alıp gel!” diydi. Ol adam dañ çagında şanıñ aydan sözüni birin-birin Şirala habar berdi. Şiralı hem muña: “Sen barıber, ızıñdan men hem bararın” diydi. Soñ bu adam gidensoñ, Gövher gız Şiralı bege garap bir söz aytdı:

Yigit, men gorkaram zalım atamdan,
Seni menden ayırmasa yagşıdır;
Şertleri bitmese, ayırar senden,
Seni menden ayırmasa yagşıdır.

Pelek bize eñçe işler gayırar,
Bu ayralık ikimizem mayırar,
Mundan barsañ yene şertin buyurar,
Seni menden ayırmasa yagşıdır.

Yene bir yurtlara gaçalı mundan,
Men gorkaram atam ayırar senden,
Bitirsen-de atam döner sözünden,
Meni senden ayırmasa yagşıdır.

Sen bolmasañ menem munda durmanam,
Senden galıp özgä köñül bermenem,
Munda yalñız yarsız ömür sürmenem,
Seni menden ayırmasa yagşıdır.

Gövher diyr, yoldaşıñ, galmanam senden,
Izıñda galdırma dönmenem senden,
Seniñ bile canım çıksa tenimden,

Razı begim, ayırmasa yagşıdır.

Elgaraz, Gövher sözüni gutardı. Şiralı: “Ey Gövher can, men ölümden gorkmarın, seniñ yoluñda ölsem canım gurbandır” diydi. Yöne sen meniñ cebri-cepalarımı köydürip, menden dönmeseñ bolar. Ölümden gaçıp gutulmak bolmaz.
Işk yolunda ölcek, näme armanımız bar. Bizden ozal näme adam ölenokmı? Aşık bolan ölümden, zulumdan gorkmaz diyip, Gövhere garap, goluna sazını alıp, bir bäş keleme söz aytdı:

Işk yolunda derrev ölsem öleyin,
Gövherim, acaldan gutulmak bolmaz;
Acal yetse, gacsak tapar bizleri,
Sövdügim, acaldan gutulmak bolmaz.

Gövher canım, nesibämiz göreli,
Dogrı durup takdılar ten bereli,
Bugün şanıñ şertin istäp baralı,
Acal yetse, gaçıp gutulmak bolmaz.

Ozal pirim düyşde duş etdi saña,
Uzak yollar yöräp, kın yetdim saña,
Hiç gorkım yok indi yetişdim saña,
Dilberim, acaldan gutulmak bolmaz.

Ya şertin bitirin, ya-da öldügim,
Bu sözümden gaytsam namart boldugım,
Şiralı diyr, şaga garşı yördügim,
Acaldan gaçıp hiç gutulmak bolmaz.

Elgaraz, Şiralı beg sözün gutardı. Ondan soñ Şiralı beg Gövher gız ve kırk keniz bilen yola rovana boldı. Şunlukda, bular söyün şanıñ gamına bardılar. Şiralı beg şanıñ gamına barıp, sekiz bükülip, dokuz tagzım bilen salam berdi. Söyün şa şiralınıñ salamını alıp: “Ey, Şiralı, indi sen nähili hızmat bardıgını bilyärmiñ? İndiki yumuş mundan bir yarım aylık yolda. Harasat dagı dien bir dag bardır. Özem gündogara tarap gözläp gidersiñ. Şol daga barsañ bäş yüze golay araplar bardır. Ol araplarıñ hemmesi galtaman görnüşdedir. Olarıñ serdarına Pirnazar Ali dierler. Bu hiç patışa el bermän, şäherleri talap gitdi. Sen şonı maña diri tutup, golun barlap getirmeli. Şu işleri onarıp bilermiñ?” diydi. Onda Şiralı beg Söyün şanıñ yüzüne bakıp, goluna sazını alıp, bir gazal aytdı.

Şahım, açık bilmen barıp göreli,
Alla abray berse, tutup getirin;
Bugün at saların Harasat daga,
Pirler medet berse, tutup getirin.

Şu gün şertiñ istäp, ugratsañ bizi,
Pirnazar sedara dikerin gözi,
Şahım, bagş eyleseñ, sen, Gövher gızı,
Araplar serdarın tutup getirin.

Bugün at goymuşam Harasat daga,
Şirin canım Gövher gıza sadaga,
Sıgınıp pirime, belki, hudaga,
Men şol alpı size tutup getirin.

Hakı yatlan gitsem, mundan batlanıp,
Pirim yatlap, Guşganatım atlanıp,
Erenler goldayıp, gövün şatlanıp,
Elli günde İspıhana getirin.

Meniñ baranımı şol serdar duysa,
Medet berip maña Hıdır hem Isa,
Şiralı diyr, şa ol şertini diyse,
Nesip bolsa, bu şertiñi bitirin.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Gövher Şiralınıñ yüzüne bakıp, zar-zar aglap: "Men hem señ ölen yerinde öleriñ. Senden galıp, men munda bir gün hem ömür sürüp bilmerin. Sensiz maña bu baga seyil etmek yaraşıksız, haramdır" diydi. Onda Şiralı beg: "Gövheri alıp gidip, maña iş başartmaz. Munı nähili yol bilen galdırsam hem galdırayın" diyip, Gövhere garap, bir gazal aytdı.

Bugün at üstünde söveşe gidem,
Maña rugsat berip galsana, dilber.
Söver yarıñ bugün gamlı uğratma,
Gamlarıñ galdırıp gülsene, dilber

Senden özgä bolmaz gövünde hoşum,
Yekdan bar eylegen oñarsa işim,
Ölümden gorkmarın gitse-de başım,
Gam çekmän sen, rugsat bersene, dilber.

Aglayıp gözüñden yaş dökme göze,
Aglan bilen atañ rehm etmez bize,
Gizlin sırımızı çıkarma yüze,
Gülüp-oynap rugsat bersene, dilber.

Şu şertim bitirip geläysem yene,
Onsoñ halı-hatar yok şirin cana,
Aglap sır bermegil, yagşı-yamana,
Gülüp-oynap rugsat bersene, dilber.

Tä gelyänçäm garaş meni yat edip,
Göz yaş dökme, garıp gövnüñ mat edip,
Dostuñı agladıp, düşman şat edip,
Aglap durmagıñı goysana, dilber.

Maña yol gutludır, saña-da iliñ,
Allahı yat edip sayrasın diliñ.

Gövher canım, bugün galdırıp goluñ,
Şiralı diyr, rugsat bersene, dilber.

Elkıssa, Şiralı sözüni gutardı. Gövher gız hem nalaç boldı, näme ederini bilmedi. Yöne öz-özüne: “Gel, ey gövnüm, biz öz erkimize aşık bolamzok. Takdırdakı bolar-da!” diyip, Şiralınıñ yüzüne garap, zar-zar aglap, rugsat berip, bäş keleme söz aytdı:

Rugsadıñ bereyin canım, Şiralı,
Bağrın begim, saglık bile gelgey sen.
Sag gelmegiñ hakdan diläp duralı,
Bagrın berim, saglık bile gelgey sen.

Atamıñ derdinden galdıñ azara,
Şirin canıñ saldıñ ölüm bazara,
Yaradanıñ özi tapsın bir çare,
Bagrın begim, saglık bile gelgey sen.

Men naçaram seniñ bile gitmäge,
Kararım yok, galıp yeke yatmaga,
Agalarıñ gelmez ızıñ tutmaga,
Yalñız merdim, saglık bile gelgey sen.

At oynadıp, atıñ üstüne bargın,
Takdır kısmatıñı hudadan görgün,
Şertlerin bitirip soñ dövran sürgün,
Bargın begim, saglık bile gelgey sen.

Mert yigitsiñ, gorkıñ yokdur ölümden.
Bugün ayra düşüp gitseñ gülüñden,
Gövher dier, rugsat berem dilimden,
Bar Şiralı, saglık bile gelgey sen.

Elkıssa, Gövher sözüni gutarıp: “Ey halayık, gol göteriñ, Şirala bir ak pata berelin!” diydi. Soñ hemme halayıklar, ulı-kiçi gol göterip, Şiralı bege pata berdiler. Şiralı beg atını şaylap atlayıp, yola rovana boldı. Gövher gız Şiralınıñ ızından tä garası yityänçä garap galdı. Soñ näme ederini bilmän, kenizleriniñ her haysısınıñ yüzüne bir gözläp, gözünden buldurdadıp, düvme-düvme yaş döküp, boynunı burup, zar-zar aglap, bağrın paralap, yüreğini yaralap, bir bäş keleme söz aytdı.

Meniñ derdim hetden aşdı,
Neyleyin, yarım görünmez;
At oynadıp dagdan aşdı,
Neyleyin, yarım görünmez.

Men diyip Tövrizden gelip,
Men bagtsıza aşık bolup,
Meniñ başıma dert salıp,
Daglardan aşdı görünmez.

Bilmen, bu niçik zamana,
Atam getirdi amana,
İndi gelcegi gümana,
Näderin, begim görünmez.

Gitdi ol Harasat daga,
Canım yara etdim cadaga,
Yene gelermi bu baga?
Uçdı bilbilim, görünmez.

Elkıssa, Gövher sözüni gutardı. Ondan soñ gızlar Gövheriñ elinden tutup: "Yör, Gövher can, baga baralı. Beydip, yaman niet edip ağlama, gülüp-oynap, sag-aman gelmegini cakdan diläp yörgün!" diyip, hemmesi cem bolşup, bir gazal aytdılar:

Gövher canım, aglap gözden yaş dökme,
Atañ şertin Şiralı beg bitirer;
Ayralıga köyüp, beyle ah çekme,
Bu şerti -hem Şiralı beg bitirer.

Är yigitdir, zorlugını bildirdi,
Gılıç urup ajdarhanı öldürdi,
Bugün gitdi, gözüñ yaşa doldurdı,
Bugün pirnazaram tutup getirer.

Bibim, yagşı niet kılgın hudaya,
Aman, enşallasa, geler bu caya,
Maslahatım gurav tutmalı toya,
Pirnazar serdarı tutup getirer.

Gızlar aydar, yörgül, baga baralı,
Nesibe takdırda barın göreli,
Tä gelyänçä yolun gözläp duralı,
Enşalla, başıña dövran getirer.

Elgaraz, gızlar sözüni gutardılar. Soñ Gövheriñ elinden tutup baga bardılar. Bularıñ sözi munda dursun, habarı Şiralı begden eşideliñ. Şiralı at üstünde dokuz gün yol yöredi. Onuncı güni ertir ir vagtı baryardı, öñünden bir topar gız çıkdı. Bir ullakan bagıñ gapdalında dört düyp gücüm agacı bar eken. Şu agacıñ aşagında gızlar bir durı suvlı hovza. Düşüp çıkıp, geynip daranıp durkalar, Şiralı beg hem at öynadıp gücümiñ aşagından geçip, gızlarıñ yanına bardı-da durdı. Bu gızlarıñ içinde uzıñ boylurak, niçe bil bir gız bar eken. Şiralı beg şu gıza bakıp, eline sazını alıp, bir gazal aytdı:

Uzın boylı, inçe billi novcuvan,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?
Dokuz günläp at üstünde gelmişem,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?

Yüzleriñ şöhlesi ay bile günden,
Nikabıñ götergil utanma menden
At üstünde durup sorayan senden,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?

On gün diylende, düşdüm men size,
Hovuzıñ başında bir bölek gıza.
Pirnazar yagdayın habar ber bize,
Näzenin, bu yere ne yer dierler?

Şiralı diyr, bugün alla barar men,
Gılıcım golumda, barıp gırar men,
Serdarıñ yolını sorap durar men,
Habar ber, bu yere ne yer dierler?

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Bu gız şol Pirnazar serdarıñ öz gızı eken. Munuñ adına Sülgün dier ekenler. Sülgün hem Harazmin dier bir yigide aşık bolup yör ekeni. Harazmin hem Sülgüni alcak bolup, ençe goşunını gırdırıp, özi hem yaradar bolan eken. Bu gız Şiralınıñ sözlerini, özüni haybatlı görüp, öz-özüni gepletdi. "Men muña atamıñ nä yagday dadıgını habar bersem, atamı öldürse gerek. Ondan soñ Harazmin hem meni gelip alsa gerek. Her zat-da bolsa, şunuñ özüni bir eşideyin" diyip soval sorap, bir gazal aytdı. Şiralı hem cogap berdi.

Sülgün:
At oynadıp gelen yigit,
Habar ber, nirden geler sen?
Sap yürekli batır yigit,
Sözlegin, nirden bolar sen?

Şiralı:
Habar alsañ, Sülgün peri,
İlim Tövriz bolar meniñ,
Yedi yıl İspıhan geldim,
Magşugım Gövher gız meniñ.

Bu yeri Harasat dagı,
Yüreginde ışkıñ dagı,
Gülüm diyip çeker agı,
Haysı bagıñ bilbili sen?

Gövherdir magşugım aytsam,
Aşıklıgım beyan etsem,
Alpıñ golun baglap tutsam,
Maksat-mıradım şol meniñ.

Meniñ yarım Harazmindir,
Ol yara yetmegim kındır,
Munı aydan Sülgün gızdır,

Beg yigit, nirä barar sen?

Men gaytdım şanıñ şertine,
Baram serdarıñ yurduna,
Golunı dañıp sırtına,
Şiralı diyr, äkider men.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Şiralı beg: “Ey gız, sen kimiñ gızı bolar sen?” diydi. Onda ol gız: “Men Pirnazar serdarın gızı bolar men hem bir bilbiliñ güli men. Risalık dien şäherde Harazmin dien bir yigit bardır. Men hem şonuñ magşugı men. Ol hem maña aşık bolup, meni alcak bolup birnäçe goşunlarını gırdırdı. Meniñ atamıñ bäş yüz yigidi bardır. Hemmesi uruş tälimini övrenendir. Olar ulı patışalara hem el berenoklar” diydi. Onda Şiralı beg:

-Ey gız, şol Pirnazar atañ bolsa, maña bolyan caylarını, yagdaylarını salgı berseñ, meniñ hem işim bitse, seni hem mırada yetirerin-diydi. Onda bu gız:

-Ey yigit, onı şalar goşunı, top-tophanası bilen gelip hem alıp bilmän gitdi. Sen özüñi harap edersiñ -diydi. Onda yigit:

-Ey gız alla abray berse, enşalla bitirerin-diydi. Onda gız:

-Ey yigit, özüñe gövnüñ yetse, ınha şol daga Harasat dagı dierler. Dagıñ eteğinde cay bardır. Ol cayı hem zor bilen alandır. Özi häzir öyde, yigitleri ava, alamana gitdiler. Häzir barsañ, öyden özüni tutup bilersiñ -diydi.

Şiralı beg Pirnazarıñ salgını alıp, şol daga tarap uğradı. Ol dogrı Pirnazarıñ öyüne bardı. Pirnazar serdar hem atını eerläp gurşap duran ekeni.

Şiralı beg:

-Ey aga, Pirnazar alp dien adam sen bolyarmıñ? -diyip soradı. Pirnazar:

-Hava, şol diyyäniñ biz bolarıs, han ogul, näme hızmat? -diydi. Onda Şiralı beg:

-Sen bolyan bolsañ, men Söyün şanıñ tarapından seniñ bilen söveşmäge geldim-diydi. Onda Pirnazarserdar gaharlanıp:

- Ey, acalına hovlugyan akmak. Söyün şanıñ üstüne barıp, yurdunı talap gaydanda, önümden adam çıkmadı. İndi meniñ ızımdan adam uzadıp, meniñ bilen söveş salmak isleyän bolsa, men seni hem öldürerin. Men patışanıñ hem yurdunı başına zından ederin- diyip gazaba mündi. Soñra atını münüp, yaraglarını dakınıp. Şirala yüzlenip: “Yör yigit, meniñ bilen söveşmäge gelen bolsañ” diyip, ikisem meydana çıkıp, at üstünde söveş etcek boldular. Onda Şiralı serdarıñ yüzüne seredip:

-Ey serdar, men seniñ bilen gılıçlaşıp uruşmaga gelemok – diydi. Onda Pirnazar:

-Sen nähili uruşcak? -diyip soradı. Şiralı beg:

-Maña Söyün şa Pirnazarı diri tutup getir diyipdi- diydi. İkisi hem atdan düşüp göreşdiler. Pirnazar hem bir dayav pıyada, ikisi bir gidişinde üç gün göreşdiler. Ahırında Şiralı beg Pirnazarıñ yakasından cüpläp tutup, kibtine çekip, başından aylap yerin yüzüne çaldı. Pirnazar gözüni akcardıp yatıberdi. Şiralı serdarıñ elini arkasına dañıp, alıp gaytdı. Yañkı gızıñ duran yerine getirip, bir sagat durmanka, bir atlı yigit yaraglı şaylanıp, gün bilen çaknışıp, günüñ aşagından göründi. Bu yigit Şiralınıñ yanına gelip, atınıñ cılavını çekip durdı-da arkasından sazını kakıp alıp, bir gazal aytdı. Şiralı hem cogap berdi.

Harazmin:

Habar bergil, nirden geldiñ bu yana?

Gardaş, nirden gelip, nirä barar sen?
Ya senem aşıkmı bu Sülgün cana?
Sözle, nirden gelip, nirä barar sen?

Şiralı:
Serdar üçin men hem geldim bu yere,
Meni sorsañ, İspıhana barar men;
Gövnüñe bet guman getirme gardaş,
Öz magşugım bardır şoña barar men.

Sözlesene, gardaş, kimin oglı sen?
Haysı gülüñ pudagında baglı sen?
Ya-da ışk diyip, bagrı daglı sen,
Gardaş, nirden gelip, nirä barar sen?

Gardaşım, habarı sorasañ menden,
On dört yaşda çıkıp gaytdım Tövrizden,
Geçdim ençe çölden, ençe dag düzden,
Işk yolunda sersap bolup gelemen.

Habar bergil, gardaş, meniñ sözüme,
Aşık bolduñ haysı şanıñ gızına,
Yapışaver yaradanıñ özüne,
Yigit, nirden gelip, nirä barar sen?

Sıgınar men, yaradanıñ özüne,
Aşık boldum Söyün şanıñ gızına,
"Şertin bitirip" diyp şanıñ yüzüne,
Bugün hem bitirip ile barar men.

Harazmin diyr, men hem aşık Sülgüne,
Canım gurbanbolsun şonuñ yoluna,
Kömek etdiñ meniñ eciz halıma,
Yigit, biziñ bilen dogan bolar sen!

Yarım düyşde görüp başım galdırdım,
Sapar dağda ajdarhanı öldürdim,
Alı serdara zorlugımı bildirdim,
Şiralı diyr, gelgin, dogan bolar men!

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Harazmin: -Ey Şiralı, sen haysı sebäp bilen serdarın elini dañdıñ? -diydi. Onda Şiralı başından geçenlerini bir-bir gürledi. Harazmin:

-Ey dost, Şiralı, men hem bu Sülgün gıza aşıkdırın. Özüm Risalık dien şäherden, şanıñ oglı bolar men. Meniñ atama Perde han dierler. Men şu gızı alcak bolup, birnäçe goşunlarımı gırdırıp, alıp bilmän gitdim. İndi "Şiralı dien bir oglan İspıhandan gelip, alpıñ elini arkasına dananmış, gızını hem özi alçakmış" diyip eşitdim. Ondan soñ men hem çıdap bilmän, ölsem hem şu yolda öleyin diyip, bäri çıkıp gaydışım. Şükür, ol aydanları däl ekeni. Şiralı dogan, indi ikimiz kıyamatlık

dogan bolalı. Şu gızı maña bagış et. Eden hızmatlarıña bolsa sag bol. Yör, öe baralı, meniñ yarımıñ bagına baralı. Seyr edip gör!" diydi. Şiralı hem:

- Men hem senden govı dogan tapmarın, gel dogan bolsañ, dogan bolalı. Seniñ dien sözleriñ meniñ gövnüme cay boldı-diydi. Ondan soñ ikisi el alşıp, kıyamatlık dogan boldular. Baga girmek üçin ilerki çetinde bir ulı dervezesi bardı. Şol yere barıp, atlarını dañcak bolup durdular. Esevan bolsalar, dag tarapdan bir topar atlı peyda boldı. Bular ikisi yañadan atlandılar. Şiralı beg:

- Dogan, Harazmin, bu gelyän leşger serdarıñ yigitleridir. Sen azacık ayak saklap dur. Men munuñ öñünden çıkayın-diyip bir gazal aytdı. Harazmin hem:

-Sen ölen yerde men hem öler men. Senden galman, ikimiz hem bile gideli-diyip, ikisi sorag-cogap aydışdılar:

Şiralı beg:
Yatdan yakın kıyamatlık gardaşım,
Sen durgunıñ men bir barıp geleyin.
Söveş güni Guşganatdır yoldaşım,
Ayak sakla, men bir barıp geleyin.

Harazmin:
Men senden galmanam, dogan Şiralı,
Näm bolsak, ikimiz bile bolalı!
Takdıra kısmatım näm bolsa hakdan,
Näm bolsak, ikimiz bile bolalı.

Sen durgunıñ, men çıkayın öñünden,
"Alla!" diyip, gözüm dikip soñundan,
Serdarın öldürmek gerek öñünden,
Ayak sakla, men bir barıp geleyin.

Men hem şol sedara dikerin gözüm,
Dogan, äsgermezlik etmegin bizem,
Bile at goyalı, yör ikimizem,
İkimizem näme bolsak bolalı.

Kıyamatlık dogan, pendimi algın,
Sen meniñ pikirim, hıyalım bilgin,
Men özüm barayın, sen munda bolgun,
Dogan, saklan, meñ bir barıp geleyin.

Tomaşakär namartlardan bolmayın.
Ölsem, öleyin men senden galmayın,
Sen aglañda, men şat bolup gülmäyin,
Näme bolsak, dogan bile bolalı.

Erenler cem bolup, medet berseler,
Söveş güni pirim häzir bolsalar,
Onsoñ düşman gelsin näçe gelseler,
Bilip, serdarına gılıç urayın.

Aga can, meniñem pirimdir Hıdır,
Gılıç ursam, duşman bolar derbe-der,
Allanıñ hakı üçin menem alıp bar,
Näm bolsak ikimiz bile bolalı.

Allanı yatladıñ, bile baralı,
Aralap hem serdarını uralı,
Ganım bilen diş salışıp göreli,
Inandım men saña, alıp barayın.

Duşman sarı yüzüñ tutup batlangın,
Harazmin diyr, yör, doganım, atlangın,
Yeñip ganımları, soñra şatlangın,
Şat bolsak, ikimiz bile bolalı.

Şiralı diyr, yör, gıralı duşmanı,
Duşmanlar gaçıp kän eder puşmanı,
Harazmin, söveşgin, ayaman canı,
Allanı yat edip, gılıç urayın.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Soñ ikisi gelyän goşuna baka ugradı. Goşuna yakın baranda, Şiralı beg Harazmine: “Men öñünden bolayın. Men söveşip yörkäm, sen hem çemini tapıp, ızına geçip at goy!” diydi. Harazmin dagıñ etegi bilen bulara görünmän ızına geçdi. Bular hem Şirala baka uğradılar. Bularıñ öñünden biri çıkıp, yıgından öñinçä gelip, Şirala garap:

-Ey yigit, şu yerden bir adamıñ elini dañıp geçen atlı boldumı? -diydi. Onda Şiralı:

-Siz kimiñ yigitleri, ol tutulan kim, tutan kim? -diyip soradı. Onda bu yigit:

-Pirnazar serdarıñ yigitleri bolarmız. Biziñ serdarımız Pirnazarı Şiralı dien bir oglan Söyün şanıñ tarapından uzadılıp gelip, elini dañıp alıp gidipdir. Biz hem ava gidipdir, bilmän galıpdırıs- diydi. Onda Şiralı beg:

-Bilende bir iş edyän bolsañ, şol serdarı tutan men. Eger yüregiñ yarılyan bolsa-da yarılsın-diydi.

Şiralı sözüni kesip-kesmänkä, ol yigit gılıcını sırıp Şiralınıñ üstüne at saldı. Şiralı hem gılıcını sogrup alıp, at oynadıp, barıp, yañkı yigidiñ boynunıñ çıkan yerinden gılıcını saldı, kellesi atıñ öñki eer gaşından aşıp, düñk edip yere gaçdı. Bu vakanı görüp, sap bolup duran goşun Şirala baka at goydı. Päh, Şiralı beg hem, Göroglınıñ gızılbaşları gırşı yalı, gırış etdi. Goşunıñ ızından Harazmin at goydı. Edil bir bölek goyna iki sanı gurt daran yalı boldı. Şiralı öñünden, Harazmin hem ızından edil çöven oran yalı edip maslık maslıga kaklışdı. Bäş yüz atlıdan zordan yaralı zat bolup yetmiş bäş atlı gaçıp gutuldı. Yıgını sövüp, urşı gutardılar. İkisem el alşıp, gıra çıkdılar. Soñ Şiralı beg vagtı şol bolup, bir gazal aytdı:

Berekella, dostum saña Harazmin,
Gurt daran dek etdiñ agır goşuna.
Söveşe gireñde, etdim saña sın,
Talañ saldıñ ganımlarıñ başına.

Gılıcıñ tiz urup, çekersiñ tizden,

Yüz övürmersiñ sen elliden-yüzden,
Söveşe girende, artdırıp bizden,
Gılıç urduñ ganımlarıñ başına.

Bat bilen titredip yedi gat yeri,
Izımızdan yetdi alpıñ leşgeri,
Ey doganım, bugün yat etdiñ piri,
Guşak gurduñ duşmanlarıñ daşına.

Goldadı erenler medetkär bolup,
Hezret Alı, Hıdır, Ilyas yar bolup,
Kıyamatlık iki dogan bir bolup,
Talañ saldık bugün agır goşuna.

Yaradanıñ özi bize yar boldı,
Duşman çıdap bilmän derve-der boldı,
Şiralı hem bugün şat bolup geldi,
Rakıplar gelmez dek boldı huşuna

.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Ondan soñ Harazmin bilen ikisi atlanıp baga garşı yöriş etdiler. Baga gelip atlarını surup barıp, seyishanada dañdılar. Özleri baga seyr etdiler. Bu bagıñ tarıpını aydıp-diyip soñuna çıkar yalı däl. Şiralı beg Harazminiñ yüzüne gözläp: “Ey dogan, Harazmin, sen şükür et, yarıña yetişdiñ. Men hem yetişermikäm?” diyip, agalarını, il gününi, Gövher yarını yatlap, bir gazal aytdı.

Bäş yıl boldı ayrılanım ilimden,
Men hem il-günüme govuşarmıkam?
Mıradım-maksadım alladan bitse,
Barıp agam daga govuşarmıkam?

Ayralıkda gözden ganlı yaş döküp,
Işk yolunda yürek-bagrımı yakıp,
Yar-yar diyip, yar yolunda can çekip,
Men hem Gövher cana govuşarmıkam?

Mert yigit sen ganım bilen söveşdiñ,
Canıñ gaygırmadıñ kän gılıçlaşdıñ,
Şükür et sen, Sülgün gıza govuşdıñ,
Men hem Gövher cana govuşarmıkam?

Mecnun Leyli diyip älemden ötdi,
Bilbil hem Gül gızıñ elinden tutdı,
Garıp yedi yılda Seneme yetdi,
Men hem Gövher gıza govuşarmıkam?

Kaknus biçäre hem “yar”diyp kak boldı,
Ganımlar biz bilen yekbe-yek boldı,
Şiralınıñ aşıklıgam hak boldı,
Mırat-maksadıma yetişermikäm?

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Bular bir meydan bagı seyr edip gezdiler. Ondan soñ ikisem Sülgün periniñ canına bardılar. Sülgün gız hem bulara hezzet-hormat etdi. Bular keyplerini kökdänsoñ Şiralı beg aytdı.

-Dogan Harazmin, rugsat bersen, men gaydayın yol eesi yolda yagşı diyipdirler-diydi. Onda Harazmin:

-Ey, kıyamatlık doganım Şiralı, sen menden bityän zadıñ bolsa sora, yogsa da eden hızmatlarına alla yalkasın! -diydi. Şiralı beg:

-Meniñ senden biter yalı zadım yok- diydi. Onsoñ Sülgün gız:

-Ey aga Şiralı, menden yadıgärlik bolsun- diyip, bir guşak çıkarıp berdi. Bu guşak altından yasalan eken. Munı Pirnazar serdar bir yurda alamançılıga gidende olca edip alan eken. Mundan başga-da baş-ayak serpay etdiler. Şiralı beg altın guşagı özi alıp galdı. Galan serpaylarını bolsa töversgindäki garıp oglanlara berdi. Soñ Şiralı Harazmin ve beylekiler bilen hoşlaşıp, Pirnazar serdarına golunı arkasına dañıp, öz atına mündürdi. Özi hem atını kemsiz eerläp mündi. Şeylelikde yola rovana boldular. İndi Şiralı begiñ gürrüñi beylede dursun, habarı Söyün şadan eşideliñ. Onuñ bir dayısı bardı. Bu hem Pırak şäheriniñ patışasıdı. Münüñ adına Keymir han dier ekenler. Münüñ bir oglı bardı oglunıñ adına Gışık Sarı dier ekenler. Keymir han Söyün şa adam uzatdı. "Söyün şa şu yerde özünde adam barka gızını yene bir yat yerden gelen sallah lüçcege bercekmişmi? Gızını hiç kime bermesin. Meniñ oglumı kabul göryän bolsa, maña gelinlige bersin" diyip ilçi uzatdı. Uzadan adamları bu gürrüñleri aydılanından hem zıyadarak edip habar berdiler. Keymir hanıñ oglam agır lek goşunıñ serdarı eken. Söyün şa munuñ bu gürrüñlerini makul bildi. Soñ pikir etdi. "Şiralı gelse, nähili öldürerkäm" dien fikire düşdi.

İndi Söyün şa biraz pikir etsin, yene-de habarı Şiralı begden alalıñ, Şiralı beg: "Gövhere vada beren günüme yeteyin" diyip, atını gıssaglı sürdi.

Şiralınıñ gürrüñi-de bu yerde birazrak dursun. İndi habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher gız hem oturıp-turup kararı bolman: "Kısmat nirä tartarka? Şiralınıñ vadasına yekece gün galdı, yolda çıkalı" diyip, kenizlerine erkek lıbasını geyindirip, atlandırıp, özi hem erkek libasını geynip, atlanıp, birkemsiz yaraglandı. Soñ Şiralınıñ öñünden çıkdı. Şäheriñ kıbla çeti bir beyik dagdı. At çapdırıp, şol beyik dagıñ üstüne çıkdılar. Gövher gız esevan bolsa, günbatar tarapdan günüñ aşagından iki sanı atlı göründi. Yagşı esevan bolsa, biri köne yabıñ gırasındakı üsti kesilip alnan tuduñ töññesi yalı bolup çommalıp, görnüşi eli dañılgı adama meñzeyär. Gepiñ gısgası Gövher gız Şiralını tanadı. Yüregi içine sıgman, kenizleriniñ yüzüne gözläp, bir gazal aytdı:

Gızlar, eşidiñ sözümi,
Şu gelyän Şirala meñzär.
Yanındakı Pirnazardır,
İşi hem oñana meñzär.

Şu gelyän-ä iki atlı,
Biri tukat biri şatlı,
Almaz gılıç, Guşganatlı,
Şiralı begime meñzär.

Gelyär gün bile çakışıp,
Yagşı sın ediñ bakışıp,
İşi onup, dolup-daşıp,

Şol meniñ yarıma meñzär.

Ovasın äleme yetiren,
Şanıñ şertini bitiren,
Serdarı tutup getiren,
Şu meniñ yarıma menzär.

Hak senası dilindedir,
At cılavı elindedir,
Almaz gılıç bilindedir,
Gelişi yarıma menzär.

Gövher dier, şükür haka,
Gözüm döndi baka-baka,
Kän azaplar çeke-çeke
Gelişi Şirala meñzär.

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutardı. Ondan soñ Gövher gız kenizleri bilen Şiralınıñ öñünden çıkıp, atını cılavlap duruberdi. Şiralı hem: "Bu yiğitler kimiñ yigitlerikä?" diyip, hayran bolup, bularıñ kimdigini tanaman, yüzlerine bakıp durdı. Soñ gövher özüni tanatman, Şirala bakıp, bir söz diydi. Şiralı hem cogap berdi.

Gövher:
Durup, maña şu gün habarıñ bergin,
Nireden gelyärsiñ yol bolsun, yiğit.
Mundan geçip haysı şähre baryarsıñ,
Habarıñ ber saña yol bolsun, yigit.

Şiralı:
Hakıñ özi açsa meniñ yolumı,
Maksadım şu Gövher gıza barar men.
Yigit durup sorsañ meniñ halımı,
Umıdım şu Gövher gıza barar men.

Sen özüñi haysı äre çagladıñ,
Bir garıbıñ yürek-bagrın dagladıñ,
Goyber derrev, golun neçün bagladıñ,
Goyber munı, işiñ oñsun, ey yigit.

Maña getir diydi İspıhan şaşı,
Goyber diyip seniñ derdiñiñ näsi,
Gatı gidiberme, yigitler käsi,
Golun dañıp, şa yanına barar men.

Özüñden habar ber, sen kimiñ nesli,
Dañılan yigidiñ kimlerdir aslı,
Gözleri yanadır galtaman misli,
Alıp bar maksadıñ hak bersin, yigit.

Gözüñe gözleseñ ajdarha gözi,
Üç günläp göreşdi äsgermän bizi,
Söyün şa şertine uzatdı bizi
Pirnazarıñ golun dañıp barar men.

Görnüş-ä haybatlı, örän zormuşın,
Özi niçik, yigitleri barmışın,
Sen niçik oñardıñ şanıñ bu işin,
Mırat- maksadıñı hak bersin, yigit.

Ol serdarıñ gızı Sülgüne düşdüm,
Üç güne deñ özi bilen çekişdim,
Soñ Harazmin bilen dogan okaşdım,
Şeyle yagdaylarda tutup geler men.

Özüm bir naçaram, sorasañ menden,
Yagdayıñ bilsem diyp soradım senden,
Gövher diyp, çıkıpdım seniñ öñüñden,
"Bagı-hövesdara" yör barsañ, yigit.

Özüñ erkek niçik Gövherdir adın,
Älemi yandıryar yürekde alıñ,
Şiralı diyr, meniñ maksat-mıradım,
"Hövesdara" yarım diyip barar men,

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Şiralı beg Gövher gızı tanadı velin, tanamazlıga urup, şunuñ iç sırını anlayıp diydi. Şiralı beg Gövher gızıñ yanındakı gızları hiç tanamadı. Ol: "Bu yigitler Gövher gızıñ daşında näme işleyär, gel men munı tanamazlıga urup bir söz dieyin. Men munuñ ugrunda beyle azaplar çekip yörkäm, bu yene bir maksatda gezip yören bolmasın" diyip, Gövheriñ yüzüne gözläp, Gövheri sorap, bir gazal aytdı:

Habar bergil şazada, Gövher bagda barmıka,
Maksadımdır alladan, irde-giçde barmıka,
Ya-da öñümden çıkıp, gözi mańa zarmıka,
Ya-da meni unudıp, özge bilen yörmükä
Ya-da bagda zar çekip, ya gaşımda durmuka?

Harazmin dostum bilen agır leşgeri gırdım,
Men Gövheriñ yolunda ençe cepalar gördüm,
Gövherden umıt edip ajdarhanı öldürdim,
Şa şertine ugrayıp, Pirnazarı getirdim,
Baryan mıradım isläp, Gövher bagda barmıka?

Erkek bilen baş goşmak naçar bolsañ ayıpdır,
Bu yigitler garakçı ya pukara sayıpdır,
Ya Gövher menden geçip, özge bir yar söyüpdir,
Eger şeyle bolaysa, mähnetlerim köyüpdir,
Daşına yigit yıgnap, bize düşman barmıka?

Gövherden bet iş çıksa, sagat munda durmanam,
Dogan-gardaş, il-günden geçip munda durmanam,
Besdir çeken azabım, indi azap görmenem.
Pirnazaram goyberip, İspıhana barmanam,
Bir birekden ayrılıp, nesibe şu bormıka?

Zöhre- Tahır, Gül-Bilbil aşıklıgım berk tutdı,
Gövher bolsa yarınıñ abırayını satdı.
Şükür edeyin bu zıyan bize alladan yetdi,
Gövher kırk yigit yıgnap, meniñ önümden ötdi,
Garıp köñül Gövherden häli umıdıgärmikä

Köp cepaga baş goşdı, pata alıp är, pirden,
Gövher menden geçende, men geçmeymi Gövherden?
Şiralı, eglenmegin, gitgin durman bu yerden.
Yüz övürip, el çekdi Gövher hayadan-şerden,
Kısmat saña alladan köñlüm isleyärmikä?

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Ondan soñ Gövher yüzünden çembendini ayrıp, gızlara hem: "Hemmäñiz yüzüñizden çembeydiñizi ayrın!" diyip höküm etdi. Gızlar hem çembentlerini ayırdılar. Şiralı gızları tanap, aydan sözlerine öküdi. Soñ Gövher hem Şiralınıñ yüzüne gözläp: "Ey Şiralı, men seniñ vadalı günüñi belläp, öñüñden çıkdım. Beyle güman etme. Men seni unudıp, saña öz erkime aşık bolan däldirin. Men kıyamat ahıra çenli hezreti Circisiñ azaplarını görkezip, atam dogram-dogram etse-de, men senden asla el çekmen" diydi. Şiralı hem ınandı. "Ey Gövher can, men hem yalñışıp, dilimden hata goyberipdirin. Her zat-da bolsa bagışlarsıñ!" diydi. Soñ Gövher bile ikisi önke- kinäny taşlap, şatlanışıp, gucaklaşıp, öpüşip, guçuşıp, bihuş bolup yıkıldılar. Gövheriñ kenizleri bularıñ üstlerine her hili gülaplar sepip, huşlarına getirdiler. Bular huşlarına gelensoñ, atlanıp "Bagı -hövesdara" tarap ugradılar. "Bagı -hövesdara" barıp, atlarını dañıp, bu gice bu yerde bolup, keyplerini kökläp, ertir Şiralı ir säher vagtı Pirnazarı ızına tirkäp, Söyün şanıñ gaşına barıp, baş egip salam berdi. Şa: "Şiralı beg yene bir şertiñ galdı, munam bitirseñ soñ Gövher seniñki bolyar" diydi. Ertir irden Gövheriñ bagında bäş yüz zineli köşk bar. Şondan atıñı bökdürip geçirseñ, Gövher seniñki bolyar diydi. Şiralı: "Bolyar, tagsır, gulluk" diyip, tagzım edip durdı. Şa: "Pirnazar galsın, sen gidiber!" diyip, Şirala rugsat berdi. Söyün şa Şiralı gidensoñ yañkı serdar bilen oturıp gürrüñ etdi. "Ey serdar, meniñ maksadım şu gızı muña bermezlikde. Ozal seniñ üstüne hem: "Pirnazara güyci yetmez. Sen Şiralını öldürersiñ" diyip iberdim. İndi munı nähili yol bilen zındana salmak bolarka?" diydi. Pirnazar serdar: -Bu ayak üstünde gezip yörkä, näçe goşunam bolsa başartmayar. Uklap yatırka, bir yol bilen elini baglap, zindana salmalı bolar- diydi, Şa:

-Onda men seni boşadayın, sen yanıña näçe adam gerek bolsa al-da meniñ şu yumşumı bitir-diydi. Pirnazar hem gulluk aydıp durdı. Soñra Pirnazarıñ elini çözüp, bir caya eltip, muña kän hezzet etdi. "Şiralı galan şerti bitiryänçä dıncıñı al!" diydi. Şiralı bolsa Gövheriñ yanına barıp, hoşvagt bolup yüregi içine sıganok. Bu gice geçdi. Ertir irden Gövheriñ bagınıñ daşı ala zenzele boldı. "Tövriz dien şäherden Şiralı dien bir oglan Gövhere aşık bolupdır. Söyün şa hem üç şertini aydanmış, ajdarhanı öldürip, Pirnazar serdarıñ hem elini dañıp gelipmiş. Bugün ahırkı şerti –

bäş yüz zineli köşgüne atını çıkarcakmış" diyip eşiden adamlarıñ uludan-kiçä hemmesi üyşüpdir. Pırak dien şäheriñ patışası Keymir han hem oglı bilen yanlarına kırk lek goşun alıp, Söyün şanıñ ilerki galasınıñ gapısında düşdi. Söyün şa: "Ey dayı, meniñ maksadım Şirala gızımı bercek däl. Bu bize el bermeyär. Biz munı bir al bilen tutup, elini dañmasak, bu bize el bercek däl" diydi. Onda Keymir hanıñ oglı Gışık Sarı: "Men Şiralıça yokmı? Rugsat berseñiz, men şonı Rüstem Zal hem bolsa dañıp getireyin" diyip, bat alıp, bäş keleme söz aytdı:

Maña ruhsat berseñ, keremli şahım,
Atlanıp Şiralıñ üstüne gitcek.
Bugün batırcıgıñ kesibem başın,
Leşini süyrekläp händege itcek.

Men hem batır, zerre gorkmarın ondan,
Canını gılıçlap alsam teninden,
Bugün Şiralınıñ acal heñinden,
Gılıcını saz edip, bir nama aytcak.

Pälvan meydanına girip göreşsem,
Şiralı beg bilen gılıç uruşsam,
Güycüm zor gelibem kellesin kessem,
Şonda bilbil bolup Gövhere yetcek.

Gışık dier, meniñ kuvvatım zordur,
Kırk altı lek batır goşunım bardır,
"Güycüñ yetmez" diyrsiñ, niçik habardır,
Deşgerim yıgnayıp üstüne gitcek.

Elkıssa, Gışık Sarı sözüni gutardı. Soñ Söyün şa dayısına bolcak gürrüñleri aytdı. Keymir han oglunıñ gitmegine yol bermedi. Bular cemlenişip, Şirala dost bolup, tomaşa baran boldular. Şiralını patışa çagırıp, bu bäş yüz zineli köşge atını çıkarmalıdıgını aytdı. Gövher hem kırk kenizi bilen köşgüñ üstüne çıkıp, pencireden boynunı çıkarıp gözläp durdı. Şiralı beg Guşganat atını birkemsiz eerläp, bezäp mündi. Köşgüñ gapdalına gelip, atına cübüt gamçı urdı. Guşganat köşkden hem yigrimi gez yokardan tovsup geçdi. Yañadandan atıñ cılavını ızına dönderdi, at ilerligine zıñdı. Bu sanar köşgüñ üstüne çıkıp duruberdi. Hemme cemagat "Hudaya şükür, Şirala abray berdi." diyişdiler. Soñ Söyün şa: "Üç günlap toy edip, Gövheri Şirala nikalap bercek" diyip car çekdirdi. Munuñ beydip car çekdirmeginiñ sebäbi, Şiralını gaflatda goyup, al bilen tutcaklar. Şeylelik bilen, il-halk hemme çaşıp gitdiler. İl-halk gidensoñ Söyün şa hem dayısı dagı bilen öz tagtına gitdiler. Şiralam serdarı tutup gelip hem dınç hem almandı, ol-da gidip yatdı. Söyün şa gicäniñ yarında Pirnazarıñ yanına Gışık Sarı bilen birnäçe adam goşup yolladı. Şiralı arkayın bolup yatan adamdı. Bu işde bagban hem habarlıdı. Bular köşge gelip girseler, Gövher hem Şiralı bilen yatıpdır. Ukuda yatan adamıñ üstüne yigrimi -otuz kimi mündi. Derrev elini şatırdadıp arkasına dañıp alıp gitmekçi boldular. Gövher hem Şiralınıñ üstüne özüne oklap aglamaga durdı. Şiralı pahırıñ hem eli arkasına dañılgı Gövheriñ yüzüne bakıp, bir bäş keleme söz aytdı:

Rakıplar bozdı aramız,

Gövher canım, hoş gal indi.
Artdı ayralık yaramız,
Söver yarım, hoş gal indi.

Cepa çekdim rahat görmän,
Yüreklerde galdı arman,
Şirin canım saña gurban,
Gövher canım, hoş gal indi.

Gaflatda basdılar meni,
Menden ayırdılar seni,
Atañ dañdırandır meni,
Näzeninim, hoş gal indi.

Yovuz günde sırdaşları,
Gövher gızıñ yoldaşları,
Yarımıñ heserdeşleri,
Gız-gelinler, hoş gal indi.

Gaçdı-da kuvvatım, badım,
Pirim Alı, eşit dadım,
Kölegäñde sayaladım ,
"Bag-hövesdar", hoş gal indi.

Şiralı diyr, bagtım yatdı,
Rakıplar armanlı tutdı,
Zulum maña şadan yetdi,
Zülpi-tarım, hoş gal indi.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Gövher gız özüni Şiralınıñ üstüne okladı: "Canım Şiralı, mert dur, merdana bol, cennetde vısal bolandır, atam seni öldürse, men hem senden galıp, bir gün hem ömür sürmerin" diydi. Şeylelik bilen, Şiralını Gövherden ayrıp alıp gitdiler. Eltdiler şanıñ gaşına, Söyün şa Şirala gözläp: "Ey Şiralı, meniñ yalı şanıñ gızına seniñ yalı galtaman, seniñ yalı gedalar yetip bilmez. Men seni zındana salsam ya-da öldürsem nädersiñ? Şonda Gövheriñ vısalına yetmeseñ gerek" diydi. Şiralı hem Söyün şanıñ yüzüne gözläp, bir söz aytdı.

Bir merdi agladan, akmak Söyün şa,
Gövheriñ yolunda ölsem, öleyin.
Hırıdar bolsañ sen, bugün bu başa,
Gızıñ üçin canım gurban eyleyin.

Men çekdim Gövheriñ ençe azabın,
Bugün başladıñ sen namartlık däbin,
Aldım men Gövheriñ gövnüniñ avun,
Gövher üçin derrev ölsem öleyin.

İşiñi bitirdim, sözüñ şu bolsa,
Mert aşık ah çekmez magşuk diyp ölse,

Ozalda yazılan kısmat şu bolsa,
Özümi zındana salsam salayın.

Hakdır gamhor, seniñ dieniñ bolmaz,
Men öläysem, Gövher şat bolup gülmez,
Acal yetmän asla adamzat ölmez,
Gorkım yokdur, derrev ölsem öleyin.

Meni öldürseñ dostum Harazmin geler,
Dişiñi sogurar, boynuñı yolar,
Özüm ölsem, ruhum şat bolup güler.
Yâr yolunda näme bolsam bolayın.

Aşıklıgım hakdır "yar" diyip ölsem,
Bolayın yar üçin goy näme bolsam!
Şiralı diyr, hazan değenden solsam,
Yârım üçin näme bolsam bolayın.

Elkıssa, Şiralı sözüni gutarıp: "Ey Söyün şa, sen meni ayama, meniñ canım seniñ elinde bolsa, asmana uçurıp goyber" diydi. Söyün şa zındanbanlarına buyurdı. Zındanbanlarınıñ bir baştutanı bardı. Oña Kasım zındanbaşı dier erdiler. Bu bir çölüstanlıkdan gelyärkä, bir topar alamana duşyar. Bular munı öldürcek bolup durka, Alım şa yasavulları bilen üstünden duş gelip, Kasım'ı bularıñ elinden alıp goyberen eken. Bu zındanbaşı "Tövriz" şäherinden Alım şanıñ oglı Şiralı zındana buyrulıpdır" diyip eşidip, muña sır bermän yören eken. Şiralını eltip zındana saldılar. Üstünden gulp urup goydular. Soñ Şiralı beg agalarından, il-gününden ayra düşüp, Gövheriñ yolunda her sövda baş urup, ahırında Gövherden hem ayrılıp, zındana düşüp, içi gısıp, pelekden şikayat edip, bir gazal aytdı:

Köpler gelip geçdi seniñ üstüñden,
Ey yalancı, kimiñ köñlün şat etdiñ,
Ertirne şat bolup gülen begleri,
Peyşine sekende köñlün mat etdiñ.

Leyli-Mecnun mıradına yetmedi,
Cebir çekdi, zovkı-sapa etmedi,
Gelip sende hiç kim mesgen tutmadı.
Ey yalançı, kimiñ köñlün şat etdiñ?

Ozal meni il-günümden ayırdıñ.
Aşıklar başına ne iş gayırdıñ,
Gan agladıp Gövher gızdan ayırdın,
Panı dünyä, kimiñ köñlün şat etdiñ?

Ençäniñ gan goşduñ peder yaşına,
Ençäniñ ayralık goyduñ başına,
Ençäni aglatdıñ yazu-gışına,
Yalan dünyä kimiñ köñlün şat etdiñ?

Ozal özüñ ışkıñ yoluna saldıñ,
Perhadıñ elinden Şirini aldıñ,
Şiralı pakıram zındana saldın,
Köne pelek, kimiñ köñlün şat etdiñ?

Elkıssa, Şiralı sözüni gutardı. İndi habarı Gövher gızdan eşidiñ. Gövher gız Şiralı gaydan soñ gan yaş aglap, saçın yayıp, yüzün yırtıp, yanına kenizlerini alıp baga çıkdı. Soñ Gövher kenizleriniñ yüzüne bakıp, bir söz aytdı:

Heserdeşim, ey kenizler,
Neyleyin, yârdan ayrıldım;
Eşidiñ meniñ zarım, gızlar,
Ah çekip yardan ayrıldım.

İndi yar gelmez yanıma,
Atam cebr etdi canıma,
Rakıp ot yakdı canıma,
Men şu gün yardan ayrıldım.

Yör, Cemal yara baralı,
Bir saçak külçe bereli,
Yarımıñ adı Şiralı,
Merdana yardan ayrıldım.

Rakıplar atamı bozdı,
Işkıñ tanapını üzdi,
Bu kısmatı alla yazdı,
Neyläyin, yardan ayrıldım.

Gövher dier atam ölsün,
Şiralı beg azat bolsun,
Duşman aglan, dostlar gülsün,
Neyläyin, yardan ayrıldım.

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutardı. Şeylelik bilen, Gövher gız Şiralı beriñ ızından bir saçak külçe edip, her dürli zatlar edip eltdi. Gövher zındanbana her näçe tövella etse hem, ol Şiralını görkezmedi. Soñ elindäki elten zatlarını Şirala bermegini aydıp, Gövher goyup gaytdı. Soñ Gövher kenizleri bilen baga girdi. İndi Gövher öz canında öz derdi bilen bolubersin. Habarı kimden al Gışık Sarıdan al.

Gışık Sarı: “Şiralını zındana saldım, indi Gövheri men aların, yanına barıp bir gürleşeyin” diyip, Gövheriñ yanına geldi. Gövheriñ bu işden hiç habarı yokdı. Gövher gız muña yüzlenip: “Yeri yigit, ne habar bilen geldiñ, habarıñı ayt” diydi. Gışık Sarı Gövhere garap, özüniñ aşıkdıgını beyan edip, bir gazal aytdı.

Arzımı eşitgin, gızlarıñ hanı,
Meniñ aşıklıgım bilmegiñ gerek;
Men yoluñda gurban edey bu canı,
Sen hem meni kabul kılmagıñ gerek.

Men dek yigit durka yar söyme yatdan,
Men hem yüz övürmen sen asılzatdan,
İndi Şiralını çıkarıp yatdan,
Meniñ bilen oynap -gülmegiñ gerek.

Hak aşık men ahı-nalam bil, Gövher,
Meniñ bilen bäş gün oynap gül, Gövher,
Men hem Şiralıdan kem degil, Gövher,
Meniñ hem köñlümi almagıñ gerek,

Gışık serdar dier, dayanıp zara,
Gövher bolsañ rehm et men hırıdara,
Barıp Şiralını asdırsak dara,
Şonda şükür edip gülmegiñ gerek.

Elkıssa, Gövher gız Gışıgıñ bu sözüne çıdap bilmän, zar giryan aglap, saçıñ yayıp, yüzün yırtıp, Gışıga garap, bir gazal aytdı:

Bu hıyala pikir etmegin, Gışık,
Bu dien sözleriñ bolmasa gerek;
Seniñ yalı haram bolmaz hak aşık.
Bu pikir-hıyalıñ bolmasa gerek.

Şiralı "yar" diyip zındanda yatsa,
Men neyläyin alla bagtımı tutsa,
Sen kibi haramı şeyle söz gatsa,
Gızlarıñ hanı hiç gülmese gerek.

Gışık serdar, gitgin, görünme göze,
Nähak aşık bolup can çekme bize,
Cebir etdiñ atam bilen sen bize,
Seniñ aydanlarıñ gelmese gerek,

Barıp Şiralını asdırsañ dara,
Rakıplar, yürege salsanız yara,
Gövher diyr, ozaldan men bagtıgara,
Seniñ bilen oynap-gülmese gerek.

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutardı. Gışık Sarı bolsa Gövhere gol uzadıp:

-Ey Gövher can, men saña hak aşıkdırın. Atañ her hili yol bilen berse hem, seni maña bermäge razıdır-diydi. Gövher Gışıga garap:

-Yitä, yok bol zaññar, atam maña hezreti-Circisiñ çeken azaplarını görkezse hem seniñ bileñ bir sagat hem söhbetde bolman -diydi. Soñ Gışık dönüp gaytdı. Bardı Söyün Şanıñ yanına. Bolan gürrüñleriñ hemmesini bir-bir habar berdi. Soñ: "Öñünden Şiralını öldürip, soñ bu işi orta almasak bolcak däl" diydi. Bu söze patışa hem dergazap bolup: "Yasavulları yıgnap, Şiralını hem dar teyine çıkarıp!" diyip höküm etdi.

Şiralınıñ sözi bir salım soñraga galsın, indi habarı kimden al, Pirnazar serdardan al. Pirnazar serdar gızıñ özüne berilmecegine gözi yetdi. Soñ şeyle pikire gitdi: "Men indi yeke galdım. Atıñı yeke çapmag-a bolmaz, yekäniñ cañı çıkmaz. Haysı yol bilen hem bolsa Şiralı dar astına baranda, men onı boşadıp alayın, ya öleyin" diyip pikir etdi. Pirnazar hem şu pikiri bilen bolubersin.

Yañkı yasavullar Şiralını zındandan çıkarıp, darıñ astına eltdiler. Muña hemme il-halk üyşdüler. Soñ Söyün şa Şirala gıcalat berip, bir söz diydi.

Nirden geldiñ sen, akmak Şiralı,
Sen dek gancal daga gızım bermenem;
Hanı zoruñ bolsa görkez göreli,
Seniñ dek harama gızım bermenem.

Bu yerlere geldiñ päliñ azaşıp,
Päliñden gaytmadıñ zındana düşüp,
Goluñı arkaña dañandır Gışık,
Seniñ dek harama gızım bermenem.

Ya-da ol zındana yene basdırıp,
Ya-da cellatlara başıñ kesdirip,
Hökmüm zordur, seni dardan asdırıp,
Sen dek gancal daga gızım bermenem.

Höküm edip bugün kesende başın,
Arkañ tutabilmez kovmı- gardaşıñ,
Söyün şa diyr, bugün keserin yaşıñ,
Seniñ dek harama gızım bermenem.

Elkıssa, Söyün şa sözüni gutardı. Şiralı beg şanıñ bu gıcalatına çıdap bilmedi. Bir iş edeyin diyse, golı arkasına baglı, alacı yok. Soñ hudaya nala çekip, Hezret Alı pirini yatlap, bir gazal aytdı.

Yokdan bar eylegen alla,
Medet islärin men senden;
Bu ne sırdır, bu ne govga,
Ahvalım beter gün- günden.

Arkamda baglıdır golum,
Agzımda sayrayar dilim,
Rakıplar bent etdi yolum,
Medet delärin, hak senden.

Gitmez köñlümden gubarım,
Yokdur munda hovandarım,
Şiri-derga Alı pirim,
Men medet islärin senden.

Cepa çekdim rahat görmän,
Yüregimde köpdür arman,

Ah çekip şahı Süleyman,
Medet dilärin men senden.

Düşmanlar daşımda hatar,
Şanıñ sözi bagrım yırtar,
Şiralı, gam-gussa batar,
Hak, medet dilärin senden.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. İndi habarı Gövher gızdan eşideliñ. Gövher Şiralınıñ ızından gara geynip, yüzün yırtıp, saçın yayıp geldi. Gövher gara görnüm yerden üç agacıñ tikilenini görüp, çaltlık bilen yöräp gelyär. Ol: "Dat, halayık, yolumı açıñ! Şiralınıñ didarını görüp, razılaşıp öleyin!" diydi. Soñ halayık sovlup muña yol berdiler. Gövher özüni Şiralınıñ üstüne oklap:

-Vah, canım Şiralı, mert merdana bolgun, namartlık edip sözüñden dönmegin-diydi. Onda Şiralı:

-Ey Gövher can, men ışk yolunda sen diyip ölsem, zerre armanım yokdur-diydi. Şol vagt Şiralı Gövhere garap, bir bäş keleme söz diydi:

Bugün gider boldum senden ayrılıp,
Güler yüzli Gövher canım, hoş indi,
Bugün öldüryärmiş şa gazap kılıp,
Mahı taban häzeninim, hoş indi.

Cepa çekip yetebilmedim yara,
Rakıplar yüregme saldılar yara,
Atañ gazap edip asdırar dara,
Gövher, menden razı bolgun, hoş indi.

Cellatlar hem meñ canıma hırıdar,
Ayralık yürekde bolandır gubar,
Dar teyinde şu gün gurulsa magşar,
Gidermen dünyäden, Gövher, hoş indi.

Yarım, aglap gözüñ yaşa doldurma,
"Yar-yar" diyip gızıl yüzüñ soldurma,
Men gidensoñ, Gışıga sır bildirme,
Pendim tutgun, söver yarım, hoş indi.

Rakıplara, yarım, sırlarıñ çöşseñ,
Şiralı diyr, özge yara uçraşsañ,
Meni yoldan Gışık bilen baş goşsañ,
Gabrımda-da karar tapman, hoş indi.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Halayıklar hemmesi aglaşıp barıp şaga arz etdiler. "Şiralınıñ mıradını hasıl ediñ, kän cepa çekdi. Munı öldürseniz hem, Gövher Gışık bilen baş goşmaz. Bular hak aşıkdırlar" diydiler. Onda Söyün şa gazaba çıkıp, "İndi kim Şiralını azat etmek hakında gürrüñ açsa, başı ölümli, malı talañlı" diydi. Ondan soñ Gövher gız gan yaş aglap, barıp, atasınıñ ayagına yıkılıp, bir gazal aytdı.

Arzım eşit, canım atam,
Yarımı azat eylegin!
Kastıñ bolsa öldür meni,
Yarımı azat eylegil!

Yaşlar döküler gözümden,
Dänme şa aydan sözüñden,
Umıdıñ bolsa gızıñdan,
Yarımı azat eylegil!

Ozal şertleriñ buyurdıñ,
Gışıgıñ hatırın gördüñ,
Yardan näme yazık gördüñ,
Gel, şu gün azat eylegil!

Yüregime salma yara,
Bagrım eylemegil para,
Bugün yarım asma dara,
Yarımı azat eylegil!

Yarım gitse munda durman,
Men Gışıga köñül bermen,
Şiralısız dövran sürmen,
Yarımı azat eylegil!

El göterin altın-zerden,
Rugsat alın ärden pirden,
Meni ızlap uzak yerden,
Gelipdir, azat eylegil!

Yalan eken aydan sözüñ,
İl öñünde gızmaz yüzüñ,
Arz eyleyär, Gövher gızıñ,
Yarımı azat eylegil!

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutarda. Atasınıñ ayagına yıkılıp, her näçe tövella etse hem, tövellasını almadı. Şiralı dar teyinde golı arkasına bağlı Gövhere gözläp, bir gazal aytdı:

Gövher canım aglap boynuñ burmagın,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni;
Meni sorap, atañ yanna barmagın,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Ozalda yazgıdım yazandır alla,
Pirden pata alıp düşem bu yola,
Merdana bol, kılma hiçbir tövella,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Atañıñ yüzünde yokdur imanı,
Bizem hasaplaşarıs magşarat güni,
Yolunda goyarın bu şirin canı,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Yokdan bar eyleen yaradan hakdır,
Bu dünyäge gelip ölmecek yokdur,
Seniñ üçin ölsem, armanım yokdur,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Yüzüñ yırtıp, aglap, saçıñı yayma,
Aglap rakıplara sırıñı yayma,
Meniñ üçin, Gövher canım, gam iyme,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

On dört yaşda çıkıp gaytdım ilimden,
İspıhanda habar tapdım gülümden,
Şiralı diyr, aşık gorkmaz ölümden,
Goy, atañ öldürse, öldürsin meni.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Ondan soñ Gövher zar-zar aglap, Şiralınıñ yanına barıp: “Vah, Şiralı begim, mert bol, merdana bol, asla sözüñden dänme, meni masgara edäyme!” diydi. Onda Şiralı beg Gövher gızıñ yüzüne gözläp, bir ebyat okadı:

Gövher canım, aglayıp, ganlı yaş dökme gözden,
Sen vadaña berk dursañ, hatırcem bolgun bizden,
Senden yüz övürmen hiç, canım çıksa agzımdan,
Vadamıñ vepasın bil, yarım aydan sözümden,
Yürek yanıp kül boldı şanıñ yalan sözünden.

Izımdan yetişmezler, yokdur kovum -gardaşım,
İspıhanıñ yurdunda yokdur meniñ deñ -duşum
Hem ol dünyä, bu dünyä, sen-sen meniñ yoldaşım,
Dar teyinde golum baglı, akar bu ganlı yaşım,
Atlanıp agaların gelmez meniñ ızımdan.

Bu rakıplar al bilen avı-zäher iydirse,
Bäş yüz leşger hem bolup, kelläme gılıç ursa,
“Cellat!” diyip gıgırıp, atañ derim soydursa,
Men garıbı kaknus dek yakıp oda köydürse,
Yarıñ dönmez, Gövher can, ozal aydan sözünden.

Babahan dey zulum edip, atañ başım kesdirse,
Mansurıñ şägirdi men, bugün dara asdırsa,
Rakıplar ara düşüp hazan yelim ösdürse,
Umıdım şu, Harazmin geler meniñ ızımdan.

Elkıssa, Şiralı sözüni gutarıp: -Ey Gövher can, Harazmin dien bir dostum bardı. Yetişip gelip biläyse, yagşıdır- diydi. Pirnazar hem öz yanından: "Şiralı mert yigitdir, öyke-kinäni taşlap, bir allanı çagırıp, üstüne topulsam, aların. Eger alaysam, meni yene öñki cayıma elter ya-da Harazmin bilen yüzleşdirer" diyip, pikir edip, "Alıp bilmesem hem bu bolup yörşümden şular yalı yigidiñ yolunda ölsem hem cennetidirin" diyip, Şiralınıñ yeñsesinde durup, at üstünden, bir gazal aytdı.

Sözümi eşitgin ey mert Şiralı,
Öyke-kinäñ barın taşlacak indi.
Her niçik hem bolsa geçip günäñi,
Men seniñ köñlüñi hoşlacak indi.

Golum gelse, darıñ teyinden alam,
Gam bilen kulpetden men azat kılam,
Ya men hem sen bilen birlikde ölem,
Aşıklar yolunda işlecek indi.

Yadıña salam men eden işleriñ,
Yumruklap ovratsam şanıñ dişlerin,
Gışık Sarıñ goşunınıñ läşlerin,
Süyräp händeklere taşlacak indi.

Şiralı beg, gulak goygul, bu söze,
Bakman bugün elli-altmış ya yüze,
Elimden geläyse, ol Gövher gıza
Yetirip, köñlüñi hoşlacak indi.

Ozal meniñ golum dañdıñ aldanıp,
Şa gızını bermez saña rehm kılıp,
Pirnazar hem seniñ mertligiñ bilip,
Aga-inilige başlacak indi.

Elkıssa, Pirnazar serdar sözüni gutardı. Pirnazarıñ bu sözüni şaga yetirdiler. Söyün şa dergazap bolup, yasavullarına: "Derrev serdarıñ elini dañıp, zindana salın!" diydi. Yasavullar derrev gelip, Pirnazarıñ elini dañıp, zındana eltip taşladılar. Söyün şa: "Şiralını hem dara asıñ!" diyip gıgırdı. Yasavullar derrev gelip darıñ tanapından Şiralınıñ boynuna tanap saldılar. Gövher gız hem aglap özüni Şiralınıñ üstüne okladı. Şiralı hem: "Gövher can, men gitmänkäm menden razı bol. Men bugün atañ gazabından, takdır yazgıdından cennete vasıl bolyarıñ. Seniñ yoluñda ölsem, mende arman galmaz, yöne men ölemden soñ, sen Gışık bilen baş goşsañ, men gabrımda-da karar tapıp bilmen" – diydi. Onda Gövher gız:

-Ey Şiralı, merdi-merdana bolgul, men senden ayrılıp, Gışık bilen bir gün hem dövrana meşgul bolman – diyip, Şirala gözläp, bir gazal aytdı:

Bugün begim gitseñ menden ayrılıp,
Gövher bugün senden galap oylama.
Gövher men gidenden sözünden dönüp,
Gışık bilen dövran sürer oylama.

Guman etme, begim Şiralı, menden,
O dünyä, bu dünyä dönmenem senden,
Atam bugün seni ayırsa menden,
Sensiz Gövher oynap-güler oylama.

Sözümden dänäysem köysün imanım,
Sen gideñsoñ men hem tabşırın canım,
Zöhre dek pıçaklap dökerin ganım,
Dünyäniñ şemalın görer oylama.

Sen gidensoñ mundan durarım bolmaz,
Senden özgä köñül bererim bolmaz,
Bu yalan dünyäde kararım bolmaz,
Sensiz Gövher munda galar oylama.

Sensiz men neyläyin yalan dünyäni,
Bu dünyäde köen barmı men yalı.
Gövher üçin gurban etseñ, yar canı,
Menem, begim munda galar oylama.

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutardı. Şiralı beg Gövherden bu sözi eşidip, vagtı hoş bolup, Gövhere gövni dolup, bir bäş keleme söz aytdı:

Eşit sözüm, Gövher canım,
Razı boldum, senden bugün,
Yoluña gurbandır canım,
Razı boldum senden bugün.

Cellatlar alsa bu canım,
Meydanda dökülse ganım,
Sen diyp ölsem, yok armanım,
Yarım, razı boldum bugün.

Dönmenem ışkıñ yolundan,
Yüzüm döndermen zulumdan,
Gorkmarın Gövher, ölümden,
Atañ canım alsa bugün.

Aşık magşugın söende,
Eşitmez sözün diende,
Golum baglı dar teyinde,
Senden razı boldum, bugün.

Atañ goydı yanar otda,
Yüregimde galdı madda,
Dövran süreris cennetde,
Senden razı boldum bugün.

Şiralı, çeker kän zarı,

Sen-sen yüregmiñ mıdarı,
Gitmişem cennete sarı,
Sen hem razı bolgun, bugün.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Söyün şa hem "Şiralını hälem saklap dursuñızmı, derrev kellesini kesmeli, cellat!" diyip gıgırdı. Cellatlar derrev pıçagını çalşıp, häzir boldular. Ondan soñ Gövher gız: "Ey halayık, aşıklara bir-iki sagat rugsat sorañ!" diydi. Halayık arz edip soradı. Gövheriñ enesi badam yeññe hem şanıñ yanına barıp: "Aşıklara cebir etme, bular hak aşıkdırlar. Şiralını öldürseñ, Gövher hem ondan galıp, Gışık bilen dövran sürmecegi anıkdır" diydi. Ol: "Şiralını azat et!"-diyip, bir gazal aytdı:

Sözüm eşit, ulı iliñ patışası,
Şiralını bugün eylegil azat.
Seni tutar aşıklarıñ nalası,
Bugün Şiralını eylegil azat.

Gam bilen külpeti goyduñ başına,
Niçik rehmiñ gelmez gözde yaşına,
Avı goşma aşıklarıñ aşına,
Bugün Şiralını eylegil azat.

Şa, ee bol dilden aydan sözüñe,
Gapıl bolma, zıyan geler özüñe,
Rehmiñ gelsin seniñ Gövher gızıña,
Bugün Şiralını eylegil azat.

Namartlık eyleme, sözüñden dänip,
Aldanarsıñ rakıplara ınanıp,
Armanlı gitmesin bir bende yanıp,
Şiralını bugün eylegil azat.

Şahım, nazara al meninem sözüm,
Badam aydar, Gövher meniñem gızım,
Aşıklar halına rehim eyle özüñ,
Bugün Şiralını eylegil azat.

Elkıssa, Badam sözüni gutardı. İndi bularıñ sözi bir salım soñraga dursun. İndi habarı Harazminden eşidiñ. Harazmiñ Sülgüni öz cayına eltip, nikalap alıp, toy-tomaşa etdi. Toy-tomaşanı edensoñ günlerden bir gün Harazminiñ yadına Şiralı düşüp, öz-özüne: "Ey Harazmiñ, Şiralı saña näçe yagşılık etdi. Özüm maksadıma yetdim diyip, arkayın yatışıñ bolmayar. Onuñ başında ne ahvallar bardır? Men erkek adam bolsam, Şiralınıñ ızından barıp habarını bilip gelmegim gerek" diyip pikir etdi-de, atasından rugsat alıp, yola rovana boldı. Birnäçe gün yol yöräp, Şiralınıñ Gövher bilen duşuşıp aydışan dagına bardı. Soñ bu dagdan Şiralını sorap, bir gazal aytdı:

Şu gün size gelip yüz tutam daglap,
Üstüñizden Şiralı beg ötdümi?
Erenler mesgeni sayalı dağlar,

Üstüñizden Şiralı beg ötdümi?

Habar bergin maña daşlı gayalar,
Çiltenler mesgeni, dürli gayalar,
Dünyäniñ görkünden seni sayalar,
Üstüñizden Şiralı beg ötdümi?

Geldim Şiralınıñ ızın ızlayıp,
Kıyamatlık doganımı gözleyip,
Ençe aşık gezdi sende yazlayıp,
Beyik daglar, Şiralı beg ötdümi?

Seniñ dek beyik dag dünyäde yokdur,
Gara yer leññeri yaratgan hakdır,
Üç ay boldı meniñ habarım yokdur,
Ya öldümi ya mırada yetdimi?

Sende yazlar gışlar ajdarlar, şirler,
Üstüñden geçipdir erenler-pirler,
Saña yüz tutana Harazmin diyrler,
Dag üstünden Şiralı beg ötdümi?

Elkıssa, Harazmin sözüni gutardı ve dagıñ üstüne çıkdı. Dagıñ üstünde bir beyik, ullakan gücüm bardı. Harazmin gücümiñ sayasına barıp yatdı, uka gidende, Şiralı düyşüne girdi. Düyşünde dar teyinde eli arkasına dañılgıdıgı muña ayan boldı. Harazmin tisginip turup, atına münüp, at gamçılap, İspıhan şäherine aralaşdı. Munuñ öñünden bir yaşulı adam çıkıp: "Ey yigit, sen niräniñ adamsı? Sen bu yeriñ adamlarına meñzemeyärsiñ" diyip soradı. Ol hemme agdayını, Şiralınıñ ızından çıkışını habar berdi. Onda bu adam:

-Ey yigit, Şiralı şu gün dara asılyar. Dar teyinde golı baglı- diydi. Ondan soñ Harazmin: "Hoş, baba, men Şiralını ya alayın ya öleyin diyip ugraberdi. Bu yaşulı: -Yigit, onuñ yalı pikiriñ bolsa ızıña gaydıber. Söyün şa ulı yurduñ patışasıdır. Saña yeke yeñdirmez, abrayıñ bilen görünmän gaydıberseñ govı bolar- diydi. Harazmin:

-Ey baba, men ızıma gaydandan ölenim govı – diyip cogap berdi.

-Ey yigit, meniñ hem doganımı Şiralınıñ atası Alım şa birnäçe garakçılar talacak bolan vagtda azat eden eken. Ol: "Men Şirala haysı yol bilen yagşılık edip bilcegimi bilmeyärin" diyip yördi. "Sen şonuñ yanına hem barıp bir habarlaş" diyip. Soñ Harazmin bu babanıñ öyüne bardı. Atdan düşman: "Hanı doganıñ?" diyip soradı. Yañkı doganını çagırıp geldi. Harazmin zındanbaşı bilen gepi bir yere goydular. Harazmin: "Seniñ başga kömegiñe alla yalkasın. Men şundan barıp, dar teyinde bir oyun, topalañ turzarın. Sen hem şol vagt Şiralınıñ atı nirede hem bolsa yetir" diydi. İkisi gepi bir yere goydular ve bir çukura tüykürdiler. Hoş! Harazmin hem barıbersin bakalı, indi habarı Şiralı bilen Gövherden eşideliñ. İl-halk arz etdi. Gövheriñ enesi-de arz etdi. Söyün şa: "Şiralınıñ elini çözmäñ, şu gün agşama çenli Gövher bilen gürleşmäge yol bermeli" diydi. Bular ağlaşıp, bu güni hem geçirdiler. Ertesi: "Şiralını asıñ, cellat, darıñ yüpüni çek!" diydi, Şiralı: "Hoş, Gövher can razı bol!" diyip, gözüni yumup durdı. Gövher hem gan yaş aglap, saçını yayıp, yüzün yırtıp, "dadı-peryat" diyip gıgırdı. Gövheriñ kenizleri hem dıkılışıp gelip aglaşıp durdular. Cellatlar hem darıñ tanapını çekdiler. Şol vagt Harazmin hem at oynadıp geldi.

Görse, Şiralı darda asılgı. Dogrı gelip, darıñ tanapını gılıç bilen çapdı. Gövher bolsa bihuş bolup yıkılıp galdı. Harazmin darın töwereginde çarh urup, cellatları ve şanıñ yasavullarını, başga-da ençe adamları gılıçlap, yer bilen yegsan edip, darıñ yanına hiç kimi getirmedi. Harazmin darıñ tanapını çapanda, Şiralı şalkıllap yere gaçdı. Munı görüp duran Badam yeññe Gövheriñ kenizlerine: "Şiralınıñ elini çözüñ!" diydi. Gızlar derrev Şiralınıñ elini çözdüler. Şiralı ölmän eken. Derrev munı huşuna getirdiler. Şol vagt zındanbaşı hem Şiralınıñ atını kemsiz eerläp yetirdi. Şunluk bilen, Şiralını essine getirip atlandırdılar. Şiralı atına mündi-de hayran bolup:

-Meni dardan azat eden kim? -diyip soradı. Onda gızlar:

-Bilemzok, Şiralı, bir yiğit gelip, seni dardan azat etdi-diydiler. Onyança Söyün şa hem Gışık Sarı bilen goşunlarınıñ hemmesini yıgnap, Harazminiñ üstüne çozdular. Harazmin hem aç gurt yalı bolup, gelenine yeke özi cogap berin durdı. Köp goşun, uruşyan kim-kimdigini bilmän, öz-özlerini hem gırdılar. Soñ Şiralı hem "alla" diydi, goşunıñ bir yan çetinden at goydı. Şol barşına öñünden Gışık serdar duş geldi. Munuñ hem boynunıñ çıkan yerine kakıp goyberdi. Gışık serdarıñ kellesi yaş oglanıñ elinden pökgi gavunıñ gaçışı yalı bolup pökgüldäp yere gaçdı. Bir çetden Harazmin, bir çetden Şiralı edil çepbesagına bolup, cöven oran yalı etdiler. Şanıñ goşunı basgı tapıp, bilmedi. "Gaçan gutular, duran tutular" bolşup gaçdılar. Şanıñ özi hem gapdalında bir yanaşık yurdı bardı, şoña gaçıp gitdi. Yıgın gaçansoñ, Şiralı bilen Harazmin duşuşıp, gucaklaşıp görüşdüler. Soñ Şiralı Pirnazarıñ gürrüñini hem aytdı.

Harazmin hem zındanbaşınıñ dost bolup eden işlerini aytdı. Bular dönüp, Gövheriñ yanına gelip durdular. Şiralı beg at üstünde Gövhere gözläp, bir bäş keleme söz aytdı:

Bugün şanıñ goşunını tozdurdık,
Gövher canım, öyke-kine etmegin.
İki dogan bolup duşmanı urduk,
Söver yarım, öyke-kine etmegin.

Bagışlaver, yarım, bolsa hatamız,
Ozal bize cebir etdi atañız
Bugün özge yurda gaçdı atañız,
Näzli dilber, öyke-kine etmegin.

Döndi ozal vada eden sözünden,
Dar teyinde yaş akdırdı gözümden,
Harazmin ızlayıp geldi ızımdan,
Söver yarım, öyke-kine etmegin.

Atañ meniñ yürek -bagrım dağladı,
Dar teyinde iki elim bagladı,
Gazap edip, öldürmegi çagladı,
Vepadarım, öyke-kine etmegin.

Yaradanıñ özi boldı penamız,
Hapa bolsañ, biz hem beter yanamız,
Şiralı diyr, bolsa geçgil, günämiz,
Söver yarım, öyke-kine etmegin.

Elkıssa, Şiralı sözüni gutardı. Onda Gövher Şirala bakıp: -Ey, meniñ gözümiñ guvancı, depämiñ täci atamdan geçenim gatı irdi-diydi. Gövher gız Harazmine gözläp, Harazminden hoşal bolup, bir gazal aytdı.

Berekella, tüyse dermen, goç yigit,
Şiralını azat eylediñ dardan.
Aşıklara hossar bolan, beg yigit,
Başımız gutardıñ gamdan, gubardan.

Yarım bilen doganlıgıñ hak eken,
Her tarapdan öz yüregiñ ak eken,
Seniñ dek mert bu cahanda yok eken,
Söver yarım azat eylediñ dardan.

Harazmiñ, yarıma doganlık etdiñ,
At oynadıp öler vagtında yetdiñ,
Bugün aşıklara mähremlik etdiñ,
Şiralını azat eylediñ dardan.

Zındanbaşam är işini bitirdi,
Şiralınıñ atın bezäp getirdi.
Bu beglere kuvvat ber diyp oturdı,
Meniñ yarım azat eylediñ dardan.

Pirnazar hem yarım günäsin geçdi,
Şaga duşman bolup zindana düşdi,
Söyün şa goşunı basılıp gaçdı,
Şükür, yarım azat eylediñ dardan.

Yarım yeke idi dört dogan boldı,
Erenler medetkär; alla yar boldı,
Gövher dier, yarım men diyp hor boldı,
Şükür, begim, azat eylediñ dardan.

Elkıssa, Gövher sözüni gutarıp: “Ey Harazmiñ, berekella eden işiñe , Şirala hak dogan ekeniñ doganlıgıñı bercay etdiñ. Senden biz ol dünyä, bu dünyä hoş” diyip, kän sünci sözler aytdı. Soñ bular Şiralı, Harazmin, zındanbaşı bilen birlikde zındana barıp, Pirnazarı boşadıp aldılar. Şiralı beg şu yerde Pirnazara bakıp, bir gazal aytdı:

Bu deme şükür et, Pirnazar gardaş,
İkimize azatlıgıñ günüdir.
Bu işler kısmatdır, etmegin göz yaş,
İkimize azatlıgıñ günüdir.

Bir yandan Harazmin, men hem bir yandan,
Meydanı doldurdık gırmızı gandan,
Söyün patışa gaçdı bu ispıhandan,
Çık zındandan azatlıgıñ günüdir.

Agalar, dogrımı aydayın size,
Dar teyinde Alı göründi göze,
Yaradanıñ özi rehim etdi bize,
Şükür eylegin, azatlıgıñ günüdir.

Pirnazar hem dostum Harazmin bolup,
Barsak "Hövesdara" oynayıp, gülüp,
Şiralı diyr, yörüñ, susalı şerap,
Dört dogana azatlıgıñ günüdir.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Soñ bular dördüsi hem birigip "Hövesdara" bardılar. Gövher gız hem kırk kenizi bilen bularıñ ugrunda boldı. Soñ Pirnazarı yurda şa edip, tagta çıkarmakçı boldular. Pirnazar "Maña şalık gerek däl. Men şalıgı öñki günümce hem görmeyärin. Men gızımıñ yanında bolmak" diydi. Soñ bular Söyün şaga: "Yurduña gelip, täci-tagtıña ee bol" diyip habar etdiler. Ol Şiralınıñ ayagına yıkıldı. Soñ bular maslahatlaşıp, Söyün şanı tagtına çıkardılar, yurdunı özüne tabşırdılar. Kırk gün bu yerde boldular. Harazmin öylerine gitmegi pikir edip, Şiralınıñ yanına gelip, rugsat sorap, bir gazal aytdı.

Gadırdan doganım, eşitgin arzım,
Bugün gidem, maña rugsat ber indi,
Bugün rugsat berip şat eyle bizem,
Gider boldum, maña rugsat ber indi.

Rugsat berseñ, bugün ugrayan ile,
Pirnazar bilen men düşmüşem äla,
Sen hem maksat tapdıñ Gövher can bile,
Hoşluk bilen bize rugsat ber indi.

Mırat tapdık biz hem aşıklık ızlap,
Atam rugsat berip agladı bozlap,
Sülgün can hem galdı maña yol gözläp,
Gadırdanım, maña rugsat ber indi.

Rugsat berseñ sagat durmanam munda,
Sülgün can yol bakıp galıpdı onda,
Tä baryançam sabır-takat yok mende,
Şiralı beg, bize rugsat ber indi.

Saña il, bizi hem gutlasın yollar,
Gılıç ura-ura büküldi biller,
İller meñ adıma Harazmiñ diyrler,
Gol göterip ak patañı ber indi.

Elkıssa, Harazmin sözüni gutardı. Soñ Şiralı Harazmine rugsat berdi. Gövher gız hem Harazmine baş-ayak serpay etdi. Gövher bilen Şiralı, Harazmin bilen Pirnazarı yola ugratdılar. "At-yarag, goşun gerek bolsa alıp git!" diydiler. Harazmin

“Gerek däl!” diydi. Soñ bularıñ kıbla tarapında “Çınarlı çeşme” dien bir çeşme bardı. Şol çeşmä bardılar. Şiralı beg bulara rugsat berip, bir gazal aytdı:

Bugün rugsatıñnı berdim,
Bargıl, Harazmin gardaşım,
Pirnazar hemra yanıñda,
Hak bolsun dogan yoldaşıñ.

Duşmanlara gılıç urduñ,
Doganıñ dardan gutardıñ,
Är işini sen bitirdiñ,
Rugsadıñ berdim, gardaşım.
Çekdiñ ençe ahı-zarı,
Sen hem söyün Sülgün yarı,
Açılsın köñlüñ gubardı,
Rugsadıñ berdim, gardaşım.

Doganlık eylediñ gelip,
Gam çekmegil, gül dek solup,
Bugün senden hoş vagt bolup,
Rugsadıñ beryän, gardaşım.

Är yigit sen iş bitiren,
Can gaygırman söveş guran,
Gulup saña pata beryän,
Rugsatdır saña gardaşım.

Yarın gözlär aşık bolan,
Gidersiñ Pirnazar bilen,
Şiralı hem Gövher bilen,
Rugsadıñ berdi, gardaşım.

Elkıssa, Şiralı beg bulara rugsat berip, bular bilen hoşlaşdı. Harazmin bilen Pirnazar yola rovana boldı. Şiralı bilen Gövher ızına gaydıp, “Bagı-hövesdara” geldiler. Soñ Gövheriñ köñli hoş vagt bolup, bir gazal aytdı.

Yokdan bar eyleyip, yaradan alla,
Şükür, meni mıradıma yetirdi.
Şeyda bilbil ee boldı gülüne,
Pikir-köñlüm bir vısala yetirdi.

Yaradan rehm etdi men dek hassaya,
Uzagına şeyle bolsun ılaya,
Şükür edeyin men keremli hudaya,
Çın edermen bir merdana yetirdi.

Ençe vagtlap gözden akdı gan yaşım,
Gam bilen gussadan gutuldı başım,
Şükür, yaza döndi dumanlı gışım,

Aşıkları zovkı-sapa yetirdi.

Başımdan ayrıldı gaygı bilen gam,
İndi ses çıkanok şa boldı-da sem,
Gövher dier, şükür edeyin dembe-dem,
Aşıkları mıradına yetirdi.

Elkıssa, Gövher gız sözün gutardı. Agşam yatdılar. Agşam yatırka, Şiralınıñ düyşüne mollası girip: "Ey guzım, Şiralı, gülüñ eliñe düşen bolsa gel-de yurduña ee bol" diydi. Şiralı tisginip turdı. Görse, düyşi ekeni. Bir ah çekdi veli, Gövher gız tisginip oyandı. Ol Şirala garap:

-Şiralı canım, mırada yeten bolsañ, nämä ah çekyärsiñ? -diydi. Onda Şiralı:

-Ey Gövher can, atam ölensoñ menem bir yurduñ eesi bolup galdım. Izımda iki doganım galdı. Şolardan ayrılanıma indi üç yıl boldı. Şoña ah çekyän. Meniñ bilen gitseñ, indi ikimiz biziñ yurda gitsek-diydi. Onda Gövher gız:

-Ey begim, onuñ üçin hiç ah çekme, men sen öli yeriñde öli, diri yerinde men hem diri. Maña sensiz behişdden yer yokdur. Seniñ bilen dovzaha barsak hem razıdırın. Sen bolmasañ, men bagı, dünyäni nädeyin-diydi. Onda Şiralı Gövhere gözläp:

-Ey Gövher can, biziñ yurda gideli – diyip, bir gazal aytdı:
Bugün tutgul, yarım, yoluñ şayını,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!
Biz nädeli agır yıgın, goşunı,
İkimiz gideli ile, Gövher can!

Şükür, hak eşitdi biziñ dadımız,
Aşık bolup köpdür yanan odumız,
İki yıllık yoldur biziñ yurdumız,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Ençe vagtlap köydüm zarıña seniñ,
Gelip men bent oldum tarıña seniñ;
Eşit, gulak goygul, zarıma meniñ,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Erkek lıbasında at mün şaylanıp,
Köp pikir etmegil, indi oylanıp,
Söver yarım, dag-deryadan aylanıp,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can.

Yörgün indi erkek lıbasa girip,
Atañdan hem rugsat alalı barıp,
Ayralıkda köen gövnüm göterip,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Yolumızı açık eylesin huday,
Söyün şaga nesip eylesin bu cay,
Biziñ yurda barıp tutalı bir toy,

Yör gideli, biziñ yurda, Gövher can!

İlime gitmesem durabilmenem,
Sensiz yalnız ile barabilmenem,
Senden özge yarı göze almanam,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Bilbil menem, goyman özge yat güle,
Rehm eyle, Gövherim, sen hem bu hala,
Şiralı diyr, bugün düşeli yola,
Yör gideli, biziñ ile, Gövher can!

Elkıssa, Şiralı sözüni gutardı. Şiralı yaraglarını dakınıp, atını bir kemsiz bezäp atlandı. Gövher hem erkek lıbaslarını geyip, bir govı atı bezäp atlandı. Soñ Cemal dien gıza hem erkek lıbasını berip: "Çap, atlan, seni hem özüm bilen alıp gidyän" diydi. Cemal gız hem "Ey bili can, sen öli yerde men hem öli, ayrılıp asıl galasım gelenok" diydi. Gepiñ gısgası üçüsem atlanıp, Söyün şanıñ gaşına bardılar. Şiralı Söyün şadan rugsat sorap, bir gazal aytdı.

Gövher bilen gidyän Tövriz şährine,
Biziñ rugsadımız ber indi, şahım!
Yene şa sen İspıhanıñ şährine,
Bizi yollap şu rugsat ber, şahım!

Gövheriñ yolunda kän çekdim zarı,
Kän cepa görkezdiñ gelenden bäri,
Cemal gız hem kırk kenizler serdarı,
Üçimize şu gün rugsat ber, şahım!

Gelip şu gün rugsat sorayas sizden,
Bolsa geçersiñiz günämiz bizden,
İsleseñ görüşmek hem bolar tizden,
Gövün açıp, şu gün rugsat ber, şahım!

Rugsat sorap geldik biz, şahım, size,
Ozaldan yazılan kısmatdır bize,
Gövher gızıñ bilen Cemalı bize,
Şiralı diyr, rugsat ber bize, şahım!

Elkıssa, Şiralı sözüni gutardı, Söyün şa: "Ey, Şiralı oglum, meñ bilmezlik bilen bir hata iş edipdirin. Sen ol işleri gövnüñe alma. Sen gitmegil. Meniñ hem Gövherden başga ogul-gızım yok. Sen munda gal-da täci-tagta, malı-mülke, hemmesine özüñ ee bolup gal" diyip, bir gazal aytdı:

Eşit sözüm, munda galgıl, Şiralı,
İl- ulusım, malı-mülküm seniñki.
Kineleri taşlap, bir toy guralı,
Şadıyanlık toy-tomaşa seniñki.

Takdırdır öyke etme, eden işimden,
Habar algıl, meniñ gözüm yaşından,
Gövher canı ayırmagıl gaşımdan,
Pikir, zehin-ıgtıyarım seniñki.

Ey oglum, Şiralı, eşitgil sözüm,
Eden günäm kändir aşakdır yüzüm,
Sizlerden özge yok meñ ogul -gızım,
Hemme bagtım, täci-tagtım seniñki.

Aydan sözlerime ee bolmadım,
Rakıp meni aldan eken, bilmedim,
Gövher gitse, menem boldum-bolmadım,
Gitme mundan, bar dövletim seniñki.

Öyke-kinäñ barın senem taşlagıl,
İspıhan ilinde yazlap, gışlagıl,
Gitme oglum, meniñ köñlüm hoşlagıl,
İspıhanıñ bag-bakcası seniñki.

Şiralı beg, ogul ornunda göreyin,
Seniñ üçin toy-tomaşa gurayın,
Söyün şa diyr şalıgımı bereyin,
Köşgi-eyvan, bag-bakcalar seniñki.

Elkıssa, Söyün şa sözüni gutardı. Şiralı galmaga razılık bermedi. Soñ Gövheriñ enesi gızınıñ yanına gelip, gızını gucaklap, bir gazal aytdı, ol-da cogabını berdi.

Enesi:
Yalñız balam, eşit meniñ nalışım,
Sensiz maña yalan cahan gerekmes.
Gitme gızım, dökme gözümden yaşım,
Sensiz maña bu İspıhan gerekmes.

Gövher:
Ene can, gitme diyp, tutmagıl yolum,
Şiralıdan köñül üzebilmenem.
Men bir gülem Şiralıdır bilbilim,
Bilbilimden köñül üzebilmenem.

“Gövün üzmen, gider men” diyp sözleme,
Bugün gızım, ahırzaman eyleme,
Eneñiñ gözüne yaşlar aylama,
Sensiz maña yalan cahan gerekmes.

Ene, soñkı sözüm, añ, aydyan saña,
Yalandan hem gitme diymegil maña,
Tövrizde yar söymän gelipdir maña,

Yardan galıp munda gezebilmenem.

Gulak goy, Gövher can, bir söz bar mende,
Şu sözümi kabul biläygin sen-de,
Şiralı sen diyse, galaysın munda,
Gitme, Gövher, sensiz dünyä gerekmes.

Şudur sözüm, ene, gitmesem bolmaz,
Bir dien sözümi tutmasam bolmaz,
Men yarıñ köñlüne yetmesem bolmaz,
Şiralıñ köñlüni bozabilmenem.

Men neneñ umıdım üzeyin senden,
Dienimi etmän gitseñ sen mundan,
Gaygı-gam horluklar basar her günden,
Sen bolmasañ pahı cahan gerekmes.

Atını oynadıp köşgümden bökdi,
Men diyip atamıñ azabın çekdi,
Dar teyinde gözden ganlı yaş dökdi,
Men yardan köñlümi üzebilmenem.

Dokuz ay, on günläp içde göterdim,
Sızdırıp damardan ak süyt getirdim,
Bakıp seni bar mähnetden ötürdim,
Sensiz maña bagı-eyvan gerekmes.

Razı bol, ene can, beren süydüñe,
Men yetebilmenem seniñ dadıña,
Rugsat bergil bugün köñül şadına,
Yar çeken cebrine dözebilmenem.

Badam dier, balam, nalama menden,
Bildim indi dönüp galmayşıñ ondan,
Sizler hak aşık siz, rugsatdır menden,
“Gal gız” diyip dızap durmam gerekmes.

Hudayım salandır ışk yola başı,
Şiralıdır Gövher gızıñ yoldaşı,
Yaradan yazandır bize bu işi,
Yarsız munda bir gün gezebilmenem.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Söyün şa:

-Ey oğlum Şiralı, sen meniñ dien sözlerim bilen munda galmar sen. Alla yarıñ bolsun -diydi. Onda Şiralı:

-Ey şahım, men hem atam ölüp, bir yurda ee bolup galdım. Meniñ hem agalarım, il-ulusım bardır. Men şu mırada yetenimi olara hem ayan etmesem, “Şirala näme bolduka, bir gız üstünde öldümikä, dirimikä?” diyip, olar bikarar bolarlar. Gitmesem bolmaz-diyip, bir gazal aytdı:

Arzım eşit, gözel şahım,
Men ile gitmesem bolmaz.
Meniñ sözüm iki bolmaz,
Bir sözüm tutmasam bolmaz.

Bedev bor altın-zer bilen,
Yol yöräp, gara der bilen,
Rugsat beriñ, Gövher bilen,
Tövrize gitmesem bolmaz.

Nesip çekip munda geldim,
Käte aglap, käte güldüm.
Dar teyinden azat boldum,
Yol şayın tutmasam bolmaz.

Başım dar teyinden çıkdı,
Alla maña berdi bagtı,
Men neyläyin täci-tagtı,
İlime gitmesem bolmaz.

Gövherdir köñlümiñ güli,
Mecnun kimin boldum däli,
Goldadılar pirim Alı,
Men indi gitmesem bolmaz.

Gövher, Cemalı boynadıp,
Rakıplar için yaynadıp,
Guşganat atım oynadıp,
Daglardan ötmesem bolmaz.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Söyün şa sözüniñ bitmecegini bildi. Soñ töveregindäki adamlara: "Ey halayık, gol göteriñ, bulara yol patasını bereli. Şiralınıñ gözüne täci-tagt, dünyäniñ malı ilmeyär. Bu hak aşık bolup gelipdir. Bularıñ mıradını alla berdi" diydi. Hemme cemende bulara gol göterip, ak pata berdiler. Ondan soñ

Söyün şa:

-Ey Şiralı oglum, yol gatı daşdır, yanıña birneme goşun alıp git-diydi. Onda Şiralı:

-Maña goşun gerek däl. Maña Gövher bilen Cemal yoldaş bolar. Goşun äkidip, men näme gelemde goşun bilen geldimmi? -diydi. Şiralı, Gövher, Cemal üçüsem atlanıp, yola ugradılar. Söyün şa, Badam yeññe ve başga adamlar, gız-gelinler buları ugratmaga yöriş etdiler. Bir meydan yol yöränlerinden soñ, Şiralı atınıñ başını çekip, sazını eline alıp, bulara garap, bir gazal aytdı:

Arzımı eşitgil, keremli şahım,
Uzadandan yoldaş bolmaz, gal indi!
Gözleseñ soñuna uzakdır yolum,
Uzadandan yoldaş bolmaz, gal indi!

Armanım yok, yetdim men Gövher gıza,

Gideris yüz urup biz bugün düze,
Ençe yagşılıklar etdiñiz bize,
Badam yeññe, hoş vagt bolup gal indi!

Alla saldı, ışk yoluna baş urduk,
Aşıklık coşgunın hetden aşırdık,
“Bagı-hövesdaram” size tabşırdık,
Kırk kenizler, siz salamat gal indi!

Gövher güldür, men Gövheriñ bilbili,
Şiralı diyr, şu gün gözledim yolı,
Eşidiñ sözümi İspıhan ili,
Uzadandan yoldaş bolmaz, gal-indi!

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Söyün şa Şiralı, Gövher, Cemal bilen hoşlaşıp, bir gazal aytdı.

Mundan gider bolsañ, bir yat illere,
Bargıl, söver guzım, sag bolsun başıñ.
Hövesiñ yok bu baglara, güllere,
Bargıl, guzım, Gövher, sag bolsun başıñ.

Dienim etmersiñ, sözüm tutmarsıñ,
İspıhanda galıp, mesgen tutmarsıñ,
Täci-tagtım, yurdum kabul etmersiñ,
Gitseñ, Şiralı beg, sag bolsun başıñ.

Ozalda yazandır alla bu işi,
Sag bargay siz, çekme Cemal käyişi,
Sen-sen guzım, Gövher canıñ yoldaşı,
Bargıl, Cemal guzım, sag bolsun başıñ.

Bugün İspıhandan Tövriz göçersiñ,
Çölden, dagdan, deryalardan geçersin,
Ganat baglap, yat illere uçarsıñ,
Gitseñ, balam, bugün sag bolsun başıñ.

Söyün şa diyr gitsen cogapdır bizden,
Görüşmek barmıka yene-de tizden,
Bugün ayra düşüp, uçarsıñ gözden,
Bargıl, balam gitseñ sag bolsun başıñ.

Elkıssa, Söyün şa sözüni gutardı. Soñ bular yene-de yola düşüp ugraberdiler. Ondan soñ Söyün şa yene-de Şiralınıñ atını cılavlap tutup, bir gazal aytdı:

Sözümi eşitgil, Şiralı begim,
Äkitseñ Gövheriñ hor-zar etmegil.
Gövher candır bu dünyäde bar-yogum,
Agladıp gözlerin gubar etmegil.

Kıyamata çenli bolsun yoldaşın,
Akdırmagıl yat illerde göz yaşın,
Men saña tabşırdım köñlümiñ hoşun,
Gövheriñ başında duman etmegil.

Gövher canım, yaz günleriñ gışlama,
Ayralıkda köyüp bagrıñ daşlama,
Bivepalık edip, gızı taşlama,
Yürek-bagrım dolı arman etmegil.

Özge gızı söyüp dönderme yüzüñ,
O dünyä, bu dünyä bir bolsun sözüñ,
Zınhar nesihatım sen Gövher gızıñ,
Yüreginde dagı-düvün etmegil.

Söyün şa diyr, barı-yogum dünyäde,
Yat illerde aglatmagıl zıyada,
Yene taşlap gitme dagda, gayada,
Dogrıñ diygil, maña guman etmegil.

Elkıssa, Söyün şa sözüni gutardı. Soñ Şiralı şanıñ yüzüne bakıp: "Gızından hatırcem bolgun!" diyip, bir gazal aytdı:

Söyün şa, gızıñdan hatırcem bolgun,
Mende bivepalık bolmaz ölinçäm.
Käyinmän rugsat ber, käyinmän gülgün,
Gövher gızdan yüz övürmen ölinçäm.

Hak aşıgam, men dönmenem sözümden,
Hatırcem bolgunıñ şahım, gızıñdan,
Dönsem ayrılayın iki gözümden,
Yüz övürmen ahırzaman bolınça.

Maña degdi, şahım, ışkıñ yalını,
Söymenem men özge gızı-gelini,
Unutmanam aşıklıgıñ yolını,
Ölenler dirilip gaydıp gelinçä.

"Balam özümden" diydiñmi ey, şahım,
Yar yolunda kändir meñ çeken ahım,
Hemmäni bir gözde görmegil, şahım,
Men dönmenem ömür gülüm solınça.

Bu dien sözleriñ şahım, hatalı,
Cepa çekip, niçik yolda yatalı,
Şiralı diyr, bizler pirden patalı,
Taşlamanam süññüm toprak bolınça.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Gövheriñ kırk kenizi, enesi, atası hiç haysı ızından galman, kän yollar yörediler. Soñ Şiralı: “Ey Gövher can, sen hem bulara yañadan bir hoşlaşık sözüni ayt!” diydi. Gövher hem ata-enesi, kırk kenizi, il-halkı bilen hoşlaşıp, bir bäş keleme söz aytdı:

Köp yol yöremäñler mundan zıyada,
Vagtı yetdi, hossarlarım, gal indi!
Barıñızıñ ömri bolsun zıyada,
Meniñ üçin kän käyinmäñ, gal indi!

Men sizde görmedim ähdi-vepanı,
Şirala görkezdiñ zulum-cepanı,
Sag boluñ, yördüñiz yoluñ köpüni,
Ähdi yalan, zalım atam, gal indi!

Men diyp cepa çekdiñ, canıña dözüp,
Ak süyt berdiñ, säher ukular bozup,
Men gidyärin kısmatımı hak yazıp,
Mähribanım, käbäm enem, gal indi!

Magşuk menem, ışk yoluna baş urdum,
Bugün yarım bilen Tövrize yördüm,
“Bagı-hövesdarı” size tabşırdım,
Gider boldum kırk kenizler, gal indi!

Men gider men uzak yollara düşüp,
Suvsuz çölden, beyik daglardan aşıp,
Rugsat beriñ, bizler bilen hoşlaşıp,
İlim-günüm, halayıklar, gal indi!

Seyr eder men bag-bakcanıñ ışkına,
Zine-zine çıkar erdim köşgüne,
Gövher dier, düşdüm yarıñ ışkına,
Seyil etdigim “Bag-hövesdar” gal indi!

Elkıssa, Gövher gız sözüni gutardı. Ondan soñ Şiralı: -Ey halayık, bu yol bir-iki günde yörelip gutarcak yol däl. Uzadandan yoldaş bolmaz-diydi.

Bular şeylelik bilen, hoşlaşıp, ızlarına gaytdılar. Gövher, Şiralı, Cemal üçüsi niredesiñ Tövriz şähri diyip, yola rovana boldular. Bular az yöräp, köp yöräp, näçe menzil yol yöräp, Hemedan şäherine bardılar. Şiralı Gövher bilen Cemalı tirkeşdirip, Mömin şanıñ erk galasınıñ gapısında düşdüler. Şanıñ dervezebanı gelip:

-Ey yigitler, nä iş bilen geldiniz? -diyip soradı. Onda Şiralı:

-Mömin agam barmı? -diyip, köneden tanış yalı sorandan soñ, dervezebanam “Bar” diyip cogap berdi. Onda Şiralı:

-Bar bolsa, bärik çıksın, gıgır! -diydi. Dervezeban:

-Patışa her geleniñ öñünden sömpüldäp özi çıkıp yörmeyär. Sözüñ bolsa maña ayt-da gidiber. Patışa it däl ahırın, her geleniñ, her gaydanıñ öñünden çıkap yalı-diydi. Şiralı: Men muña birden zor edip gılıç urmayın. Söz bilen aydışıp göreyin” diyip pikir etdi ve:

-Meniñ hem sözümel yalı çörek däl ahırın, her seniñ yalı gapı saklap yatan ite taşlap gidip geçiberer yalı- diydi. Onda Dervezeban:

-Nätseñ şeyt-diydi. Şiralı:

-Ey yigit, sen çagırıp gelmeseñ, maña yol beräy, men özüm habarlaşarın- diydi. Onda ol yiğit:

-Men saña yol bermerin- diydi. Şiralı "Sovul yolumdan" diyip, bir gazal aytdı:

Men bugün barmışam şanıñ yanına,
Yigit, beyleräcik sovul yolumdan.
Öldürmäge haypım geler canıña,
Yigit, beyleräcik sovul yolumdan.

Gahrım geler seniñ dien gepiñden,
Sen-ä yeke, gorkman seniñ köpüñden,
Häli gardaş, gılıç iner depäñden,
Vagtıñ barka, yigit, sovul yolumdan.

Burgut dek gısımlap aların canıñ,
Dökerin pürkürdip gırmızı ganıñ,
Tovuk soyan yalı yoların boynuñ,
Hälem bir çemiñ bar, sovul yolumdan.

Şanıñ çıkmacagı seniñ ne işiñ,
Vagt geçensoñ peyda bermez käyişiñ,
Gövräñden ayrılar kädi dek başıñ,
Canıña rehm etseñ, sovul yolumdan.

Däliredinmi ya-da garrap buyduñmı?
Acalıñ yetdimi, ölüm söydüñmi?
Yalançınıñ şemalından doyduñmı?
Canıñ elimdekä sovul yolumdan.

Şiralı diyr, şükür kändir hudaya,
Mıradıma yetip geldim bu caya,
Dost, deñediñ gapı gezen gedaya,
Kelläñi keserin, sovul yolumdan.

Elkıssa, Şiralı sözünı gutardı. Dervezeban bu sözi eşidip, ayak altı, yeñ yedi bolup, şanıñ garşısına barıp:

-Ey keremli şahım, galanıñ dervezesiniñ agzında üç atlı gelip dur. İçinden bir yigit çıkıp, maña haybat atdı. Şa çıksın ya-da meni goyber diyip dur-diydi. Onda şa:

-Nähili adam, haysı milletiñ adamlarından? -diydi. Onda dervezeban.

-Men-ä bilmedim, sorasam maña aytmadı- diydi. Onda Mömin şa:

-Goyberiñ, gelsin! -diydi. Dervezeban gelip:

-Şanıñ yanına barsan, cogapdır, aga-diydi. Soñ Şiralı geçip, şanıñ garşısına bardı. Çök düşüp, salam berdi. Mömin şa salamını alıp, Şiralınıñ yüzüne gözläp, bir gazal aytdı.

Mömün:
Habar bergil, haysı yerden geler señ?
Balam, seni bir görene meñzetdim;
Haysı ilden, haysı ulusdan bolar sen?
Guzım, seni bir görene meñzetdim.

Şiralı:
Gelişim İspıhan, barışım Tövriz,
Belent dagdan aşıp geldim, soltanım;
İspıhan geçende men erdim yalñız,
Alsañ bugün mıhman saña, soltanım.

Bakdım oglum, çala tanap yüzüñi,
İspıhan hem Tövriz dien sözüñi,
Yanıñdakılar däl, yeke özüñi,
Guzım seni, bir görene meñzetdim.

Işkıñ deryasını boylap gark boldum,
Ozal baranımda yeke-täk boldum,
Almaz bilen ajdarhanı üç böldüm,
Soñ atıñ üstünde yördüm, soltanım.

Bir yigit Tövrizden yetişip erdi,
Gelip biziñ bilen gapışıp erdi,
Ol yigidiñ adam şiralı erdi,
Balam, seni bir görene meñzetdim.

İspıhanıñ şası şertin buyurdı,
Ähdi-vepa edip bize söz berdi,
Gazap edip dar teyine buyurdı,
Dardan boşap munda geldim, soltanım.

Yagday-ahvallarıñ habar ber, bilseñ,
Senden habar sorcak, dogrudan gelseñ,
Tiz aslıñ beyan et, Şiralı bolsañ,
Oglum, seni Şiralıga meñzetdim.

Dogrudan geleyiñ, çak etdiñ bildin,
Geçende köenim yadıña saldıñ,
Meniñ kıyamatlık atam señ bolduñ,
Köp duşmanı gırıp geldim, soltanım.

Mömün şa diyr, soñkı soragım saña,
Yoldaşlarıñ özüñ beyan et maña,
Dogrıñı diyginiñ oglum, ataña,
Guzım seni Şiralıga meñzetdim.

Men Şiralı -Garıp, Gövher, can Senem,
Cemalam yanına “yör” diydi senem,

Şahım, saña dogrımı diydim menem,
Gövher, Cemal bilen geldim, soltanım.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ bular bir-birini tanaşıp, bir-birini gucaklaşıp görüşdiler. Mömin şa Şiralı bilen görşüp:

-Ey oglum, yüzüñ-ä açık, Gövher canı eliñe alıp gelene meñzeyärsiñ? -diydi. Onda Şiralı:

-Hava şahım, guşumı elime tutandırın-diydi. Soñ bular hoş vagt bolup, meyhana bardılar. Mömün şa bulara edip bilen hezzet-hormatlarını etdi. Ençe sılaglar etdi. Şeylelik bilen, bu yerde ençe vagtlap dem-dınçlarını aldılar.

Dördünci gün ertir irden Şiralı beg:

-Ey şahım, "Yol eesi yolda yolda yagşı" diyipdirler. Bize rugsat berseñ, biz gitsek-diydi. Mömün şa:

-Oglum, gider bolsañ, menden biter yalı kömek bolsa sora- diydi. Onda Şiralı:

-Ey şahım, meniñ senden soracak zadım yok-diydi. Şeylelik bilen, bular üçisi hem şadan rugsat alıp, yola rovana boldular. Bular şu gidip barışlarına Şiralınıñ ayagı gabarıp yatırka, hezret Alı piriniñ Guşganatı beren yerine geldiler. Bu yerde Şiralınıñ ayagı rabarıp, çeken horlukları yadına düşüp, bir muhammes okadı.

Atım yolda galdırıp, gelip erdim men munda,
Ençe dagdan, çöllerden ötüp erdim men munda,
Yöräre mıdar bolman, atıp erdim men munda,
Goldadılar erenler hem Alı pirim munda,
Guşganat yetdi gola, soñra şatlandım munda.

Tövrizden çıkıp erdim İspıhanı soraglap,
On dört yaşda "yar" diyip, yüregim ışka daglap,
Gövheri Leyli diyip, özümi Mecnun çaglap,
Bu çöllerden geçipdir gice-gündiz gan aglap,
Alı pirim yetişip, boldı medetkär munda.

Men ant içip dönmedim ışkın agır yolundan,
Düyşümde kırk çiltenler şerap berdi golundan,
Aşırdım Guşganatım köşgüñ beyik yolundan,
Dar teyinde Harazmin habar aldı halımdan,
Gövher, Cemal gız bilen yene geldim men munda.

Şükür, ölsem dünyäde hiç armanım yok meniñ,
Goldadı çarıyarlar yolum kılıp ak meniñ,
Üç ay zındanda aglap, bağrım boldı çäk meniñ,
Yolum düşüp geldim men yene üstünden seniñ,
Yolunda destan düzüp, geldim yetmäne munda.

Dagı-düvün armanlar çıkandır bugün tenden,
Gülüp-oynap, çaylaşıp geçeris yene senden,
Gızıl gülüm golumda şatlık artar gün-günden,
Şiralı diyr, ayrıldı gam bilen gussa menden,
Alı pirim bizlere yene medetkär munda.

Elkıssa, Şiralı beg muhammesini gutarıp, munda düşüp dem-dınçlarını alıp, yene yola rovana boldular. Bular bir gün säher çagı baryarkalar, Gövheriñ yüregine bir betgüman düşdi. “Men İspıhan dek şäherden, “Hövesdar” dek bagıñ içinden, özüm yalı gızlardan, kırk kenizimden ayrılıp Şiralınıñ ızına düşüp barsam, munuñ hem menden başga yarı bar bolsa” diyip pikir edip gelyärdi. Şiralı gözlese, Gövher geplemän, zat etmän, tukat görnüşde gelyär. Şiralı arkasından sazını kakıp alıp, Gövhere bakıp, bir bäş keleme söz aytdı:

Näme tukat görüner sen,
Dilberim, näm boldı saña?
Gövnüñe bir guman geldi,
Ya gövnüñ ınanmaz maña?

Yollarda şat bolup güldün,
Süyci sözdäp gövnüm aldıñ,
Bugün nä betgüman bolduñ,
Gövher can, näm boldı saña?

Yürek-bagrımı daglama,
Özüñi gayrı çaglama,
Gözden yaş döküp ağlama,
Gövher can, näm boldı saña?

Şatlanalı, gel, gün-günden,
Yokdur özge yarım senden,
Ya gövnüñ galdımı menden,
Gövher can, näm boldı saña?

Göter nikabıñ, aç yüzi,
Beyle yandırma sen bizi,
Yaşlandırma gara gözi,
Söygülim, näm boldı saña?

Elkıssa, Şiralı bu sözi gutardı. Ondan soñ Gövher gız Şirala bakıp bir gazal aytdı. Şiralı cogap berdi.

Gövher:
Bir habar sorayın dogrudan gelseñ,
Menden özge söver yarıñ barmıdır?
Dogrı sözüñ aytgıl, sözüñ bar bolsa,
Menden özge hırıdarıñ barmıdır?

Şiralı:
Inansañ sözümiñ dogrusı şudur,
Senden özge derdi-zarım yok meniñ,
Senem gövnüñdäki sırıñı bildir,
Senden başga söver yarım yok meniñ.

Seniñ bilen ışkıñ yolunı açdım,

Atam-enem, ilim-günümden geçdim,
Ganatlı guş yalı, yaynadım, uçdum,
Dogrıñı diy, özge yarıñ barmıdır?

Çöl-beevan söküp, geldim ızından,
Incalman aglar men, töhmet sözünden,
Umıdım şumudı, Gövher can, senden,
Senden özge intizarım yok meniñ.

Men atam-enemiñ gövnün almadım,
Dienin etmedim, senden galmadım,
Gövün hıyalıñı bilebilmedim,
Menden özge hırıdarıñ barmıdır?

Ugruñda kãn gezdim men yana-yana,
Örteme, ot salma bu şirin cana,
Göz yaş dökmek üçin tapma bahana,
Senden özge zülpi-tarım yok meniñ.

Gövnümde gümanım, aydıp sınandım,
Rastıñ diydiñ, men sözüñe ınandım,
Puşman edip, bu sözüme gınandım,
Gövher aydar, sözlän sözüñ barmıdır?

Şiralı diyr, sözüñ candan ötendir,
Yalñışdıñ, diendeñ barı hatadır,
Haysı yerden gövne guman yetendir,
Senden özge alma-narım yok meniñ.

Elkıssa, bular sözlerini gutardılar. Ondan soñ Gövher:

-Ey Şiralı begim, men sizi sınap aytdım. Siz meniñ sözlerimi gövnüñize almañ -diydi. Onda Şiralı:

-Ey Gövher can, dogrıñı ayt, gövnüñe nãme guman geldi? -diyip soradı. Gövher hem Şiralınıñ ınanışından: “Men munı beyle edip yörün” diyip, Şiralınıñ boynundan gucaklap, bir gazal aytdı:

Sınamakdan ötri aytdım bu sözi,
Men yarıñ yoklugına ınandım
Gamgın bolma, yarım, açılsın yüzüñ,
Hakıkı sözüñe valla, ınandım.

Atam- enem, ilim yadıma düşdi,
Akıl-huşum barı serimden uçdı,
Gelyärdik, rövnüme betgüman düşdi,
Valla, seniñ sözleriñe ınandım.

Bilmezlikde hata diydim men size,
Inandım men indi hakıkı söze,
Öyke etme, yör gideli Tövrize,
Seniñ sözleriñe indi ınandım.

Tova kıldım, günäm geçmegiñ gerek,
Ayıbı yok, dogrı diyilen sorag,
Piriñ hezret Alı, müneniñ Bırag,
Gövher dier, indi saña ınandım.

Elkıssa, bular sözlerini gutarıp, gülşüp, gucaklaşıp, öpüşip yola rovana boldular. Bular şu gidişlerine az yöräp, köp yöräp, Alım şanıñ guburına yetişdiler. Şiralı beg şu yerde atasınıñ guburını Gövhere görkezip, bir bäş keleme söz aytdı.

Tövriziñ çetine yetişdik indi,
Şu gümmez atamıñ gabrı, Gövher can!
Tövriz daş değildir, üç günlük yoldur,
Şu gümmez atamıñ gabrı, Gövher can!

Atları gıssaglap, haydap süreli,
Atamıñ guburın barıp göreli,
Yörgül Gövher, zıyarata baralı,
Şu gümmez atamıñ gabrı, Gövher can!

Şu gabırda göydüm atam läşini,
Aglap kän akdırdım gözden yaşımı,
Şu yerde görüpdim seniñ düyşüñi,
Bu gümmez atamıñ gabrı, Gövher can!

On dört yaşda, Gövher, men seni söydüm,
Yar, seniñ ugrunda örtendim, köydüm,
Atamıñ hakına bir dessan diydim,
Şu gümmez atamıñ gabrı, Gövher can!

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Soñ bular Alım şanıñ guburına barıp, zıyarat kıldılar. Alım şanıñ hakına birnäçe ayat okap geçdiler. Bular, şeylelik bilen, Tövriz şäherine bir günlük yol galanda, bir beyge çıkdılar. Bu beygiñ üstünde bir çörden yasalan merthana bar eken. Munuñ içinde bir kel oglan semiz toklını soyup, et rovrup dur eken. Şiralı bu oglana:

-Ey oglan, sen haysı şäherden, kimiñ mallarını bakyärsiñ? - diydi. Bu oglan:

-Men özüm Tövrizden, mallar bolsa Nuralı begiñ mallarıdır-diydi. Onda Şiralı:

-Ey oglan, sen Nuralınıñ mallarını bakyan bolsañ, Nurala bar-da söyüncile! İniñ Şiralı İspıhandan gelip alıp gelyär diy! -diydi. Bu oglan hem "Nuralı şanıñ Şiralı dien inisi daş yurtlara bir gıza aşık bolup gidenmiş" diyip eşider erdi. Bu oglan munı eşidenden şähere tarap göterdi ökcäni. Tövriziñ erk galasınıñ gapısına barıp, gatıraga-da gıgırıp, şaga inisiniñ gelenini habar berip, bir gazal aytdı:

Nuralı beg, çık gapıña,
Buşluk, seniñ iniñ geldi!
Söyüncimi bergil maña,
Buşluk bugün iniñ geldi!

Açık soval aldım ondan,

Habarın gönderdi menden,
Bir yar bilen İspıhandan,
Buşluk, seniñ iniñ geldi!

Beyik-beyik dagdan ötüp,
Her elinde bir gül tutup,
Mırat-maksadına yetip,
Dolup -daşıp iniñ geldi!

Aytsam habarım saz bilen,
Gış geçip bahar, yaz bilen,
Yanında iki gız bilen,
Buşluk, şu gün iniñ geldi!

Beyik dagdan aşa-aşa,
Ceyhun kimin daşa-daşa,
Gelip düşdi biziñ goşa,
Buşluk, şahım, iniñ geldi!

Söyünciläp geldim saña,
Zıyada kel diyrler maña,
At üstünde tutup heñe,
Buşluk, gardaş, iniñ geldi!

Elkıssa, munuñ adına Zıyada kel dier ekenler. Bu gelip, Şiralınıñ gelenini Nurala habar berdi. Nuralı şa: "Ey kel, sen meni aldap, yalandan iniñ geldi" dien bolsañ, men seniñ müñ canıñ bolsa-da bir canıñı goyman. Sen kimden eşitdiñ, meniñ inimiñ geleni yalandır" diydi. "Biziñ goşda otır" diyyärsiñ. Onı Söyün şanıñ dara asanını bir kerven görüp gaydan ahırı- diydi. Kel şeyle diyip duransoñ, Nuralı, Piralı, Dana molla ve başga-da kovum-gardaşlar,
İl-gün "Şiralı gelin getiryärmişin" diyip, hemmesi öñünden çıkdılar.

İndi habarı Şiralı dagıdan eşideliñ. Gövher bilen Cemal gız erkek lıbaslarını çıkarıp, öz geyimlerini geydiler. Soñ bular duşuşdılar. Nuralı Şiralı bilen gucaklaşıp görüşdiler. Nuralı beg hem öylenen eken. Nuralınıñ ayalı Şiralınıñ gelnecesi Gövher, Cemal ikisiniñem elinden tutup, buları gelin-gızlarıñ içine eltdi. Bolup galdı bir şadıyanlık. Şol vagt Piralı beg Şirala bakıp, bir bäş söz aytdı.

Gözden uçan körpe inim, Şiralı,
Sag-salamat, aman-esen geldiñmi?
Tapdıñmı mıradıñ, habar soralı,
Sag-salamat, aman-esen geldiñmi?

Işk yoluna düşdüñ on dört yaşıñdan,
Ne vakalar geçdi seniñ başından,
Tövrizi sil aldı gözde yaşımdan,
Aman- esen, sag-salamat geldiñmi?

Arada bir kerven habarıñ berdi,
Gelip, dertli yüregime tıg urdı,

Diydi, iniñ dar teyinde can berdi,
Körpe dogan, sag-salamat geldiñmi?

Diydi: -İniñ çaya basdırdı Söyün,
Diydi: -İniñ dara asdırdı Söyün,
Diydi: -İniñ başın kesdirdi Söyün,
Yalan eken, sag-salamat geldiñmi?

Kimler zıyan berdi yörän yoluña,
Kimler rehm etdi zebun halıña,
Laçın guşuñ düşen eken goluña,
Sözle, süytdeş, sag-salamat geldiñmi?

Piralı dierler, şükür edey haka,
Yalñız gitdiñ, gaydıp gelmediñ yeke,
Gövheriñ azabın köp çeke-çeke,
Cemal gızam biziñ üçin aldıñmı?

Elkıssa, Piralı beg sözüni gutardı. Ondan soñ Şiralı beg hemme il-halkınıñ öñünde sazını eline alıp, haysı yagdaylarda Gövheri alıp gelenini beyan edip, bir gazal aytdı.

Başdan geçenleri beyan eyläyin,
Beyik-beyik dagdan aşdım, yaranlar,
Öñki atım galdı yolda yaraman,
Hezret Alı maña duşdı, yaranlar.

Guşganatı berip, gılıç tut diydi,
Sag-salamat mıradıña yet diydi,
Öler vagtıñ bizi eyle yat diydi,
Telbe gövnüm gaynap coşdı, yaranlar.

Yörüş etdim uzak yola atlanıp,
Köñül coşdı yüreklerim batlanıp,
Barar idim bir meydanda şatlanıp,
Beg oglı beg bize duşdı, yaranlar.

Beg oglı beg mündi şeyle hıyala,
Segsen atlı gılıç tutuşıp yola,
Salar boldı meni agır ahvala,
Başarabilmedi, gaçdı, yaranlar.

Ganımları aç gurt kimin ürküzdim,
Hemedan şasına zorum görkezdim,
Mömün şanıñ pikir-hıyalın bozdum,
Gövheriñ ışkına düşdüm yaranlar.

Şeydip, men kän yöräp İspıhan bardım,
Söyün şa yanında arz edip durdum,

Dokuz tagzım edip, salamım berdim,
Şa meniñ sözüme düşdi, yaranlar.

Pelek bize ençe işler gayırdı,
Şahım bizi ajdarhaga buyurdı
Barça halayıklar gözleyip durdı,
Köñlümde hıyalım coşdı, yaranlar.

Medet diläp yaradanıñ özünden,
Gılıç urdum ajdarhanıñ gözünden,
Gan akdırdım Sapar dagıñ düzünden,
Ajdarha yatan bir läşdi, yaranlar.

Soñra gitdim Pirnazarıñ ızından,
Barıp, habar aldım Sülgün gızından,
Göreşdik biz ozal sorap özünden,
Alı gola kuvvat goşdı, yaranlar.

Üç gün dınman serdar bilen çekişdim,
Soñ Harazmiñ bilen dogan okaşdım,
Serdarıñ leşgeri bilen çapışdım,
Köpüsi gara yer guçdı, yaranlar.

Pirnazarı tutup, şaga getirdim,
Soñra atım köşk üstünden ötürdim,
Şanıñ dien şertlerini bitirdim,
Şanıñ pikri hetden aşdı, yaranlar,

Şahımerdan bent eyledi yolumı,
Rakıplar al bilen dañdı golumı,
Şa gırkmak isledi ömür gülümi,
Şeyle bet hıyala düşdi, yaranlar.

Başım gamlı üç ay zındanda yatdım,
Hesrete, külpete, gam-gussa batdım,
Cana dözüp, ışkın yolun berk tutdum,
Takdır dar teyine düşdi, yaranlar.

Rakıplar keç etdi meniñ işimi,
Cellatlar gıgırıp, aldı daşımı,
Gövher men diyp, dökdi ganlı yaşını,
Gışıgıñ şatlıgı coşdı yaranlar.

Atını oynadıp, Harazmin yetdi,
Doganlık vadasın şeyle berk tutdı,
Dar yüpün gılıçlap, ol azat etdi,
Rakıplarıñ aklı çaşdı, yaranlar,

Söveşende iki dogan deñ durduk,

Kellelerin hızırdadıp düşürdik,
Üstün çıkıp, Söyün şanı gaçırdık,
Tagtından, bagtından gaçdı, yaranlar.

Harazmin, Pirnazar gitdi yoluna,
Şanıñ täci-tagtın berdik eline,
Şiralı beg telvas edip iline,
Bugün siziñ bilen duşdı, yaranlar.

Elkıssa, Şiralı beg sözüni gutardı. Ondan soñ bular şadıyançılık bilen şähere bardılar. Nuralı beg kırk gice-gündiz toy-tomaşa etdi. Dana molla Şiralı beg bilen Gövhere nika gıydı. Şiralı beg agası Piralı bege hem Cemalı nikalap berdi. Nuralı beg: "Yene yigrimi gice gündiz toy bar" diyip, iline car çekdirdi. Altmış gice gündiz toy-tomaşa etdi. Ondan soñ Şiralı beg vagtı hoş, keypi kök bolup, bäş keleme söz aytdı.

Bu yalançı, köne yalan dünyäniñ,
Cepasını çekdim, arman galmadı,
Gel, köñlüm, gınama bu eziz canıñ,
Her niçe gınadıñ, arman galmadı.

Çekdim bu dünyäniñ cebri-cepasın,
Ganım duşmanlarıñ gırdım köpüsin,
Men bilmedim bu dünyäniñ vepasın,
Yalançıda hiçbir arman galmadı.

Guşganatım köşk üstünden uçurdım,
Almazımı ajdarhadan geçirdim,
Söyün şahı İspıhandan gaçırdım,
Köne dünyä, sende arman galmadı.

Çakdan aşa goşun bilen söveşdim,
Mıradıma yetip, daglardan aşdım,
Gardaşlara, il-günüme govuşdım,
Yaranlar, dünyäde arman galmadı.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCİD	0000-0003-4840-244X
Adı Soyadı	Mustafa ŞENCAN
Doğum Yeri	Ankara
Doğum Tarihi	01.09.1982

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YANABCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	Düşük Seviye

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Millî Eğitim Bakanlığı
Görevi	Öğretmen
Çalışma Süresi	16 yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Hizmetiçi eğitim kursları
Projeler	4006 Tübitak projeleri

İLETİŞİM

Adres	Buğdaypazarı Mah., Şehituğur Hiçyılmaz Cad., 32/9, Merkez/ Çankırı
E-Posta	mustafasencan_06@hotmail.com